

રાજના મે હેલમાં!

એક વારતા.

(મગ્રેલ ઉપરથી)

બનાવનાર

બહમનજી નવરોજજી કાબરાજી,

“કુરસદ” તથા “નવરાસ”ના અધીપતી; “હેલજંગ દહેર,” “સિપાહબચ્ચાની
સગ્ગની,” “ધીરજનુ ધન,” “પાટીજોહ પ્યાર,” “દ્રશંમર્ઝ,” “કાયા
કાનની ખરાખી,” “જુગાર,” “કાવજાની કાંકાંશી,”—ભાગ ૧ થી ૪,
“સંસાર,” “વફા પર જફા,” “અંધારી રાત્રે મગ કાલા,” “બેહેરા
બેહેલાકાકા,” “એક પથરના પ્રતાંપ,” “મુખલાશનાં સંકટો;”
“ભુલો પડેલો ભીમભાઈ,” “ગામરેની ગોરી,” “સદગુણી
શીરીનનાં સંકટો”—ભાગ ૧ થી ૪, “રસીક વારતા
સંગ્રહ,” “બોલી ગુલ,” “કળજુગ,” “મુલનો ભોગ.”
“એક પરણેતરનો પ્યાર—પર્ધા!” “તડકાંમાં
એક વાદળી,” “બેદીલ કે બેવફા?” “કોણ
સરસ-વાદરયાની વીણુ કે પટેલની પીણુ?”
“વમળમાં કમળ,” “દોરંગી દુન્યા,”
“બાગે બેહેરત,” “દીલસોઝ કે
દીલખર?” “સંકટની મુલમાં
કેસેલું ફુલ,” “મીઠી કે
જુઠી?” “તુરે નેકી,”
“પડતી પર પચાસ!”
“ભાઈ કે કસાઈ,”
“ઝોરત,”
ધર્યાદાનાં
કરતા.

અદેખ

૪૬૩૩૩

કાગળ

(રાત્રી)

૩૧,૧૪૪

આ પુસ્તક ધી નવરંગ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, નંબર ૭૫, બજાર ગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ,
મુંબાઈમાં તેના માલેક મીં અરદેશર ખરશેદજી દેશાઈએ છાપ્યું છે,
અને મીં બહમનજી નવરોજજી કાખરાજીએ શેઠ મનચેરશાહ
મેહતાનાં ઘર, ફીયર રોડ, કોટ, મુંબાઈમાં પોતાને માટે પ્રગટ કર્યું છે.

૩૧.૩૧/-

અર્પણ.

માહુરાં મહેરબાન અને કદરસનાસ ગ્રાહકો
અને વાંચનારાં હજારો,
કે જેઓ

ગુજરાતી સાહિત્યના સંબંધમાં હું જે અદના ફાલો
આપી શક્યો છું તે આપવાને, છેલ્લાં ચાલીસ
વરસોનાં દરમ્યાનમાં, પોતાનાં પ્રમાણીક
ઉત્તેજનથી સદા મને સમર્થ
અને સરકારાજ કરતાં
રહ્યાં છે,
—તેઓને—

તેઓમાંથી આ આગમચ જેઓએ બેહિસ્તમુકામ પામી
સ્વર્ગમાં સેવટનો આરામ સોહોધ્યો છે તે
અઝીઝોને મીનોઈમાં અંખડ શાંતી, અને
જેઓ હૈયાત છે તે મહેરબાનોને લાંબુ
આયુષ અને હર પ્રકારનું સુખ
ચાહતાં, આ નાહતું પુસ્તક
માહુરાં સાચાં દીલનાં
હજારો હેસાંન સાથે
હું અર્પણ કરું છું.

રચનાર.

“But what strange art, what magic can dispose
The troubled mind to change its native woes?
Or lead us, willing, from ourselves to see
Others more wretched—more undone than we?
This books can do : nor this alone; they give
New views to life, and teach us how to live;
They soothe the grieved—the stubborn they chastise,
Fools they admonish, and confirm the wise;
Their aid they yield to all; they never shun
The man of sorrow, nor the wretch undone;
Unlike the hard, the selfish and the proud
They fly not sullen from the suppliant crowd;
Nor tell to various people various things,
But show to Subjects what they show to Kings.”



દીબાચો.

જરાયર ચાર વરસના એક અસાધારણ મોટા માળા પછી માદરે હસ્તકંતી આ એક વારતા બાહર પડે છે, પણ માદરે ખુરશી માનવાનું એટલા માટે છે કે દર વરસ એકાદ નૌવેદ્ય સાથે શોકીન શુભરાતી વાંચનારી આવશ્યક સાથે મીઠાકાત કરવાની માદરી મામુલી મોજ કાંઈ એ ચાર વરસોના લાંબા અરસા દરમ્યાન હું ખોલી એક નહીં હતો. ખરેખર તો માદરે હસાએ ને જોખમે એકાદ વારતા પ્રગટ કરવાની અત્રેના સાહસીક પચવી શર સાહેબોએ અને તકન નથી આપી, કેમકે “ટોંગસોંગ”વાલા કર-કરયા “નામદાર” હસ્તક ચાર અને કરાંણી ખીરાદરો હસ્તક એ મળી એક દમ માદરો છ નૌવેદ્ય એ અરસામાં બાહર પડેલાં જોવાને હું ભાગ્યશાળી થયો છું. એ મીસાએ એ માદરી મનમાની હમેશની “એવરેન્”થી અધીક થયું છે, અને તે માદરે ઘણું સનેપ માનવા જેવું છે. નહીંમ જોવાદ ક્યસરે પોતાના પત્ની લેખનાં પરીણામમાં આખી દુન્યામાં જે ઘણીએક તારાણ અને મોંઘવારી કરી મેળી તેમાં છાપાકળાએ પણ બહુજ ખમ્યું છે, અને એ આદ્યતકારક સાલોમાં, તે છતાં, જુદી જુદી માદરી છ નૌવેદ્ય પ્રગટ થવા પામી શકી છે એ માદરે ઘણું ગણીમન જાણવાનું છે.

આ માદરી વારતા—“રાજના મેલેક્ષમાં!”—વાંચનારા વર્ગને જરૂર પસંદ પડવાની હમેશની ખાત્રી સાથેજ હું બાહરમાં પેશ કરવાની રજા લઉં છું. એ અસલ એજ નામની એક જોરાવર ઇંગ્લેશ વારતાનું ભાષાંતર છે, અને તે એક જોરાવર કસોટીમાંથી, હમેશ મુજબ, આ આગમ્ય પસાર થઈ ચુક્યું છે. એ વારતા માદરો “નવરાસ”ની કઠારોમાં દસ વરસની વાત પર દુકડે દુકડે મેં લખી અને પ્રગટ કરી હતી; ને શોકીન વાંચનારાંએને તે એટલી બધી ગમી ગઈ હતી કે તે ખુરી થવા આગમ્ય “નવરાસ”ની તમામ કાઠલો ખપી ગઈ હતી, અને એવડાં ને વેવડાં દામે તેની સેકંડહેન્ડ અને ફાટીતુટી કાઠલો આજ સુધી વેચાતી રહી છે! એટલા માટે આ તેનાં નવીન સ્વરૂપમાં એ વારતા કોઈ પણ વાંચનારાંએને જરા એ નાકમેદ કરવાની નથી એ વાતની મને ખાત્રી છે. એ મેં અસલ ઇંગ્લેશ ઉપરથી તે અસલ સ્વરૂપમાંજ લખી છે, પણ વાંચતાં શીક આવે એવું કંઠાલાબરેજ કે તાહેલાંરૂપ તેમાં કશુંજ જોવાશે નહીં. એ મેં માદરીજ દપે, સેલેક્ષ એજારતમાં ને સમજ પડતી કીસમે અસલ જોવાંજ જોમ ને જોસ સાથે રજુ કરી છે, અને તે પ્રયાસ નિષ્ફળ નિવડ્યો નથી એ માદરી ખુશદાસી છે. એમાં શુગાર, ફરજા, હાસ્ય અને વિર એજાદા રસની એક મન-પસંદ મેલાવન છે, અને તે તેને લગતી આનંદ અને નસીહતમાં કદમેકદમ એવી

ભરપુર છે કે પ્રમાણીક અને પ્રયજ્ઞ લોકમત એને માટે પણ, આ આગમય પ્રગટ થઈ ચુકેલાં માહરાં દજનો બંધ પુસ્તકોના સંબંધમાં થયું છે તેમ, સર્વદા સાઈ ખોલતું થશે ને સાઈજ ખોલતું રેહશે એમ માનવાને હું કીચીત માત્ર પણ સંદેહ કરતો નથી.

આ ચોપડી પ્રગટ થવા પેહલાં માહરી સાદી લખાવતના જવાબમાં જે મેહેરખાન આહક્રોએ તાખરનોખ પોનાનાં મુખારક નામ મોકલી આપવાતું મને માન આપ્યું છે તે સાહેબોનો, તેઓની તરફનાં એ માયાકુળ ઉત્તેજન માટે, હું ધણો આભારી થયો છું. વળી હું તે વેપારી સદ્ અહસ્થોનો પણ ખાસ કરીને આભારી છું કે જેઓએ માહરી તરફની અકેક સાદી લખાવતની ઇજ્જત કરી પોતાની જાહેરખબરોતું મને માન આપ્યું છે.

એ જાહેરખબરો થોડી છે, પણ એ અહસ્થો માહરા કાયમના મેહેરખાનો છે અને વારતાની મોજ ભોગવ્યા પછી ચોપડી બાબુએ મેળી દેવા આગમય એમની તરફનાં એ ગણત્રીના થોડાક સફાઓમાં કરેલી સેહેલ અરસપરસના આહવા જોગ લાભનીજ પુરવાર થશે એવું માહરં માનવું છે.

છેલ્લે વધારાની એક વિનંતી: માહરી આંખોની કમતાકાતની દીન પ્રતિદીન વધતી આવતી કમનસીબીનાં કારણથી આ વારતાના મુદ્દસ મે પોતે મુતલગ જોયા નથી, અને ઘરમાં નવીન હાથોનેજ એ કારણ મેં સપુર્દ કરેલું હોવાથી બનવા અને માનવા જોગ છે કે આ પુસ્તક આ આગમય છપાએલી માહરી અનેક વારતાઓનાં પુસ્તકો જેટલો, છપાઈની શુદ્ધતામાં, સમજદાર વાંચનારાં સજ્જનોને કદાપી સંતોષ આપશે નહીં. એટલા માટે, એમ જો હોએ તો, માહરી મુશ્કેલીતી કદર કરી સજ્જન વાંચનારો વર્ગ તે લઈ ચલાવશે, અને મને તે માટે મોટાં દીલથી દરચુઝર કરવામાં આવશે એવી માહરે ઉમીદ રાખવાની છે.

ક્રીઅર રોડ:—કોટ, }
માર્ચ, સને ૧૯૧૯. }

બ. ન. કાખરાજી.

જાહેર ખપર.

સોડા લેમોનેડ

વિગેરે બનાવનારા

ડ્યુક એન્ડ સન્સ.

આ પુરાણું ને પ્રસિદ્ધ કારખાનાંનું નામજ તેના માલની લેહેજત
અને ઉમદા બનાવતની જામીનગીરી છે. એ જાતનાં પીણુંને
લગતી હરીદ્રાઈમાં ડ્યુકનું નામ આજે સૌથી પહેલી
હરોલમાં છે. ઠેકાણું ચોક્કસાઈથી ધ્યાનમાં રાખજો:-

નં ૩૧-૩૩, પ્રીટીશ હોટેલ લેન, એપોલો સ્ટ્રીટ,

કોટ, મુંબાઈ.

જાહેર અખબાર.

ભરતકામને લગતા સામાનનો ગંજાવર

શો રૂમ !

ખાંનુઓ—ભલે તમે બીજી દુકાનેથી માલ ખરીદો—એ તો મરજીનો સોદો છે, પણ એક વાર અમારી દુકાને ફેરો ખાશો તો તમારો ફેરો ફાકટ જશે નહીં ! અમારે ત્યાંનો ગંજાવર સ્ટોક ને દામ ગામ કરતાં સસતાં !! સાડીની કોરના નમુના, દરેક જાતનું પીયરસલ વી. રેશમ, ઉન, કેન વાસ, ભરેલી તેમજ દાણાની ટોપીઓ—સમજો કે ભરત કામને લગતી દરેક ચીજ હંમેશ તૈયાર !

અધાં ખાંનુઓ ભરવામાં અમારું હાઈકલાસ રેશમ ગુલેનુર વાપડે છે, જે શોભામાં અપ-ટુ-ડેટ ફાંકડું લાગે છે. અમારો ટ્રેડમાર્ક જોવાની તસ્દી લેશો, જેનો રજીસ્ટર નંબર ૧૦૩૬ છે.

અંદાર ગામના ઔરડરો ઉપર તાકીદે ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

આદમજી નુરમાઈ
ની કું.

નં. ૩૪૬.

ઉનવાલા બીલ્ડીંગ, આંરોર,

પ્રજા વિશ્વાસ પામેલો એક ઉમદા સ્ટુડીયો !

તીક્ષ્ણ હરીકાંઈ છતાં અમારે ત્યાં ઘરાકોનો રોજબરોજ ચાલુ વધારો જોવામાં આવે છે એ અતીશય ઉમદા કામ ઘણા કીકાયત ભાવે કરી આપવાની સામેતી છે. દરેક ઘરાકને સંતોશ આપવો એ અમારી ફતેહની ચાવી છે, અને સંતોશ પામેલું ઘરાક એજ અમારી મોટી જાહેર ખબર છે. એક વાર સીટીંગ આપવા વીનતી છે.

એક્સલરીયર સ્ટુડીઓ.

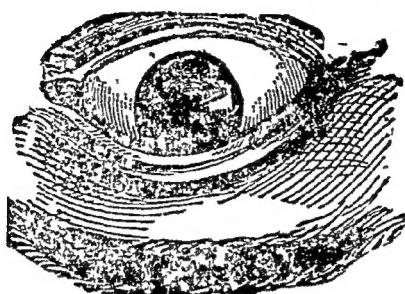
કેન્ડે—પ્રાગ મહાલની સાંમે,

કાલબાદેવી રોડ,

મુંબઈ.

જાહેર ખબર.

ખારટન ચરમાવાલા.



વેલાતની આંખની જાણીતી આસપીતાલમાં કામ કરી આવેલા, તથા ત્યાંની માનવંત ડીઝી ધરાવનારા ડોક્ટરની સલાહનો મફત લાભ આપીને, થંડા પથ્થરના ચસમા કીકાયત લાવે હુમારા ત્યાં આપવામાં આવે છે. વળી દરેક ચસમાની ત્રણ વરસની લેખીત નગીરી આપીશું.

સફાઈથી ખોલનારની જાલમાં ફસી પડી, હલકા ગરમ કાચોના ચસમા વાપરીને, આંખના નાબુક તત્વોનો નાશ કરાવવા આગમચ હુમારા “પ્રાઝીલીયન પથર”નાં ચસમાં વાપરો, જે આંખમાં થડક - આપીને માથાના સખત દુખાવાને તુરત નરમ પાડે છે.

કોઈ પણ આસપીતાલના યા ડોક્ટરોના નંબર પ્રમાણે, ચસમા જામીનગીરીથી ઘણાજ કીકાયત લાવે જનાવી આપશું. જે હુમારો જનાવેલો ચસમો ડોક્ટર નાપંદ કરે, યા કોઈ પણ રીતથી ખામી લેરેલો જણાય તો તેના કુલે પૈસા પાછા આપવાની લેખીત કબુલાત કરીશું.

ખરી સોનાની, રૂપાની, રોલ્ડ ગોલ્ડની, નીકલની, સ્ટીલની, ચસમાની ક્રેમો તથા આઈ ગ્લાસો, તાવ તપાસવાના થરમામીતરો, ઇનશાનની નકલી આંખો, પાવરફુલ બાયનો ક્યુલરો, તેલેસકોપ, હલકી તથા ઉંચી જાતના દુરળીનો, છુટક તથા જથ્થાબંધ ઘણાજ સસ્તા લાવે મલશે.

કાલખાદેવી ખારટન, ચરમાવાલા.

THE ONLY ADDRESS NO BRANCHES.

મારકીટમાં અન્ય કોઈમાં અમારી કોઈપણ શાખા આપ્રીસ નથી.

શાદી રામસની !!



મુંબઈમાં એકજ ખાતરીપુર્વક મથક
છે, કે જ્યાંથી તમને લગનસરાને
ખરની જરમન સીલવરની તેમજ રૂપાની
દરેક ચીજ-જેવી કે ગોલાખાશ, પીગાણી,

માછલી, પાનખીરાં, ત્રે, ખુમચી, ખુમચી, તામરી,
હાંદા, ચંચુલા, પરા વગેરે તૈયાર મળશે.

હમારૂં પહેલાં નંખરતું જરમન સીલવર હમેંશા
ચાંદી જેવું સફેદ રહે છે તેની હમો ગેરંટી આપ્યે
છીએ.

દરેક ચીજ ભાવમાં કીકાયત તથા ખાતરીપુર્વક
રીતે આપીયું.

નવરોજી ન. શરાફની કું.

૩૫૮, ૩૬૦ બજારગેટ સ્પીટને નાકે, કોટ-મુંબઈ.

આવે પેહલો

ખાએ વેહલો !!

જો મોહમાં સવાદ રહી જાએ એવી સ્વીતસ ખાવી
હોય તો તરત મંગાવો.

ડી. રાઈટર એન્ડ કું. ની

રાસખરી, લેમન, રોઝ, મીક્સદ, દેતસ, પાછનેપલ, જીમપેદ હારતસ
લેમન બોલસ એસીદ બોલસ, રાઇકલ શેતસ, ખતર નનસ, -એકસ્ત્રા સ્ક્રોંગ,
કફ લોઝેનજીસ વીગેરે ૭ રતલી તીનો યા નાની બાટલીઓ બનાવનાર.

ડો. ડી. રાઈટર કું.

“ટીકલી” આન્ડ, કુઇનાન, કાસકેટા, બેલાખ; તોનીક વીગેરે તેખેતસ
બનાવનારા—

૪૦ આરબ લેન-કોરનર આંટરોડ, મુંબઈ નં. ૭.

જાહેર ખબરો,

રેશમી કાપડની પાયોનોયર દુકાન.

THE PIONEER HOUSE OF FASHION IN SILKS.

મુંબઈની પારસી સોસાયટીનું પ્યારું

ફેશન દેવીનું મંદીર !

ધરંદોનો વિશ્વાસ અને એક સારો સખુન એ અમારે મનથી
હબરો રૂપ્યાની કમાણી કરતાં વધારે આલા છે.

સીટકની લાઇનમાં છેલ્લામાં છેલ્લી વેશયટીઝ.

આ નામજ તમોને ભરૂસેદાર કામ અને

વાજખી દામની ગરંટી મીશાલ છે.

ચાલુ ખરનું અપ-ટુ-ડેટ ફેશનનું તરેહવાર જાતનું ચીનાઈ,

જેપાનીઝ અને ફ્રેચ રેશમી કાપડ અમારે ત્યાંથી

કીફાયત લાવે મલશે.

લખો રૂપ્યાનો તાજો તડકડતો માલ.

ઉચું કામ ઉચું નામ કીફાયત દામ અને વાયદાસર કામ

ખહારગામ અને દેશાવરના ચોરડરો તાકીદે બજાવવામાં આવે છે.

આહમદ ઇ. ઇસાઅલી.

હારનખી રોડ, કોટ, મુંબઈ.

રાજના મેહેલમાં!

ધ્રેજી—સ્પેનીશ સંસારની એક રાજકિય વારતા.

પ્રકરણ ૧.

“રાજના મેહેલમાં!”

“રાજના મેહેલમાં” એ આપણી આ મોટી વારતાનું ન્હાતું નામ છે, અને તે છતાં તાજુબ એ છે કે જે બનાવો એમાં બ્યાન કરવામાં આવ્યા છે તે બધા ખરેખર તો એક રાજના મેહેલમાં દ્રક્ત એકજ રાતનાં દરમ્યાનમાં ઉપરાસાપરી બની ગયલા બનાવોનું એક દીક્ષપઝોર—દીક્ષ ઉસ્કેરનાઈ દાસ્તાન છે!

સ્પેનના રાજ બીજી શીલીપ (શીલીપ ધી સેકંડ) ના વખતની આ એક વારતા છે. એ વખતે એ મોટા રાજની રાજધાની શેહર મેડરીડ હતું, અને તે રાજધાની શેહરના એક અસલવારેના મુરીશ મેહેલને લગતા એક ઝોરડામાં હાલમાં આપણે એ મેહેલોને મેહેલી જોઈએ છીએ. તે એક ઘણી ઉંચી બાંધણીની ઇમારતનો, મોટી ઉંચી ઉભરણીવાલો, લાંબો અને સાંકડો ઝોરડો હતો.

નવેંબર મહિનાની તે એક ઠંડી સ્થાંજ હતી, અને સહવારથી તે દિવસે ઝરમર ઝરમર વરસાદ વરસતો રહેલો બપોર પછીજ બંધ થયલો હોવાને લીધે હાલમાં જરા બ્યાદા ખુશનુમા દેખાતું હતું.

તે ઝોરડો કાંઈ ઘણો આરાસ્તા સણુગારેલો નહિ હતો. ઉંચી પીંટની અસલી ઢપની ખુરસીઓ અને અસલી તોરની ટેબલો, વાઝીઝ વિગેરે ત્યાં જે કાંઈ હતું તે બધું અસલવારેનાં ફરનીચરનીજ શુવાહી આપતું હતું.

તે છોકરીઓ વચમાંની ટેવડ આગળ સાંમસાંમી બેઠેલી હતી. એકના હાથમાં એક લૂલાંચું પીછદાર કવિલપ્પન હતું, અને કીણા સુંદર હરદે લખેલાં કેટલાંક કાગળ્યાં તેની સમક્ષ પડેલાં હતાં, જે તેણી ઘણાંજ ધ્યાનથી વાંચતી અને કેકાણે કેકાણે થોપી જામને, વળી, કાંઈને કાંઈ સુધારતી બેઠી હતી. કેકે કેકે વાંચતાં તે જરા સહેજ મલકાઇને હસતી, પણ જરા વારમાં તે હસતું નાચુદ થઇ જતું, અને જાણે યધો પોતાનો આખો જીવ જન તે કાગળ્યાંઓમાંજ ભરી મેલ્યો હોય તેમ તે ઘણાંજ ઉંડાં ધ્યાનનાં એકાગ્ર-પણે પાછું વાંચતી હતી.

તે ઘણીજ સુંદર હતી. તે એક ખરી જોવાન્નેમ સ્પેનીયર્ડ સુંદરતા હતી. તેણીની કાળી મોટી આંખોમાંજ પુરતી ચતુરાઇ વચાતી હતી. તે પોતે પતલી, સીધી અને ઉંચી હતી, ને તેણીની ઉંચી ગોરી મરદન તે મોહકતાને વિશેષ સુંદર દેખાડતી હતી. તે મલકાઇને હસતી તેટલોજ વખત તેણીના ચેહરા પર કાંઈ રહેલી ગંભીર ઉદાસી દુર થયલી દેખાતી, કે જ્યારે ખરેખર તો કાંઈ ઉડી ઉદાસી ને શોકાતુર લાગણીઓ તેનાં દીક્ષમાં ધર ધાલી બેસી ગઇ હોય તેવો તે એક ગમગીન નહિ તો ખરેખરે ગંભીર ચેહરો હતો. એમ છતાં શીદાગીરી, લીંમત, સચ્ચાઇ અને એવા એક ખરી દીવેર સ્પેનીયર્ડ છોકરીને હાજતા જે સદગુણો ને સદગુણોથી ને રૂપસુંદરી કોઇ રવેસે ખાલી ન હતી એમ એક તડાકે ને એક નજરે જોઇ અને કહી શકાતું હતું.

તે સંપૂર્ણ સ્ત્રીવેશમાં આવી ચુકેલી એક છોકરી—અદકે અખળા હતી. તે આવીસ વરસની હમ્મરની હદ કુદાવી ગઇ હતી, અને તોપણ એક ન્હાની છોકરીનીજ નિર્દોશતા ને સુંદરતા તેનામાં હજી કામમ સચવાઇ રહેલી નજરે આવતી હતી !

અને ત્યારે તે સુંદર ચેહરા પર જે ગમીનો ઘેરો ધર ધાલી બેસી ગયો નજરે આવતો હતો તેનો બેદ શો હતો ? શું તેણીને પોતાનાં ધરતું કાંઈ દુઃખ હતું ? શું તેણીને પોતાની કાંઈ તબીબેતનો સંતાપ હતો ? કાંઈ નહિ—કશુંજ નહિ. તે બેદ દ્રક્ત છુપો પણ ખુલ્લું નેટલોજ પાકીજેલ તેણીનો પ્યાર હતો !

મરાયા તેણીનું મીઠું નામ હતું.—મરાયા મેનડોઝા. ઘણીજ અખવાન શીદાગીરી ને ઘણાંજ પ્રેમાણીક હેતથી ચાલી જાણનારી ને એક નૌજવાન સક્રમારી નાજનીન હતી. સાચ્યા પ્યારના માર્ગમાં મુસ્કેલીઓ હોય એ તે પોતે જાણતી અને માનતી હતી, પણ તેમાં નામોશી ને નાકમેદી આમેજ

હોય એ વાતનો સ્વિકાર કરવા તે હીંમતથી હમેશ ના કેહતી હતી.

અને તેણીએ જોને પોતાનો વિશ્વાસ અને પ્યાર એ પ્રમાણે આંખે પાટા આંધીને સપુર્ણ કર્યો હતો ને પોતે કોણ હતો ને કેવો હતો ? શું તે એવકા થશે અથવા તેને કદી ખી ભુલી જશે એવી કાંઈ તેણીને શંકા હતી ?

લેશ નહિ. તે તો એક પેહલવાંન હતો—લાખમાં એક મજે એટલી હદ સુધીનો તે નેક હતો. પેહલવાંન તેણીની. ચાહતભરી આંખમાંજ નહિ, પેહલવાંન દ્રક્ત નામમાંજ નહિ, પણ કામમાં વડીક તે એક શુરો સિપેહ-સાહાર—એક ખરેખરો મર્દાનેમર્દ અને પેહલવાંન હતો.

તેણીએ તેને પોતાના તમામ જ્ઞાન સમરપ્યા હતા. તેણીને જો હજારો જ્ઞાન હોતે તો તે યથા હજારો જ્ઞાનની તેટલીજ યજ્ઞવાન શીદાગીરી સમેત ખી તે એ વાહવા જવાંનને ચાહી શકતે એવો તેણીનો નેનં માટેનો પ્રાદ પ્યાર હતો.

તે એક નરેશોર સિપેહસાહાર હતો, અને વળતા જવાખમાં તે પણ તેટલીજ ઉંડી શીદાગીરીનાં ચલાવથી તેણીને ચાહનાર હતો. તેનું નામ ડાન જ્ઞાન હતુ, અને તે હાલના રાજા ખીજા શીક્ષીપનોં સાવકો ભાઈ થતો હતો. તેણે ઘણીક લડાઈઓ મારી હતી. દરયાની ને ખુશકીની અનેક એહ-મતભરી લડાઈઓમાં તેણે અત્યારે સુધીમાં મોટી ઝલેહવંત કાર્તિની છત મેળવી હતી. તેણે ઝંનેડાનો મુલક મુર લોકોના હાંધમાંથી તરતનોજ પાછો મેળવીને પોતાની સદ્કિર્તીનો કોટ સ્પૈનીશ તવારીખમાં એકદમ ઓસ્તવાર બનાવી દીધો હતો.

તે હાલમાં પણ લડાઈ પરજ ગયલો હતો. સ્પૈનીશ રાજાઅમલ સાંમે મોરીસકો લોકોએ નાફરમાનીનું સર ઉંચકી મોટું યંડ મચાવ્યું હતું તે યજ્ઞવો એસાડી દેવા તેને મૈંડરીડથી ખાસ જવું પડ્યું હતું, તે તેજ વખતે છેલ્લો મીડી મરાયાને મળ્યો હતો. તે છેલ્લા જુન માસમાં ગયો હતો, અને હાલમાં, આપણે ઉપર વાંચી આવ્યાં તેમ, નવેખર મહિનો ચાલતો હતો.

તેઓ રાજના મેહેલને લગતી એક એકાંત અગારીમાં મળ્યાં હતાં. તેઓ અવારનવાર ત્યાંજ મળતાં હતાં, તે શ્રોડેસ્વાર થઇને પોતાનાં લશકર સાથે ઉપડી ગયલો તેની એક કલાક આગમ્ય તે બંને પ્યારાંઓ તે મોટી ઓગારીનાં એકાંતમાં મળ્યાં હતાં. ત્યાં શુલાયનાં ઘણાં ઉંચાં ઝાડો હતાં.

મરાયા જવાંન ડોન જોનને આજ ને આજ છુપી મળવાની કશીજ ઉમેદ ધરાવતી હતી નહિ. પેલી મેહેલને લગતી અમારી વરસાદના ચાલુ મારાથી એવી ટંડી અને ભીનાસવાલી થઈ હતી કે ત્યાં ફરવા જવાને મારે જવાનું આજે કોઈ કોસમે સહ્યાહકારક નહિ હતું. વળી તે પોતાના આપથી પણ ઘણી ખીલીતી હતી. ધરડો મેનડોઝા પોતે આ “ખ્યારનાં ઘેલાંચેરાં”ની સખ્ત વિરૂદ્ધ હતો. નહિ કે તેને એવો એક જાહેરહક્કવાંન દામાદ નહિ ગમતો હતો; પણ તે એ લગનમાં સીદ્ધ ખાના ખરાબી સિવાય ખીજું કંઈજ જોઈ શકતો ન હતો. તે જાણતો હતો કે સ્પેનના રાજાને ભાઈ તેના જેવા એક ગરીબ સિપાઈનો જમાઈ થવા પામે એ ઉમેદ કરવીજ સરચાગ હુમાકાત હતી. એ ડોન જોનનાં લગન બાદશાહી રેવાજ મુજબ કોઈ બાદશાહી કુટુંબમાંજ થવાં જોઈએ, અને તેથી મેનડોઝા જાણતો હતો કે ઘડીભર ડોન જોન જોખમ કરીને મરાયાને પરણે ખી ખરે, તો પણ જુલમગાર રાજા શીલીપ ખીજેજ દાહાડે તે લગન એક કાયદો ઘડીને રદખાતલ દરાવે, અને આપદા બેહોરમતી અને બેખલત સિવાય ખીજે કોઈ એ નેકાતો નતીજે મળનાર ન હતો! વળી તે પોતે રાજા શીલીપનો અગત ખાસ ખીદમતગાર અને હંજુરયો હતો, તે રાજા પર મરવાજ માગે એટલી હદ મુઘીનો સાચો અને વદાદાર હતો. રાજાના ખ્યાલની વિરૂદ્ધ એક ખ્યાલ કરવો અથવા એક વિચાર દીક્ષમાં વમાસવો એ પણ તે નિતીમાન ધરડાને મનથી રાજ સાંમે એક લયદાર શીતુર હતું તે ઘણીજ સખ્ત તબેહનો, છેક અસલવારનો, તદ્દન જુના વિચારનો, મગર એક સ્પેન્યડ હતો, તે ખરેજ રાજભક્ત અને દેશભક્ત હતો. સ્પેન તેની મુરતી હતી, અને એ મુરતીનો તે મંગળમુરત પોતે એક ભાવીક પુનરી હતો. એટલા વાસ્તે પોતાના ઓદાને લગતી ફરજો જાગવવામાં પણ તે ઘણીજ કરડો અને સખ્ત હતો.

તે પોતાનાં ગચ્ચાંઓપર પુરનો મેહરખાન હતો. તે મરાયા ને આઘનેઝને જાનેને ઘણાંજ વ્હાલથી આહતો હતો, પણ તોખી જાહેરમાં તે ખંડું એક-દમ ખતાવવો નહિ, અને ઘરમાં ખી તે ખરજ જેવા સફેદ બાલનો છુદો, તેથી. કરડો અને સખ્તજ રેહતો. એથી પરીણામ એ થતું કે છોકરાંઓ તેનાથી રાત દહાડો દરેલાં રેહતાં, અને તેને આહવા કરતાં પણ તેનો ધાક

વધારે કરનાં—તે એટલે સુધી કે તેને પેટે જે એકજ દીકરો રૌડરીગો નામે હતો તે તો એ જનની સખની માટે અનેક વખત કળ્યા કરનાં થાક્યો ત્યારે એક વખત એક ઘણો મોટો કળ્યો કરીને પોતાના આપથી અત્રગ નિકળી ગયો અને જુદો રહ્યો.

તે બી આપ જેવોજ શુરો અને સાચો હતો; અને જ્યારે આપ, ઉપર આપણે વાંચ્યું તેમ, રાજા શીકીપનો એક અંગન લજ્જુરથો અને ખીદમનગાર હતો ત્યારે આ છોકરો રૌડરીગો વળી હાન જોનાની તેજ મુજગ એવા ઉઠાવતો તેની ખીદમનમાં હતો. એટલા માટે ઘરડા મેનડોઝાને સ્વ-ભાવિક ભય થતો રહ્યો હતો કે રખેતે તે છોકરો હાન જોનને મરાયા વાસ્તેના તેના ખ્યારમાં મદદ કરે, અને એ લગત નકામી કરી આપે; પણ તે તેની મોટી ભુલ હતી. રૌડરીગો એ આપદમાં તો ખીજે આપજ હતો. તેનાં બી અનુમાન અધાં લુગલુ એજ ટ્રાસમનાં હતાં, અને એ લગત થયે નાહકની મામુનાએબી અને નામોશી ઉઠાવવાની વધારે હતી એમજ તે જવાનનું પોતાનું પણ પ્રમાણીકપણે મનથી માનવું હતું.

એ મુજગ ગરીબ મરાયાને તો પોતાના પ્રમાણીક ખ્યારના સંગઘમાં તેથી, આપ અને ભાઈ એ એકતો ડર કરવો પડતો હતો ! તે ડોસાએ હાન જોનનો વિચાર વડીક કરવાને વાસ્તે અથવા એકાંતમાં તે જોદ્ધાને કદી બી મળવા કે મળીને તેનાંસ એ વાત વડીક કરવા મરાયાને સખનમાંસખન મના કરમાવેલી હતી, અને એ રીતે તે ઘરમાં ધુરકાધુરકી જોમએ તે કરનાં ઘણી જ્યાકા થઈ પડી હતી. મેનડોઝા ને રૌડરીગો વચ્ચે કુસંપ હતાં, અને તે એહતો ત્યારે એકસંપ અને એકમેન થયેને કુસંપથી નહિ પણ શીકરથી પોતાના આપ અને ભાઈ એ અનેની વિરુદ્ધ થઈ ગયેલી હતી.

અને હાલમાં—આપણે ઉપર વાંચી આવ્યાં તેમ—તે અંતે એહતો ટેબલ આગળ તે સાંખો દસ્તાવેજ વાંચતી બેઠી હતી; તેવામાં વરસાદ પાછો જરી થયો, અને ખારીના કાચપર ઠરઠર તાસા વાગવા લાગ્યા. તે કાચ અસલી, ભારી ને રંગીન હતા—એવા કે તે કાચની અંધ ખારીઓ માંથી બાહરના રસ્તા પરનું કશું જુલુ જોઈ બી કાકાતું ન હતું, અને આમતેજ તે વરસાદનો અવાજ સાંભળતી, પોતાનો શીકકો એહરો પોતાના હાથની હથેલીમાં ટેકવી, ટેબલ આગળ કરતી બી હીલચાલ કર્યા વના ગુપ-ચુપ બેઠેલી હતી.

મરાયા પાનાં ફેરવી જતી વાંચતી હતી. તે પાનાં ફેરવવાનો અંસારો માત્ર તેને કાને આવતો હતો, અને અવાજનવાર કિવલપેથી પોતાનાં કળે-

લામાં તે ફેરફાર અને સુધારો કરતી હતી તે વખતે ચરચર તે કાગળ ઉપર કિવલપેન ચાલવાનો સાદ તે આંધળી છોડીને સંભળાતો હતો. તેની સાંભળવાની શક્તિ અતીવણી તેજ હતી. ખુદ એક શક્તિની લુટની ખુદ બીજી શક્તિમાં હમેશ ઘણાં દુલ્લાં દીવથી વાલી આપી નજી છે.

એકાએક આંધનેએ એવામાં એક ન્હાને નીસાસો નાંખ્યો, અને મરાયાએ પોતાનાં કાગળ્યાંઓમાંથી માથું ઉંચકી એકદમ ચમકીને તેના ભણી નેયું.

“શું છે, આંધનેજ?” તેણીએ પુછ્યું; “તુંને કંઈ નેઈએછ, વ્હાલી?”

“તેં પુરં કીધું કે નહિ?”

તેણીના અવાજમાં તેણીએ એ પુછ્યું ત્યારે મરાયાએ નેયું કે સુસ્તી હતી. તે ખેસ્તાં ખેસ્તાં થાકીને કંટાળી ગય હોય તેમ તે અવાજ મીઠકો તોપણ ધીમે હતો. તે કાંઈ છીટું શોધવા માંગતી હોયની તેમ તેણીએ પોતાનો એ સવાલ જરા ચીરડાઉં ઢપે રજી કર્યો હતો.

“હા, ડીયર; હું લગભગ પુરં કરી રેહીછ,” મરાયાએ મોહમતથી જવાબ કર્યો. “હવે ફક્ત અરધુંજ પાતું પાછુ વાંચી જવાનું બાકી રહેલું છે.”

“પણ પાછું ને પાછું શાંની વાંચ્યા કરતી હોશે?” આંધનેએ પ્રગટ કંટાળાથી પુછ્યું: “તેં લખ્યું ત્યારે ત્હારા જે વિચારો હતા તે એટલા જલદી વળી ફરી શું ગયા જે તેમાં એમ સુધારા કરવા પડે?”

“મારો જીવન ધરાતો નથી,” મરાયાએ હસીને જવાબ કર્યો; “આખી દુન્યાના બોલો એમાં જોડવી દેઈ તોખી મારાં દીલમાં જે દરયા ઉભાયછ તેનો પુરતો ખ્યાલ હું એ વાહલાને આપીજ નહિ શકું એમ મને લાગેછ. કદાચ એ વાંચીને તે હસસે ખી! તું શું ધારેચ-એ કાગળ તેને આપ્યે કે અખાડાજ કર્યે? કદાચ મને એવકુદ કે બચ્ચાસહી તો નહિ ધારે?”

“હું કેમ કેહી શકું?” આંધનેએ તકરાર ઉઠાવી; “તેં તેને શું લખ્યુંછ ને મને વાંચી સંભળાવ્યુછ થોડું જે તેની વાત?”

“એ તેને લખ્યુછ તેનો સાર ફક્ત એટલોજ છે, ડીઅર, કે આખી દુન્યામાં કોઈ ખી ઓરત કોઈ ખી મરદને કદી ખી આહી નહિ શકે તેટલી બધી ઉડી શીદાગીરીથી હું તેને આહતાં શીખીચ,” મરાયાએ કહ્યું;—અને ને બ્યારે એમ બોલતી હતી ત્યારે તેનાં આખાં તનબદનમાં તે વાતની ખરાં દીલની ઉરફેરણી ને લાગણીનો એક દરરાત થતો રહ્યો હોય એવી તેના અવાજમાં હરફેહરફ મોહમત સંભળાતી હતી!

એ પછી તે થોડો વાર ચુપ થઈ, ને તેની નજરોનાર પહેલાં તે લખેલાં કાગળો તરફ, વાંચ્યા વગર, તેણીએ વગર અર્થનું એકી ટગરે ટીક્યા કીધું. આઘનેઝ પણ ખીજું કશું બોલ્યા વગર એ સઘળો વખત ચુપજ રહી.

“મેં લખીને એ વ્હાલાને ખાત્રી આપીય,” જરા વારે મરાયાએ વળી પાછું અરધું મોટે-અરધું મનસે કહયું, “કે હું તુંને ચાહુંછ, અને ગમે તે ગુજરે પણ આ તનમાં આખર થતા દમની હવા તમામ ઉડી જતાં સુધી હું તુંને અને તુંનેજ સદા ચાહવાની. હું ત્હારેજ વાસ્તે જીવવાની ને ત્હારેજ વાસ્તે મરવાની !”

“એટલું બધું ?” આઘનેઝે લગાર ટણકાથી પુછયું, “એ બધું ફરી ફરીને એને કેહવામાં તુંને મહત્તજ શું મલેછ ? તેં શું એ બધું અત્યાર સુધીમાં તેને કહયું નથી ? તે શું એ બધું જાણતો નથી ? શું ખુદ પોતાના ખ્યાર બાબે તુંને એજ બધી મક્કસદની અત્યાર સુધીમાં તે ખાત્રી આપી ચુક્યો નથી ?”

“તું નહિ સમજે, આઘનેઝ વ્હાલી, તું એમાં નહિ સમજે !” મરાયાએ ઘણી મોજથી કહયું—અને તેણીનાં એમ બોલવામાં આખી દુન્યાની ઉલટ અને ખુશાલી ભરી મેલેલી હતી ! ખરેખર, આઘનેઝના મુસ્ત અવાજને મુકાબલે એક ચળકતાં તડકાંવાલા દિવસ ને એક વાદળનાં ઘેરનધારણવાલા દિવસ જેટલોજ તેમાં તફાવત સંભળાતો હતો !

“હવે પણ આજે રહાંજે તો મળવાનુંજ છે કેની ?” આઘનેઝે કાંઈક અધીરાઈથી કહયું; “ત્યારે જે કેહવું બોલવું હોય તે કહ્યા બોલ્યા કરજે.”—અને પછી જરા વળી યોખીને.—“ત્હારું એ લખેલું કાગળ તું માહરી પાસે આપાવાની હતી તેજ વિચાર પછી હજી ખી રાખ્યોછ કે ?”

“હું કંઈકેહી શક્તી નથી, આઘનેઝ,” તે બેહેને જવાબ આપ્યો. “મામલો કેમ છે ને કેવો છે તે જોઇ તપાસીનેજ આપુને કામ લેવાનું છે. તે મને એકાંતમાં મલેછ કે નહિ ને કેટલો વખત મલેછ તે હું અત્યારથીજ બધું કેમ કહી શકું ?”

“તું તેને આપણી બારીની નિચેથી પસાર થઈ જતો જોઇ શકશે,” આઘનેઝે ઉલટમંદ કહયું, અને તરત વધારયું, “ઓ સાંભળ ! મને ઘોડાઓનાં પગલાં સમજાયછ. મને લાગેછ કે લશ્કર તેનાં માનમાં સદા સમારીને ઉભું રાખવાની બધી તૈયારીઓ નિચે ચાલુ થઈ ચુકીછ.”

“હું જે જોવશ તે બધું તુંને કહેતી રહેવશ,” મરાયાએ ધીરજ આપી; “તું જાણે કે પોતેજ બધું જોતી હોયની તેમ !”

“જાણે કે?” આમનેએ પોતાનું કમતાંએ યાદ કરીને ગમખાર તુચ્છકારથી કહ્યું. “બાળી મારી છાંદગી ! મને મહારી એ જલેલી છાંદગી શું ખપની છે ? તું કહેશે તેટલુંજ હું જાણુશ; હું થોડું જોઈ શકવાની છેઉં જે તેની વાત ?”

હયાં આમનેએ ઉડી અને ચારી આગળ ગઈ. તે ઝોરડો તેને પગે તદ્દન આવી રહ્યો હતો. તે આંખે જોમને ફરહર કરેતી હોય તેટલી બધી સવળતા સાથેજ પોતાનાં મકાનને લગતા બધા ઝોરડાઓમાં તે આસાની સાથે એકલી એમ ફરહર કરી શકતી હતી. મરાયા ઉડીને તેની પુઠે ગઈ.

“શું છે, આમનેએ ડીચર, તું કંઈ નારાજ છે ? તુને કંઈ શુરસે થવાનું કારણ મળ્યું ?” તેણીએ કાળજીભરે પુછ્યું.

“કંઈજ નહિ,” આંધળી આમનેએ જવાબ કર્યો; “મહાર મન જરા ખાતું થઈ ગયું.”

“શાએ ?”

“હું વિચાર કરું, મરાયા ડીચર, કે જ્યારે તું પરણીને સાસરે જશે ત્યારે મારું શું થશે ને માહરી સંભાળ કોણુ જશે,” આમનેએ બળાપાથી કહ્યું. “પપા જરૂર મને જોગનશાળામાં મોકલી દેશે, કેમકે માહરી પર નેગાહ રાખનાર ને માહરી સંભાળ લેનાર અત્રે તે પછી કોમળ રહેનાર નથી !”

મરાયાનો મુખડો ફક્ત એ એક ઉમેદની યાદ થતાં ઓશક અને ખુશી બરપા થવાથી એક તાજ ખીલતા ગોલાખ જેવો લાલ થયો.

“તું કંઈજ શીકર ના કર,” મરાયાએ તેની કમ્બર આસપાસ પોતાનો હાથ હેતથી ચીંટાલીને તેને ધીરજ આપતાં કહ્યું; “હું આજે ને કાલે કંઈ પરણી જવાનીજ નથી, અને - પરણી ગઈતોંથી હું તુને એકલી તો મુકવાનીજ નથી.”

એવામાં નિચે રસ્તાઓપર લરકરની ગોડવણો ચાલુ થઈ, અને ટ્રોટ કરતા થોડાઓનાં પગલાં અને તે થોડેશ્વારોની કમ્બરે બાંધેલી તલવારોના ખણખણાતથી ધરડા મેન્ડોઝોની ચારીની નીચેનો લ-તો જોતાજોતામાં હળમળી રહ્યો. કોઈ અમલદાર મોટા જડા દમામદાર અવાજે હુકમ આપવાની બાંગો, મારતો રસ્તાની વચમાં ઉભો હતો.

“કઈ દેખાયછ કે?” આમનેએ ધીમે સહાદે જરા વારે પુછ્યું; “મને તો દુરથી બ્યુગલો વાગતાં આવતાં હોય એવો બી સાદ આવેછ જો?”

“તે તો કમ્મ હજી મને સંભળાતું નથી, પણ રસ્તાપરતુ થોડું થોડું ઝાખું દેખાયજી,” મરાયાએ જવાબ દીધો; “આ કંદોડા રંગીન કાચને લીધે કંઈ ખરાબર જોઈ શકાતું નથી.”

“પણ ત્યારે ચારી ઉંઘાડી નાખની?”

“નહી, તે પપાને નહીં ગમશે; અને પપા જી આડી કેથે એટલાંમાંજ હોશે,” મરાયાએ શીકર બતાવી. “તેવણુ તરત સમજી જશે કે આપણે ખરેખર વહાલા જોતની વાટ જોવાજ ચારી આગળ આવી ઉભાંજ.”

“જો સાંભળ—જરા ધ્યાન કરીને સાંભળ!” આંધનેએ વળી પાછો એકદમ જોરથી મરાયાનો હાથ પકડી લેતાં ઉલટમંદ કહ્યું; “હવે જી તુને યયુગસોનો દુરથી આવતો અવાજ સંભળાયજી કે નહિ? જરૂર તે આવી લાગેજો હોવો જોઈએ!”

મરાયાએ દમ ઉંઘો રાખીને તે દુરથી આવતો અવાજ શ્રવણે કરવા પ્રયત્ન કર્યો. એમ છતાં તેણીને ખુલ્લું સંભળાયું નહિ. તેની સાંભળવાની શક્તિ આંધળી આંધનેઝના જેવી તેજ ન હતી.

પ્રકરણ ૩. ૩૧/૪૪

“ઉંઘાડી નાખ, ચારી ઉંઘાડી નાખ,” આંધનેએ વળી પાછું દબાણ કર્યું; અને હવે તે વાહલા દીલેરનો મદાનગીબરેસો મુખડો એક નજરે જોઈ લેવાનો મોઝો છેક લગોલગ નજદીકમાં આવેસો હોવાથી સુંદર મરાયા પણ પોતાની લાલચ ને ધીરજ રોટી શકી નહિ, અને પોતાના આપની ખટગી ખેચી લેવાનાં ભોગે વટીક એક ઝટકે તે મોટી ચારી પોતાના ધુજતા હાથો વડે તે મહાપુખે બીજીજ પક્ષે ઉંઘાડી નાંખી, અને ત્યારે વાળંગોના સરોદો ઉપર તે જશવંત જોધ્ધો એક મોટી છત હાથ કરીને એક રાત્તનાજ દબદબાથી શહેરમાં દાખલ થતો હતો એમ માનવાને હવે મરાયાને પણ કશોજ સંદેહ રહ્યો નહિ. યયુગસોના તાદ અને ખેન્ડોના સરોદોથી આખાં મેદરીડ પાયતખતની ધરા જાણે ધુજી રહી, અને વાળતે ગાળતે દબ્બરો લોદોના હર્પનાદ વચ્ચે તે અછત જોધ્ધો શહેરમાં દાખલ થતો હતો તે જાણે હરખથી ધુજતી છાતી વચ્ચે સુંદર મરાયાની હવે સંપુર્ણ ખાતી થઈ.

તે મોહક મુખડો હદ્યાર ખુશીમાં એ વખતે ઝળકી રહ્યો. તેના કાન બાજુ તે આમદ પુકારતો હર્ષનાદ ધ્રુવીને પી જતા હતા !

આમનેઝ પણ બિચારી બારીની બેરપર ડોકું ટેકવીને ઉભી હતી. તે પણ ઉસ્કેરણીભરી, શીકકી અને ધ્રુજતી હતી. વરસાદ તરતનોજ અંધ થયેલો હોવાથી બાહરની હવા પુષ્કળ સર્દ હતી, પણ તેનું તે બેમાંથી એકને પણ ભાન કે પરવાહ ન હતું.

છોક દુર મુધી રાજના મેહલ તરફ આવવાનો રસ્તો મેંડોઝાની બારીએથી સુભાગ્યે જોઈ શકાતો હતો. તે એ મોટા મેહલની સરહદને લગતુંજ એક મકાન હતું, અને મરાયા ને આમનેઝ તે આમદ પુકારતાં ગાયનનો એક બી સરોદ ન સુકી જવાય એવી કીસમે સાંભળતાં બારીએ ઉલટમંદ ઉભેલાં હતાં.

નજીક અને નજીકમાં તે અવાજ આવતા ગયા. હવે પ્રગટ અને પ્રગટ તે હર્ષનાદ સાંભળી શકાતા હતા, અને લામનગંધ અંધા રસ્તા ધમધમી અને હળમળી રહ્યા હતા. નિચે લશ્કરોની ગોઠવણી, ફેરફાર અને ધામધુમે ચાલુજ હતાં.

મરાયાનો બાપ પણ તેનાં ઘરની બારીની નિચેજ હતો ! તે પોતાના હાથ નિચેના આદમીઓને હુકમે આપતો પોતાના મોટા કાળા ઘોડા પર સ્વાર થયેલો હતો. તેની નાધલી અણીવાલી હુમકી સફેદ દાઢી સાથે તે એ કાળા ઘોડા પર નાગી તલવાર સમેત આમથી તેમ ધામધુમ કરતો ઘણો દમામદાર દેખાતો હતો, અને જરા જરા વારે કપાળ પર ચઢાવેલા ગુસ્સાના ચીંદલા સાથે તે ઉંચો થઈ પોતાની બારી પર નજર નાંખતો, કે જ્યારે નજર સાથ નજર મલે નહિ તે કીસમે સીફતથી કામ લઈને અત્યાર મુધી સુંદર મરાયા તે ડોસાને હાથતાલી આપતી રહી હતી.

“આયો કે ? કોઈ દેખાયછ કે ? કંઈ જણાયછ કે ?” આમનેઝ જરા જરા વારે પુછ્યાજ કરતી હતી.

“નહિ; જરા અંદરથીજ રહે, ડીઅર. પપા બારીની સાંમેજ છે,” મરાયા તેને કાને લાગીને જવાબ કરતી હતી—અને એવામાં તો સાંખ્યા રસ્તાપરતું સરઘસ, એક મોટાં ઘસી આવતા ઘોડેસ્વાર લશ્કર સાથનું, દુરથી દોડી આવતા છોલમાર દરયાના મોજા જેવું મેહલ તરફ આવતું ખુલ્લું જોઈ શકાતું હતું.

“હવે આયો ખરો કે ?” આમનેઝે વળી મસ મોટી આતુરતાથી પુછ્યું,

પણ હવે તેને જવાબ કરવાની પણ મરાયાને સુધ્ધી કે ધીરજ ન હતી. દૂરેના પોકારોથી કાન બેહરા થઈ જાય એવી રીતે રસ્તાઓ ધમધમી રહ્યા, અને વાવટાઓ અને નાગી તલવારો—ગખતરો અને ઝકઝકતા બાલાઓ સાથનું તે એક દમામદાર સરથસ આગળ અને આગળ આવતું રહ્યું.

આગળ અને આગળ. આખું મેંદરીડ જાણે જાહેર પડ્યું ને તલે ઉપર થયું હતું. થાકી કીલારી રહે એટલું હકમાર લોક, હજારોની સંખ્યામાં રસ્તાઓ ઉપર ભેગું થયું હતું. ડાન જાન આખી સજાતનતને હદ વગરનો પ્રિય હતો. લોકો તેનાં પરજ હદ વગરની શીદાગીરીથી મરવા માંગે એવી કીસમે તેને નિર્વીવાદ ચાહતાં હતાં.

ડાન જાન એક ખુશ્કુરત સુફેદ ઔરંગ શ્રોડા પર સ્વાર થયેલો હતો. અને તેની હરોલમાં રહેનતો અછત વાવટો હોતો ચાલતો હતો. તે લોકોની સલામ હસ્તે બેહરે સ્વિકારતો દમામદાર કીસમે આગળ વધતો હતો, અને રાગના મેહલની ઓસ્તવાર દિવાલો તે હજારો લોકોનાં તે હર્ષનાદના પડ્યા પોકારની રહી હતી.

રાજા શીકીય પોતે તેના મેહલના મોટા ઝરખા પર હાજર થયો હતો, અને તે નજર પડે એટલી હદમાં ડાન જાન આવ્યો એટલે પોતાના રાજવંશી ખીરાદરને નમન કરવા જોગાં માનમાં તે અછત જોડ્યાએ તરત પોતાની તલવાર નિચે નમાવી, અને ત્યારે રાજાએ દમામથી પોતાનો દાથ ઉઠાડીને વળતા જવાબમાં તે સલામ સ્વિકારી.

મરાયા એ વખતે જાહેર નિશાની પડતી આંખો સાથે તે જોયો મામલો જારીએ ટીંગાઈને જોતી હોયી હતી. રાગનો અદ્ય કે આપનો ધાક વડીક તે એ વખતે ભુલી ગઈ હતી. કેમ તલિ ભુલે? એ સુખી થડીના તો તેણે મહીનાઓ તક હજારો સ્વપ્ના જોયા હતા. ડાન જાન ફતેહ કરીને પાછો ફરશે ત્યારે આખું મેંદરીડ શેહર ઉથલપાથલ થશે, અને તે મોટાં પાયતખતની દેશભક્ત પ્રજા એવુંજ ડાંઢ કરી ગનગાવશે એમ તે સુંદરીને દરેક ખાતરી હતી.

તે એક સુખનું સ્વર્ગ હતું. તે જોને આટલી અચુક શીદાગીરીથી ચાહતી હતી—અને તે કે જે તેણીને, વળી, તેટલાંજ વહાલથી ચાહતો અને પ્યાર કરતો હતો તેને એવાં બારે માનપાનવચ્ચે શેહરમાં દાખલ થતો જોવાનું સુંદર મરાયાને માટે ખાસકરીને ખુશકારક અને સુખકારક હતું.

તેણે મેહલની નજદીકમાં ઘોડો થપ્પ કરીને રાજાને નમન કર્યું ને તેની સલામ લીધી, અને પછી, સ્વભાવિક પ્રેરણાથી હાથ તેમ, મોજ અને મગફરી વચ્ચે, તરતજ તેણે મેનડોઝાની ઉંચી બારીઓ ભણી જોયું, કે જ્યારે તેના હાંડ મલકાઇને હસ્યા. તે ફક્ત એકજ પળનું કામ હતું—એકજ પળ તે હસ્યો અને મરાયાએ ટેવાજ મીઠાસથી હસીને તેનો મોહ્યતમજ જવાપ કર્યો તે પર કોઇનું બી ધ્યાન જાય અથવા ખેંચાય તે પેહલાં તો તે બંને બારીઓ પાછાં પુરતાં સચેત અને સાવધ થયાં હતાં; અને તેમ છતાં અજાણ જોયું કે ઘરડા મેનડોઝાની તપાસ કરતી આખમાંથી એ હીલચાલ મુતલગ બચી જવા પાંખી નહિ. તેણે યુસ્સામાં ધુરંદરી આંખોએ એ માંજનું જોયું, અને જોકે તેને બી ડાન જોનને માટે ઘણુંજ માન હતું તોબી તે એ રવેસે તેની બેટી પર તેની પોતાની પુરતી નામરજ છતાં બહુદામથી ધ્યાન આપતો રહ્યો હતો. તે બાએસથી તે જોદાને ઘોડા પરથી એક મુરકું થઇને તત્કાળ નીચે ગચડી પડતો જોવાને તે ખચ્ચીત કરીને વધારે ખુશી થતો !

એ પછી રાજા મેહલમાં ચાલી ગયો એટલે ડાન જોન પણ તેજ બાજુએ ઘોડાપરથી ઉતર્યો. તેનો આખો દેખાવ તે વખતે અગત કરીને ઘણો વધારે દળદળા ભરેલો ને દમામદાર નજરે આવતો હતો. તેની ચાલ-દાલમાંજ કાંઈ એવી કીસમનો રાજ્ય હતો કે જે તેના ઉંચા આકાર અને પોહળી પેશાનીના રાજવંશી તેટલાજ દમામદાર મુખડાને અજાણ જોવી હદ સુધીનો દીલપઝીર દેખાડતો હતો.

તેનો ચહેરો હંમેશાનો હસતો અને કોઇની બી મુરખખીગીરી કરે તેજાજ માયાળુ હતો. તેની મોટી કાળી આંખોમાં દયા અને નમ્રતા વંચાતી હતી. તેણે ઘણીક ખુનખાર લડાઇઓ મારી હતી, પણ ના તો તે એમ છતાં ખુની અથવા ઘાટકી હતો કે ના તો તે કોઈ રીતે તે માટે મગફર હતો. હાલમાં પણ તે લશ્કરી પોશાકમાંજ સજ્જ થયેલો હતો, અને તેની ઉડતાં મુદ્દે પીછની મોટી ટોપીમાં તે વધારે ખુશમુરત દેખાતો હતો.

તે ઘોડા પરથી ઉતરતાં માથે ઘણાક દરગ્યારી અને અમલદારો તેની પાસે તેને મુઆરક્યાદી આપના ધરતી ગયા, અને તે દરેકને તેણે ઘણીજ મોહ્યતમથી શેકહેન્ડમાં પોતાનો હાથ આપ્યો; મગર ઘરડો મેનડોઝા ઘોડા પરથી ઉતર્યો નહિ. ખરેખર તો પોતાના ઘોડા પરની તે એકમાં તે જરા એ હીથો ચીથો વધીક નહિ !

ડાન જોનને એ જરા નબોજી લાગ્યું, અને તેથી તેણે પોતાનો હાથ ઉઠાવે કરીને—જરા હસ્તે એકરે પોતેજ તે ધરડાને સલામ વરીક કરી; પણ તે ડોસાએ સીફનથી નજર ફેરવી નાખીને તે તરફ નહિ જોવાના આખસુસ ઢોંગ કીધા, અને ખીજ મેર જોતો હોય તેમ મોઢું ફેરવેલું રાખ્યું. એ ઉપરથી આસપાસમાં ભેગા થયલા દરબારીઓમાંથી કોઈ એ અદ્ય મોટે સાદે હસ્યો, અને ડાન જોનને, તેથી, વધારે માઠું તે ખસ્યાણું લાગ્યું. તે પાણીકિતાર થઈ ગયો, ને તરત તેનાં બીણુ ફરી ગયાં. તેણે, ઉપરથી ગરસામાં નેણુ જમાવીને એ કોણે હસ્વાની બેઝદગી કરી હતી. તે શોહધી કાઢવા તિક્ષણ આંખોએ આસપાસ જોયું, અને બધા હસી ગયા;—એમ છતાં લોકોની ગીરદી ને ધસારો એ વખતે તે તરફ એટલો બધો હતો કે એ બેઝદગી કોણે કરી તે કોઈ જણાયું નહી, અને ત્યારે ડાન જોન તે વિષે આવા મુખી હીંગામમાં થોળીને ત્યાં તડ્ડાસ કરવા ને કચવાટ ઉભો કરવાનું મુનાસેય માન્યું નહિ. તે હવે તેથી લગભગ ગુસ્સા ભરેલીજ અદાઓ સાથે તે મેહલને લગતી મોટી ભાગલનાં દરવાજામાં મુખમુખ દાખલ થયો, કે જે બધો વખત હજારો ઉલટમંદ લોકોના હુરે ને ખુશાલીના પોકારો તો, અલગત, જરીજ હતો!

મરાયા એ બધો તમાસો ઘણીજ આતુર આંખો સાથે પોતાની પારીમાંથી જોતી ઉભી હતી. એક બી બનાવ કે દેખાવ તેની આંખમાંથી છટકવા પાંખો ન હતો, અને આંખનેજ તેને કંટાળો આપતી રહી હતી. મોટે દુઃખમાં તે જે જોતી હતી તે એ પોતાની આંખથી બેઢનને કેલતી જતી હતી.

એવામાં નિચેથી પેસો હસ્વાનો અવાજ આવ્યો, અને આંખનેજ જે જરા જરામાં આંખું માની લેનારી હતી તેણે અરકું રડી દબને કહ્યું, “જોયું કે! કોઈ મને નિચેથી હસ્યું! હું આંખથી છેઉં ને નિચેના તમાસો જોતી હોઉં તેમ પારી આગળ ઉભીજ કેના તેથી કોઈ માદરા હા કરેછે!”

મરાયાએ તેણીને એ સાંબળતાં તરત હેતથી પાસાંમાં લઈને કાસ કીધી. એક બીહવેલાં બચ્ચાને જેમ એક માતા પેટમાં દાખીને હીમત આપે તેમજ તે બધી માબદએ પોતાની તે કમનસીય માબદથીને પેટમાં દાખી, હીમત આપતાં કહ્યું, “કોઈ ત્હારી ભુલ છે; કોઈ તુંને હસ્યુંજ નથી. કોઈ ત્હારી ગમ તો જોતું બી નથી!”

“ત્યારે એ શું થયું?”

“જે થયું તે સાચું મારે મનમાં ઝાણું લાવવા જેવું અને અપમાન માનવા સરખું થયુંછ,” મરાયાએ બ્રાહ્મણી સમજાવ્યું. “અથા અમલદારે ને દરબારીઓ વહાલા જોનેને ઘોડાપરથી ઉતરતાં સાથે મળવા ને શેકહેન્ડ કરવા ધરી ગયા, પણ પપા ખીલકુલ ઘોડાપરથી ઉતર્યા નહિ. એમ છતાં વળી, વહાલા જોને પોતેજ હાથ ઉંચો કરીને તેવણને સલામ કરી, પણ ત્યારે જી તે સલામ પાછી ફેરવવાના એવણે અખાડા કીધા, જે જોનેને લોકોમાંથી કોઈ મોટે સાદે હસ્યું—એવું દર્શાવા કે ડાન જોન માફરે ખાતર તેના નોકર સરખા આપણા ધરડા બાપની દોસ્તીની આજુ અને ખુશામદ કરતો હતો ખરે, કે બ્યારે તેવણ તો તેનો ખુશ્લો તુચ્છકાર કરતા હતા ! હવ સમજ ?”

“ને તેણે ઉંચો થઈને આપણી બારી તરફ જોયું જી ખરું કે ?”

“કાણે—જે હસ્યો તેણે ?”

“અરે નહિ રે, મકુજે—”

“વહાલા જોને ? હા. એ ત્રણ વખત આપણી બારી તરફ જોયું ને હસ્યો. તેની આંખોજ ફકત હસતી હતી, કે બ્યારે તેનો ચેહરો તો કોઈ જી પામી નહિ જઈ શકે એટલો બધો ગંભીર હતો !”

“કેવો થયોછ—કંઈ મોંતું ઉતરી ગયુંછ કે ?”

“નહિ રે, ઘણો મહજોનો થયોછ. ઘણોજ ખુશસુરત, ઘણોજ દમામદાર, ઘણોજ બાહદુર, ઘણોજ વહાલો !”—અને મરાયા એ બધું જોશભર ઉલટમાં બોલતી હતી ત્યારે ખ્યારની પ્રચળ ઉસ્કેરણીમાં તે પોને ઉસ્કેરાઈને અનીધણી લાલ લાલ ને મનોહર થઈ ગઈ હતી !

“મને જી કેવું બધું સાંભળવા ગમતુંતું !” આમનેએ હરખથી કહ્યું. “હું જોતીતી નહિ પણ સાંભળતીતી તો ખરીજ. લોકોના “હુરરે !” ના પોકારો તેને વાસ્તે થતા સમજીને માહરાં જી દીલમાં ખુશીના દરયાવ ઉભાતા રહ્યા હતા !”—અને પોતાના વહાલા તરફના તે બેહનનાં સાચ્યાં વહાલનાં હેસાંને ખાતર ભલી મરાયા તેણીને બેવડાં હેતથી જગલગીર થઈ.



મકરણ ૪.

બ્યારે સિપેહસાહર ડાન જાન મેહલમાં ગયો ત્યારે તે પછી બી થોડાક વખત સુધી મેહલને લગતી તે મોટી ભાગળ આગળ જમા થયું હતું. લગ્નરો લોક કાંઈક નવું થવા કે જોવાની ઉમેદમાં હજી થોડુંક જાસ્તી ખોટી થયું, અને પછી આસ્તે આસ્તે વીખરાઈ ગયું. એ થઈ રહેતાં ઘરડા મેનડોઝાએ પોતાના હાથ નિચેનાં લશ્કરને પણ છુટી છુટી ટુકડીઓમાં વેંદ્યાઈ જઈને કુચ કરી જવાનો હુકમ આપ્યો, અને તે રીતે તે ટુકડીઓ આસતી થઈ.

ખીજન હાથ પર પેડું ડાન જાન સાથે આવેલું થોડેસ્વાર લશ્કર પણ ખુચગત થતાં થોડાઓ ફેરવીને શેહરમાં આસતું થયું, અને થોડા વખતમાં મેનડોઝાનાં મકાન આગળનો ઘડીયપકો પેહલાંનો હતું. થોડોથી હળમળી રહેલો રસ્તો જોતાં જોતાંમાં પાછો એકાંત અને શાંત બની ગયો. વરસાદ હવે તદ્દન અંધ પડી ગયો હતો, અને રસ્તા અંધારું થવા પહેલાં સુકાઈ ગયા હતા. પુનમની તે રાત હતી, અને રાતની રાત કરતી રાંણી માહતાય પોતાનાં સોનેરી તખ્તમાં ગિરાજમાન બનેલી પુર્વમાં પ્રગટી ચુકી હતી. ખીજન હાથ પર એ મોટા જખરા ચોકીદારે નાગી તલવાર સાથે મહેલને લગતી ભાગળના દરવાજા પર પોહરો બરના દના, ને તે સિવાય બીજું કાંઈ રસ્તા ઉપર જોવાનું હવે બાકી રહ્યું ન હતું.

છોકરીઓએ પણ બતી સળગાવી હતી, અને તેવામાં ઘરડો મેનડોઝા ઘરમાં પાછો ફર્યો. તેનાં કપાલ પર ગુસ્સાની કરચલીઓ વળેલી હતી. તે હજી લશ્કરી પોશાકમાંજ હતો. તે થોડા પરથી ઉતર્યો તેવો પાંધરો ઘરમાં આવી આવ્યો હતો. તેનાં અખતર અને તેની તલવારના ખણખણાતનો ખડખડાત જોઈએ તે કરતાં બ્યાદ હતો.

તે ઉંઘાડે માંથે તે છોકરીઓવાલા ઓરડામાં આવ્યો. તેણે હાથનાં મોજાં બી કાઢીને હાથમાં પકડેલાં હતાં. દેખીતી રીતે તે ચીથડાં દ્રાડતો ઘરે પાછો ફર્યો હતો.

તે અને છોકરીઓ તેને જોતાં પોતાની બેઠકમાંથી ચમકી ઉઠી, અને હાથમાં હાથ મેળવી—જાણે કોઈ શત્રુ સાથે લડવા વાસ્તે એકમેકની કુમકમાં ખડી થઈ ગઈ હોય તેમ—ટેંગલ આગળ ઉભી.

“જોઈ કે?” ઘરડા મેનડોઝાએ ટેંગલ પર મુકી ધુમાળી પોતા ।

હાથ પગ ભાંજતાં બરાડયું; “ભર ચકલામાં આજે માહરી જે હસી થઈ તે તેં, ઓ ખેસમજ દુકતી, તાહરી આંખોઆંખ જોઈ કે? તું હવે બચાવમાં શું કેહવા માંગેછ?”—અને કેહવાની જરૂર છે કે તે આ બધું ગુસ્સામાં ધુરકતી આંખો સાથે ભલી મરાયાનેજ કેહતો અને સંભળાવતો હતો?

મરાયા શ્રીકૃષ્ણ પડી. તે યુદ્ધના અવાજમાં એટલી સખ્તાઈ ને એટલો ગુસ્સો હતો કે તેનાં બદનના દરેક અંગભાગ ધુન્ધ્યા. તે તેના આપથી હંમેશ ઘણીજ ખીંહીતી હતા. તે એક ઘણો ગુસ્સાળાજ ધરડો આસામી હતો. આમનેઝ, ખીજા હાથપર, એક કદમ આગળ વધી, ને કાંઈ પોતાની બેઢનના બચાવમાં બોલવા માંગતી હોય તેવી હીલચાલ સાથે આગળ પડી.

“તું ચુપ મરી રેહજે, આમનેઝ,” તે ધરડા બાપે ગુસ્સામાં પાશું બખાસ્યું. “હું તુંને કાંઈ કેહતો કે પુછતો નથી. ને તાહરે તેથી વચ્ચે બોલવાનું કામ નથી: હું તો આજે નાકરમાનનેજ પુછવા માંગુંછ. બોલ, તાહરી તાકાત શું ગુન્હેગાર, કે માહરી આટલી સખ્ત મના છતાં તુ બારી ઉઘાડીને પાક બેહયાઈ સાથે બારી આંગળ આવે, અને વળી તે કમીના ગમ જોઈને મલકાઈ મલકાઈને હસે? શું તુંને મારા ખોફનો ખ્યાલ નથી? શું તેં બેહયાઈનો છેડો માંથે મેલ્યોછ? રાખથી તે રસ્તેના એક અંદના ફકીર સુધી બધા તુંને બારીમાં ઉભેલી ટીકી ટીકીને જોતા હતા, તો તે શું તાહરી ધજ્જત વેચી ખાધીછ? શું તુંને તાહરા ધરડા બાપનાં માનપાનની કશી પરવાહજ નથી?”

“પપા, બસ કરો! ચુપ કરો!” મરાયાએ ઘણું દુઃખ પાંખીને તોપણ ગુસ્સાના ગુસ્સાથી અંતે પોકાર્યું. તેની જગ્યાન અત્યાર તક જાણે તેનાં ટાલંવાસે ચીટકીજ ગઈ હતી. તે કાંઈ બોલીને પોતાના બાપને તેના બે-અંદાજ બકવાતમાં એકદમ રોકી રાખવા આહતી હતી, પણ તે બોલીજ ન શકી; અને તેની ચુપકીનો ત્યારે જાસ્તી લાભ લઈને તે ધરડો બાપ પોતાની લાંખી જગ્યાને; કે કેં કર્યોજ ગયો.

“પપા, બસ કરો! ચુપ કરો!” એટલામાટે પોતાની જગ્યાન પરનો કાચુ બ્યારે તે પાછો મેળવી શકી ત્યારે તે ગરીબ છોકરીએ ઘણા ગુસ્સાથી પોકાર્યું. “ખોદાને વાસ્તે ચુપ કરો! કેટલું બોલોછ! કેવું બરાબ બોલોછ તેનો તમોને કાંઈ ખ્યાલ ખી બલ્યોછ?”

તે બાપ દીકરી સામસામાં ઉભેલાં હતાં; તે બેઢની વચ્ચે પેલી એક ટેબલ અરડાઈ પડી હતી.

“ખરાબ ?” તે જાણે ગરગટાટ થયો. “ખરાબ છતાં ખરું છે કે ખોટું ? હું કેહું છું તેનો હરકેદરક સાચ્યા છે કે નહિ ? આખું મેદનીડ તાડરા એ ઘેસાગાંડા ખ્યારની કેદયત જાંગુી ચુક્યું—”

“આખી દુન્યા ખી ધડીબર જાણે તો મને તેની શું પરવાદ છે ?” મરાયાએ હવે લીંમતથી સર કંચું ખેચીને કહ્યું; “આખી દુન્યામાં જે સૌથી સરસમાંસરસ તે નમુનેદાર જ્યાંન તેને વાસ્તેના મારા પાક ખ્યારની વાત આખી આસમ જાંગુી તોખી તેમાં માદરે કે તમારે શરમાવાનું છેજ શું ?”

“હા, શરમાવાનું છેજ શું ?” તે જાણે ખેવડા શુસ્સાથી તેણીના ખોસવાના પડ્યા થયા. “તેની નાપાક રમતના એક રમકડાં તરીકે તું જેવી ખેશરમ—”

“ખબરદાર, પપા ! કંઈ ખી ગલીચ ખોલીને મને તમારી તરફ ગેરસ-
ચુક જતાવતા ના !” તે સુંદરીએ કદલાટખરયા અવાજે માંગી લીધું. “હું
એક તેના હવસનું રમકડું નહીં પણ તેની પાછળ મોહરદાર છેક. તનથી
નહીં પણ માદરાં મનથી તો તે સાચ્યા આદમીને કેદાદારની. હું પરણી
ચુકેલી છેક. તમે અને રાજ એ અમારી સ્લાબવારી વાસ્તે તમારી આલ્લી
આપો, તે આવતી કાલેજ હું તેની દક્કર ધણીઆંગળી થઈને તમેને જતાવી
આપું કે તેના કે માદરા આચારવીચારમાં ગલીચી એક ખી નથી. તમે
માદરા આપ છેઓ, તે હું તમારું નાખેદાર ફરજદ છેક; પણ આપ થઈને
ખી તમારી તાકાદ નથી કે મને શરમાઈને નીચું જોવું પડે એવું કશું
ખી ગલીચ તમે માદરા વાસ્તે માદરી સાંમે કિમા રહીને ખોલી શકો ! આખી
દુન્યા હવે મને એ માદરા બુદ્ધદ ખ્યારમાં માદત કરી કે ફેરવી શકનાર
નથી, અને જો તમે મને તેની મોહરદાર નહિજ થવા દેશો તો હું તેના
પર બધો માદરો જાંન સદેકે કરીને માદરા જાનથી ખેગતન થવાનું લખખો
વાર વધારે પસંદ કરશા !”

“તેની મોહરદાર ?” તે જાણે એક સર્પ રૂખી સાણસણાતથી કહ્યું;
“તેની મોહરદાર ખરી—એટલાજ વાસ્તે કે આજે પરણે અને ખીછળ સદ-
વારે રાજ કિવજના એક ઝડક સાથે તે જગન ગેરકદનાં ફરાવીને રદમાતલ
કરી મેલે; અને પછી ડોન જોન બ્યારે ખીછ કોઈ શાહજાનીને પરણે ત્યારે
તું બીખારડી માદરી તે તાદરી ઇજ્જતની ધૂળધાંણી કરીને નાખેશીમાં છેક
માથાં મુધી ગરક જાજ ખુલ્લું પડે ! ! એમજ કેની ?”

“તમે તમારા રાજને વાસ્તે એવું ધારી ખી શકો છ ?” સુંદર મરા-
યાએ તકરાર કિધાવી. “એવું ગેરકદસારી ! એવું ધાનકી ! એજ તમારી

નીમકદલાથી છે?”

અને આજે સીધા ટપલાથી ઘરડો મંત્રોજા એકાદ પણ ખંચાયો. તે જરા કંખવાણો થયો. પહેલાં તો તેને એકાદ પણ શું જવાબ દેવો તે પણ સુઝ્યું નહિ, પણ પછી જરા વારે જરા નરમ થતાં કહ્યું, “નાદરમાન છોકરી, હોસમાં આવ ! તું શું એમ ધારેછ કે એ રીતે રાતભર હું તાહરી સાથે તંકરાર કર્યા કરશ ! શું માહરા હુકમોને કાયદા મીસાત્ર માન આપવાની હું તુંને દરજ પાડી શકવાનો નથી ? એમાં આપણે આપણા રાજના અપમાનનું બેલ્યાંજ શું ? આપણા જન માત્ર એ બધું આપણા નીમક પરવર રાજની મના છે ! તે આહે તો હુટી લે અથવા આહે તો બક્ષે; અને ત્યારે તાહરાં એ નાકાયક લગન તે કાયદાની કલમને એક ઝટકે તોડી નાંખે એમ માનવામાં શું હું છે ? રાજની મરજની વિરુદ્ધ તું એક આંગલી બી હંચકે તો હું તે આંગલી કાપી નાંખું. માહરો ખોદા ને માહરો રાજ ને માહરો દેશ. એ ત્રણ માહરાં મનમાની મુર્તિઓ છે, અને એ ત્રણને ખાતર અથવા એ ત્રણમાંના એકને બી ખાતર તમો બેઠિના જનનો લોગ બી આપવો પડે તો તે હું કશી બી આનાકાની વગર એક તડાકે ને હજારો ખુશીથી આપી દેઉં !”

“અમે તે જાણ્યેછ,” મરાયાએ મોટા તુચ્છકારથી કહ્યું. “વક્ષાદરીના એ તમારા ઘેલાગાંડા ધખારામાં હું તો શું પણ કેઈ બી તમોને ઉલટાવી કે ફેરવી શકવાનું નથી એ વાતની મને સારી રવેસે ખબર છે.”

“અને ત્યારે હવે તું પોતે તાહરા પોતાના સંગ્રહમાં શું કહેવા માગેછ ?” તે બાપે તેણીનો એવો જવાબ સાંભળીને પાછો તરત સળગી ઉડતાં પુછ્યું; અને મરાયાને તરત લાગ્યું કે કાંઈ બી ખરાબી કરવાના દરાવથીજ તે આજે આવ્યો હતો ! એમ છતાં બીહયા વગર તે અને હાથો પછવાડે રાખીને આઘનેઝ તરફ આગળ વધીને ઉભી રહી, કારણ કે તેના હાથમાં ડાન જોનને આપવાનું પેલું તૈયાર લખેલું કાગળ હતું. તે તેણીએ પોતાના ઘરડા બાપના આવી જવા આગમ્ય ક્વરમાં મેળીને તૈયાર કીધું હતું, અને તે આઘનેઝના હાથમાં સેરવી દેવાની કોશિશ કરતી હાલમાં પાછલા પગે જરા પાછળ હટી, અને બોલી, “તમો પોતે શું કરવા માંગોછ ? તમે શું વેલાડોલીડના કીલ્લામાં મને કેદ કરવા માંગોછ, અથવા શું માહરીપર રાત દાહાડાની ચોટી પેહરો કરે એવી કોઈ ઘરડી વાંદરીના હવાલામાં મને સોંપવા માંગોછ ?” અને એ દરમ્યાનમાં આઘનેઝના હાથને પેલું કાગળ અથડ્યું, જે ઉપરથી તે ચાતુરી મરાયાની અત્યંત તરત ચેતી ગઈ, અને

બીજા પક્ષે તે તેણીના હાથમાંથી પોતે કાઢીને ધરણે મનકોગ્ર નહિ બુઝે તે કીસમે પોતાનાં જીવનમાં જુલાલી દીધું.

“તમે ગમે એવા વધવા રાખશો અને ગમે એવી મને ફરજ પાડશો તેણી ખાતી રાખજો, પણ, કે દું માદરા ખ્યારમાં દવે એક કદમ ખી પાછળ દફવાની નથી,” મરાયાએ એ દરમ્યાન બરીજ રાખ્યું. “જો કોઈને માર્ગ નથી, આવો જાણુર, આવો મણો અને નેક નેતે મેં મારા જાત સમરયાજી, અને તે માદરા ફરવને દું એવડા થઈ કદી દવે માદરું સર ફેરવી શકવાની નથી. એટલા વાસ્તે તમે શું કરવા ધાર્યું છે તેજ મને કહે, અને પછી જો માદરો ફરવ માદરે તમેને કહેવો છે તે દું કહેવજા.”

દયાં તે થોખી ગઈ, કારણ કે પાછું ફરીને જોયા વગર તેણીએ સૂણસાગથી જાણ્યું કે આજેનેજ તે ઓરડામાંથી જાદર સરકી ગઈ હતી, અને પોતાની પછવાડે જાણ્યું અંધ કરતી ગઈ હતી. એટલા માટે તેણીએ દવે વધવા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, કારણ કે તેણીએ જોયું કે પોતાનું ગમે એ થાય, પણ ખેડું કાગળ તો સલામત હતું, અને બહી આજેનેજની કુનેદમરી કારસાજીથી સોવસા તે બહાવા જોતના હાથમાં ગઈ થકનાર હતું.

મનકોગ્રએ પણ આજેનેજને જાદર જતી જોઈ હતી, અને તે જોઈને તે મનથી રાજી થયો હતો. મરાયા સાથે તે પોતે સખ્તીથી કામ કરીએ ત્યારે તે આંધળી છોકરી એસીને રડ્યા કરે તે જોવાનું તેને ઝાઝું ગમતું ન હતું.

“ત્યારે દું તાદરા સંબંધમાં શું કરવા માંડ્યું છે તે તું જાણવા માગે છે ?” તે જાણે તેઓ અને એકલાં પડનાં પાછું કહ્યું; “તું માદરે વાસ્તેના વિશ્વાસ, ખ્યાર અને માન એ બધું ખોટી બેસી છે તો માદરે ખી દવે નેજ કીસમથી તાદરી સાથે કામ કરને વરતવાનું છે. માદરે માદરાં નામની ઠગજતની પાસ-આની કરવીજ જોઈશે, અને તેથી માદરે તુને વેલાકોલીડના કીસલામાં કાંચે સદવારે મોઢલી ફેવીજ પડશે. ત્યાંનાં એકાંતમાં જોઈએ તો તું રીખીરીખીને મરી જજો, પણ ત્યાં તક કે તું આજે તાદરા દેખક ખ્યારથી બાક નહિ આવશે, અને દું ત્યાં નકરી કરું ત્યાં પરજુલા કચુલ નહીં. થશે ત્યાં તક તાદરે ત્યાંથી છુટકો થવાનો સ્વપ્ન તો પણ રાખતી ના! વળી મનમાં બુડી મજકાતી ખી ના. અહિં ખી તું આજે રાતમર પોતાને કેદ થયલીજ જાણજો. દું તુને કસમપુર્વક કહેજું, કસમ એક આપના અને એક સામ્યા સ્પેનીશ તરીકેના-કે આજ રાત્રે તું અહિં છે નેટલાં દું એવી સંભાળ રાખજ કે દુન્યા કલકપાદક થઈ જશે તેણી તે તાદરા ધરી મુઠલાને એક મિનીટ ખી તું મળી શકવાની નથી; અને જો માદરી મના છતાં તે પોતે અહિં આવ-

વાની કદી હીંમત કરશે તો આજે તલવારથી ગમે એ જોખમના ભોગે ખી હુ જરા એ આનાકાની વગર તેનું માથું તરત કાપી નાંખશ એ વાતમાં એક તલ ભાર ખી સંદેહ માનતી ના!"—અને, એમ કહેતાં, તેણે તે તલવાર મ્યાંનમાંથી કાઢીને ટેળવ ઉપર તૈયાર મેટી !

તે એ વધી જ્યાં કાંઈ જોડ્યો નહિ. ફક્ત પછવાડે હાથ કરીને ઉચ્છેરણીના આવેશમાં તે લાંબા ઓરડામાં આમથી તેમ તે ફેરા કરવા લાગ્યો, કે જ્યારે તેની તલવારનું મ્યાન તેનાં બુટમાંના ઘોડાને મારવાના કાંટાઓ સાથે અથડીને ખણખણાટ ભર્યો એક અવાજ કરતું રહ્યું હતું. તે સિવાય તે આખા ઓરડામાં સઘળું ચુપાચુપ હતું.

મરાયા થયરી ગઇ. તેનો આપ ઓલનો સાચ્યો હતો, અને તે જોશે તે બળવે તેમાંનોજ હતો. તે વાત તે સારી રહેશે જાણતી હતી. વળી રાજનો તે બહાલો અને માનીતો હતો, અને રાજ પોતે ધરડા મેનડોઝાથી દસ હજાર ઘણો વધારે એ લગનની વિરૂધ્ધ હતો. એ વાતથી પણ તે મધુરી દોષ રીતે ખીનમાહીતગાર નહિ હતી. ઉલટું, તેનું આંધરું મીઠું ભરવા તે જુલમગાર રાજ આગળ રહીને તે ધરડા આપને મદદ કરે એવોજ સઘજો કાહેલો સડેલો કાશેવાર હતો !

તેનો આપ જુલમગારીની એટલી હદ સુધી પોંહોચી જવા માંગતો હતો એવો તેને અત્યાર તક કદી વિચાર કે ભય થયો ન હતો. વૉલા ડોલીડના કીલ્લામાં છંદગી ભર રેહતું ને સમડતું પડે એ ખ્યાલજ ધુજરાં પેદા કરાવતો હતો. તે આટલી જવાંન-હજી તો બચ્યું હતી, અને તે છતાં એવો સીતમ તે આપડી કેમ ખમે અથવા ઉપાડી શકે ?

પ્રકરણ ૫

વૉલાડોલીડના કીલ્લામાં રાજની ઇતરાજી પામતાં કેદીઓને છુપાછુપ પુરી મેળવામાં આવતાં હતાં, અને ત્યાંજ તેઓ ઘણી હાડમારી ને હાથ-વેલાઓ વચ્ચે પુરાં થતાં એ બધું એ એક છોકરીઓને ખબર હતું. તે કીલ્લો તો સ્પેનને લગતું એક જીવતું દોજળ હતું. ત્યાં કેદ થયલાઓ છુટાંપણાંની રેશની આ છંદગીમાં પાછી કદી જોવા પામતાંજ નહિ, અને

અરે-શું એ દયાહીણુ આપે ત્યારે તેણીને ત્યાંજ કેદ કરી મેળવાનો કરખીણુ કરદ દીસે વસાવ્યો હતો ?

તે તેની છાંદગીમાં પહેલીજ વાર અતી ઘણી ખીહી ગઈ. તે કીદલાનો ખ્યાલ થતાં તેના આખાં તનબદનમાં ધુન્નરાં છુટ્યાં. હવે તેણીએ શું કરવું ? આખર કરે પણ તે એક અળખા—એક બાળા હતી, અને એકાદ પણ તેને, તેથી, એમ ખી મન થયું કે તેના આપ પાસે શુંછણુપર પડીને તે એકદમ માફ માંગી લીએ, અને તે જેમ કહે તેમજ વર્તવા કપ્પલ થઈને જુદું વચન વટીક આપે. તેને તમ્મર આવવા લાગ્યા. તે પોતે બેહોરા થઈને હુટી પડશે એવુંજ બધું તેને લાગ્યું. તે ત્યાં કેદ પુરાયલી બાહેરની દુન્યાતું કદી કશું જાણવા પામવાની ન હતી, તેનો જ્ઞાસો જ્ઞાન જીવતો હતો કે મરી ગયો હતો તેની ખી તેને ત્યાં ખબર પડવાની ન હતી—તે તેને ચાહતો હતો કે ચાહતો બંધ થયો હતો તે વટીક તે કદી જાણવા પામવાની ન હતી; અને ત્યારે હવે એ બધા સંજોગોમાં તેણીએ કરવું શું ?

પણ આખર કરે ને તે એક સિપાહગચ્ચાની સજની હતી. તે એકાદ પણ એમ ખીહીધી ખરી, પણ આયંદા હીંમત હારી ગઈ નહિ. એવું હીંચકાઈ તેણીનું ખમીરજ ન હતું. ન તો તેનો આપ હીંચકાશે હતો કે ન તો તે ભવિષ્યનો ભરથાર. તે જાતે નરેશૈર હતા. વળી તેનો ખ્યાર એજ તેણીની હીંમત હતી. તે ખ્યારનું મહત્વ કોઈ રીતે નહાનું ન હતું. તેમાં કાંઈ બચ્ચેબાસેના બેલ જેવું બચ્ચાં સહી તત્વ જરા એ ન હતું. તે તો ખરી ઉંડી ને સાચી શીદાગીરીનોજ એક સોદો હતો, અને તેથી આ કટોકટ જેખમની પણ તે પ્રબલ ખ્યારની યાદજ તેની બહારે ધસી આવી, કે જેમ થતાં તેણીનું એકાદ પણ કાવેશું હીંચકારાપણું તુરત દખીને નાખુદ થઈ ગયું.

હુંકમાં, તેનો આપ જ્યારે ઝોરડામાં ઉપર નિચે ફેરા લેતો હતો ત્યારે તે સુદંરીએ એ બધાં અવલોકન મનથી એક તંડાકે કરી લીધાં હતાં. તેણે ખ્યાલ કર્યો કે ઘડીભર ડોન જોન પર ગમે એવું ખી ગુજરે તોખી તે પોતાનાં વચનને જુદો થઈ શકે કે ? અને તે જો પોતાનાં વચનને વફાદાર રહે તો પછી તેણીએ હીંમત હારીને બેવચની શું કામ થયું જોઈએ ? બસેને આખી દુન્યાના સીતમો તેનાપર ગુજરે, પણ જેવો બોદા એક તેવોજ પ્રમાણીક ખ્યાર ખી એકજ હોવો ને થવો જોઈએ; અને ત્યારે તે હીંમત હારીને પોતાના આપ પાસે માફ માંગે અને પોતે પાળી નહિ શકે

એવાં બુદ્ધિ વચનોથી તે ઘરડા આદમીને વાહવાનું કરે તે કરતાં તો—તે બહાલીને લાગ્યું કે—મરવાનું હજાર દરજ્જે એકતર પસંદ કરવા જોગ ગણાવુ જોઈએ !

“તમારે ગમે તે માહરું કરો,” અને એક દરાવપર આવતાં મરાયાએ પુર હીંમતથી જવાબ કર્યો. “મેં બધો વિચાર કરી લીધોછ, અને માહરી પર આખી દુન્યાના ગજગ્ન ગુજરે તો બી હું માહરા એ નેક ને પાક દરાવથી માહરું સર પાછું ફેરવનાર નથી.”

“નહિજ ?”

“નહિ.”

મૈનડોઝા ફેરા લેતો એ સાંભળીને એકદમ બંધ થયો. તે પોતે હવે બીહી ગયો. તે બેટીથી આટલી દીવેર હીંમત અને આગે કીસમતા મળ્યુત દરાવની ઓસ્તવારીની તે ડોસાએ મુતલગ વકી રાખી ન હતી. તે તો ખાત્રીપુર્વક હતો કે વાંઝાડોડીડ કીડ્યાની ધમકી આપતાંજ તે છોકરી થયરી જશે, અને સમજી જશે, પણ આ તે તેની ગણુત્રીથી કિસકું થયણું જોઈને તે પોતેજ સાંભો દાખી ગયો.

તેની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં, અને મરાયા તે જોતાં અકકલથી હેરત રહી. અત્યાર સુન્નીમાં તે ખુનખાર હદ સુન્નીનો ગુસ્સાખાજ હતો તે હવે લટી ગયલો ને નરમ પડેલો નજરે આવતો હતો.

“મરાયા—માહરાં ગચ્યાં, માહરી દીકરી, જોલજી બી માહરું માન ! હજી બી કંઈ સમજ !” તેણે માંગી લેવાની દષે કાલાવાલા કર્યા; ને પછી તે ટેગલ આગલ ખેરી જઈ ટેગલપર માથું નાંખીને એક ગચ્યાંની કીસમે રડ્યો !

ખરેખર બાવીસ વરસની પોતાની મોટી કિમ્મર નકમાં સુંદર મરાયાએ આવો મામલો કદી આગળ જોયો ન હતો. તે સખત તમેદનેદ સખ્તી-થીજ તાબેદારી મેળવનારો દેશબકત અને રાજબકત આદમી એ રીતે એવી નહીવી વાતમાં આંસુ પાડી શકે તે તેણીને ઘણુંજ નવું અને અજાણી પેદા કરનારું લાગ્યું.

તેણીનો છવ જળી ગયો આખર કરે પણ તે એક અજાણા અને તેની પોતાની જાણેની બેટી હતી. તેણે પ્યારથી તેની આગળ જઈને ઘણી નરમાસ સાથે તેનાં ખબાંપર હાથ મુક્યો.

“ ગને માફ કરો, પપા,” તેણીએ પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી કદ્યુ. “ માહરી પર એટલો ગુસ્સો ના કરો, ને માહરે વાસ્તે એટલા દુઃખી બી ના થાઓ.”

તે ડોસાએ માથું ઊંચકાને ઊંચું જોયું નહિ. તે ખાંભોડા રડ્યાજ
કીધો. તે કે જે થોડાજ વખતપર ગુસ્સાખાજ, ઝનુની, કર્પીણ થઈ શક્યો
હતો તે હવે એ પોતાની દીકરીને માટે હૃતથી ગમ કરતો હોય તેટલો
અધો હેનવતો ને દીકસોજ દેખાતો હતો !

મરાયાએ તેને ઘણોજ પડાવ્યો, અને ત્યારે તે દરીયાદની હપે આકાશ
બાણી હાથ ઊંચા કરી પઠપઠ્યો, “માદરી દીકરી નાદરમાન ! માદરી દીકરીને
ખાપને વાસ્તે હૃત કે માન નહીં ? યજ્ઞાં, એ મને માદરા કીયા ગુન્દાની
સજ્જ છે ?”

બહી મરાયાપર આ પરચારાની ઘણીજ ગંભીર અસર થઈ. તે
જતસ્તી શીકકી પડી, ને તેના હોઠ લાગણીઓથી ધ્રુજ્યા.

ઘરડા મનડોઝાએ તે જોયું, અને તેને પાસામાં લીધી. વરસો આદ
એ બન્યું હતું. તે ઠરડા ખાપ ને બેટીઓ વચ્ચે એખલાસ કરતાં અદલગ-
પણું ઘાણું જ્યાદા હતું. નહિ કે તે બપોલે તે બચ્ચાંઓની પરવાદ
તેમને માટે ખ્યાર હતોજ નહિ, પણ હોય તે બતાવી નહિ દેનારા ઘણાક
ઠરડા બાપો થાય છે તે માંહેલો મનડોઝા એક હતો.

એ તેનાં ઘરની રાજનિની ભુલભરેલી છે એમ તો તે ડોસાને કહી
લાગ્યુંજ નહીં ! જેમ હદ બાહેર બાપીકા લાડથી તેમજ વળી હદ બાહેર
ઘાકથી પણ બચ્ચાંઓનું નખખોદ વહી જાય છે, ને બાપથી થથરેલાં
રહેલા તે બચ્ચાંઓ બાપથી દુર ને દુર ન્દાસતાં રહીને બાપીકા મોહબતનાં
મહવાસથી બેનસીય રહેલાં વધારે જાદી બીગડી ને વીખરી જાય છે એ
બય તે અગરગચ્ચા યુદ્ધાને બાજ તક થયોજ ન હતો.

મગર હવે તેને પસ્તાવો થયો. તેને હવે લાગ્યું કે જે લગત તેને
મન ઝેર જેવાં તે તેણી પોતે નક્કી કરી ચુકી તે એ બાપ બેટી વચ્ચે
જો હેતનેા પુરતો એખલાસ હોતો તો આટલી હદ સુધી કદી થવા
ખાંમતે નહિ !

“તું તાદરો દરાવ નહિજ દેરવી શકે ?” તેણે તેણીને પાસામાં
એચીને પુછ્યું.

“હું એક દરાવવંતા બાપની બેટી છું તે તમે જુલી જાઓજ,
પપા !” મરાયાએ પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી હસીને કહ્યું. “એ અમેને
મહેલો વારસો તમારોજ છે. તમે ક્રિયા તમારા દરાવથી કોઈના બી સમ
જાવેલા પાછા સમજી જઈ શકોજ ?”

મૈનડોઝા પણ એ સાંભળીને જરા હસ્યો. તે આપ બેટી વચ્ચે સલાહ અર્થ ગઈ હોય અને દોસ્તીની સહીસાખ સાથે સમાધાનીનાં સુખમાં તેઓની તકરારનું સેવટ આવી જવાનું હોય એવોજ રૂડો હીંગામ હાલ તો દેખાતો હતો, કે બ્યારે ખરેખર તો બંને પોતપોતાનાં દીલમાં ઘટ ઠરાવનાં અને ખીલકુલ મુસ્તકીમ ઓરાદાનાં હતાં. ન તો મૈનડોઝા જવાંન ડોન જોન સાથનાં મરાયાનાં લગન માટે કદી બી એકમત થઈ શકે, કે ન તો મરાયા પોતે પોતાના એ મોટા પ્યારની ઉમીદથી હાથ ઉઠાવી શકે, એમ હતું; એમ છતાં મરાયા થોડીક વાર તક ઠગાઈ ગઈ એ તો ખરું. તે તો એમજ સમજી કે તેના આપના સ્વભાવમાં અચપ્પુઓ ફેર પડી ગયો હતો, અને વોલાડોલીડના કીલ્લામાં તેને કેદ પુરવાની ધમકી આપ્યા પછી હવે તે પોતેજ ચેસધને કેડાંણે આવ્યો હતો. તેના આપ કુનેહથી પોતાની મતલબ કાઢી લેતો હતો એવો તો ખ્યાલ તે પવિત્ર બાળાને કશો થયોજ નહિ.

“ માહરીજ લુલ થઈ,” તેને પાસાંમાં દાબેલી રાખીને તે ધરડા બાપે કહ્યું. “ મેં તમોને ઘટે ને કરતાં બ્યાદા ધાકથી સદા માહરીથી અલગ રાખ્યાં એ માહરી લુલ થઈ, પણ તેથી શું તું એમ સમજેછ, મરાયા, કે મેં તુંને કે તાહરી બેહનને આહી નથી ? આખી દુન્યામાં માહરું સર્વસ્વ તે તમો બેજ છોઓ. તાહરી માયને મરવાને થોડાં ને ઘણાં અઢાર વરસ થઈ ગયાં છે, અને દુકતો રોડરીગો—તેણે તો માહરે જાહેર તુચ્છકાર કરીને મહારું દીલજ જાણે તોડી નાંખ્યું !”

મરાયા ઘણી અજબ થઈ. તેના ભાઈ રોડરીગોને ઘેર મુકીને જતો રહેવાને વરસો વહી ગયાં હતાં, પણ આજ સુધી તે ધરડા બાપે તેનું નામ દહ તેની વાત કાઢીને તેને એ ક્રીસમે તેઓની રૂબરૂ કદી યાદ કીધો નહિ હતો.

“ તેણે માહરું દીલ લગભગ તોડી નાંખ્યું,” તે બાપે જરા વારે પાછું કહ્યું, “ અને હવે જે જરાતરા બાકી રહ્યું હોય તે શું તું તોડી નાખવા તૈયાર થઈછ ?”

મરાયા જરા ચમકીને પાછળ હટી. તેણીની વકકી ઉપરાંત તેણે તો પાછી એ લગન બાબે વાંધાનીજ વાત કાઢી ! ..

“ હું તમારું દીલ તોડી નાંખવા નથી માંગતી, પપા,” તેણીએ રોકાણીય કહ્યું. “ તમે મને તમારાં, હેતની બાત્રી આપેલી છે ત્યારે તમારાં હેતને દરેક રીતે લાયક થવા હું માહરું—હું માહરું બનવું કરશ.”

“ત્યારે મને વચન આપ, છોકરી—ખરાં છગરનું પાક વચન આપ,” તે આપ પાછો પોતાની મતલબપર ઉતર્યો, “કે આજ પછી ફરીથી તું કદી ખી ડૉન જૉનને મળશે નહિ અને તેને જુઝી જશે, તથા જે લગન હું તારે વાસ્તે નક્કી કરું તે તું મંજૂર કરશે.”

મરાયા ગુસ્સાથી ના કેહવા જતી હતી, પણ વળી કન્યો થઈ પડે તે ધીરથી તે આમોશ રહી, અને પછી જવાબ દેવા નહિ મંમવાથી ગુપચુપ આડી આગળ ચાલી ગઈ.

તેણે આડી જુઝી નાખી અને આડીની ખેરપર હાથ ટેકવીને નિચે ચંદણીમાં ટીકવા લાગી. પુનમનો ચંદ્રમા પુર આદારમાં પ્રકાશતો હતો, અને નિચે આગળ તરફ ટીંગાળને જોતાં ત્યાં રાતની દીસ થઈ ગએલીજ નજરે આવતી હતી.

તે આડી આગળ એવી મક્કસથી ગઈ હતી કે તકરાર વધી ન પડે તે કન્યાનું મોઢું કાઢું ચાપ; પણ તે આપ એમ સંભૂલથી માની વચ એવો સુમારો ન હતો. તેની માયા અને હેત પાછાં એક પક્કમાં પક્કતાઈ જતાં વાર લાગ્યો નહિ, અને તે જ્યાં ખેડા હતો ત્યાંથીજ તેણે કરા લાડ અવાજે પોકારી પુછ્યું, “ત્યારે તું શું માહરી મરજીપર અમલ કરવાની હજી ખી મને ના કેહવાનીજ હાંમલ કરેછ?”

“જેમાં હા કેહવાનું માહરાથી જતીજ નહિ શકે તેમાં ના કેહવા વગર ખીજે માહરો ઉપાયજ શું છે?” મરાયાએ આડીની આહરજ ડોકું રાખીને ટુંકમાં જવાબ કર્યો.

તે આપ ઉડીને તેની નજદીકમાં ગયો.

“નાહારીપર માહરી સમજાવત કે ધમકીઓની ખી અસર નથી?” તેણે જોરથી તેનો હાથ પકડીને તેને આગુએ એક ઘાટડી ચકકરથી ફેરવી નાખતાં દરેક પળે વધતા આવતા તીખાસ વચ્ચે પુછ્યું.

“એમાં માહરો ખીજે ઉપાયજ નથી,” મરાયાએ દ્રઢતાથી કહ્યું. “તમે માહરું ગમે તે કરો, કેમજે આએ જાનનાં ખોખાં પર તમારો અખત્યાર છે, અને તમેને વળી તમારા રાજની મદદ અને કુમક છે; પણ માહરાં દીસ ઉપરાંત માહરા જન પર તમારો કશેજ અખત્યાર નથી, કેમકે જન તો હજારે જન સાથે હું મારા બહાસા જૉનનેજ અપાયું કરી ચુકીછ. હું તેને આહુછ—મેં તેને લાંબા વખતથી આહ્યોછ, અને મરજી ત્યાં સુધી આહવશ—અહકે મુલા આહ ખી તેને ને તેનેજ આહવશ.”—જરા થોખીને

“તમે તેને મારી નાંખવાની મને ખીલીક અતલાવોછ, પણ તે તમારા રાગનો ભાઈ છે; ને રાગને તમે એટલા વફાદાર છેઓ તો તમે તેને કદી મારી શકવાનાજ નથી. વળી તમે ચોરી છુપીથી તેને મારવા જેટલા પાપી નેઈલીચકારા નથીજ થવાના, અને તેની સાંભે થંધને તમે તેને કદી ખી મારી નથી શકવાના. હું જો તેને મક્કી શકશ તો અત્યંત મક્કશ. એ બાબદમાં મને કોઈ શંકા શકવાનું નથી. હવે તમોને માહરો જવાબ મલી ગયો ?”

“ત્યારે તુંને માહરો પણ જવાબ મલી ચુકેલો છે,” તે બાપે પાછો ચુરસાથી ઘેલો જેવો થઇ જતાં કહ્યું. “જો તે આજે હયાં તુંને મળવા આવશે તો હું કંસમપુર્વક કહી ચુક્યોછ. તેમ તેને જનથી મારી નાખશ, કે જ્યારે કાલે સહવારે તો તુંને વાઘાડોલીડના કીડલામાં જવાનું છેજ.”—અને, એમ કહેતાં, તે ચુરસાભેર અને દુરસાભેર પોતાની નસવાર ટેવ સપરથી ઉપાડી લઇને તે ઓરડામાંથી સરભોગ બાહર ચાલી ગયો.

મકરણ ૬.

મરાયા જે ઉપજું બોલીને આરી બાહર ડોકું કાઢીને ફરી ગઇ હતી તેણે તેને કશો જવાબ કયો નહિ. તેણીએ તે ઓરડાની બાહર જતો હતો ત્યારે પાંચી ફરીને તેના ભણી જોવાની પણ પરવાહ કરી નહિ. તે ઓરડામાંથી બાહર ગયો તે તેણે ફક્ત તેનાં ભારી પગડાંની હીંચ્યાલના સણ-સારાથી જાણ્યું, અને તેણે બાહર જંધને આગળું બારણું બંધ કરી તેમાં ચાવી ફેરવી ત્યારેજ તેણીને ખ્યાલ થયો કે તે પોતે ઘરમાંથી બાહર નહિ જંઈ શકે અથવા તો બાહરનું કોઈ ઘરમાં ચાવી ન શકે તે કીસમે તે જાને બેઠનો તે મકાનના પાંચલા ભાગમાં કેદ થઇ ગઇ હતી. તે બાહરના દાદર આગળનું મોંડું બારણું બંધ થવાથી અદરનાંઓનો બાહર સાથનો વેઢવાર સદંતર ક્યોંધ જતો હતો, અને અંદર રહેલાંઓ ને ઉંચી ઉભરણીવાલાં પુરાતમ મકાનમાં કેદ જવાંજ થઇ ગયાં હતાં.

હવે જ્યારે મરાયાએ જોયું કે તે ઓરડામાં ને તદન એકલી હતી

ત્યારે તે આરી આગળથી ખસી ગઇ, અને આરી તરત બંધ કરી દીધી, કારણકે આહરની હવા ઠંડી ને સરદ હતી.

તે એ પછી એકલી વિચાર કરવા બેઠી. તે ઘણી ઇવ પર આવી ગઇ, હતી. અને, તેથી, પોતાની એ કેદી હાલત આમે પોતાનાં મનથી તે તુચ્છકારનું હતી.

મગર તે બીજી પગે પાછી ગંભીર થઇ, અને જો અલિધી રાત ભરમાં છટકીજ નવું હોય તો કેમ છટકી શકાય તેનો ખ્યાલ કરવા પડી. આઇનેઝ પાછલા રૂમમાં હોય એ બનવાનું લાગતું ન હતું. તે કોઇ કોઈ લેડીઝને મળવા જવાને મસે પણ ખરેખર તો ડાન જોનને પેલું કાગળ આપી દેવા ઘરમાંથી આહર સટકી ગએલી દેખાતી હતી, અને જો તેમ હોય તો તેનો આપ તેને ઘરના આજે ભાગમાં પાછી ફટકવા દે એ પણ બનવા જોગ લાગતું ન હતું.

તે ડોસાને આઇનેઝનો પણ અવિશ્વાસ ઘણો હતો. તે મરાયા સાથ મળી ગએલી છે, અને આંધળી છતાં ઘણી કુતેહભરેલી કારસાજ સાથે તે પોતાની બેઠનને તેના અઘડીટ પ્યારમાં મદદ કરતી રહેલી છે એમ તે યુદો ઘણા ભરોસાથી માનતો હતો. એટલા માટે તે તેને પણ આજે તરફ નહિ આવવા દે તો? મરાયાએ જોયું કે તે રાત ભુખી તરસી તેણીએ અંત્ર એખડીજ ગુન્નરવાનું થશે, અને વંચતી સહચારે, સદવારનું પ્રદર થતાંજ, તેનો જીવનમગાર આપ તેને વાલાડોલીડના કીસ્કામાં કેદ કરવા મોકલી આપશે એમાં કશોજ સંદેહ દેખાતો ન હતો. બોલે તે બનવે તેજ કીસમનો તે એક મજબુત ફાવતો યુદો હતો તે આપણે વાંચી આવ્યાં. તે તેની 'મેડ'ને વડીક વાલાડોલીડના કીસ્કામાં તેને કેદ મોકલવાની તૈયારીઓ કરવા આજે તરફ મોકલે એ સંભવતું ન હતું. તેના અવિશ્વાસુ ઇવ સાથે તે કોઇનો બી વિશ્વાસ કરી શકે એ આવા હીંગામમાં મુતલગ માનવાનુંજ દેખાતું ન હતું.

મામલો બાલ જેવો જારીક થઇ પડ્યો હતો, અને તે કીસ્કામાં કેદ થવા જવા પેલલાં બહાસા જોન સાથ તે એક મિનીટ બી મળી શકનાર ન હતી એ ખ્યાલ થતાં મરાયાની છાતી ઘુચ આવી. તે કેમ નાણુશે? તેને કોણ કેલશે? ગરીબ આંધળી આઇનેઝ પર બી જો ઘરડો મેનડોઝા ગપતોજ રાખે તો જોન તો વરસો તક ખરી વાનથી કદી બી માહિતશાદ થઇ શકે એમ ન હતું!

જરા વારે મરાયાએ તેના બાપનો સાદ વળી પાછલા ઓરડાઓ ભણી સાંભળ્યો. તે આંધનેઝને મોટે સાદે પોકારીને બોલાવતો હતો, અને મરાયા જે ઓરડામાં હતી તે બાળુના તે ઓરડાને લગતું બારણું પણ અંદરથી મળ્યુત બંધ કરી દઈ તે અડદરાપો અડાવતો સાંભળાતો હતો. તે ઓરડે ઓરડા બંધ કરતો ચાલ્યો. તે ડોસો ને તેઓનાં રહેવાનાં મથકને તે રાત ભર એક કંગાળ બંદીખાનાંમાં ફેરવી નાખવાનું કરતો હતો !

વળી જરા વારે આગલાં બારણાં તરફ પાછાં તે ડોસાનાં પગલાં સાંભળાયાં. વળી પાછો તે શું કરવા આવતો હતો ? શું તે કાંઈ નરમ થયો હતો ? શું તે માફ કરવા ને માફ માંગવા આવતો હતો ?

તેણીએ ઉચે દમે બંધું સાંભળ્યા કીધું—પણ નહિ. તે અંદર નહિ આવ્યો. તેથી ઉલટું તેણે તો બાહર તે તરફ ધરડા ચોટીદાર મારટીનને ચોટી કરવા બેસાડ્યો તે તેણી પોતે આગાદ સાંભળી શકી !

ગરીબ મરાયા ઘણાક વાર મુઠ્ઠી એ પછી શાંત બેસી રહી. આ મુશકેલીથી કેમ પોતાનો છુટક કરવો તેનાં ગંભીર વમાસણ વચ્ચે તેણીને કશુંજ સુઝ્યું કે ગમ્યું નહિ. વાલડોલીડના કીડલામા તો હજી કાલ પછી કેદ પડવાનું હતું, મગર હયાનું આ કેદ કોઈ બી કીસમે ઓછું ઓસ્તવાર નહિજ હતું ?

તેવામાં પાછો પાછલાં બારણાંઓ તરફ કાંઈક અવાજ થયો, પણ તે ઘણાજ નરમાસભર્યો અવાજ હતો. પગલાં જેવું તો કાંઈજ સંભળાયું નહિ. ફક્ત કોઈ બારણાં સાથે કાંઈ મારતું હોય એવી તે અનેક નરમ હીલચાલ હતી. અને મરાયાએ કાન તિક્ષણ કરીને તે સાંભળવાની કોશિશ કરી. એવામાં તે બાળુનું એક બારણું આસ્તેથી ઉંઘડવાનો અવાજ આવ્યો, ને તે પછી બીજું, ને તે પછી ત્રીજું અને બીજાજ પળે આંધળી આંધનેઝ તે (મરાયા) હતી તે ઓરડામાં અંગુઠે ચાલીને દાખલ થઈ.

તેને તે મોટા ઓરડામાં મરાયા ક્યાં બેઠેલી હતી તે, અલબત્ત, કાંઈ દેખાયું નહિ, પણ તેના સણસારા ઉપરથી તે કાંઈ હતી તે અલબત્ત તે તપાસ્તી તે આંધળી છોકરીઅંદર દાખલ થઈ, અને જેવી મરાયા તેને જ્ઞેતાં ઉઠીને ઉભી થઈ ને તેણીએ તેને પોતાનો હાથ આપ્યો, એટલે આંધનેઝે પોતાનાં હોઠપર આંગળી મુકીને તેને બીલકુલ ચુપ રહેવાની ઇસારત આપી.

“હું તાહરે કાગળ આપી આવી,” તેણીએ ઘણાજ ધીમા સાદે કહ્યું. “હું” નિચે ઉતરી તેટલાં સારાં નસીબે એક અકસ્માતથી હોય તેમ તેનીજ

સાથે માલ્હેરા મેળાપ થઈ ગયો. તેણે કહેવાડયું છે કે જેવી મને તક મળશે કે નરત હું તુંને આજે રાત્રે અત્રે મળવા સરકી આવશ.”

“અહીં?” મરાયાએ દયાઈને પુછ્યું.

“હા, કાંય નહિ?” આઈનેએ હીમતથી કહ્યું. “હવે પપા થોડા પાછા આવવાના છે ને તેની વાત? પપાને તો આજે રાત્રે રાત્રના મેહલમાં રાતપાસી છે.”

“તેવણ કસમ આઈને ગયાછ,” મરાયાએ અર્ધું રડી દઈને કહ્યું, “કે જે તે અહીં આવશે તો ગમે એ ભોંંશે તેવણ એ બહાસનો જન સેશે; અને તું જાણેછ કે એવણ કેવા છદ્દી ને એક મોક્ષના આદમી છે. પોતાના જનનો ભોગ વરીક એવણની છદ્દ આગળ એવણનાં મનથી કોઈ દિસાજમાં નથી. તું પાછી દોડી જ, બહાલી, ખુદને ખાતર દોડી જ. એક પળની બી ધીસ ના થવા દે. પપા કંઈ ને કંઈ બાહણથી જરૂર પાછા આવી જશે, અને આવશે તો ઘણી ગંભીર ખરાબી થઈ જશે.”

“પણ હું કેમ જાઉં?” આઈનેએ ડર ખાઈ જઈને કહ્યું. “હું બી નાદારી કાંની કેદ છેહા પપા મને બોલાવતા હતા ત્યારે હું આપણા મોટા થોડાની પછવાડે ભરાઈ ગએલી, અને પપા એક બાબતના બાહર પડવાના દરવાજાઓ તો બાહરથી બંધ કરી ગયલા છે!”

“તું ભરાઈ કાંય ગેઈ? તેં જવાબ કાંય નહીં આપ્યો?”

“તો એવણ મને બી પોતા સાથે કેથે લઈ જતે કેની, અને ત્યારે હું અહીં રહીને તુંને ને થોડીધણી બી મદદ કરી શકું તે કેમ કરી શકને?”

ખરેખર, મામલો ધણાજ ગંભીર થઈ પડ્યો હતો એમ મરાયાએ એક તરફે જોઈ લીધું. તેના બહાસ જનનો જવાન જન મોટા જોખમમાં હતો. જે મેનકોઝા રાત્રના મેહલમાં ગયોજ નહીં હોય તે નિચે કેદ છુપાઈ રહ્યો હોય તો ડાન જોનઃ આવતાં સાથે તે તેને મારી નાંખવાનો

* બહાસાં વાંચનારાંઓને સમજવવું પડવાનું નથી કે ડાનજોનમાં “ડાન” તો ફક્ત ઈંગ્રેજ “મીઝ” જેવો એક અદખનો એલકાળ છે. એ જવાનનું નામ તો જાન હતુ, પણ અદનાથી આજા સુધીમાં હરહમેશ “ડાન જોન”નાં નામથીજ ને ઓળખાતો હતો.

“ડાના” એજ રીતે, વળી, અળખાઓનાં નામ આગળ બોલાય છે, જેના અર્થ મેહમ અથવા મીસ જેવોજ છે.

એમાં કોઈ સદેહ ન હતો, અને અફસોસ કે તે બે બેહનોમાંથી એક બી તેને વેળાસર ચેતવી શકે એમ ન હતું. મરાયાએ પોતાના ગાપને દૂર રાખ્યો હતો કે તે પોતે રાજબકત હોવાથી રાજના ભાઈને મારી નાખવાની હીમત કરવાનો નથી તે સઘળું ફક્ત મન મનાવાનું હતું. તે સારી રીતે જાણતી હતી કે તેનો ઘરડો ગાપ એ લગનની એટલી હદ સુધી વિરૂધ્ધ થઈ ગયો હતો કે તે કાંઈ પણ કરવાને પાછો પડે એમ ન હતું. જો કદી ડાન જોનની સાંભે થઈને એક રૂબરૂ હોળતોજમાં તે તે તેને મારવા માંગે તો તે શુભે સિપેહસાહાર કોઈથી અથવા, કશાંથી ખાંડ્યો જાય એમ ન હતું, પણ હજો ફટકો ગમે એવા શુરવીરને પણ માહત કરે એમાં અન્યથા ક્યાં હતી? ઘરડો અને ઘેલો બરાબર મેનડોઝા તો એક ગુસ્સાગાજ ઘેલો અને ઘરડો હતો, અને તે પોતાની એ ઘેલજામાં શું નહિ કરી શકે?

તેણીની ફકરો ઘણાજ ઉમદા હેતુઓની હતી. તે હાલમાં પોતે પોતાને માટે જરા એ બીછીતી ન હતી. આજની રાત અને આવતી કાલ તેના પર જે તેનાથી નહિ ઉપડો શકે એવો બોજ લાવનાર હતી તેનો તેને હાલમાં અફસોસ નહિ હતો, પણ તેનો બધો અફસોસ ને બધી શીકરો તેણે જોનને લગતા જોખમોમાં ભરી મેદ્યાં, અને તેથી તે ઘણી વધારે હવેરીબાવરી બની.

આછનેજ તેને કશી મદદ કરી શકી નહિ. તે પોતાની ખુરસીમાં તડી ને તડી બેસી રહી. આંધળાંઓ ઘણું કરીને અથેલો મારીને બેસી શકતાં નથી. તે બિચારાંઓને તેઓનાં આકુલબ્યાકુલ મનથી લેટલી ધીરજજ હોતી ને થતી નથી. તે, તેથી, એ દિસમે પુસ્તાં ચગોપણાં સાથે પોતાની બેહનને કેમ મદદ કરવી, અને જોનને માંથેનો શવસનોસન જોખમ કેમ ઝોગારી નાંખવો તેનાં ગંભીર વમાસણ સાથે હાલમાં ખડી ને ખડી બેસી રહી,

મરાયાને તો એ દરમ્યાન ભયના બધા હુજહુ વ્યવના વરીક થના રહ્યા! તે પોતાના બ્યાલોની આંખમાં ખુસ્લી રીતે ડાન જોનને બેદેહેરન અને બીનલથયાર તેનાં મકાન તરફ ને ઘોળા દિસ ચંદણીમાંથી ચાલી આવતો જોઈ શકતી હતી. તેની ચાલ તેજસ્વિ અને રોગવંતી હતી; અને તેવામાં એક છુપાયલો આકાર પછવાડેથી, હાથમાં નાગી સમશીર સાથેનો, નિકળી આવીને તે બહાલા જવાનને એક છુંપો પણ કાતીલ થા કરે છે; એ પછી બસ એકજ પણ ને ડાન જોન મુરડું થઈને પડે છે!

આ સ્વપ્નવત સ્થિતિ અને નહિ ખમી શકાય એટલી ત્રાસજનક

થઈ પડી, અને ત્યારે તેણીએ પોતાનો હાથ ઉઠાવી કરીને પોતાની આંખ આગલ આડો ધર્યો—જાણે પોતાના ખ્યાલોમાં ખી તે એવો વાસ તામેશ કરી શકતી ન હોય !

“સાંભળ !” એવામાં આઈનિઝ બોલી. “મેં પુરતો વિચાર કીધોછ. તુંને આજે રાત્રે તેને મળવુંજ જોઈશે. એકલી નહિં મલી શકે તો શું મુન્નકો છે ? તું કોર્ટ ટ્રેસ પહેડીને આજ રાતના દરવારી મેલાવડામાં જ. ત્યાં એ તુંને મળશે. તાંડાં ખીજાં જધાંઓ ખી હોશે, પણ થોડી ધણી ખી મિનીટ એકાદ જાણુએ વાત કરવાની તક તુંને મળશેજ મળશે.”

“તું કંઈ થેલી થઈછ, આઈનેઝ ?” મરાયાએ તાણુખીમાં કહયુ; “તું ભુલી કેમ જાયસ કે આજ રાત વાસ્તે તો આપણે કેદ પડેલાં છીએ ! અને વળી તુંને ખબર છે કે આવતી કાલે તો મને અહિંથી પપા વાલાડોલીડના કિલ્લામાં જન્મબર કેદ કરવા મોકલવાના છે !”

“વાલાડોલીડમાં ?” આઈનેઝે બય પાખી જઈને મોટથી પોકાર્યું; “ઓ, પંછી ત્યારે માહરં શું થશે ?”

મરાયાએ બધી તે વાત—તે જાપ બેટી વચ્ચે બરપા થયલી સખ્ત ટપાટપી ને તકરારની—ખ્યાન કરીને તેને કહી, અને આંધળી આઈનેઝ તે સાંભળતાં પોતાના જાપ તરફ ધણીજ ગુસ્સે થઈ.

“એક ધણુજ નાલાયક જાપ છે,” તેણીએ જખાળયું. “રાજ સિવાય કોઈને વાસ્તે એવણુને જરા ખી માન કે ખ્યાર છેજ નહિ. આપણી સાથે તો જનમેજનમના ઘાટકી, સખ્ત ને કરડા છે !”

તે ધણી ઉસ્કેરાયલી હતી. આખી છંદગીમાં પોતાના જાપ વિરૂદ્ધ આટલા કરડા શબ્દોમાં તે આજેજ બોલી હતી. મરાયા ઉપરના દેખીતા જીલમથી જાણે તેનું માથુંજ ફરી ગયું.

“આપણે કંઈ એકદમ ઉપાય કરવો જોઈશે,” તેણીએ જરા વારે પાછું કહયું; “પપા હમણાં ને હમણા કોર્ટમાંથી પાછા આવી શકવાના નથી. ડૉન જૉન ખી હમણાં તો આવી શકેજ નહિં એ તેવણુને ખબર હોવાથી હાલ તો પુરતા નબરવસ થયલા હોવા જોઈએ. તું જલદીથી, નેથી, તૈયાર થઈ જ. હયાંથી જાહેર પડવાનો રસ્તો હું કરી શકશ. તું પાંધરી હયાંથી ડ્યેસ આલવારેઝ પાસે જ, અને તેની સાથે આજ રાતના કોર્ટના મેલાવડામાં જ. પપા તુંને જોશે તો ખરા, પણ ત્યાં ને ત્યાં કાઈ બોલવાના નથી. ડૉન જૉન ખી એ વખતે તુંને જોઈને કદાપી તહારી પાસે

આવશે, અને જો એકાંતમાં મળવાની તક મળે તો એક જો બોલ વાત બી કરી લેજો.”

પ્રકરણ ૭.

—:૦:—

મરાયા પોતાની આંધળી બહેનને વખાણુ ને ધ્યાન સાથ સાંભળતી ઉભી હતી. તે અત્રેથી છટકી જવાનું ઘણું રહેલ હોય તેમ માનતી ને બોલતી હતી, પણ શું ખરેખર આ બધાં બંધ બારણાંઓની બેડી તોડી નાખી અત્રેથી એ રીતે ન્હાસવા ને બચવાનું—ને પોતાનાં મનને પુછતી હતી કે—ભોલીભાલી આંધનેઝ ધારતી હતી એટલું બધું સેહેલ હતું?

“પણ બારણાં કેમ ખુલશું?” તેણીએ શીઘ્રમંદ ને સંકાશીલ પુછ્યું.

“આગલી ગમનું બારણું બંધ કરીને પપાએ ઘરડા મારટીનને ઉપર દાદર આગલ સુધ રેહવા કહેલું છે,” પકકી આંધનેઝે સમજાવ્યું. “આજે નીચે નહીં સુતાં ઉપરનાં આગળાં બારણાંની ચોક્કી કરવા સુવાનો તેને હુકમ આપતાં મેં તેવણને સાંભળેલા છે, ને તે નાંણેય કે પપાએ તુંને કેદ કાઢીજ—મને નહીં. હું તો તેથી ભુલથી કેદ થઈ ગયલીજ તેને માહરે વરે સમજાવી શકશ, ને હું કેહેવશ તો માહરે વાસ્તે તે બારણું ઉઘાડી આપશે. હું કેહવશ કે પપા ગીયા ત્યારે હું ઉઘાયલી હતી, ને માહરે ડચેસ પાસે જરૂર મલવા જવાનું છે.”

‘વારૂં પછી?’

“પછી શું વળી? તું માહરે કાલો કલોક ઓઢી લેજો,” આંધનેઝે પોતાના વિચારો આપવાનું ચાલુ રાખ્યું, “ને મોનું તેમાં છુપાવજો. આંધળી હોય તેમ જરા અચડતી ને ટંતોસતી ચાલજો એટલે બસ. મારટીન શું જોઈ મરવાનો હતો? તે શું પારખવાનો કે ઘેરમાંથી તું ગઈ કે હું? ને ભાગળમાં તો તું કેહતીતી જે વચ્ચે એકજ બતી રહેછે, એટલે ત્યાં બી અંધાઈજ હોશે?”

“પણ પપા આવી લાગશે તો?”

“તુ તો ગાંડી થઈજ,” આંધનેઝ લગભગ ગુસ્સો કરી બોલી. “આજે

તો કોર્ટ ફેસડીવલ છે, ને તે મોટી ખાંનાખીનીના સબબથી તેવણ કે ડાન જોનને બી હમણાં અહીં આવવાની પરવાર થવાનીજ કેમ છે ને? આજે તો બધા મોટા અધીકારીઓ ને આર્યબી શપ પેતે બી રાજના મેહેલમાં આવશે એમ ડાયેસ કેહતાં હતાં તે ભુલી ગઈ?”

મરાયાના જીવમાં જીવ આવ્યો. આ બધી હીંમત આપનારી સમજાવતથી તેનાં મન પર ઘણી ઉંડી અસર થઈ, ને આઘનેઝની મદદથી તે કોર્ટમાં જવા પોતાના ઉમદામાંઉમદા પોશાકમાં સજ્જ થવા અતે કમુલ થઈ.

આઘનેઝે તેને ઘણી મદદ કરી. “એક જોતી ‘મેડ’ તુંને મદદ કરે તેની આંખ કરતાં માહરા હાથ વધારે ચપલ છે,” તેણીએ હસીને કહ્યું.

તેણીએ ખરેખર ઘણીજ મદદ કરી. તેણેજ મરાયાના લાંબા કાલા બાલ છોડી નાંખ્યા, હોલ્યા ને બાંધ્યા. તેણેજ તેના તે કીંમતી પોશાકમાં પગથી માથાં સુધી તૈયાર થવાનો હાથ આપ્યો, અને વળી ખુબી નો એ કે તેઓ અંધારામાંજ બધું કામ લેતાં હતાં. તેઓનો બાપ ને ઓરડામાં મરાયાને કેદ કરી ગયો હતો ત્યાંની બતી તેઓએ એકમત થઈને ત્યાંજ રેહવા દીધી હતી. બીજા ઓરડાઓ ને તે બંધ કરી ગયો હતો તેમાંની બતીઓ તો તેણેજ જવા પહોંચાં શુલ કરી નાંખેલી હતી, અને તેથી ત્યાં ઉઝાસ લઈને જવા તે બેહેનો બીહીધી. તે તરફ ઉઝાસ ને તેઓનો બાપ અનાયસે રાજના મેહલમાંથી જોવા પામે તો જરૂર વેહમાય ને ઘરમાં દોડી આવે, જોયો તેમને અંધારામાંજ કામ લેવું પડતું હતું. આઘનેઝને મન તો રાત હંમેશની હતી, અને મરાયાના પગે બી તે તરફનું સઘળું આવી રહેલું હતું. અલબત્ત, અંધારામાં મરાયા કરતાં બી આઘનેઝ વધારે સંભાળ ને વધતી આસાનીથી કામ લઈ શકતી. મરાયા તો અચારનવાર ખુરસી ટેબલ સાથ થોકરાતી અથડાતી ને અફળાતીજાતી, કે બ્યારે તેની ગરીબ બહેનની ખ્યાલ નહીં થઈ શકે એવી જોરાવર કમનસીબીનાં ખરાં દુઃખની તે ત્યારે બની શકે તો હજી જાસ્તીજ કદર કરી શકી!

બધી વાતચીત વડીક તે બેઉ બેહેનો અફેકના કોનપર પડીનેજ કરતી હતી. બે અંધારાંની દેવીઓ અંધારામાં કામ લેતી હોય તેવોજ તે એક અજબ જેવો ને ઉરકેરણી ભર્યો દેખાવ હતો.

“આજે આખી કોર્ટ તાહરી અદેખાઈ કરે ઓટલીબધી તું તાહરા દઅદઆમાં સુંદર દેખાવી જોઈએ,” આઘનેઝે તેને અંધારામાં વડીક તૈયાર

કરતાં, ચારીકમાં ચારીક નકરી પર ધ્યાન આપીને કહ્યું-ને છેલ્લે તે ચારથી ઉઘાડી ગોરી છાતીપર મોઢાં મોતીની માળા જે એકજ તે ગરીચડી છોકરીઓ નું ઝવેરાત હતું તે પેલડીને તે રોશણીવાલા ઝોરડામાં આવી ત્યારે સુંદર મરાયાએ આરસીમાં ડોકાવ્યું ત્યારે તે પોતે ખુદાની આપેલી તે હદ વગરની પોતાની ખુગસુરતીથી છક થયા વના રહી નહીં. તે ખુદાની ઘણી ઘણી શુગરશુન્નર થઇ. ખુગસુરતીનો એક દરયાવ હોએ તેવી-ગરીચ છતાં એક શાહજાદી જેવી-તે દેખાતી હતી, અને જાલી આંધનેઝની તેને ફેસ કરાવાની કારસાહતી તેજ ખુદી તે લખ્ખો આફરીન સાથે પોતાનાં મનસે વખાણ્યા વના રહી શકી નહીં.

“કાંય, બધું યરાયર છે કે?” મરાયાએ આરસીમાં જોઇને બધું સરખું કાંધા પછી આંધનેઝે આતુરતાથી પુછ્યું.

“નદનજ યરાયર, વાહલી,” મરાયાએ હસાંનથી જવાબ કર્યો.

“આત્ર ત્યારે, હવે ઉપર માહરો કાલો કલોક પેલડી લે,” આંધનેઝે સુચવ્યું. “જો આલની ઘણી સંગાલ રાખજે. માયાં પર કલોક ઓઢી લે ત્યારે ખી જાલ જરા ખોત્રાવા ના ફેતી: મેં ઘણીજ મેહુનત લીધેલી છે જો!”-અને જવાબમાં મરાયા મોટે સહાદે ઘણા મીઠાસથી ‘હસી.’

તે પછી તે કલોક ઓઢીને તે જાંને મેહુનો આગલાં યારણાં તરફ જવા તૈયાર થઇ.

“આત્ર, હવે સધાવ,” આંધનેઝે કહ્યું. “માહરી કંઇ ફકર કરતી ના. માહરો ખુદા માહરી સાથે. પપા મને કશું કરી શકવાના નથી, ને સજા ફરે કે મારીખી નાખે તો માહરી હાંડી એવી કોઇ કામની કે કીમતી નથી.”

“ઓ, એમ ના જોલ, ડારલીંગ,” મરાયાએ લગભગ રડીને માંગી લીધું.

“તું તાહારજ સાચવ,” તેણીએ પાછું કહ્યું, “કેમ જે તુંને તો તાહરી ને તેની જોઉની હાંડીની સગાત્ર કરવાની છે. હવે તો જો હુ આવતી હોઉં તો પરણીનેજ આવજે ને મને મલજે. હવે આજે રાત્રે તો ઘેર પાછી ફરતીજ ના. અને તેમ ડૉન જૉન સાથે મસલત કરી લગન થઇ જાય તેટલાં કોઇ સલામત જગ્યાએ રહી જજે. ચાલ, યસ, મને એક કીસ કર ને કીસ આપ. કોટી કરવાથી; તો તાહરો સુંદર ફેસ યધો સુંથઇ જશે.”

અને જાણે આંધનેઝને હુકમો ચલાવા જેવી વડી મેહુન હોય તેમ મરાયાએ તેને ઘણાંજ હેતની ઉપરાસાપરી સુમીઓ લીધી, અને પછી

રડતી આંખોએ, ભવિષ્યના ગરબમાં શું સમાયણું હશે તે વિશે ખીનમાલી-
તગાર ને અંજલણ, તેઓ જાને હાથમાં હાથ મેળવી આગળાં પારણા તરફ
ગઇ. ત્યાં જઇ મરાયા તો શુપચુપ પારણાનાં અધારાં ખુણાંમાં દબાઈને
હબી, કે જ્યારે આઈનેએ પારણાં પર ટપટપ હાથ થોડી ધરડા થોડીદાર
મારડીનને સાદ માર્યો. મુસ્કીલ એ હતી કે એ મારડીન અરધો બેહરો
મુવેલો હતો! વળી એટલુંજ ન હતું. આહેરથી તો ધમન ધ્રુવાં જેવો
સાહાદ આવતો હતો, જે પ્રગટ જનાવતુ હતું કે ને તો થોડાં જઈ મુવે
હતો!!

“હવે કેમ કરશું?” મરાયાએ દધાયલા સાદે આઈનેએ કાંતે લાગી
પુછ્યું.

“મુસ્કીલ નો છે,” આઈનેએ તેવાજ ધીમા સાદે જવાબ કર્યો. “એ
બેહરોને ઉધમાંથી જગાડવા આપુને ઘણો થોંધાટ કરવો પડશે, ને શીકર
એ લાગેછ કે રખે તે થોંધાટથી કોઈ ખીજાં આહેરનાં ધ્યાન ખેંચાય
ને તે કાંઈ ખીજું અત્રે દોડી આવે!”

મરાયા એ સાંભળતાં ખંસાં દોડતી અતીઘણી નાસીપાસ થઇ ગઇ.
દરેક મિતીદ તેને હવે એકેક કલાક જેવીજ લાગવા માંડી. ઉસ્કેરણીથી
તેના હાથ પગ એકાદ પલ્લ ગરમ થઇને ખખડી આવતાં, તો વળી ખીજીજ
પક્ષે ને પાછા તાકા જરફ જેવા થઇ જતા!

“ત્યારે શું વિચાર કાઢો, બહાલી?” તેણીએ વળી જરા વારે આઈને-
એ પાછું પુછ્યું.

“હું તો ધારૂંજ જે એ જાગે ત્યાં વેર આપુને થોખી જલુજ જોઇશે,”
આઈનેએ કે જે આ મોટા જોખમના ઐયામમાં પોતાની વડી બેહન મેરાસા
કરતાં એક તડાકે વધારે વિચારવન ને કાલી થઇ ગયલી નજરે આવતી
હતી તેણે દુરઅદેશ જવાબ કર્યો. મરાયા પોતે તો જાણે ભાણભુલી ને
દેવાંસુનીજ જતી ગઇ હતી.

“એ બેહરા વાંદરને તું આસાનીથી છેતરીને પસાર થઇ જઇ શકશે,”
આઈનેએ સમજાવ્યું. “પણ એ કોઈ ખીજાં આહેરનાં દોડી આવશે તો
તેમ જનવુ માહાલ છે.”—અને મરાયાએ ખેતકરાર આ બધી સમજાવતનું
વાસ્તવિકપણું કયુલ કર્યું ને સ્વિકાર્યું. આઈનેએ, એ દરમ્યાન, તે પારણાંને
પોતાનાં દીલપર ખેંચીને એ ચાર આંગ્રકા જોરથી મારી બી જોયા, પણ
તે મજાગુતીથી આહેરની જાણુએથી ખંધ કરેલૂંજ પુરવાર થયું!

પ્રકરણ ૮

“એ જાગે ત્યાં મુઠ્ઠી યોગવાનું તો સલાંગનીબહુ નથીજ, આઈ-નેઝ.” મરાયાએ તે બેતાં કહ્યું. “એ બેટરો તો કદાચ હવે સહવાર મુઠ્ઠી જાગેજ નહિ!”

“ત્યારે નહીં તો જોખમ કર્યે ને ચારણું ચોક્યે?”

“ચોકલુંજ જોખશે.” તેણીએ જવાબ કર્યો. “મને પપા પાછા આવી લાશવાની બીછીક ખરેખર ઘણીજ છે.”

આ ઉપરથી આઈનેએ મુકકાઓ વાલીને એ ત્રણ જોરથી તે ચારણું પર ધમકા માર્યા પણ પેલા બેટરોને તે શું સંભળાય? તેને મન તો દુન્યા દુખી ગયલી હતી.

એવામાં સાગી સાઈડનું ચારણું કોઈએ ઉઘાડ્યું, નં કોઈ અખખા-આઈનેઝ ને મરાયાએ તરતજ પાછાંપ્યું કે તે લોકને ત્યાંની પકાવવાલી-એ આલમાં આવીને પેલા બેટરોને ખુબ દરોહ્યો. “એ શું થયું છે રે. મારટીન?” તેણીએ ગુસ્સાથી કહ્યું. “એટલો જરૂરી આજેતુને ઘોઠણવાસો શાંનો આવી ગીયો? નિચેતું ચારણું કોઈ ત્યારતું ચોક્યા કરેછની!”

“અરે જા, ડોકાશુ, કાંય જરા સુવા દેતી નથી?” મારટીને ગુસ્સાથી બખાળ્યું. “કોઈ હોકતું નથી. હોકે કોણ? એ તો જરા પવનથી અફલાતું હોશે, અરે મુઠ્ઠી દે—મુઠ્ઠી દે, વંત્રી, મારી બોહિનું ચીર્યું ઉતારી નાંખશે!”

“ત્યારે જાગ ને ઉડ ને ઉડીને બેસ!” તે પકાવવાવાલી બહુ અઘ. “તું બેટરો સુવોજ તેમ બધાંને બેદરો સમજેજ કે શું? જા, જાગને નિચે જોઈ આવ ને ખાત્રી કર.”

અતે બળડતો ખબડતો, ગાલબેલ દેતો, ઘરડો મારટીન ઉઠ્યો ખરો. ને તે મોટે સાદે અવાચી ખાતો ઉડીને ઉભો થયલો હોવોજ જોઈએ, ક્રમજ પેલી પકાવવાવાલી નીરાંત પાગીને નં પછીથી જતી રહી ને તે તરફતું ચારણું પાછું ઢળ દબને બંધ થયું.

હવે આઈનેએ ટપટપ પાછું ચારણું હોક્યું.

“મારટીન, ભલા મારટીન.” તેણીએ ધીમેથી સાદ માર્યો. “એ તો હું છેઉં. હું આએ ચારણું હોકું.”

મારડીને તે સાદ સારાં નસીબે સાંભળ્યો ને પીછાણ્યો.

“કોણુ—હોના આઠનેઝ?” તેણે આરણુંપર કાન મેલી અદગથી પુછ્યુ.

“દા, ગરબ ના કર,” આઠનેઝે કહ્યું. “પપા ભુલથી અંદર મને બી કદ કરી ગીઆછ ! એવણુને ખગર નહીં હોયો જે હું અંદરજ રહી ગયલી છેકં. જરા આરણું ઉંઘાડ ! તહારી મારાપર ઘણી મોટી મેહરઆતી થશે. મને ઘણી ભુખ લાગી છે. હું ડચેસ પાસે જતી રહેવા માંગુંછ.”

“તમેને કેદમાં રાખવા સારું તો મને જેનરલે હુકમ કર્યો આપ્યો નથી,” મારડીને કહ્યું, “પણુ હોના મરાયાને વાસ્તે—”

“તેની શીકર ના કર,” આઠનેઝે કહ્યું. “તેણે બ્રાહ્મણ પપાની સામે માથું ઘણું કંચકેલું છે ને તેને છટકવા દેવાનીજ નથી; પણુ તે તો દાલ પછવાડેના ઓરડામાં ઉંઘજ ગયલી છે.”

“તમારી ખાત્રી છે? નહીં તો હું ગરીબ માણસ નાંહકમાં—” તે દજ દ્યુપચુ થયો.

“તું માદર માંનતો નથી? તું શું મને પીછાણતો નથી?” મોટા જોખમ વચ્ચે આઠનેઝે આશ્ચર્ય કરવાના કાલાવાલા જ્વરીજ રાખ્યા. “બસા મારડીન, બ્રાહ્મણ મારડીન, જરા માહરે ખાતર આરણું ઉંઘાડ? જરાકજ; બસ હું પાસ થાઉં કે તું તાહારે તરત પાછું અંધ કરી લેજો!”

“શું કહું કે તમેને ના કહી શકાતું નથી!” મારડીને નાચારીના હાલથી જવાબ કરતાં કહ્યું,—અને પછી તે અલડારપો આસ્તે આસ્તે હડી જવાના અવાજે આવ્યા.

એ ઘણી ઇવસનોસન પક્ષે હતી. મારડીન ઘરડા જેનરલ મેનડોઝા થી એટલો અધો થયરેલો રહેતો હતો કે જેમ કોઈ એક રાક્ષસથી બીહુ; અને તેથી આ તો દીસ્તુંજ હતું કે આઠનેઝને મસે મરાયા પાસ થાય છે એમ જો તે બેહરા વાંદરને જરા બી વેહેમ પડે કે માત્રમ થાય તો તે જોરાવરીથી તરત તેણીને પકડીને પાછી કદ કરવાનાં એઅદમ ઝનુનમાં વટીક આવી જાય ! એટલા માટે દાલમાં તે બેઠ બેહેતો થકી “ખુદા ખુદા” કરવાનોજ વખત હતો!

તેઓએ ને આરણું ઉંઘડવાનું હતું તેવામાં છુપી સમજુતથી વગર ઘોંઘાટે વળી એક છેલ્લી અગલગીરીમાં મલી લીધું.

“કેવો ડાહ્યો, કેવો બક્ષો, કેવો વાહલો અમારો મારડીન!” આરણું ઉંઘડતું હતું તે દરમ્યાનમાં પણુ ચતુર આઠનેઝ તે હેમકને તાડ પર ઝાડ પર

ચઢાવતીજ રહી, અને પછી આરણ્ય ઉઘડતાં તરત પોતે અંધારા ઝાઝામાં દબાઈ ગઈ. કે જ્યારે તેનીજ આંધલી દબાઈ અખત્યાર કરી મરાયા આરણ્યમાંથી બાહર પડી.

સારાં નસીબે પેલા બેહેરાને, કશોજ વેહેમ પડ્યો હતો નહીં. અને બેહેનો તદ્દન એક સરખી ઉચાઈની હતી, ન કંડીથી અથવા હોય તેમ આઈનેઝનો કાલો કોટ મરાયાએ છેક માથાં તક ઓઢી લીધેલો હતો, કે જે કોટમાં આઈનેઝને આ આગમય એ ચોક્કીદાર સેલકડોવાર જોયલી, એટલે ફક્ત ફેંકસમાં હોય તેમ ડોકુ નમાવી આઈનેઝનીજ ચાલલાલ અખત્યાર કરી? એક આંધલી પાસ થતી હોય તેવી સંભાવથી તે મરાયા સરસર દાદર ઉતરી ગઈ.

ખરેખર તો મારટીને તેના પર કશુંએ ધ્યાન આપ્યું નહીં. તેનો બધો છવ જન તો તરત આરણ્ય બંધ કરી દેવામાંજ લાગી રહ્યો હતો. રખેને એક બેહેનને છોડવવા જતાં તે બેહેનોએ તાગડો કરી મેલ્યો હોય અને તેથી બીજીબી તેની પુઠે બાહર નિકળી આવે ને છટકી જાય તેની તે બેહેરાને એટલી મસ શીકર હતી કે બાહર પાસ થતી મરાયાને જોવાને બદલે તેણે તો અધુરું ધ્યાન ને બધી નજર પેલાં આરણ્ય પરજ રાખી મેલેલી, ને જેવી મરાયા બાહર આવી કે તરત તે આરણ્ય તે પાછું બંધ કરી લેવા પડ્યો. ને તે તકનો લાભ લઈ મરાયા ઘણી આસાનીથી ખસી ગઈ.

આઈનેઝ એ બધો વખત દમ ખેંચી પકડ્યો હતો. તે દાદરને પગલાં કેટલાં હતાં તે તેણીએ ઘણીવાર ગણેલાં હોવાને લીધે જાણતી હતી, ને મરાયા તે ફાંડ્યાં ઉતરતી હતી ત્યારે પોતે તે તેના પગલાં મુજબ ગણતી ઉભી રહી હતી: અને જ્યારે મરાયા તે બધાં ઉતરીને નિચલું આરણ્ય ખોલી બાહર રસ્તા પર ગઈ ત્યારેજ તેણીએ છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, ને તે નિર્ગત પામેલી પાછી અંદર જતી રહી.

તે અવલ તો જે ઓરડામાં મરાયા કેદ હતી ત્યાંજ ગઈ. તે જાણતી હતી કે તે ત્યાં હતી કે નહીં તેની તસ્લાસ કરવા મગાદા ઘરડો મારટીન પાછલી ગમથી તે તરફ જાય, ને તેણે તેથી ત્યાંજ જવા ને થોળવામાં ડાહપણ માન્યું.

અને ખરેખર મારટીન જરા ત્રારે તે તરફ આવ્યો બી ખરાજ! તે બાબુની ચાલનો દીવો જનરલ મેનડોઝાએ ચુલ કરી નાંખ્યો હતો તે વાસ્તે બખાલતો, ફફડતો, અડાડતો છુકતો તે ત્યાં આવ્યો, ને મરાયાવાલું આરણ્ય ફોફી તેણે પુછ્યું, “ડાના મરાયા, તમે અંદર છેઓ? કેમ જોડશે?”

પણ આમનેજે જવાળ કર્યો નહીં ! જવાળ કરે તો સાદૃશી ને પદગામ આવે, પણ તે અંદર હતી એ વાતનો તે ઘરડા વાંદરને સંધ્યારો મનાવા પોતે ગુસ્સામાં હોય તેમ નેણીએ એક એ ખુરસીની અદ્વાલજીવ કરી નાંખી અને ત્યારે 'મેમ સાંભતો મિગ્ગજ હજી અરખેલાદ છે' એવું કાંઈક પટપટતો પુષ્કળ ધીરજ પામેલો, મારટીન પોતાની ચોકીદારીની અંસજ જગ્યાપર પાછો કર્યો ને પાછો સુતો.

હવેજ આમનેજના હવમાં પુરતો જીવ પાછો આવ્યો. તેની જોહેન તેની પોતાની કુનેહભરી કારસાજીથી આવાં એક જાલીમ કેદથી રીહાઈ પાંખી હતી તે માટે તે ઘણી ખુશ થઈ. ને મા જોનીજ ભલી ને હેતવંતી એક મેદરયાંત વડી બેહન હતી, કે જે ઘણુંજ દયાવુપણે તે આંધલી બેહનના દરેક નાજ ઘણા ઉકાવતી હતી. તે જાણતી હતી કે પોતે તો જરા જરામાં જોશું માનવાવાલી, કળ્યા કરી પડનારી ને દંમેશની અસતોષી હતી, પણ ભલી મરાયા તે છતાં તેને હેતથી સમાજતી ને ઘણા પ્યારથીજ સંધરતી રહી હતી; ને તેવી એક દીવસોઝ બેહનના પ્યારા જન પર આવી બનેલી તે જોખમની ઘંડીઓમાં આમનેજ આવે તેને આ કીસમે સદ્ગાહ આપવા ને ગ્યાવામાં મદદરૂપ થઈ પડી તેથી તે પોતાનાં મનથી રાજી થઈ.

પણ પછી વળી પોતાના જોખમનો ખ્યાલ થતાં ને કદાપી તે હેતવંતી બેહનની પનાદ આપતી ગાદ હવે તે સદા સુધીની જોહી બેડી હોય એ વિચાર થતાં તે તદ્દન ત્રાસ પાંખી ગઈ, અને હોંમત હારી એકદમ એકલી રહી પડી. ગરીબ આમનેજ ! તેને તે પતંગ પર ઉધિ મસ્તક પડીને દયા ઉપજે, એવી કીસમે દયકાં ખાઈને રડતી જોવાનું ખરેખર હૃદયભેદક અને દુખ ઉપજાવે એવુંજ હતું.



૮

પ્રકરણ ૯.



ખીજ દાયપર મરાયા પોતાનાં નજીસ નાતરસ કેદથી રીહાઈ પાંખેલી ઘરમાંથી ગાહેર પડી તેવી ધસારાવંધ ભાગળમાં દાખલ થઈને રાજના મેહલ તરફ ચાલી. તે તરફ જવા ને ભાગળમાં પેડા પછી એક મોટી ચાલ જેવી લાંબી ગલી પસાર કરવી પડતી હતી, જે કાંઈજ નહીં પણ સ્પેનના

મોટા કિલ્લાની દીવાલની વચ્ચેથી કોતરી કાઢેલો એક સાંકડો રસ્તો હતો. તેમાં અધવચ્ચે એક બની બળતી હતી, કેમકે રાત્રીની આવનગવનનો મોટો કુશાદે રસ્તો હતો તે તદ્દન અલાહેદો ને જુદોજ હતો. આ ગલી નો ફક્ત અધીકારીઓ ને દરજારીઓનાજ ખાનગી ઉપયોગની હતી.

તે બને બેહેનોએ એ ગલી ને વચમાંની એકજ બનીના બાંએસથી ઘણી ખરી અંધારી હોવાનું અનુમાન કર્યું હતું ત્યારે આજ રાતની ઘોળા દીસ ચંદણીની હાજરી તો તેમનાં લક્ષમાંથી સાવ નિકળીજ ગયલી હતી, અને મરાયાને પણ તેનું રસ્તે ઉતરવા પડીજ ભાન થયું. એમ છતાં તે ડચેસનાં મથક સુધી સલામતી સાથે જઈ ગઈ એમ તેણીને લાગતું હતું, ને તે તરફ હાલમાં કોઈ નહીં હોવાથી તે ધસારાગંધ ચાલી જતી હતી તેટલાં, અરે બદ નસીબ!—કોઈનાં સામે તરફથી પગલાં વાગતાં પ્રગટ સભળાયાં!

મરાયા થંબ થઈ ઉભી. એ કોણ આવતું હોવું જોઈએ? આખા કોઈ લશ્કરીનાં કેળવાયલાં તે પગલાં હતાં, અને તેની બાજુમાં લટકતી તલવાર ખુટમાના ઘોડાને મારવાના કાંટા સાથે અચડીને દરેક પગલે ખખડાત કરતી ખુલ્લી સંભળાતી હતી!

હવે વેહમ શો હોય? મરાયાએ તુરત જોયું કે આ તો બધો મોહો-સમોકાંણુનોજ મસાલો હતો! તેમનું ઘણી મેહનતે સર્વ કરેલું કરાવેલું દેખીતી રીતે હરામ જનાર હતું, કેમકે એ આવનાર કોઈજ નહીં પણ તેણીનો ઘરડો પિતા મેનડોઝ પોતેજ હોવો જોઈએ. તેનાંજ પગલાં પરખાઈ આવતાં હતાં! હવે?

શું તેણીએ ખોટ ફેરવી પાછી નહાસી જવું? અથવા શું તે તેને જુએ, પીછાણે, પકડે ને પાછી ફેર કરે તે પેહલાં ધસારાગંધ મેહલ તરફ નહાસીને છટકી જવું? અથવા શું તે મોટી ખરબચડી દેવાલનાં એકાદ બાહર નિકળી આવેલા ભાગમાં દબાઈને બેઠી એમ છુપી ઉભી રહેવા જવું કરવું? શું કરવું?

શું કરવું તે ગભરાતમાં પડેલી મરાયાને સુતલગ સુઝતું ન હતું, ને પેલાં પગલાં નો દરેક પલે આગલ ને આગલ આવતાં હતાં! શીતલ રાતની તે શાંતીમાં સુખાગ્રે તે દુરથીજ આવતાં સાંભળી શકાતાં હતાં, પણ હવે તે છેક નજીકમાં આવી લાગ્યાં હતાં, ને ગરીબ મરાયા મોટા ગભરાત વચ્ચે તુફાની હવાના અમળ હેઠળ ધુજતાં એક નાતવાન ઝાડ પેરે ધુજતી હતી. તેણીએ એટલો ક્યોક અને તેનું કદ એ બધું, તે ગમે એવું ધુર-

આમાં પોતાનું મોઢું છુપાવે તોપણ, તેણીને તેના આપ કને એક લેહનમાં ઓળખાવી દે એવાનું અંધો રંગ હતો. રાત અંધારી હતે તો દીગર વાત હતી, પણ આ તો અંદણી આપણે કહ્યું તેમ ઘોળા દીસ જેવીજ હતી, અને ત્યારે તે કેમ છુપાઈ કે બચી જઈ શકે ?

અને વળી તાણુંજ એ હતી કે પગલાંનો ને તે તલવારના અણખણાતનો અવાજ ધણેજ પ્રગટ ને ઘણો નજીકમાં હોય એમ સંભળાતો હતો છતાં કાંઈ આવતું ન હતું. એ શું ? ભુતનો ચારો તો તે આજાને, બીહીધરાવતો ન હોય ?

તે હીચકારી ન હતી, પણ મનની ને તનની હાલની અસહ્ય રંજ અને ઉરકેરણીઓ વચ્ચે તે છોકરી ખરેખર ડર ખાઈ ગઈ. તેની છાતા ખેસી જતી હોય તેમજ તેને થયું, ને તેણીએ આંખે હાથ ઢાંક્યા. એ ચાલીમાં ભુતનો ચારો હોવાની વાત ઘણી સંભળાતી હતી, ને નેકે બધાં સમજદારો તે હસી કાઢતાં પણ આ ત્યારે આ શું થતું હતું ?

પુઢા આલકાકારનો હથોળાક બુત રાત થવા પછી એ ચાલમાં ફરવા નિકળે છે એમ ઘણા ભરસાથી બીહીકણો મારફત કેહવામાં આવતું હતું. વળી સહરાગતીઓએ તો તે આખી ચાલ મુરીશ ડાકણાઓ ને ડાકણોથીજ રાત પછી વસાયેલી. જાહેર ફરેલી હતી, કે જે ભુત પીશાઓ રાતની ઠંડક અથવા અંદણીમાં લેહેર મારવા નિકળી પડતાં કેહવાતા હતાં; અને ગરીબ મરાયાને હાલમાં શું તેઓનો કોઈનો સહવાસ કે અનુભવ થતો હતો ?

તે છોકરી અત્યંત ડર ખાઈ ગઈ, અને તેણીએ તે ભયાનક દેખાવોથી બચવા, આપણે ઉપર કહ્યું તેમ, દેવાલ તરફ મોઢું કરીને આંખે હાથ ઢાંકી દીધા. તેની મતલબ કે તે જે બી હોય તે પાસ થઈ જાય પછી જ આંખ ઉઘાડી જોવું. એમ ફરતાં જો કદી તે પોતે સોવસા માનતી હતી તેમ તેનો ધરડો પીતાજ હોય તો બનવા જોગ છે કે તે તેને નહીં બી જુઓ અથવા નહીં બી ઓળખે, ને ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં પાસજ થઈ જાય ?

પણ નહીં. તે પગલાંનો અવાજ છેક તેના કાનની લગોલગમાં આવ્યો ત્યારે ત્યાંજ થોળી ગયો, ને મરાયા વધતી ધાસ્તીથી ધુન્વા પડી. તદ્દન દેખીતુંજ હતું કે તેના આંખે તેને જોઈને ઓળખી હતી, ને તેથીજ તે એ મુનખ તેને જોતાં સાથે ત્યાં થોળી ગયો હતો.

તે એક સેકંડમાં પોતાના ખ્યાલોની આંખમાં સઘળો દેખાવ જોઈ લઈ શકી, તે છેડાયલા આંખની ગુસ્સાભરી આંખ તેને ગુસ્સો, તેનું અનુભવ

સર્વ તેને ચથરાવતું રહ્યું હતું—પણ તેવામાં નજીકમાંથી એક માયાણ અવાજે પુછ્યું, “બાંનું, તમેને શું છે? કંઈ તખ્યત ખીગડી આવીછ? હું તમેને કંઈ મદદ કરી શકશ?”

મરાયાએ ખુશીની એક ચીસ સમેત તે સાંભળતાં હવે મોંઠ ફેરવીને આંખ ખુલી નાંખી. તે અવાજ—ઓ, તે મીડો, માનીતો, પ્યારો, પનોતો અવાજ તો તેના બહાલા જાનનોજ હતો!!

તે હાથમાં ટોપી લઇને ઘણાં માનથી, તેણીને ઓળખ્યા વગર, તેને મદદ ચવાતું કેહતો ને પુછતો તેની બાજુમાં વાંકો વળેલો ઉભો હતો. ચંદ્રમાની રોશની તેનાં પેહેલવાની મુખકમળ પર પ્રગટ ને સીધી ઉતરતી હતી, કે બ્યારે એક બાહર નિકળી આવેલા પથરની કઢણમાં તે પોતે તો છુપાયલી હોવાથી તેણીનો ચેહેરો હજી ઘણા અધારા ઓઝામાં હતો.

“હું કંઈ તમેને મદદ કરી શકશ, બાંનું?” ને જવાન પેહેલવાને એક ખરા દીક્ષેરને જેળ આપતી સભ્યતા ને માયાણપણથી પાછું પુછ્યું.

અને ત્યારે જોતાં સુખ થાય એવા ખુશાલ ચેહેરે તે એક કદમ આગળ વધી ને ઉજ્જસમાં આવી. તેણે પોતાના બંને હાથો પરમ સુખનાં હેતથી તે દીક્ષેર જવાન, તરફ લંબાવ્યા, કે બ્યારે હદ વનાની તાણુખીમાં તે મીડો ચેહેરો જોતાં ને ખીછાણતાં ડાન જાનની અન્યખીનો પાર રહ્યો નહીં. તે જાણે માનીજ નહીં શક્યો. અત્યારે તેની મીડી મરાયા હયાં? એકલી? આવાં એકાંતમાં ઉભેલી ને છુપાયલી?

મગર તેણીને ઓળખત્રા પછી તે એ ગદા ખ્યાલો ને ગણત્રીએ કરવા એક મિનીટ થોપ્યો ખી નહીં. તેણે તે માલખુબને પોતાની પનાહ આપતી પ્યારી ગોદમાં લીધી, કે બ્યારે ખ્યાન નહીં થઈ શકે એવી ખુશાલીમાં તે વાહલા જવાનનો પોતાનો ચેહેરો પણ ખીલી રહ્યો.

પેહેલી થોડીક પક્ષો તક તો અન્યખી ને ખુશાલીનાં માર્યાં તે એમાંથી કોઈ એક ખી કાંઈ બોલીજ શક્યું નહીં. તેણે તે પ્યારો ચેહેરો હીંમત અને સધ્યારો આપતી મીડી ચુમીઓથી ભરી નાંખ્યો, અને તેની સીનેકરાખ છાતી ઉપર પોતાનું ધુમ્મતું ને દુખતું માથું નાંખીને તે નિરાંત માની ઉભેલી હતી. તેની ધડકતી છાતીના ઘપકારા વટીક તે સાંભળી શકતી હતી—કે જે છાતી ખુનખાર લડાઈનાં રણક્ષેત્રમાં વટીક આ કીસમે કદી ધડકેલી હોવી જોઈએ નહીં!

તેણીનું પોતાનું હૃદય તો જાણે કામ કરતુંજ બધ થઈ ગયું હતું!

પાંડવોમાં દુર્યોધન એક પક્ષીની પેરે તે કોઈક વાર જોઈથી ફરક ફરક થઈને પાછું અંધ પડી જતું. દુર્યોધન, તે જાનના દીકરીને તે વખતની અજાણ્યો અને ખુશાલીનું જ્યાં કાંઈ કસમ કરી શકનાર નથી.

અંતે ડોન જૉન બોલ્યો.

“માદરા જનના જન, માદરા જનના જન, એ શું બેઠ છે?” તેણે પુછ્યું; “તું અહીં કેમ ઉભી છ?”

અને ત્યારેજ મરાયાને એકદમ ડોન જૉનના જોખમનો ખ્યાલ થયો. ઓ, જે તેનો આપ ત્યાં આવી કાગે તો ?

“આપને અહીંથી એકદમ જતું રહેવું જોઈશે,” તે એક બીલ્ડેલી દરગીની અદાથી કાળ ખાઈને બોલી: “માદરા પણ તમારા પર ધ્યાન આપી છે, અને જે આજે રાત્રે આપણે મથ્યે તો તમો બહાણને જનથી મારી નાખવા તેવો કસમ લીધેલા છે !”

ડોન જૉન ખુશ મિનનજ એપરવાડીનું હત્યો.

“તમે હસો ના, બહાણ,” તે હેતવંતી મધુરીએ વિનંતીથી માંગી લીધું; “અંદર જીવ સુતોસન જોખમ છે.”

“તે તે જોખમને ખાતર તુંને હું અહીં એકલી મુકાને જતો રહેવું એમ !” તે જવાંને કહ્યું. “થેલી તો નથી થઈ ? તાદરા આપને ખાતર તો શું પણ મગ્ન કે તેની આખી સજ્જતનને ખાતર ખી નહીંજ.”

“ત્યારે તમે અને ગયાવી કૈશે, બહાણ જૉન ?”

“એ તાદરા સવાસજ એમ છે, બહાણ,” જૉને કહ્યું. “માદરા જનમાં જન છે તે હું તાદરી સાથે કે તાદરી પાસે છેડું ત્યાં તક કાઢ્યું ને સતાવાનો ખ્યાલ વરીક કરી શકનાર છે ?”

તેણીએ દુર્યોધન આજે સ્વાંજ પછી જે અન્યું હતું તે અન્યું તે દીવાના ખ્યારથી ચાહતા જવાંને કહી સાંભળાવ્યું, જે શુરસામાં જમાવેલાં તેણે વચ્ચે તેણે સાંભળ્યું. તેણીને વાકાડોલીડતા કિસ્સામાં જન્મ બર વજાતી સદવારથી કેદ કરવાનો તે જુલ્મી આપનો નાનરસ કસવ, તેણીને તેના આરણમાં રાત બર રવામાં આવેલી કેદની દરીકત, બહાણી આઘ-તેજની મદદની વાત એ સર્વ તેણીએ તેને સમજવીને કહ્યું. વળી તે અહીં મુઠ્ઠી ચાલી આવી ત્યાર પછી તેનાં પગલાં તેના આપનાં સમજ તે કેટલી હદ મુઠ્ઠી ઉર ખાઈ ગઈ હતી, ને કેવી રીતે આંખ વીંચીને ફરી ગઈ હતી તે પણ અન્યું તેણે તેને કહ્યું, ને ત્યારે ડોન જૉન પોતાનાં માથાં

પરનાં વેરવાર બુલકાં વિચારવંત કીસમે કિયાં ને સીધાં કરતાં લગાર ઉંડા વિચારમાં ઉતરી ગયો.

“આવ, આપણે આપ પથરાપર ઘડીબર બેસ્યે, માહરી મીડી મરાયા,” તેણે કહ્યું. “ખીલી ના, તારા પપા હમણાં આંખે તરફ આવી શકે એમ છેજ નહીં. રાજા જમવા ઉતરે ત્યાં સુધી તેનાથી તેનો પોસ્ટ છોડાશે નહીં, રાજાના પરસનલ સેક્રેટરી પીરાજ સાથે તે ખાનાની ત્રેવડમાં રોકાયેલો છે તે જોધનેજ હું આવ્યો.”

“તમે ક્યાં સિધારતા હતા?”

“હું કોર્ટ ફેસ પેહડના જતો હતો,” તેઓએ એકમેકની નજીકમાં બેઠક લીધા પછી જાણે કહ્યું. “સ્હાંજ પછી એક મિનીટ સખકારારની મક્કી નથી. એટલી બધી મીલાકાતોનો એટલો બધો અને કંટાળો આપવામાં આવ્યો છે કે મેં માહરી ધીરજ અત્યાર તક મુશ્કેલીથીજ ટકાવી છે, ને તેથી હું એકાદ કલાક આસાએસ કરવા ને આજ રાતના કોર્ટ ફેસરીવલ વાસ્તે ફેસ કરવા જતો હતો.”

તેણે પોતાના બને જોરાવર હજારની ગાય વચ્ચે તેના નાજુક પ્યારા ‘ધુજતા’ સાથે લીધા, ને તે સફેદ આંગળાંની કીનારીઓ કીસ કરતો તે બેઠો. તેણીની મોહબતવંતી નજદીકમાં તે એક બચ્ચાં જોવાં હતો—તે કે જે એક જશવંત જોધ્યો હતો, જેણે આખો ઝેનેડા છલ્યો હતો, ને જોરાવર મુરેને પોતાની દસ્તદરાજીથી એક લહેનમાં તાબે કરી ફતેહમંદ મે શીરોઝગર પોતાને શહેર ઘેર સ્હાંજે પાછો ફર્યો હતો! તે ફક્ત પચીસ વરસનો એક નવજુવાન પેહેલવાન હતો, અને પેહેલવાન છતાં મરાયાના પગ તલેની દબાતી આવતી ખાકની વરીક કદમ-એસ કરે એવા અછત પ્યારથી તે એ મધુરીને ચાહતો હતો.

તેને કંઈ સુઝ પડ્યું નહીં. કાંઈ બી કરવું તો જોઈએ; પણ શું? મરાયાને તુરતજ કાંઈ એવી જગ્યે છુપાવવી જોઈએ કે જેથી તે તેના જુલમગાર થાપ ને તેવાજ જુલમગાર રાજાના બસથી બચી શકે; પણ રાજાના મેહેલમાં રાત ભર તેને ક્યાં છુપાવવી?

મામસો ખરેખર ઘણો હવસતોસત ગંભીર હતો, ને ડાંન જોને ઘણો ગંભીર વીચાર ફર્યો. તે જે એક વાર વાલા ડાલીડના કીલકામાં કેદ ગઈ તો ઘણી ખુનખવાર કાઠાઠ વગર તે પોતે તેણીનો ત્યાંથી છુટકો કરી શકે એમ ન હતું. વળી બોસે તે બળને એવા મનડોઝાનું કરીનપણું તે મનથી

સારી રીતે જાણ્યો હતો. તેની કામ ઝેવી ઓરતવર્ગમાં હિમરાવપદ પામેલી હોતો. બી ન હતી કે જેનાં સ્વાધીનમાં તે મરાયાને વિશ્વાસથી સોંપી શકે. તેની દોસ્તીની તલબ કરતી હતી. આવી હશે, પણ તેણે કોઈને મચક ન આપેલું, ને તે પોતેજ ઝેવી દોસ્તીથી આજ નક અલગ રહેતો. તેને (ડૉન જોનને) ફરી લેનાર એક માતા ડૉના મેંગડેલીના હતી કે જેનો જીવનપર ધણેજ પ્યાર હતો, પણ તે તો છેક વીસાગાર ખાતે રહેતી હતી, જે ધણેજ દુર હતું. એમ તો ઈસેસ આગવારેજ મરાયા ને આપનેજ પર ખરેખર ધણે પ્યાર રાખતી હતી, પણ તે રાણીના પોપાકખાતાંની વડી હતી એટલે મરાયાને છુપાવીને રાજ રાણીની ખદ્ગી ઝેવી પોતે એકજગત ને એકાર થવાતો જોખમ એડવા કદી બી હા કહે એ માનવુંજ એજ હતું. અને એકજ રતો જોઈ તેણે પુછ્યું,-

“વાહલી, તુંને માહરામાં વિશ્વાસ છે?”

“ઓ, એ કેવો સવાલ, જોન?” મરાયાએ મીઠાસથી કહ્યું.

“સંપૂર્ણ વિશ્વાસ! માહરી નીતિ ને નેકી વાસ્તે માહરામાં તું આંધળો વિશ્વાસ મેલી શકશે?” તેણે પાછું પુછ્યું.

“જેમ કે ખુદ માહરા ખુદામાં,” તેણીએ હેનથી જવાબ કર્યો.

“એજ તો મને તાહરાં આમે આજનાં વાહલાં કાગલમાં બી ખાત્રીઓ તો આપેલી છે,” ડૉન જોન કહ્યું મને આપનેજે તે આપવા પછી માહરી ઘણી બીસ્વાર રોકાણોની જગલો છતાં મે તેનો હરફે હરફ પાછો ને પાછો વાસ્તો છે, ને જે-તે હું માહરી છાતીની છેક લગાલગમાં લઈને ફરું છું! એમ છતાં, વહાલી, હું તને માહરામાં વિશ્વાસ રાખવાનું પુછું છું, કેમજે આખાં મેદરીડમાં તને છુપાવા સાડ મને. માહરાં પોતાનાં ઘર જેવી સલામતીભરી જગ્યા બીજી કોઈજ દેખાતી નથી. કેહે, ત્યારે, કયુલ છે? તું જાણેછ કે માહરાં ઘેરમાં બીજું કોઈ નથી-અને તોબી હું પરણીને તુને માહરા જીવતો મુખતાર ફરી શકું ત્યાં વેર માહરાં પોતાનાં ઘેરમાં રહેવાનું ને છુપાવાનું તુને મજબૂર છે?”

મરાયા મોટેથી હસી.

“મેં વિશ્વાસથી માહરા જીવ નમો વાહલાને સપુર્દ કર્યોછ તો માહરી પાક ઇજગત સપુર્દ કરતાં માહરે બીહીવાનુ હોયજ શાનું?” તેણીએ જરા વારે કહ્યું, “માહરાં ગમે તે કરે, અને વહાલા જોન-”

પણ હયાં જળી કોઈનાં એકાએક દુરથી એજ નરક આવતાં પગલાં

વાગ્યાં. ને તે જને પ્યારાંઓ પોતાની ખેડકાંથી ચમકી ઉઠ્યાં. એજ તો મુશ્કીલ હતી! જાન તેણીને પોતાનાં ઘરમાં હુપાવાનું કેલનો હતો, પણ રાગના મેહેલને લગતી સરહદ ચુકાવી કોઈનું બી ધ્યાન ન ખેંચાય તે કીસમે જાન તેને પોતાના મેહેલમાં લઇજ કેમ જઈ શકે? એ પણ કાંઈ નહાનીસુની મુશ્કીલ ન હતી, હજી તો એ બધી મુશ્કીલ બાબે તેઓ ધીરજથી વાતચીત કરી નેનો કશો બી નિર્ણય કરી શકે તેટલાં વળી એ કોણ એ તરફ આવતું હતું? એ શી નવી મુશ્કીલ નહીં ધારેલી હતી થતી હતી?

પ્રકરણ ૧૦

પણ નંશીયદેવીએ ધારવા કરતાં વધારે વેહેલવી અને વધારે મોટી દસ્તગીરી સાથે તેઓને પોતાની દયાળુ પનાહની ઓથ આપી. તે પગલાંએ છેક નજીકમાં આવીને બીજીજ કઢણની વલાંણ લીધી, અને જાન તેમજ મરાયાએ એકેકે અંવાજે ત્યારે ખરા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

“તમે બીહીયા?” મરાયાએ પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી દસીને પુછ્યું.

“બીહીક શું તે આજવેર મેં જાણ્યું તો નથી,” દીલેર જાને દીલસોઝ જવાબ કર્યો. “મગર તાહરે વાસ્તે હું બીહીયો—હા.”

“માહરે વાસ્તે શું બીહવાનું હોય. વાહલા?” મરાયાએ દીલનાં પ્રમાણીક જ્ઞેશથી કહ્યું; “હું જે કીસમના પ્યારથી તમોને ચાહતાં શીખીજ તે કીસમના પ્યારે કોઈ અખળાએ કોઈ મરદને કદી ચાહયો નહીં હોશે. તમો માહરે સર્વસ્વ છેઓ. હું છવતાં તમારી છેડે ને મુઘા બાદ બી, વાહલા, તમારીજ છેડે! બ્યાંન કરવાને બોલો વટીક નહીં મળી શકે તેટલા બધા પ્યારનાં મુશ્કીમપણાં સાથે મોહત મુઘી અને મોહતની બી પેલે પાર તક હું તમારીજ છેડે. તમારા એક બાલને ઇન્જ તે માહરા આખા જાનને ઇન્જ, અને તમારાં બકાંમાં માંજેલી માહરી જુસ્સાતાર રાત અને દીવસની બંદગી પાક ખુદા પણ તેની નેક જનાયમાં કયુલ કરવા વગર રેહનાર નથી. તમે ખેંચેલી તલવાર સાથે ખુનખ્યાર લડાંબનાં મેદાનમાં હુવોજ ત્યારે જાણોજ. વાહલા, કે હું કય કીસમે તમારી સજાંમતી માટે બંદગી કરતી હોવશ?”

ડાન જોન ખુશીનું હસ્યો.

“તું કાયરોને બી શુરવીર બનાવે તે કીસમની એક દીકરે મધુરી છે,” તેણે હસીને કહ્યું.

“હું કોઈ કાયરને વાસ્તે કે કાયરની આગળ બોલતીજ નથી,” મરાયાએ અણહદ ઉમરાતી મોહનતનાં એક મીઠાં હસવા સાથે જવાબ કરતાં કહ્યું. “હું તો એક એવા દીકરે બહાનને વાસ્તે એવા દીકરેની આગળ બોલું છું કે જે મારું માનમાં પેહલી અને આગેવાન હરોલમાં હોવા જેટલો માનવંત છે: મગર હવે એ છકકર જવા દેગો, બહાલા જ્ઞાન, અને આજ રાતને વાસ્તેની આપણી અધુરી રહેલી છકકરપર પાછા આવો. હું એકકે પગે ખુશી અને તૈયાર છેડું. તમે બીનદેહેસ્ત અને તમારાં પોતાનાં ઘરમાં લઈ જાઓ, અને ગમે તેમ ગમે ત્યાં બંધ કરો. બેહેસ્તમાં હું પોતે માહરી મરનાર માતાના મીઠા હવાલામાં જેટલી સલામત હોઉં તેટલીજ તમારે એથે તમારાં ઘરમાં માહરી પાક ઇજ્જત સાથે સલામત રહેવાની અને સંપૂર્ણ ખાત્રી છે. લેઓ—હું મોટા વિશ્વાસ સાથે માહરા અને હાથો તમારા પ્યાર હાથોને સપુર્દ કરું છું!”

તે તમામ વિશ્વાસ અને ખુશાલીનું ખુશાલ હસતી તે વાહલા જવાનની રૂબરૂ ઉમેલી હતી. દીલખુશ અને ઘોળાદીસ ચંદણીમાં તે પ્યારનુંજ એક સ્વરૂપ—પ્યારની એક હુમલુ પ્રતીમાજ હતી! પોતાનાં હાથ તેના હાથમાં આપીને તે વાહલા જવાનની ચતુર આંખોનાં ઉંડાણમાં જોતી તે ઉમેલી હતી. તે એક જોવા જોગ “પીકચર” હતી.

પ્રકરણ ૧૧

ડાન જોને તે બને હાથો પોતાના જોરાવર હાથની પાથમાં મજબુત પકડ્યા, અને જાણે તેની તેજસ્વિ ચશ્મોમાં તેણીના ખુશાલ અને ઉલ્લસનું આત્માનું ઉંડાણ તે વાંચી લઈ શકતો હોય તેમ તે પણ એકાદ પણ તે મોહનતવંતી નાજનીનને મોજ અને મગરૂરીથીજ રીકતો અને જોતો ઉભો!

તેણે લાંબા લાંબા સંધ્યારા કશા આપ્યા નહી, અને એક બી કસમ

ઝોરરથો નહીં. તેને તેની જરૂર ન હતી. તેની દીકેરી એજ તેનાં યજ્ઞ-
નની ઝોરનવારીનું ગોયા એક માપ અને બખતર હતું. તે પોતે પોતામાં
વિશ્વાસ મેલી શકતો હતો, અને પોતાની ઇચ્છાઓમાં ઘણું માનવાવાલો હતો;
અને તેથી ફક્ત એક બે બોલમાં મરાયાને જોઈતો સધ્યારો આપીને તેણે
તેને પોતાની બગલમાં જ પનાહની ઝોથ આપી.

“આ તદન નહીં ધારેલાં સુખનો એક સ્વપ્ન છે,” તેણે સાદામથી
કહ્યું. “હું તાબુબ કરતો હતો કે હવે પછી આપણે ક્યાં અને કેવી હાલ-
તમાં મળશું, પણ આય રીતે એકલાં મળવાની તો મને કશીજ ઉમીદ
નહી હતી.”

“તેમજ મને બી નહી,” મરાયાએ ખુશીનો પડા કર્યો. “ઘણું તો
આપણે કોર્ટના મેલાવડામાં એકાદ પણ એકલાં મળતે, પણ આય તો
આપણે જાણે સદાનાં સાથે હોઈએ તે જુદાં થયાંજ નહીં હોઈએ એમ લાગેછ !”

“અને ચાહવું ખુદાનું તો હવે જુદાં થઈશુંજ નહી,” ડૉન જોને
ખરાં દીલની દુઆ ગુનરી.

તે બાબુએ તેઓની આસપાસમાં સઘળું હરીહાક જેવું ચુપ અને
સ્મશાંત જેવું શાંત હતું. રાજના મેલકમાં મોટી ધામધુમની ધમાલ વરસી
રહી હતી કેમકે તે રાત્રે ત્યાં એક મોટો દમામદાર મેલાવડો ભેગો થનાર
હતો, પણ તે રાજનો તખ્તનશીન ઝોરડો અને તેને લગતા મોટા હોલ
તેઓ જ્યાં હતાં તેનાથી એટલા અલગ અને દુર હતા કે આ કોરીડોર
એટલું એકાંત હોવામાં અન્યબી એકે ન હતી.

“હવે આપણે જઈશું,” અંતે ડૉન જોને થોડાક વિચાર કરીને એક
કરાવપર આવી જતાં કહ્યું; “હું પેહેલે માહરા બંગલામાં જઈને એક
પછી એક માહરા તમામ નોકરોને જુદાં જુદાં કામપર મોકલી દેવશ, અને
પછી હું તું બહાલીને અંદર લઈ જઈશ. માહરો લાયઝેરી-રમ તુંને સંતા-
ડવાને વાસ્તે પુરતો એકાંત થઈ પડશે. હું તુંને અંદર રાખીને બારણાને
બાહરથી ચાવી દેવશ, અને તે ચાવી માહરી પોતાની પાસે રાખશ; અથવા
તુને ગમે તો તું પોતે અંદરથી ચાવી દબને તે તાહરીજ પાસે રાખજે
એટલા વાસ્તે કે હું કોર્ટના મેલાવડામાં ગયો હોઉં. તે દરમ્યાનમાં તું
બહાલીને કોઈ કશીજ રીતે જોવા કે પકડી કાઢવા પાંમે નહીં.”

“નહીં, ચાવી તમો વાહવા પોતેજ રાખો તેજ બેહેતર થશે,”
મરાયાએ મત આપ્યું. “તમારી પોતાનીજ સંભાળ હેઠળ હું વધારે

સલામત રેલવેશ. હવે ત્યારે સવાલ એ છે કે કોઈનું ધ્યાન ખી નહીં ખેંચાય તેવી રવેશે તમારાં મકાન સુધી આપણે પોંદાયવું કેમ ? આપણે સાથે તો તે તરફ નહીજ જઈ શકશું ?”

“હું આગળ ચાલુંછ,” ડૉન જાને સમજાવ્યું, “અને તું થોડાંક કદમ માહરી પુકે રહેજે. હું માહરા બંગલાના દક્ષીણ બાજુના દરવાજાથી તુંને અંદર લઈ જવા માંગુંછ. ત્યાં બે ત્રણ ઓશીસરો ડયુટી પર હશે તે લોકને કામકાજને મસે હું તરત બાહર રવાના કરી દેવશ. તું તહારે તોહરાં મોઢાં પર ખુરખો ખેંચી લે, ને માહરી સાથે ચાલ. આપણા બંગલાને લગતા કંપાઉન્ડમાં જતાં જે દાખા હાથ પર સંત્રીની એક ખોલી છે, અને તે ખોલી છે વારંતે તેમાં કોઈ નહી જોય નેમ તું અંદર ધુસી જજે ને બારણું બંધ કરી લેજે. હું ફક્ત તે પછી પાંચ મિનીટમાં બધાં માણસોને કામે ફાજો મોકલી દઈને તું વાંદલીને બંગલામાં લઈ જવા ત્યાં પાછો લેવા આવશ. એ બધું બરાબર છે ? તાહરી સમજમાં ઉતરેછ ?”

“તદન બરાબર,” મરાયાએ સધ્યારો આપ્યો; અને એક “ચાલ ત્યારે” સાથે તે પછી ડૉન જાને આગળ આગળ ચાલવા માંડ્યું.

તે પુરતો ફકરમંદ હતો. રખે તેઓને કોઈ જુએ અને મરાયા પકડાઈ આવવા પામે તે માટે તેને ફકર રાખવાને ખેશક ઘણા જોરાવર સખખો હતા.

મરાયા તેને થોડોક આગળ વધવા દઈને તેની પુકેપુક ખુરખો મોઢ પર ખેંચીને ચાલી જતી હતી. તે સલંગ ચાલ ઘણી લાંબી હતી, અને ઠેકાંણે ઠેકાંણે અંખી રોશણી જલતી હતી, જે જો અંદરના ઓઢાંમાં આવી ગયલી હોય તો તે તરફ તદન શીકકો પ્રકાશ આપતી હતી. વળી કોઈ ને કોઈ તેમને થોડે થોડે તકાવતે મળતું, અને મરાયાનું દીલ તે વખતે ધડક ધડક થતું હતું. કોઈ દરબારી બાંનું એક દાસી સાથે ચાલી જતી પણ તેઓને મળી, અને તેણે હસી હસીને ડૉન જાનેને ડોકું કીધું; મગર જાને ફક્ત જવાબમાં પોતાની ટોપી ઉંચકીને તેણીને સલામ કરી, અને તે કાંઈ ખી વધુ કહ્યા બેલ્યા વગર ગુપચુપ આગળજ ચાલ્યો. મરાયાને તો સારાં નસીબે તે બાંનુંજો જોઈજ નહી, અથવા જોઈ તો તેની પર તેનું કશુંજ ખાસ ધ્યાન ખેંચાયું નહી.

એ પછીથી એક કોરંપોરલની થોડાક સિપાઈઓ સાથની ન્દાની દુકડી તેમને તે કોરીકોર પુરી થતાં મેહલ તરફથી આવતી મળી, અને

કોરપોરલે ડૉન જૉનને જોતાંજ મોટા અદ્યતની સલામમાં તરત તરત ઉઠી આડી થી.

ડૉન જૉનને તેને થોળાડયો. તેણે જોયું કે ધારા મુજબ તેના બંગલા પર એસકોર્ટનો પેહરો સપુર્દ કરવા આ કોરપોરલ જતો હતો !

“આજે એ લોકોને છુટી આપો,” ડૉન જૉનને દમામથી કહ્યું; “મને કોઈ ગાર્ડ આજે જોઈતા નથી; દરબારમાં જતાં પણ મને કોઈ એસકોર્ટની જરૂર નથી.”

તે કોરપોરલ નમ્યો, અને એ હુકમ મળતાં તે દુકડી ત્યાંથી પાછી ફરી.

એટલું તો ખરું કે તે કોરપોરલે પગલાડે આવતી તે પરદેદાર નાજની નનો આકાર જોયો હતો, અને ‘હીઝ હાઇનેસે’ આજે એસકોર્ટ કમ્પલ રાખવા ના પાડ્યું તે માટે તે આ મામલો જોઈ જરા અનુભવ થયો તેમજ વેલમાયો વડીક હતો; પણ ડૉન જૉનના હુકમ સાંભળે કોઈના અવાજ નહીં, એટલે ઉપર કેહવા મુજબ તે દુકડી પાછીજ ફરી, અને તેઓ બન્ને આગળ વધ્યાં.

એ પછી કોઈ બી નવું જાણવાજોગ બન્યા વગર તેઓ જૉનનાં મકાનપર પોહચી ગયાં, અને ત્યારે અંદર દાખલ થતાંજ દાખા હાથના “સર્ત્રી—ઝાકસ”માં સુંદર મરાયા ધુસી ગઈ, તથા અંદર જઈ તરત તેણીએ બારણું અંદરથી બંધ કરી લીધું. તે મનથી કાંઈક ઓશકાતી અને લજવાતી હતી. પેલા કોરપોરલે તેની તરફ ધણુંજ શંકાશીલ જોયું હતું, અને તેનું તે પવિત્ર આચારવિચારની છોકરીને હજી તક મનમાં ને મનમાં ધણું ખરયાણું લાગ્યા કરતું હતું.

તે એક ન્હાનો “સર્ત્રી—ઝાકસ” હતો, અને બારણું બંધ કરવા પછી તેણીએ જોયું કે તે બાંધીબાર ખોલીમાં તે એકલી અને તદન સલામત હતી. વળી સારાં નસીબે બંગલા તરફ નિઘાહ રાખી શકે એવીજ રીતે તે તરફ તેની પોતાની ઉંચાઈમાં તે ઉભી રહીને જોઈ શકે એવી એક ઉંચી બારી હતી, અને તે બારીની બરસાબમાંથી તે અચ્છી કીસમે ઉભી ઉભી બાહરનો બધો મામલો જોઈ શકતી હતી.

તેણીને ખાસ કરીને જોવા જેવું કાંઈજ નહીં હતું, પણ તેના વાહલા ડૉન જૉનને લગતું જે બી કાંઈ હોય તે તેનું પ્યારું અને માનીતું હોવું અને થવુંજ જોઈએ, એટલે તેના આશીસરો ને આદમીઓ કોણ અને

કેવા દના તે તેમને અંગનામાંથી આહર આવના તે જોતી હિલી. પેદલાં તો કોઇ એ ઉંચા કેપટન અમલદારો, દમામદાર પોશાકમાં સજ્જ થયલા અને ખભાં ઉપર સોનેરી પટીઓના સરોપાવ પામેલા, અણખણુ અવાજો કરતી ધસડાતી તલવારો સાથે બાહર આવ્યા, અને તે સંત્રી—ઔદસ આગળથી કાંઈ વાત કરના આવ્યા ગયા. ત્યાર પછી વળી એક ઘરડો સિપાઈ વિચારવન આદરે એકલોજ પસાર થઇ ગયો, જે પછી કેટલીક વખત સુધી કોઈ નહીં આવ્યું, અને જરા વાર એક નોકર આદમી કાંઈ દેખાદેખ મેઢાંમાં મારનો પસાર થઇ ગયો. ત્યાર કેડે તેની પછવાડે વળી બીજા યોગક વખત પછી—તાગુળ કે—કોઇ ઓરત તે અંગનામાંથી બાહર આવી !!

મરાયાએ અમટીને તેને બરાબર જોય. તે ઘણીજ સંભાળથી આસપાસ જોતી કદમ ભરતી આગળ વધતી હતી. તે કોઈ ઉંચા વર્ગનીજ અંગળા—કોઈ “લેડી” હતી, અને પોતાનો ગવન દંકાઈ જાય તેવી રીતે પોતાના પોશાકપર તેણીએ એક દીક્ષે “કલેક” પેદલી લીધે હતો. વળી એહેરા ઉપર એક ઘણાજ નડો ખદ્દર પુરખો બી ખેંચેલો હતો, અને તેની આલદાલ અને ઉચાઈ વિગેરેથી મરાયા તરત જોય અને સમજી શકી કે તે કોઈ ઘણી ખુબસુરત અંગળા હતી !

એ શું ? એ કોણ ? મરાયાની અકસ્માત શ્રમ કરી શકી નહીં. તેના શુભાખી રૂબસાર એકદમ શીકરથી શીકકા મારી ગયા. તે અંગળા છેક તેણીની નજદીકથી “સંત્રી—ઔદસ” આગળ થઇને પસાર થઇ ગઇ ત્યાં તક તે નાજનીને પોતાની છુપાવાની જગ્યામાંથી બાહર નીકળી પડતી આંખો સાથે તેણીને ધારી ધારીને જોય !

ત્યાર પછી તે એકલી એકલી બીજાજ પક્ષે પોતાનાં મન સાથે મોટે સાદે હસી પડી. તે પોતે એક પત્ર બી પોતાના નેદજખત જોતને માટે વેદમાઇ તેથી તે તરતજ પોતાનાં મનથી ઓશકાઈ અને લજવાઈ ગઇ. તે એ આંગુનાં મકાનોને લગતું કશું જાણતી ન હતી, પણ તેણીએ ખ્યાલ કર્યો કે એમ કાંએ નહીં હોય કે ડાન જોતને લગતા કમપાકિન્ડમાં અંદરથી બીજા બી રાજમહેલને લગતા અંગનાઓ આવેલા હોય, અને એ જવાંત બાંનુ તે કોઈ મકાનોનેજ લગતી હોય ? તે ઘણી સંભાળથી ચાલી જતી દેખાતી હતી ખરી, પણ તેમ તેને સંભાળથી જવાને બીજાંજ કાંઈ કારણ કાંય નહીં હોય ? આલકાકારનો મેહલ એક આગસો મોટો મુરીશ ફિલ્લો હતો, કે જે દાલ “રાનના મનુક” તરીકે થોડા ઘણા સુધારા સાથે વપરાતો હતો, અને અકેટી આલમાં થઈને ઘણાક અંગનાના સંબંધમાં આગળ

વધાતું હતું, એટલે આ બેદી અણખા કોઇ તેવાં બીજાં મકાનને લગતી હોય એ તંદન બનવા ને માનવા જેવુંજ હતું.

એ રીતે જ્યારે પેલી તરફ બધું સમાધાન કરીને ડાન જાન મરાયાને તે સંત્રી—મોકસને લગતાં કેદમાંથી છોડવીને બંગલામાં લઈ જવા આવ્યો ત્યારે સુંદર મરાયાના વેહમ ઘણા ખરા દુર થઇ ગયા હતા ખરા, મગર બધરાંઓને બરતી તેણીની જીજ્ઞાસા હજી દુર થઇ ન હતી.

તે કોઠડીમાંથી બાહર આવતાં અને ડાન જાનની પ્રમાણીક આંખો સાથે પોતાની આંખ મેલવતાં તે ઘણા મીઠાસથી અને મોહ્યતથી હસી. તે આંખોમાં જોઇને તે પોતે પોતાને જાણે ધિક્કારવા વટીક લાગી કે આવા એક દીલેર, વાહલા અને બાવજા જવાંનને વાસ્તે તે એકાદ પક્ષ પણ આવું નેહસ્ત વિચારી શકી ?

બંગલાને લગતી બાહરની મોટી તેજસ્વિ ને દમામદાર રૈશણીને એક રેસો તેઓ જ્યારે મંગલા તરફ જતાં હતાં ત્યારે ગોયા તેમને આવકાર આપતો સીધો તેમની સામે ધરી આવતો હતો, અને મરાયાએ ત્યારે ને રૈશણીની મદદથી જોયું કે તે બંગલા સાથે તે “ટ્રેસ” તમામ ખતમ થતી હતી, અને તેની પેલી પાર તો બીજા કોઈ બંગલાઓ હતાજ નહીં !

“આએ આપણા બંગલાની પેલી પાર કોઈના બીજા બંગલા નથી ?” તેણીએ એ ઉપરથી ધીરજ નહી રહી શકવાથી અને પુછ્યું.

“કોઈના બી નહીં,” જાને કાંઈક અજબ થતાં જવાબ આપ્યો; “એ બાળુએ કોણના હોય ? અહીયાં તો એ આખી ટ્રેસ પુરી થાયજ, અને એ ટ્રેસને લગતા છેલ્લામાંછેલ્લા ઓરડામાંજ માહરી લાયબ્રેરી છે ત્યાં માહરે તુને સંતાડવાની છે.”

તે શંકાશીલ થોખી ગઇ, અને પછી જો તેણીએ તેને પુછ્યું તે ધગી નેહમતથી પુછતાં તેણીએ પોતાનું કલેજું વટીક જોરથી પકડીને અને દ્વાયે થામવું પડ્યું !



મકરણ ૧૨.

—:૦:—

“ત્યારે ગધા આદમીઓ ગયા પછી એક ઓરત અહીંયાંથી સટકીને નિકળી ગઇ તે કોણ હતી?” તેણીએ જરા થોળી જઈને સવાલ કર્યો.

હાન જોન પોતાનાં મગજનું સમતોલપણું એકદમ ખોટી ખેસે એવો કાચો પોચો નહીં હતો, અને તોપણ આટલું તો ખરું કે અચપુચ અને એકદમ એ સવાલ રજુ થતાં તે કાંઈક રહેજ ચોંક્યો. એમ છતાં તે જરા બી શીકકો પડ્યો નહીં, અથવા ઉરકેરાયકો દેખાયો નહીં બીજીન પહે તો તે પાછો પુરતો સાવધ થયો, અને પોતાનું સમતોલપણું પાછું મેલવી લઇ જલ્દીજ જવાગ કરતાં કહ્યું, “ઓરત! અત્રે ઓરત કોણ હોય? હું તો કાંઈ એ વાત જાણતોજ નથી!”—અને તે હસ્યો.

મરાયા જસતી શીકરમંદ થઇ. ત્યારે શું તેણીની આંખોએ તેણીને ભુલાવેજ ખવાડ્યો હતો? તે કેમ નહીં હાન જોનનું કહેલું માને? તે આવો શુધ્ધો, આવો સાચો, આવો દીવેર! તે એટલી હદ સુધી જુકો; ફોંગી અને ધુતારો થઈજ કેમ શકે?—અને એમ છતાં કેમ તે પોતે પોતા ની નજરોનજર જોયલી વાત બી જુકી બી માંની શકે? તેણે આંખોઆંખ તે કોઈ દેખીતી જવાંત, કુલવાંત અને ખુચસુરત પરદેપોપ નાજનીનને ભરાતી છુપાતી સૌથી છેલ્લી તે અંગણમાંથી નિકળીને બાહુર સટકી જતી જોઈ લીધી હતી! તે છેડે તેણીની લગોલગ નજદીકમાંથીજ પસાર થઇ ગઇ હતી; અને તોબી—અને તોબી તે એક દેખતી આંખનો ભુલાવેજ માત્ર હોવો જોઈએ એમજ તે પોતાનાં મન સાથે નકકી કરી શકી. એ ઉપરથી તે પાછી જલ્દીથીજ વધતીઓછી પોતાની ખુશાલ તખ્તનમાં આવી ગઇ, અને એ ખતાવ અન્યોજ નહીં હોય તેવી રીતે તે વાતને મનથી વિસારી દેવાની તેણીએ ખતીલી કોશેશ કરી.

હવે તેજો અંગણમાં દાખલ થયાં, અને વચલા મોટા હોલમાં થઈને દાખા તેણુજ જમણા હાથ પર આવેલા સુંદર કુશાકે ઓરડામાં—તેણીએ જોયું કે—જવાતું હતું. તે એમાંથી તેણીને દાખી બાજુના એક ઓરડામાં કાઢ ગયો, કે જે તેનો પોતાનો આરામગાહ હતો.

તે સુરીશ હપ પર બાંધેલો અને આરાસ્તા કરેલો એક ઘણો કુશાકે અંડ-રૂમ હતો. તેમાં ઘણા નમુનેદાર અને કીમતી પરડાઓ ઢાંગેલા હતા,

કે જેમાં તવારીખ કદમોકદમ અને ઘણાં મોટાં પ્રમાણમાં રજુ થઈ રહેલી નજરે આવતી હતી. પેહેલા કાનસીસ રાજાનું તાળે થવું, કેવ્યાની જાણીતી લડાઈ અને ડૉન જૉન અને રાજા શીલીયના આપ એમપરર ચાર્લસે કત્તેલ કરેલા મુલકોના દેખાવો વિગેરે તે ચિત્રોમાં ઘણું જોવા જોગ હતું. પળી મોટી ઉઝી આરીઓ પણ શોભાયમાન પરડાઓથી શણગાર પામેલી હતી, અને તે ઉપર પણ રપેન અને રપેનના રાજના વાવટાઓ ધનસાક પાંખતા હતા. એ ઉપરાંત એક બાબુમાં એક છતર પલંગ હતો, કે જે તે ઓરડાની શણકને ઓર બી વધારી આપતો હતો. ત્યાંની ટેબલ ખુરસીઓ વિગેરે બીજાં ફરનીયર પણ તેટલુંજ ધ્યાન ખેંચનારું હતું અને સામટી રીતે મોટાં સુખનોજ તે આખો ઓરડો અભ્યાસ કરાવતો હતો.

તે આરસપાહાંણની ભોંય ઉપર, વળી, તેવાજ નાદર ગાલીચાઓ પાંચ-રેલા હતા, અને ઉપરની સીલીંગ સોનેરી સેનારાઓની આકૃતિથી અગત-કરીને દીપાયમાન કરેલી જણાતી હતી.

મરાયા ભાગ્યેજ એ બધું જોઈ રહી હશે, તેટલાં ડૉન જૉને તે બાહરનું આરણું અંદરથી બંધ કરી લીધું અને પછી તે તેને પછવાડેના એક ઓરડામાં લઈ ગયો. બધું કામ ઉતાવળેજ આટોપી લેવાનું હતું. કામકાજને બાંહેણે રવાના કરેલા નોકરો અને ઓરીસરો કોઈ બી મિનીટ પાછા ફરી શકે એ તદ્દન સંભવીત હતું, અને તેઓ આવે તે આગમ્ય તે મુંદરીને છુપાવી દેવાનું છેક પેહલ્લી જરૂરનું હતું.

તે તેની પુઠે ગઈ. તે લાયબ્રેરી—૩મ પેલા બીજા ઓરડાઓની માફક મરાયાએ જોયું કે રાયરચીઝાંથી કે ટીપટાપની શોભાના સામનોથી ઝાઝો સણગાર પામેલો નહીં હતો. તેમાં ફક્ત બેજ ખુરસી, એક મોટી લખવાની ટેબલ, પુસ્તકો રાખવાના કેટલાક યુક—કેસ, એક સોફા વિગેરે ફક્ત બધો જરૂરી અસખાખજ હતો. ટેબલપર એક મોટો તેજસ્વિ લાંપ ધીમી આંચે બળતો હતો.

“હું તુંને અહીં રાખવા માંગુ છ, વાહલી; તુંને અહીં ગમશે?” ડૉન જૉને ઘરમાં દાખલ થયા પછી પેહેલીજ વાર જખાંન ખોલતાં કહ્યું.

મરાયાએ જવાબ તુરત કશો દીધો નહીં. તે પોને પેહેડી લીધેલો મોટો ક્લોક ઉતારવાનું કરતી હતી, અને ગળાં આગળથી તેના બંધ છોડતી હતી. તેણે, તેથી, આગળ વધીને તેનાં એ કામમાં હેતથી તેણીને મદદ કરી, અને તે મોટો ક્લોક કાઢીને સોફા ઉપર મુક્યો ત્યારે તે અંદરનાં

પોપાક આથે તે સીંધી, પટલી, ઉંચી સુંદરીને લગભગ ખુશ્કા અને છુટા થયલા બાલે સાથે તે જવાંન પેહેલવાંન ખુશીની એક છાક્ર મોજમાં જોતો ઉભો. “શું છે ?” તેણીએ સહેજ હસીને ધીમેથી પુછ્યું.

“તાહરી અજગજેવી ખુશ્કુરતી મને છક કરેછ, મરાયા ડીઝર,” તે જવાંન મદે જવાબ કર્યો; અને મરાયા ત્યારે ઓશકથી એકદમ લાલ થઈ ગઈ.

એમ છતાં તે જોઈએ એટલા નીકાસથી હસી નહીં. પેસો નહસ, નાતરસ, નેહુસ્ત વેહેમ જે પોતાનાં દીકરી તે દુર કરવા માંગતી હતી તે પાછો અને પાછો તેને સંતાપતો અને બેદીક કરતો તેનાં શકીલાં દીક ઉપર હાલમાં અંત્ર આવ્યા પછી તરતજ અમલ ચલાવી રહ્યો હતો !

તેની આંખો, તેથી, ગંભીર અને શોકાતુર હતી. તેણે ખુશ્કુખુદ તે ઓરતને જોઈ હતી. તે એ અંગલામાંથીજ આવી હતી કે કેમ તે ખાતરી પુરવક કહેવાને તે તૈયાર નહીં હતી, પણ ડાન જોને પોતે તેણીના સવાલના જવાબમાં તેણીને ખાતરી આપી હતી કે તે કમપાઉન્ડમાં ખીજ કોઈના અંગલાજ નહીં હતા, તો તે ક્યાંથી આવી અને કોણ હતી ? જે કોઈ શત્રુ—જમુસ ઓરત ડાન જોનની હીલચાલો પર છુપી નિગાહ રાખવા આવેલી હોય, ને તે જે એમ ભરાતી નાહસી ગઈ હોય તો એ ‘શું’ બનવા જોગ હતું કે આટલા ઓશીસરો અને આટલા આદમીઓ અંદેક પછી બાહુર આવતા તેણીએ જોવા છતાં તે એમ કમપાઉન્ડમાં થોમે અથવા ભરાઈ રહે ? તે શું કોઈને બહાર આવતો જોતાંજ ડર ખામને નાહસી નહીં જાય ?

અને તોખી જે ડાન જોન પોતે તે બાણુએ એવી કોઈ ઓરતની હસીજ કમુલ રાખતો ન હતો તો તેણીએ શું વિચારવું ને શું અનુમાન કરવું ? તે વગર કારણે અદેખી થઈ શકવા જેટલી હેમક નહીં હતી, અને ડાન જોનને તો એક ઈજ્જત અને સચ્ચામનો ધર્માવતારજ તે જાણતી હતી. તે, તેથી, વિચારવંત અદાઓએ ટેવલ પર પોતાનો તરમ નાહતો નાણુક હાથ ટેકવી જરા ગમખવાર ઉભેલી હતી, કે જ્યારે ડાન જોન તેણીની એ અજગજ જેવી ખુશ્કુરતીથી છક થતો તેણીની નજદીકમાં આવ્યો. તે તેણીને ગોદમાં લેવા ઉલટમંદ દેખાતો હતો, અને તે સ્પર્શનાં સુખમાં તેણી પોતાના દીક જખમાવનારા શકવું દુઃખ બી કદાખી ભુલી જતે; પણ અચ-

ખુચ તે જોતાં જોતામાં ગંભીર થયો અને હડી ગયો, અને ક્રકત તેણીના હાથ પકડીને તે ઉપરજ તેણે એક બોસો લીધો !

પ્રકરણ ૧૩.

મરાયા ઘણી હેરત થઇ. તે જાણે કોઇ ત્રાહીત જોડે વરતતો હોય, જાણે તેના ભાઇ રાગ શીલીપની રાણીનો હાથ માનથી ચુંમતો હોય, તેમજ અલ્લગપણાંથી દાક્ષમાં અચખુચ વરતતો હતો, જે જોઇને તે સખ્ત હેરત થઇ, અને તેણીએ ધીમે સાદે પુછ્યું, “એમ કાંય, જોન ?”

“માહરે ભુલી નહીં જવું જોઇએ, બહાલી, કે આજ રાત્રે તું તાહરી પાક ઇજ્જત સાથે માહરા એક માવીતર જેવા હવાલામાં છે,” તેણે નર-માસથી સહમગ્નવ્યું.

“હું સહમજ; ઓ, તમે કેવા નેક ને ભલા હોઓ ?” મરાયાએ ખરાં દીલની વખાણનાં જોશ સાથે કહ્યું; અને પછી ટેબલની બાજુએ એક ખુરસી ઉપર જગા લેતાં વધાર્યું. “હવે તમે સધાવો. આહરથી આવી દબને કુચી તમારીજ પાસે રાખજો, અને ત્યારેજ હું જાણુશ કે હું પુરતી સલામત છેલ્લું. વળી કાલે સહવારે માહરું શું કરવું તે ખી આજ રાતની તમારી રોકાણો છતાં પુરતો ખ્યાલ કરીને નક્કી કરી મેલજો”—વળી જગ થોપીને. “ખુદા જાણે પેલી કોઇ ઓરત કોણુ હશે ?”

“મેં કહ્યુંની તુને,” જોન જોને ગંભીર થતાં લગાર વધતી શાંતી સાથે જવાબ કર્યો, “કે અત્રે કોઇ ઓરત હતીજ નહીં ને છેજ નહીં ?”

“એમ ના કહેા,” તે અજીદ થઇ; “તમે પોતે તેને નહીં જોઇ હોય એ બનવા ભંગ છે, પણ તેથી મેં પોતે તેને નજરોનજર જોઈ તે ખોટું કેમ થઇ શકે ? તે ઘણી સંભાળથી—દેખીતી ચોરી છુપી વચ્ચેજ ભરાતી છુપાતી જતી હતી. તે જુવાન અને અપ્પલ પગલાંની હતી. મોહનાંપર ખુરખો હોવાથી હું તેને જોઇ કે ઓળખી શકી નહીં.”

“પણ તું માહરાપર તો વિશ્વાસ મુકી શકેજ—એમ ખરું કેહની ?” તે મોટી આતુરતાથી તેના ભણી ફરી.

“તેમ નહીં હોતે તો હું અહીં આવવા કમુલ થતે ખી ખરી ?”

તેણીએ એ સવાલના જવાબમાં પાંચરો સવાલ કર્યો. “અરસપરસનો વિશ્વાસ એજ મોટી કલેહ છે. જે હું કદી એમ બાળું કે અહીં કામ ખીલુ છુપાયલી છે કે જેને માહરી અને જગ્યા કરવા હયાથી હાંકી મેલવી પડી તો તમારે વાસ્તેનાં માહરા મોટા વિશ્વાસ અને પ્યાર છતાં હું એક ઘડી ખી અહીં ‘થોખી શકું’ એ તમો માંની ખી શકોછ, બહાલા ? કદી ખી નહીં, તેવા સંજોગોમાં માહરા જેવી એક તુટેલાં દીલની અભાગનીને વાસ્તે વાલાઓલી ડના કિસ્સાનું બચાંકર કેદ તો થું પણ ગમે એવું જીવામાનબરથું મોહત વટીક એક મીઠો આશીરવાદ થઇ પડે !”

“ત્યારે ટુંકમાં એમજ કેની, મરાયા, કે તાહરો માહરી પરનો વિશ્વાસ હજી ખી જેવો ને તેવોજ છે ?”

“એક નહીં પણ હજારો વખત—હા,” મરાયાએ જ્ઞેશથી જવાબ કર્યો—અને ત્યારે તે જવાનની છાતીપરથી એક ભાર ઉંચકાઇ ગયો હોય તેમ તે દીકરે કાંઇક રાજી થયેલો દેખાયો; પણ તેવામાં મરાયાની નજર ટેબલ ઉપર એક ચીડી ક્વરમાં મેજેલી તઇયાર પડેલી હતી તે ઉપર અચપ્પચ ખેંચાઈ, અને તે પાછી ચમકી !

“લેઓ—તે પોતાની હાંપણી ખી મુકી ગેઇછ !” તેણીએ શીકડું હસી કહ્યું; “કોઈ ઘણી બાહોશ ગોરત હોવી જોઇએ, કેમકે અહીં મુઘી આવીને તમો ઉપર એક ચીડી વટીક લાખીને મુકી જવાની, અને તે છતાં ‘કોઈનું’ ખી અતરે ધ્યાંત ખેંચ્યા વગર આવા મજાનુત ચોટી પોહરામાંથી પાછી છટકી જવાની તે આગાહ બધી કારસાજ કરી શકીછ !”

હાન જોને મરાયાએ જ્યાં આંગણી કરીને બતાવ્યું ત્યાં—તે ટેબલપર પડેલી તે કમનસીબ ચીડી બણી જોયું. તે એક મોટા કાંસાના ખડ્યાના ભાર હેઠળ અરધી દાખીને મુકેલી હતી.

“ઓ.” હાન જોને તુચ્છકારથી કહ્યું,—અને પછી મરાયાની વધતી તાજુખી વચ્ચે તે એક નિશાળે જતા નાહના છોકરાની માફક ઓશકથી શરમાયો અને લાલ થયો !

તેણે તે પછી જઇને તે કાગળ ચીકું, કે ત્યારે મરાયા ઘણું ગંભીર ધ્યાંતથી તેની એ લીલચાલો તપાસતી જ્યાં એકી હતી ત્યાં જોસી રહી.

તે ચીડીને લગતાં ક્વરમાંથી એક શુભાગ સરી પડ્યો. અને હાન જોનનો ચેહેરા ઉપર શુરસો પ્રગટી નિકળેલો ખુલ્લો જોઇ શકાયો.

તે એક તરતનો તોડેયો તાગે ગુલામ હતો, જે તેણે હાથમાં લઈને જોયો, તપાસ્યો, અને પછી ગુસ્સામાં પાછો બેઠાદ કીસમે ટેબલ ઉપર ફેંક્યો.

તે પછી તેણે પેલી ચીડી જોઈ. બાહર કવર પર તો કાંઈ લખાણ હતું જ નહીં, પણ અંદરથી લખેલી એક ચીડી નિકળી, જે તેણે તાત્પરતાથી વાંચ્યા વગર દીવા પર ધરીને બાળી નાખવાનું કર્યું !

મરાયા ચમકી ઉઠી. “તમે એ વાંચના બી નથી ?” તેણીએ મોટી અજ્ઞયબીમાં પુછ્યું.

“અચ્ચીનજ નહીં.”

“કાંય વાર ?”

“એ કોણે લખીછ તે નથી હું જાણુનો કે નથી તું જાણતી, અને તેવો ફસતાવેજ મને વાંચવા કે જાણવાની પરવાહજ નથી.” તેણે સમજાવ્યું.

“ત્યારે તે આરત કોણુ હતી તેનો તમેને કશો ખ્યાલજ નથી ?”

“બીલકુલ બી નહીં,” તેણે તુચ્છકારથી પાછું કહ્યું.

“ત્યારે માહરે ખાતર એ ચીડી વાંચો, ને એ કોણુ લખીછ તે નામ જોઈને મને કેહો,” તેણીએ માંગી લીધું.

ડાન જૉને ગંભીરતાથી “ના” તું ડોકું ધુણાવ્યું.

“તે કેમ બને, બહાલી ?” તેણે વાંધો કર્યો. “કાંઈ બીજોતો ભેદ એ રીતે તને જાહેર કરી દેવા વાસ્તે હું સમ્મતાના કાનુનો જોતાં છુટો નથી. એ લખનાર કોણુ છે તે હું જાણુતો નથી, અને જાણીને તુને જાહેર કરી દેઉં એ જોઈએ એટલુ ધજ્જતદાર નથી, તે કરતાં તું બી નહીં જાણે ને હું બી નહીં જાણું તેજ બેહતર છે.”

“બરાબર છે,” મરાયાએ આ તકરારનું વાસ્તવિકપણું નાચારીની નાખતી સાથે સ્વિકારી અને પોતાના વાહવાને એકમત થતાં જવાબ કર્યો, “બાળી નાંખો !”

ડાન જૉને તે ચીડી તે પછી એક ન્હાની કાતરની વચ્ચે દીવા ઉપર પકડી, અને જરા વારમા તે કાગડ્યું સળગી ઉઠ્યું. તે પછી તે બળીને રાખ થયું અને તે રાખ ટેબલ પર વેરવાર પડી ત્યાં વેર તે કાતર તેણે પોતાના હાથમાંથી મુકી નહીં.

“ખુદા જાણે એ લખનાર કોણ હશે. અને એ ચીડી શું હોશે,” મરાયાની તાવુખી હજી ભાગતી નહીં હોવાથી નેણીએ વળી પાછું કહ્યું;— અને તાવુખ કે દીસેર ડાન જૉન પાછો શરમાતો દેખાયો !

“હવે એ વાતજ લુક્કી જ,” નેણે જરા ચારે માંગી લીધું. “હું એવાં બધાં કાગળો એજ મુજબ વાંચ્યા વગર ઘણું કરીને તો બાળીજ નાખુંછ.”

“બધાં કાગળો ? ઘણું કરીને ? ત્યારે શું તમે એમ કેહેવા માંગોછ, જૉન વ્હાલા, કે એ આગમય બી કટલીક વાર પરામ્મ ઓરતો આવીને કવરોમાં તમો જોગી ચીડીઓ અને પુત્રો મુકી ગયલી છે ?”

“એવું કદમોકદમ મને હાથ આવેછ, વ્હાલી,” ડાન જૉને દેખીતી સાદાઈથી જવાબ કર્યો. “માહરા હાથનાં મોળાં, તલવારની મુઠ કે એવું કાંઈ બી હું મુકીને ખસુ ને તે પાછો હું સ્વાધીન લેવા ફરું તેટલાંમાં તેમાં કાંઈ ને કાંઈ ચીડીપત્રીઓ ઠેસવી દેવામાં આવેલી હોય ને હોયજ. એક દહાડે તો માહરા પલંગપરના ટક્યા તજેથી બી એવી એક ચીડી મળી આવી હતી !”—અને તે મોટે સાદે હર્યો.

“પણ-પણ-તે લખનારી એકની એકજ કે બધી જુદી જુદીઓ ?” મરાયાએ બીહીતાં બીહીતાં પુછ્યું.

“જુદી જુદીઓ, તુ શું સમજી નથી શકતી ?”

“જરા બી નહીં,” મરાયાએ સાદાઈથી કહ્યું. “એવી કોણ એ માંથાની ગયલી બે માંથાનીઓ હોવી જોઈએ કે જોગો એમ તમોને ઉપરાસાપરી લખીને સનાવા અને કંટાળો આપ્યા કરવાની હીમત કરે ? તે લોક માંગેછ શું ?”

“માહરો ખ્યાર,” ડાન જૉને ઓશકાતાં શરમાતાં હસીને કહ્યું.

“અને તે લખનારીઓ કોણ બે માંથાની બેઅદબો હોવી જોઈએ ?” મરાયાએ ગુસ્સાનાં નેણુ જમાવી પુછ્યું.

“દરબારમાં આગેવાન હરોલ્લમાં રેહનારી ને ફરનારીઓ !” ડાન જૉને હસીને જવાબ કર્યો.

“ધિક્કારખરેલું !” મરાયાએ ગુસ્સામાં જમીન પર પગ કોટીને કહ્યું. “જેઓની સાથે તમો વાલ્લાને પુરી પાધરી પીછાણુ નહીં કે તમો જેઓને વટાડવાની પરવાહ બી નહીં કરો તેઓ તમોને છતવાની પોતાની

પેરનીઓમાં એટલી હદ સુધી નીચ પુરવાર થાય એના જેવું એક અગળાને વાસ્તે શરમ ભરેલું બીજું શું? રાગના મેહલમાં એવી હલકી પંક્તીની કમીનીઓ આગેવાન હરોલમાં વસે છે એવું આજ તક મેં તો કદી જાંચ્યુંતું બી નહીં!”

“અને એ તાહરી આસપાસની એ જાતની ફરેખી દુન્યાને લગતું તું અચ્ચાં જેવી નિર્દોશ વાહરી જેમ ઓછું જાણે તેમ એલતર,” ડૉન જૉને સદ્લાહ આપતાં કહ્યું.

“પણ તમે કોઇ દહાડે કોઇ બી ચીડીઓના જવાબ કીધા હોશોના?”

“કોઇ દહાડે બી નહીં,” ડૉન જૉને જવાબ કર્યો.

પણ મરાયાની અનવત અને અગળખી હજી ભાગતાં ન હતાં. તે એમ તો સમજી ન શકી કે જેને તેણે પોતે લાખો શ્રીદાગીરી સાંધે પોતાના પ્યારા જનઆરોધ્યા હતા તે કીરતીવંત બ્લાલા પરથી તેજ કીસમે હમરો મરવાવાલીઓ બીજી બી મોજુદ હોવીજ માધ્યે! આ તેનો કેવળ નવીન અનુભવ હતો, અને એ અનુભવની માહિતી થતાં તે ખરાં દીલથી હેરત રહી અને કમકમી.

“આય ગુલાબ બી હું આળી નાંખું?” તે પછી ડૉન જૉને પેસો ગુલાબ ઉંચકતાં મરાયા ભણી જોઈને પુછ્યું.

“ઓ નહીં; એ તો ઘણેજ તાગે અને સુંદર છે!” તેણીએ માંગી લેતાં કહ્યું; “એ તો તમારા પ્યારા હાથોએ મનેજ આપો!”—અને ડૉન જૉને ત્યારે તે ઉપર એક એસો લખને તે તેને પાસ કર્યો, એટલે તેણીએ એવડી ઉલટ અને એજ વચ્ચે તે લખને પોતાના આલના ચોટલામાં ખોર્યો.

“તમેને અત્રે પાછા ફરતાં કેટલોક વખત લાગશે?” તેણીએ તે પછી ડૉન જૉન ત્યાંથી રૂખસદ લખને જવાની તૈયારીઓ કરતો હતો ત્યારે પુછ્યું.

“હું જેમ જનશે તેમ જલદીજ પાછો આવશ,” ને જવાંને સધ્યારો આપ્યો. “રાગ રાણી સાથે માહરે જમવા એસવું પડશે. અને જનશે તો સપર લીધા પછી બી હું એક ફેરો. અતરે આવીજ જવશ.”

“અને આવતી કાલે?”

“આવતી કાલે સહવારથી હું તુને માહરાં માતાની સંભાળ હેઠળ સુકી આવવાનો એરાદો રાખુંછ,” તેણે કહ્યું.

“તમારે ગમે તે ફરો,” તેણીએ સાદાથી જવાબ કર્યો. “તમે જે

કરશે તે માહરું ભરુંજ કરશે.”-વળી જરા થોળીને વધારું, “એતેકાક માહરી આપનેજ જે મળે તો તેને આપણી થયલી મીલાકાતની બધી વાત એકાંતમાં કેહેજો કે તે ધીરજ પામે, અને અને તો માહરા પપાના ગુસ્સાથી જી તેને બચાવી લેવા જોગી જે કાંઈ ગોઠવણ થઈ શકતી હોયતો મેહર-ખાતી કરીને જરૂર કરજો.”

અને હયાં તે તેણીના ગોલાખી રોખસારો પર એક હેતભર્યું સુખન કરીને તે ઝોરડામાંથી બહાર પડ્યો, ને બહાર જઈ તેણે તે આરણ્ય અંધ કરી બહારથી ચાવી ફેરવી લીધી.

પ્રકરણ ૧૪.

મરાયા એ પછી ત્યાં તદન એકલી પડી, ને શુ કરવું તેનાં વમાસનમાં એકાદ પળ ખામોશ ઉભી; અને તેટલાં તેણે પોતાના બહાલાને બહાર માણસોને જુદા જુદા હુકમો આપતો સાંભળ્યો. તે અવાજ રોખવતો અને દમામદાર તોળી જોઈએ એટલો નમાનો, મમતાલુ અને મીઠો હતો.

તે તેનાં ઘરમાં હતી, અને તાજુબ કરતી ઉભી હતી કે તે ઘર બહાર એકરાર અને હકો સાથે કદી જી હવે પછી તેનું પોતાનું થનાર હશે કે નહીં;-અને તે એ ખ્યાલ કરનાં પણ આશકથી એકલી એકલી લાલ થતી હતી.

તેઓ આજ રાત્રે મળ્યા પછી એટલું અધું બન્યું હતું, અને એટલી બધી જુદી જુદી બાબતો પર વાતચીત કરવાની નહીં ધારેલી નિકળી આવી હતી કે તેમને પોતાનાં ભવિષ્યની વાતચીત કે ગોઠવણ કરવા જોગી તો બાંહે મુતલબ અવકાશજ થઈ ન હતી. તે સહવારે તો જૉનની માતાનાં સ્વાધીનમાં જનાર હતી, પણ જ્યાંવેર જૉન સાથે પરણીને તે તેની હકદાર નહીં થઈ શકે ત્યાં વેર તેણીને લાગતું હતું કે તે તેણીના બાપના અને રાખના ગુસ્સાથી બચી શકવા જેટલી છેકે પણ સલામત હતી. નહીં. તે પરણી જાય તે વાત જુદીજ હતી. પરણી જાય અને કદી રાખ જી એ લગ્નની વિરૂધ્ધ થાય તો આખું રૂપન રાખની સાંમે અને બહાલા જૉન જૉનની તરફેણમાં ઉરકેરાય અને અંદ મચાવે એ તમામ બનવા જોગ હતું.

ઘણી દીલગીરી હતી, એટલા માટે, કે આજ રાત્રે મળવા પડીથી એ ભવિષ્યની ગોઠવણો બાબે કશીજ વાનગીત તેઓ વચ્ચે થઈ શકી નહિ, અને પેલી કોઈ કમીની ઓરતનાં કંગાલ કાગળ બાબેની બીનહાંસલ શુદ્ધ-રમાં ઘણો કીંમતી વખત નાહક બરબાદ થયો.

હજી બી તે દીલર વહાલાનો મરદાંનગી ભર્યો અવાજ તેણીને કાને આવ્યાજ કરતો હતો. તે તૈયાર થતો હતો, અને નોકરો પાસે પોતાનાં કપડાંચપડાં અને ખુટ વિગેરે અવારનવાર માંગતો હતો; અને તે પોતાનાં મનને બચ્ચાંસહી ઉમીદ અને આશકથી સવાલ કરતી રહી હતી કે તેને એમ તૈયાર થતાં મદદ કરવાનો પવિત્ર હક તેની થઈને તે કદાબી ભોગ-વવા પાંમશે કે નહીં ?

તે પોતાનું કપાલ દાળીને આજ સ્હાંજ પછીની અંધી ગામગુજરીઓ ઉપર દરયાકત કરતી બેઠી હતી. પેલો કોઈ દરબારી તુચ્છકારથી હસ્યો, અને તેના બાપ તેથી ખદા થયેલો ગુસ્સાભેર ઘરમાં આવ્યો હતો. તે બધું નહીં થયું હોતે તો તે આય રીતે પોતાના વહાલાને એક રૂયર મીલાકાતમાં એકલી કદી બી મળવા પાંમતે નહીં. ડ્યેસ સાથે કદી દરબારના મેલાવડામાં જતે ખરી, પણ ત્યાં બી તે તેના વહાલા જૉન સાથે એક મિનીટ બી પુરી પાધરી હોક ઉંઘાડી વાત કરી શકતે નહીં; કે જ્યારે હવે તો મામલો એ આજ રાતના સુભાગ્ય સંજ્ઞેગોનાં પરીણાંમમાં છેક એવી અણીની ઢીકે આવી ગયો હતો કે બીજું એક અકવાડયું વહી જાય તે પેહેલાં આહવું ખુદાનું તો તે તેના વહાલા જૉનની હકદાર ઘણ્યાંણી થઈ શકવાની ઉમેદ ધરાવી શકતી હતી !

તે હજી પાસેનાજ રૂમમાં હતો, અને તેણી તેનો મીઠો મરદાંનગી ભર્યો અવાજ હજી બી સાંભળતીજ ઉભી હતી.

“ તલવાર અહીંજ રેલવા દે,” તે કેહતો સંભળાયો; “ મને જોઈશે.”

“ અવગત જોઈશે !” તે પોતાનાં મનને કેહતી હતી. તેના દમામદાર કોર્ટ—દેસમાં તલવારના સણગાર વગર ચાલેજ કેમ ? તેના બાપને વટીક તલવાર વગર બાહર જવાની તમેહ નહીં હતી, અને તે જાણતી હતી કે રાજા શીલીપ પોતે હંમેશ પોતાના કમ્મરબંધમાં સોનેરી મુકને સપુદ કરેલું એક ધારદાર અને તેજ ખંજર લઈને ફરતો હતો.

તે અજબ થતી હતી કે પાસેના રૂમમાં જે કાંઈ ઘોલાતું હતું તે બોલેબોલ તેણીને સંભળતું હતું ! તેણીને લાગ્યું કે તે કુશાદે મકાંનની

ખાંધણીજ દોષ તે કીસમની હતી. ડાન જાન જે કાંઈ બોલતો હતો તે તો દમામદાર કીસમે અને પુરતું મોટેથીજ બોલતો હતો; પણ નોકરો જેઓ તદ્દન ધીમા, તાપ્પેદારીમાં દબાયલા અને અદ્યવંતા સાથે જવાબ કરતા હતા તે તેમના સાદ અને અવાજને પણ પરગરા તેણીને કાને આવી શકતા હતા !

“મારા લાયઝેરી-ફમની ચાવી માહરી પાસે છે,” વળી તે કહેતો સંભળાયો. “એ ફમમાં દોષએ જવાનું નથી. એમાં માહરા અગતના હસ્તાવેજને છે: હવે માહરી ટોપી તે માહરાં હાથનાં મોજાં લાવ.”—અને તે હાથ પર મોજાં ચઢાવતો તેનો સણસણાત વટીક પોતાના તીક્ષણ અનેકા કાને મરાયા સરળસર સાંભળી શકી !

એ એક મોજ હતી. તેને હુકમો આપતો તેના મીઠા મરદાંના અવાજ માથે સાંભળ્યો એ પણ તે ખરા પ્રજાળ પ્યારથી આહી જાણનારી નાજનીન માટે એક પેહેલા પ્રકારની મોજ હતી.

તેની સાદાર્થ પણ તે મનથી ઘણી વખાણતી હતી. આવો એક વફાદાર, મોટો અને શોકમાનીતો આદમી, કે જેના પ્રત્યેનો આખાં રૂપેનની પ્રજનો પ્રેમ ખુદ રાજા શીલીપને વાસ્તેના આહ અને ગાન કરતાં જી કાંઈક લખ્યો મરતયા જ્યાદા હતો, તેવો માણસ ભપકાસપકાનો કશોખી ઠાઠ કરયા વગર અકસર સાદાર્થમાં રહેવાનું પસંદ કરતો હતો. તે સુંદર મરાયાને ઘણુંજ ગમ્યું. તેનાં મદાન પર તેનાં તમામ લશકરોના વડા અંધીકારી અને સિપેહસાક્ષાર તરીકે ન તો જોઈએ એટલા ચોટી પેહેરાની ધમાક હતી, કે ન તો નોકરોના હલ્લગરના લાંબા રસાલામસાલાની ખીનજરૂરી ફાજ હતી ! તે પોતે એ ભપકામાં માનવાવાલોજ હતો નહીં; અને પોતે પોતાની સંભાળ લઈ શક્યા જેટલો પોતાનાં કલિતની પનાહ પર પુરતો સુસતાક હતો, એટલે ફક્ત જોઈતી જરૂરીઆત જોગાંજ આદમીઓથી કામ લઈ પોતાનું ગાહું તે ગુપચુપ અને વગર શોંધાટે ગળગળ્યો જતો હતો.

આદમીએને હુકમો આપવાની તેની રીતમાં પણ એક ઘણો નકલ કરવા ને દાખલો લેવા જોગ સુધારો હતો. તેણીનો જુલમગાર આપ જે સખ્ત બાપામાં અને કરડાઈથી પોતાના હાથ નિયેનાએને હુકમો આપતો હતો તેને સુદાખ્તે ડાન જાનના હુકમો સીદ્ધ એક નરમાસ હતી ! અને પરીણામમાં જ્યાં ઘરડા મેન્ડોઝાને તદ્દન સખ્ત હાથે કામ લેવાની તેની

ખીનઅકલી રૂઢીને વાસ્તે તેના હાથ નિચેનાઓ ધિક્કારતા હતા, ત્યારે ડૉન જૉનને આખું લશકર ચાહતું, તેનાથી ચથરેલું રેહેતું, અને તેનો પડયો બોલ ઉપાડી ક્ષેવાને દરેક આસામી બેવડી શીકર અને બેવડી ઉલટથી તડપર રેહેતું !

મરાયા સાંભળતી હતી. ડૉન જૉન તૈયાર થઇને લગભગ બાહર જવાની તૈયારીમાં હતો તેટલાં તેના ખાસ હજુરયા ફેડરીકે આવીને ખબર કીધી કે એડોનીસ તેની મીલાકાતની આજ્ઞામાં બાહર ખોટી હતો.

“ એડોનીસ ?” ડૉન જૉન હસ્યો; “ તે મશકેરો અત્યારે શું માંગતો હોશે ? તેને અહીં લઇ આવ.”

એ એડોનીસ દરબારનો માનીતો હતો. તે ખુદો હતો, અને એવા ખુદરતથી ખોડખાપણ પામેલાંઓ ખુદિયામાં ચખરાક થઇ શકે છે એ ખુદાનાં ધરનો એક અજબ જેવો કાયદો છે, એટલે આ ખુદો મશકેરો બાળે વખત પોતાની હાજરજવાખીથી સદાના ખરેલ છાણાં જેવા રડતી સુરત રાગ શીલીપને વટીક—તે ફફડેલો હોય ત્યારે—સારી રીતે હસાવી જાણતો હતો.

તે આવ્યો. ફેડરીકના બાહર જવા પછી જરા વારમાં તે બાહરના ઓરડાનું બારણું પાછું ઉઘડતું મરાયાને સંભળાયું, અને એડોનીસનો જાણીતો, એક ઓરતના જેવો ચીચવાતો, અવાજ તેણીને કાને આવ્યો.

“ શુરા સીઝરને માહરી સલામ છે,” તે મશકેરો બોલતોજ આવ્યો; “ અશ્વત જોધાને માહરા પ્રણામ છે, કે જે ખોદાનો, રાગનો, મરદાનો—અને વળી ખાસ કરીને બૈરાંઓનો ધણો માનીતો છે !”

“ ઓહ, ઓહ, મશકેર, ફાટયો કે ? હું બૈરાંઓનો વળી કિયે દહાડે માનીતો છઉં ?” ડૉન જૉને ખુશ મિઝજે હસીને કહયું; “ એ તુંને કાણે કહયું ?”

“ રાજને ત્યાંની રાંધવાવાલીએ,” એડોનીસે જવાબ કર્યો; “ પોતાનાં બાવરચીખાનાંની બારીએથી આવે તેણે શહેરમાંની તમારી પધરામણી જોઈ અને ત્યારથી તેની આવરીજ ચક્કી ગેમ્મહ ! તેનું કામ પર ધ્યાનજ નથી લાગતું. ત્યારની તે રાંધણીમાં એવી તો થેલીમાંડી કીસમે કામ લેછ કે અમેને તે બાદશાહી બાવરચીખાનાં કરતાં તે એક દીવાનશાખાનો વધારે ખ્યાલ આપેછ !”

ડૉન જૉન વધતા જોસથી હસ્યો.

“અચ્ચા, ત્યારે તેં ખાધું'છ કે આજે ભુખેજ આયો'છ ?” તેણે પુછ્યું.

“ નહીંજ તો, મેહેરખાંન, ખાધું'ચજ કોણ કમળખતે જે ? ફક્ત સહવારનો નાસ્તો, બપોરનું ભોણું અને સાંહજની ચાએ સાથના કુમેસ્તા ઉપરાંત જે ચોથી વખત પેટની પુંજ કીધી હોય તો માહરા મુવેલા ખાપના, સમ !”

“હા, પણ તું જેટલી વખત પેટની પુંજ કરેછની તેટલીજ વખત જે તું ખોદાની બંદગી કરતો હોય તો મને તો લાગે'છ કે તું સીંધો પાધરો બેહેસ્તખાંજ ઉંચકા'છ ગ્દય !” ડૉન જૉને મગ્ગક કરી.

“ને હું બંદગી તો રોજ કરું'છ !” એડાનીસે જવાબ કરતાં કહ્યું. “જમવા આગમય હું રોજ ‘ઐસ’ ભણું'છ તે આપ જાણતા નથી ? મગર હવે એ બધી વાત જવા દેઓ; આપ જાણો'છ કે હમણાં હું શું કરવા હયાં આયો'છ તે ?”

“તેજ તો હું પુછવા માંશું'છ !”

“માફ માગવા.”

“શાંની ?”

“તકસીરની.”

“કોણની ?”

“તમારી.”

“શું ?”

“આજે આપ શેહરમાં પધારયા ત્યારે સાજનમાં આપે ઘરડા વાંદર મેનડોઝને સલામ કરી, અને તે શ્રુટે તે સલામ તેણે જોઇજ નહીં હોય તેમ અખાડાની ગન્ની કરી ગયો ત્યારે તે ડોકરાનો તુમાખ જોઇને માહરીથી દપ દઇને મોટે સાદે હસાઈ જવાયું'તું તેની !”

“હો, ત્યારે તે હસનાર તું હતો કે ? ત્યારે તો તુંને જીવતો જવા દેવો નહીજ જોઇએ,” ડૉન જૉને અરધુ હસીને—અરધું ગંભીરપણે કહ્યું “તાહરું ડોકું છટકાવવું જોઇશે !”

“હા, કેમજે હું ડાહ્યો થઇને ને ભલો થઇને થેરખેડાં તમારી માફ માગવા આયો તેનાં હેસાંનમાં—એમજ કેની ?”

“તે ગમે તે હોય પણ તાહરી તકસીર ખરેખર ઘણી ગંભીર હતી—

એવી કે જો તે વખતે તું મારી નજરે આવ્યો હોતો તો હું ગુસ્સામાં કાંઈ નવનું દોહર જરૂર કરી નાંખતો!” ડૉન જૉને ખાત્રી આપી.

“તે તો હું બી જાણું છું, ને તેથી જ તો હું તરત દાંયખાંય થઈ ગયો,” તે ખુંધાએ હસીને કહ્યું, “હસ્તાં હસાયું, પણ મેં પછીથી તરત જોયું કે કાચ્યું કપાયું; અને મને બી માહરી માએ જણાવેલો છે—હું દરવા માંથી કાંઈ ઘસડાઈ નથી આવેલો કે તમારે હાથે ચટ ને પટ હલાલ થઈ જવા હું તરત ને તરત પકડાઈ આવવા જેવો કાચ્યોપોચો પુરવાર થાઉં!”

“પણ, બચ્ચા, હું અજબ એમ થાઉં છું કે મેં તાહરો અવાજ એર ખ્યો કેમ નહીં?” ડૉન જૉને તાજુબી બતાવી.

“ઝાળખોજ શાંતો? હું અધુરો નથી પણ પુરો છેઉં,” એડોનીસે મગરૂરી માનતાં કહ્યું. “હું માહરા અવાજમાં નર છેઉં ને વળી ખાજો વખત નાન્યતર બી છેઉ. માહરાં જેવાં પાખંડ ધરાવનારો બીજો જો કોઈ નમુનો તમે આપ આખી પૃથ્વી પરથી મને શોધી આપો તો હું પોતે માહરું આખું દોડું કાચ્યું ને કાચ્યું આવી જાઉં. હું કેમ તે વખતે હસ્યો હતો તે હસી બતાઉં?”

“હા, હવે મને તે પાછું સાંભળવા ગમશે.”

એડોનીસ હસ્યો, અને જેમ એક હાથપર ડૉન જૉન તેમ બીજા હાથપર ખુદ મરાયા પણ સેહેલથી યાદ કરી શકી કે આખાદ એજ તે દબરો લોકો વચ્ચેથી મોટે સાદે તે વખતે હસનારો અવાજ હતો!

“ચાલ ત્યારે—હવે બીજી કાંઈ કેહેવું છું કે? મને કોર્ટમાં જવાનો વખત થાયછ.” ડૉન જૉને તાકીદ કરી.

“હા, ને વળી કાંઈ વધારે જરૂરનું કેહેવું છું, પણ જરા ખાનગી છે. શાહી પેગાંમ છે તે ખાનગી તો હોયજ કેની?”

“ચીંતા નહીં, બેલ, આપણે હાં એકલાજ છીએ,” ડૉન જૉને સધ્યારે આખ્યો.

“ત્યારે રાજાએ મને ખાસ આપ નામવરને કેહેવા મોકલ્યોછ કે કાંઈ ઘણી જરૂરની અને તદ્દન ખાનગી વાત આપ સાથે તેઓને કરવાની છે, અને તેથી આજ રાતનાં દરબારી ‘સપર’ પછી તે નામદાર પોતે અહીં આપનાં આપ મકાનમાં આપની મુલાકાત લેવા પધારશે, માટે તે વખત સાંધીને હયાં આપે પાછા ફરવું અને તે નામદારની વાટ જોતા એકલાજ રહેવું.”

“આ શરેયસ્મ,” રાજના પેગામનો તેના તે બાઈએ અદ્વયથી સ્વિકાર કર્યો. “રાજને જમને કેહ કે હું અહીં હાજર રહેવશ, અને એકલોજ રહેવશ.”

“હવે એક હજી બીજી બી વાત છે. હું તો ખમરોનોજ ખાં ને ખોરખું છું કેની?”

“ને તે બી વળી ખાંનગીજ છે કે?”

“અરે તે પર તો ખાંન ને ધી ખેવડું આજેહું છે!”

“ઓહો, ત્યારે વળી તે શું છે?”

“એક દરબારી ખાંતુએ ખાસ અત્રે આવીને પોતાની એક ચીટ્ટી અને ગુલામ તમારી ટેવણપર આજે રાત્રે મુક્યાં હતાં તેણે જવાબ મંગાવેલો છે,” એડોનીસે જરા સાદ નરમ કરતાં કહ્યું.

“વળી એ હજકન પેશો તેં ક્યારથી અખત્યાર કીધોછ?” ડોન જોને એ સાંભળતાં લગાર ગુસ્સાથીજ તતરાવ્યું. “તે ઓરત કોણુ છે તે હું જાણતો નથી ને જાણવા માંગતો બી નથી, એટલે જવાબ જેવું કંઈ છેજ નહીં. માહરી તરફના જવાબમાં તું ફક્ત તેને જમને એટલુંજ કહેજે કે તારૂં કાગળ મુતલગ બી વાંચ્યા વગર મેં તેને જલાવી દીધુંછઃ અને હવે જા, અને વખત થાયછ.—મગર જો, ધ્યાન રાખજો! ફરીથી માહરી પાસે આવે ત્યારે કોઈબી ઓરતોના એવા નહસ પેગાંમ સાથે હાજર થતો ના, નહી તો તુંને બી તેલમાં બોળીને છવતો ને છવતો સળગાવી મુકશ!”

અને પછી તે એડોના ઓરડામાંથી બહાર જતાં પગલાં સાંભળાયાં, એટલે મરાયા તે અધ્યાર ઓરડામાં તદ્દન એકલી પડી. દેખીતી રીતે જોન એ પછી બાહરેઆહુરજ. રાજના મેહલમાં વિદાય થયેલો હોવોજોઈએ, કેમ જે તે ફરીથી ખ્યારે પતેતો માંતીતો અવાજ તુરત ને તુરત તે માહગુનના સાંભળવામાં આવ્યોજ નહીં.

દરબાર—હાલ થયેલ ભરાયલો હતો. ને મુંદર અને ઘણીજ બહુ-કદાર રેશણીથી બધો આરાસ્તા હતો, અને રાજનું તખ્ત પણ ઘણાજ ભપકામાં દીપાયમાન કરવામાં આવ્યું હતું.

બધા દરબારીઓ હાજર હતા, અને રાજા, રાણી અને ડૉન જૉનની સહ સમારીને તેઓ વાટ જોના ખોટી હતા. નવેંજર મહીનો હતો, અને સખ્ત થંડીનો તે વખત હતો, પણ હાલમાં હાલની રેશણી અને આદ-મીઓની ગીરદીનાં કચપચને લીધે સાંમે બફારો બફારો થઈ રહ્યો હતો ! હજારો મીનખતીઓ મોટાં બેકીંમતીં જુમરોમાં ઝળકી રહી હતી, અને ખુંભે ખુંભે તેજસ્વિ બતીઓ બળતી કરવામાં આવી હતી.

એ બધું ડૉન જૉનનાં માનમાં ખાસ હતું, અને રાજા કે જે ડૉન જૉનની કૃતોહ અને હલ્લનાનાં લોકપ્રિયપણાંથી અદેખામનો મારયો ભીતરે તો જળીને ખાખ થઈ જતો હતો તેને લોકેલાજે અને સ્વમાન સાચવવા આ બધા મોટા ચાહતના તમામ જુદા ઢોંગધતુરા ફરજિયાત કરવા પડતા હતા.

વચ્ચેવચ્ચમાં રાજનું એકં ઉંચા માંચડાપર તખ્ત ગોઠવાયલું હતું, કે જેપર ફેટલાંક પગડયાં ચઢ્યા પડીજ પુગાતું હતું; અને તે તખ્તની સમાલમાં ભપકાભરેલા લશકરી અધીકારીઓ, સોનેરી પોશાકમાં સજ્જ થયલા ને ઉડતાં પીછતી કોલાહો સાથે, નાગી શમશેરો પકડી ઉભેલા હતા.

તે તખ્તને મથાળે, વળી, એક મખમલનું મોડું છત્ર હતું, અને તેની ઉપર શાહી “ ષાહ ઔદ્ આર્મસ” ઝળકી રહ્યાં હતાં.

તખ્તની દાબી અને જમણી બાજુએ રેશમી ગાદીની શોભાયમાન સોનેરી ખુરસીઓની બેકેકે હતી, કે જેમાં જમણા હાથપર પ્રધાનો, અમીરો અને આગેવાંન દરબારીઓ બેસનાર હતા, અને ડાબા હાથપર તેજ કીસમે બાનુઓની જગ્યા કરેલી હતી. તે બાંનુઓ રાજાના રસાલા સાથનાં સર-ધસમાંજ દાખલ થનારી હતી, અને ફક્ત સૌથી આગેવાનેનેજ ત્યાં બેસવાનો અધીકાર હતો, કે બ્યારે બાકીનાં સેહેંકડોએ તો ઉભું રહેવાનોજ રવેયો હતો.

દરબાર—હાલની ગેંઝરી પણ તમામ ચીકાર હતી, અને તેમાં સઘળી બાંનુઓનોજ જમાવ થયેલો હતો, જે બાંનુઓ પણ કાંઈ નાધલે ખાંચરેની

નહીજ હતી તે તેમના હંચા પોપાકો, અને હીરા મોતીના ઝલઝલ થતાં આભુપણોથી એક લેહનમાં જોઈ શકાતું હતું.

મંડોડા ત્યાં હતો નહીં. તેનો તેાં રાજના અંગત ગાડે સાથેજ સર-ધસમાં દાખલ થવાની પાળી હતી; પણ ખુદો એડોનીસ ત્યાં હતો. તે ટોલાંમાં ફરતો રહ્યો હતો, અને કોઈ કોઈને હસાવ્યા કરતો હતો. હાલ તો યધા દરના હતા ને વાતચીત કરતા હતા, અને તેમના અવાજના ઘોંઘાટયા ગણગણાનથી તે આખો દરબાર—હાલ ગાશ વાશ રહ્યો હતો; પણ દીસ-તુંજ હતું કે રાજ રાણી આવતાં સાથે યધું “મુગું મંતર ને સાડા સત્તર” થઈ જનાર હતું.

એ એડોનીસ ખુદો હતો એટલુંજ નહીં પણ તે વળી એક વેંહત્યું હતો. મોટી અને પાકડી ઉમ્મરનો આદમી છતાં ભાગ્યેજ તે એક દસ વરસના છોકરા જેટલો હંચો હોય, અને તેથી કોઈ હંચા તાડ જેવા અધી-કારીને હસાવા જતાં તેને હંચું જોઈને વાત કરવી પડતી ત્યારે તે એ આકૃતિઓનો મુકાબલો જોનારાંઓને અવ્યક્તમાં ગમ્મત ઉપજાવ્યા વગર રહે નહીં તેવોજ હતો.

તે પણ ઘણી સફાઈથી અને ઘણી સંભાળથી ટ્રેસ કરી આવ્યો હતો; તેના ભુરા ચાલ સફાઈથી હોલેલા અને વચમાંથી વેહેંચાયલા હતા; અને સાંમતી રીતે એક વગદાર દરબારીના જેવોજ દેખાતો હતો.

તે એક ખાનગી દરવાજેથી રાજ આગળ થઈને હાલમાં દરબાર હાલમાં આવ્યો હતો. દીસતુંજ હતું કે ડોન જૉનનો રાજ નેજો જવાખ તે રાજને ખાનગીમાં કહીને એ તરફ આવ્યો હતો. એ ખાનગી દરવાજે દરબાર—હાલને લગતા એક એવા વિભાગમાં દાખલ કરતો હતો કે ન્યાં અસલવારેના મુરીશ વંખતમાં યાંતુઓ ધ્રુપાઈને રાજ દરબારનું વર્તણુ જોતી હતી. તે વખતે તેઓને પરદેપોષ પી દરબારી મેલાવડાઓમાં હાજર થવાનો અધીકાર નહીં મળ્યો હતો, અને તેથી કોઈ પરાયા મુલકના એલચી અથવા રાજપ્રિય પરોણાનાં માનમાં કોઈ મોટો મેલાવડો થતો ત્યારે રૂપેનની દર-બારને લગતી યાંતુઓ એ વિભાગમાં ધ્રુપાઈને સઘળો મેહમાર અને તમાશો જોતી હોવાનો ચાલ હતો.

તે (એડોનીસ) પોતાને ઘણા મોટા માણસમાં ગણતો—એવો એક કે જેતા વગર રાજને કે રાજને ચાલેજ નહીં! દરબાર ન્યાં પી નય ત્યાં પુડેપુડ બમતા કુતરાની માફક તેને પણ જવાતું માન હતું. તેની હાજરી અને સામીલગીરી અનિવાર્ય કેહવાતી હતી; અને ખરેખર જે વખતને

વાસ્તે આ વારતા લખાય છે તે વખતે લઉવાઓ દરબારનાં નાક લેખાતા હતા—એટલે સુધી કે કેટલાંક રાજ્યોમાં તો એકઠી વખતે બે ત્રણ ત્રણ લઉવાઓનું પોપણ કરવું જરૂરનું સમજાતું હતું !

નવી રજુ થનારી નાજનીનો પણ એ મેલાવડામાં ઘણી હતી—ઘણીક જુવાન મોટે ઘેરની કુમારીકાઓ કે જેઓ કુમ્મરની થવા પછી પેહેલીજવાર રાજ્ય અને રાણી સાથે આજે રૂબરૂ પીછાંણમાં મલ્લનાર હતી. એ જાતની ઓલખાંણ—ક્રિયા માટે આવજા મેલાવડાની તક હાથ કરવામાં આવતી, કે બ્યારે તેમનાં વડીલો રાજ્ય રાણીનાં તખ્ત પાસે તેમને લાવીને તેઓનાં નામ મોટે સાદે પુકારતાં, અને તે નાજનીનો પોતે પગ વાળીને કુરનસ બજા લાવતી. એવી બી ઓશકાતી શરમાતી, તાજા શુભાચ જેવા ચેહેરાની ખુબસુરતી ધરાવનારી, તે નવીન અનુભવનો લાહવો લેવા નિકળી પડેલી ઘડક ઘડક થતી જાતી સાથની નૌજુવાન નાજનીનો આજના મેલાવડામાં મોટી સંખ્યામાં હાજર હતી.

ગરીબ આંધલી આઘનેઝ એવા મેલાવડાઓમાં આવવામાં—આંધલી છતાં—ઘણીજ મોજ લેતી. તે મરાયાની પેડે નીચે દરબાર—હાલમાં તો આવતી નહીં—કેમજે ત્યાં આવવાનું તેના અધાપાને લીધે પોપાય એમ ન હતું—પણ તે ઉપલી અગાસીમાં આવીને હંમેશ એક લેતી, કે બ્યારે આજે તો પોતાની બેઠકને ખાતર પોતે કેદ પડવાનું પસંદ કરેલું હોવાને લીધે ગરીબ બીચારી તે હયાં ગેરહાજર હતી.

રાજ્ય રાણીએ બધાને ખુબ તપાવ્યાં. તપાવે નહિ નો રાજ્ય રાણી કેમ કેહેવાય ?—અને દરબારીઓને એ જાતનું તપણું કરવાની અચ્છી કીસમે તમેહ થઇ ગઇ હોય તેમ નજરે આવતું હતું, કેમકે કોઇ બી કંટાલતું કે તે માટે ફરયાદ કરતું હતું નહીં. વળી હયાં ઘણાંક ખ્યારાંઓને અરસપરસ મલવાની અને પેટ ભરતી વાતચીત કરવાની બી જોઇએ એવી તક મલી જતી, એટલે બી રાજ્ય રાણીનું એ તપણુ ઘણાંઓને ઝાઝું ભારી પડતું નહીં.

તે એક ભવ્ય મેલાવડો હતો. દરબારીઓજ માત્ર નહીં પણ આગેવાન શેહેરીઓ, અધીકારીઓ, ઓધ્વેદારો, ધરમગુરુઓ અને વગદારો બધાં મોટી સંખ્યામાં હાજર હતા, જે બધાં ડાન જોને એનેડા મુર લોકોના હાથમાંથી સર કીધો તેની મુખ્યારક્યાદીમાં તેને ઇજ્જત આપવા પણ આજન ટાંકણું હાથ કરીને આજે અત્રે ભેગા મળ્યા હતા.

ઝેવામાં રૂપેરી બેંપુરાં ભુકાયાં, અને દરબાર—હોલમાં સઘળું એકદમ એક સાથે ચુપચુપાટ થઈ ગયું. જરા વારમાં તે પછી બાજુમાંનો એક મોટો દરવાજો ઉઘડ્યો, અને કિયાઓના આંડ માસતરની સરહારી ટુકડા-કે જે તેના સફેદ મોટા ઝબ્બામાં અને સફેદ લાંબી લટકાં મોતેરી મુઠ્ઠી લાકડી સાથે સર્વની આગેવાની કરતો આગલ આગલ ચાલતો હતો—એક મોટું દમામદાર સરધસ રજુ થયું, કે જ્યારે તે આંડ માસતરે દરબાર હોલમાં દાખલ થતાં જ ટાંચણી પડે તો અંબળાય એવી ચુપકીટી વચ્ચે પોતાના મજામુન ને ઘોંઘારી અવાજે “ નિઘાહ રખો ” પુકાર્યું—

“ નામદાર રાજા ! નામવર રાણી ! ખોદા એ બન્નેને સલામત રાખો ! ”

એ પછી નાગી તલવારો સાથે ઘરડા મેન્ડોઝાની સરહારી ટુકડા એક લાંબી લટકા લશકરી ટુકડી દાખલ થઈ, અને તે પછીથી બાજુમાં હડી જઈને સદ્ સમારી ઉભી, એટલે ઘરડો મેન્ડોઝા પોતે એકલા તે વચલાં મોટાં બારણાં આગલ ખાંધ પર તલવાર ઉઠાવી દરબાર—હોલમાં દાખલ થતાં રાજા રાણીનાં માનમાં “ હરેલ દોષ ” કરતો ઉભો.

ત્યાર ક્રે તે રાણી સુરત રાજા શ્રીકીર્તી ધીં એકંદ્ર આબ્યો. તે આય રડી દે, અથવા તેજે એડયું પીધું હોય, એવોજ તેનો હાલ નજર આવતો હતો, અને તેની લગોલગ ડાયા હાથપર રાણી ચાલતી હતી, કે જેની પણ આંખો નેટલીજ શોધાતુર અને ગંભીર હતી.

તે રાજાને દેખાવજ તેને અપ્રિય પુરવાર કરી બતાવે તેમાંનો હતો. લોકો જોઈને જ રડી જાય અને હડી જાય એવા દુર્લભી ચેહેરાનાં જે કેટલાંક મોટાં માણસો થાય છે તેમાંનો આ બીજો શ્રીકીર્તી રાજા એક હતો. તે પટલો અને ઉંચો હતો, પણ આંખમાં તેજ જરાએ નહીં હતું, અને ટુંક શીક્રા મારી ગયલા હતા. તેને એક કુમકી દલાડી હતી, અને થેભ્યા બેરાતી નાંખેલા હતા. તેનું કપાલ મોટું હતું, અને ચેહેરા લંબાવ્યો હતો. તેની ચાલમાં બી તે તદ્દન કદરો હતો. ચાલ ધીમી અને કશી બી દમામ દાર અદા વગરની હતી, અને જાણે પોતાની છંદગીને માટે જાગજાગ બીહતો હોય તેમ તેનો હાથ ઘણું કઠીને તેની કમ્મરઅંધમાં ખોસેલાં ખંજર ઉપરજ રહેતો. તે ઘણો ગુસ્સાખાજ, કીનાખોર, જાહેલ અને ઝનુની તરીકે પુરતો જણાયલો હતો.

આસપાસ જરા જોયા બી વગર તે સીધો ને સીધો આબ્યો તેવોજ પોતાનાં તખ્ત પર ચઢી ગયો, અને દેશકાની માફક કુદકો મારીને બેસી

ગયો, કે જ્યારે ખેડતાં સાથે ખુરશીનાં બંધે હાથા પર તેણે પોતાના બેઉ હાથ ટેકવી દીધા. તેની બોરડામાં તેની રાણીએ જગા લીધી.

હજી સરથસ તો ચાલુજ હતું, અને હવે મેલાવડામાં રાજના ઘણા મોટા અદખ અને પુરતા ધાક છતાં એક ધીમો ગણગણાત એકદમ બેખોડ ચાલુ થયો. લોકો ટીંગાઇ ટીંગાઇને જોવા લાગ્યાં. બોરડોની આંખ ખુશી માં ચમકવા લાગી, અને મરદો મોજથી જોવા પડ્યા, કે જ્યારે રાજનો પોતાનો એહેરો કોઇ ધ્યાનથી જોતે તો તે જખવાનો થયલો તુરત જોઇ શકતે, કેમકે તે લોકમાંનીતો, લોકપ્રિય, અજીત જોધો ડાન જોન હવે દરબાર હાલમાં દાખલ થતો હતો !

તે તદ્દન સાદાધથી પણ પુર થયેરામાં સજ્જ થયલો હતો, અને તખ્ત આગલ આવતાં એક ગુફાવાલીને તેણે તાજને નમન કર્યું કે જ્યારે રાજ હસ્યો, અને રાણીએ ધારા મુજબ તેને પોતાનો મોજા વગરનો હાથ આપ્યો, જે ઉપર તેણે ઘણાં માનથી એક ચુમી લીધી. એ પછી કશુંખી ખોલ્યા વગર દમામદાર કદમે આગલ વધીને તેણે જઈને રાજના જમણા હાથ ઉપર પોતાની બેઠક લીધી, અને ત્યારે આખાં દરબાર—હાલમાં એક ટાંચણી પ્રકે તો તે ખી સંભળાય એવું સઘળું એકદમ શાંત અને સુપચાપ થઇ ગયું.

મંકરણ ૧૬.

અને તે પછી પણ તે સરથસ તો હજી ચાલુજ હતું. પાણીના ધીમા પ્રવાહ માફક એક પછવાડે એક દરબારનાં તે મુખીઓ દરબાર-હાલમાં દાખલ થતાં હતાં, કે જેમાં ડાન અંનટોન્યો પણ એક હતો. તે રાજનો ખાસ વિશ્વાસુ હતો, અને રાજને આડે માર્ગે દોરવવા માટે પ્રજામાં પુરતો જાણીતો અને અપ્રિય થઇ ચુકેલો હતો. એ ઉપરાંત દરબારી બાંનુઓ પણ તે રસાલામસાલામાં મોટી સંખ્યામાં શામીલ હતી, કે જેઓ બંધી રાણીની ખાસ સાહેલીઓ કેહવાતી હતી, અને “મીસ્તેસ આફ ધી રેખ્સ”નાં એલક્રાઇથી ઓળખાતી હતી. ખીજી “મેડસ આફ ઓનર” પણ ઘણી

હતી, અને એ સઘળી યાંત્રીઓની આમદાનીમાં એક જે લોકોનું મોટું વધારે. ધ્યાન ખેંચી રહી હતી તે રાજના વડા વઝીર ડૉન ગોમેઝ ડી સીઝવાની પરણેતર નામે ડૉના ઍના હતી. તે પણ પેલા રાજના માનીતા ડૉન ઍનટોન્યો જેવીજ જાહેર અપકીર્તી પામેલી એક નાલાયક અજળા હતી. તેણીને વાસ્તે ઘણું ખુરં બોલાતું હતું. લોક દેહેતાં કે તેનો ભરથાર એક આવી શાહનશાહાનનો વડો વજીર છતાં એ અજળાના હાથમાં એક વેચાણ-રમકડાં જેવો હતો, ને જેટલું તેણીનું પોતાના વરપર તેટલુંજ વળી રાજના માનીતા ઍનટોન્યો પર અને ખુદ રાજ પર તેણીનું ચક્કર હતું, કે જ્યારે યાત્રામાં તો તે હસકી વાસનાઓવાલી. ઓરત એ ત્રણેને એક સરખી રીતે જુડી અને ખેવડા હતી.

તે બ્રાગેજ ૩૦ વરસની ઉંમરની હશે, કે જ્યારે ખરેખર તો તેના દરબારી થયેરામાં તે તેથી બી વધારે જવાંન નજરે આવતી હતી. તે એક ખુશ્મુરતી હતી. જ્યારે ગુસ્સામાં નહીં હોય, અથવા કપટકાર્ય જે તેણીની નસેનસમાં રમી રહ્યું હતું તે કીસમના ખુરા ખ્યાલોથી પોતે આઝાદી પામેલી હોય, ત્યારે તેણીના લાલ પરવાલાં જેવા હોડ, શુલાળી રૂપસારે ને મોતીની માલા જેવા એક સરખા ગોઠવાયલાં કાંતો સાથે તે કોઈનું બી દીઠ છતી લઈ શકે એટલી બધી દીલકસ નજરે આવતી હતી.

અને એ રીતે તે આખી દરબાર ગોઠવાયા પછી દરબારનું તે રાતનું ખાસ ક્રિયાક્રમ જરી થયું. રાજ તરફનો એક એસારો થતાં રાજનો માનીતા ઍનટોન્યો પોતાની એક પરથી ઉઠ્યો, અને તેણે રાજની પોતાની તરફનો પેગામ તે તમામ અન્જુમનને યાંગેયુક્ત વાંચી સાંભળાવ્યો. તેમાં રાજએ મેરીસ્કો લોકોનાં યંડ બાબે કાંઈક લાગણી સાથે લખ્યું હતું, અને એ મોટી લગાઈ હતવા માટે પોતાનાં લશ્કરને ઘણી શાખાથી આપેલી હતી. ડૉન જૉનની પણ તારીફ કરેલી હતી, પણ તે છતાં તે અછત જોદાની સ્તુતિ કરવામાં રાજ કેટલીક હદ સુધી દેખીતી રવેસે અખીલ અને તંગદસ્ત પુરવાર થયો.

લોકોએ એકાગ્ર ચિત્તે આ માનપત્ર સાંભળ્યું, અને જ્યારે જ્યારે ડૉન જૉનનું તેમાં નામ આવતું ત્યારે ઉનાલામાં પવનની ધીમી લેલકાથી સુકાં પાંદડાંઓ વચ્ચે જેમ એક ધીમો સણસારો ચાતુ રહે તેમ તે આખા દરબાર—હાલમાં ખુશીનો એક ગણગણાત તાબરતોય ચાતુ થતો, કે જ્યારે ડૉન જૉન પોતે નીચી નજરે ગુપચુપ પોતાની એકમાં મેરી રહ્યો. તેણે

કરેલી એ મોટી છત માટે એક મોટું ધનામ કે સરોપાવ તો દર દિનાર, મગર તે માનપત્રમાં સ્તુતિ કે હેસાંનંતી લીટીઓ બી જોઈતી ઉદારતાથી લખવામાં ન આવી હતી એ તે જુવાન જોઈએ વધતા ઓછા તુચ્છકાર વચ્ચે જોઈ રહ્યો હતો, ને તેથી મુઝમાં હસતો બેઠો હતો.

અને એ પછી બ્યારે માનપત્ર વચ્ચાઈ રહ્યું ત્યારે એન્ટો-યો જરા વાર થોખ્યો, અને પછી પોતાનો હાથ ઉંચો કરી તે હાથમાંનું માનપત્ર હવામાં જોસથી હલાવી તેણે પુકાર્યું, “ખુદા રાજા નામવર ફીલીપ ધી સેંકડને સલામત રાખો ! ખુદા રાણીને લાંબા આયુષ આપો !”

અને લોકોએ ફરજિયાત એ “ચીઅર” ત્રણ મરતબા જવાબ કરીને ઉપાડી લીધા, પણ તેમાં જુરસો જરા એ ન હતો. પુકારો થયા ખરા, મગર તે ઠંડા, સુસ્ત બદ્દે કેવળ જીવ વનાનાજ હતા. એવામાં તે દરબાર-હાલમાંથી કોઈ અખજાએ મીંઠા પણ મોટા અને ખુલ્લા સાદે ડાન જૉનની પોતાની જય પુકરાંવી. “ખુદા ડાન જૉનને સલામત રાખો ! ખુદા એ સ્પેનના અજીત જોધાને લાંબુ આયુષ આપો !” તેણીએ પુકાર્યું; અને ત્યારે જવાબમાં દરેક ત્યાં જે હાજર અને મોજુદ હતાં તેમનાં હૃદય નિષ્કલંક હર્ષમાં એકદમ પ્રકૃલીત થયાં ! સહ્યે તેનો તાબડોતબ પડ્યા ઉપાડ્યો, અને ઐરાં તેમજ માતીદાના તે અતી દીલગ્ગન હર્ષનાદથી તે આખા હાલની ધરા જાણે તેના પાયામાં થરથર ધ્રુજ અને ધમધમી રહી !

જાણે લોકો પોતે પોતાને ભુલીજ ગયાં ! તેઓએ ખુદ રાજાને ઠંડો અને સુસ્ત હર્ષનાદ સંભળાવ્યો હતો; અને તેથી રાજા ડાન જૉન સમક્ષ ધણો નીચો પડતો હતો એ વટીક તેમનાં દીલમાંથી નિકળી ગયું. તેઓ રાજાને, રાજાને વાસ્તેના અદ્ય અને દરબારના વિવેકને વટીક થોડીક પક્ષે ભુલી ગયાં—તે એટલે સુધી કે રાજા થોડાક જુરસા સાથે તેમને શાંત અને ચુપ થવાનું ફરમાવવાં પોતાની ખુરસી પરથી અરધો ઉઠ્યો બી ખરો !

ડાન જૉનને પોતાને પણ એથી ઘણું નબોજું ને ખસ્યાણું લાગ્યું, અને તેથી રાજા ઉડે તે પેહલાં તેણે પોતેજ પોતાની બેઠક પરથી ઉડીને હાથોની ઓસારતો વડે નમનતાઈથી અને ઓજરખવાહીથી લોકોને શાંત થવાનું તેઓ કને માંગી લીધું;—અને જવાબમાં લોકો જલ્દીજ પાછાં શાંત થયાં, એટલે હવે રાજા પોતે ફરજિયાત બોલવા ઉઠ્યો.

પણ તેનો અવાજ ઘાડો ને ગડો હતો—દીસ્તુંજ હતું કે તેની જાતી જુરસાથી ઉજળતી હતી, જેથી ને ખુલ્લા અવાજે બોલી શકતો ન હતો.

તે શું બોલતો હતો તે બંધાનેજ કાંઈ સંભળાયું નહીં—એટલી હદ મુઠ્ઠી તેનો સાદ ઘેરાય્યો તે શુંવાય્યો તે મોટા હાથમાં સંભળાતો હતો; અને બ્યારે તે બોલતો હતો ત્યારે ડાના ઐના વટીક ડાન ઐન્ટોન્યોને છુપી આંખ મારતી તે રાજન તરફ તુચ્છકારના હોક ચઢાવી જોય રહી હતી.

તે ખી રાજની દોસ્ત થવાનું જાહેરમાં ડાળ દાખવી ખાતેનમાં રાજની શત્રુજ હતી. તે ઐન્ટોન્યોની મસલત હતી, અને એ બંને લુચ્છાં અને પુરાંઓની સુઝ એકજ હતી. તેઓ બંને તો રાજનુ કાટકું કાઢી નાખીને ડાન જોનને રાજતાજ આપવાની છુપી યોજના કરતાં હતાં, પણ ખરેખર તો એમ થયકું જોવામાં લુચ્છી ડાના ઐનાની મક્કસદ કાંઈ ખીછ તે જુદીજ હતી—મગર તે યાળે લાલમાં અત્રે લાંચુ કરવા જરૂર નથી.

પ્રકરણ ૧૭

રાજ કુટુંબો એટલે આખી દરબાર ઉડીને ઉભી થઈ, અને તે બોલતો હતો ત્યારે બંધા તાજ તરફનાં માનમાં પાંઉ પેઆદાં ખડાંજ હતાં.

“ખીરાદર,” તે પોતાના ભાઈ તરફ ફરીને મોટે સાદે બોલ્યો, “આપણા દેશ અને દરબારના રીવાજમાં નહીં તે રીતે અમારો અદ્ય વટીક લુલીને આએ દરબારે તાહરી જય પુકારી છે, એટલે આ લેખીત દસ્તાવેજ ઉપરાંત જે અમારે બોલાવાનું ને બોલવાનું હતું તે અમારી જેહમત ગોયા બચી ગય છે, અને મને ઉમેદ છે કે અમે જે કાંઈ તાહરી તારીફ ને સ્તુતીમાં બોલ્યે તે એકલડોકલ અભિપ્રાય કરતાં આએ હજરેની સ્તુતિનો એક અવાજ ગરબડાત તને ખચ્ચીતકરીને વધારે ખુશી મનાવશે. એમ છતાં, હું માહરી પાક ફરજ વીસારવા માંગતો નથી, અને તેથી તાહરા રાજ તરીકે તાહરી આએ નામાંકિત ફનેહ માટે અત્રે જે માહરી તરફથી વંચાયું છે તે ઉપરાંત હું પોતે વધારામાં તાહરો ખાસ ઉપકાર જાહેર કરું છું. હું તને વધતા ખેતાયથી નવાજતો નથી. કેમજે હું માહરો ભાઈ છે, અને આખાં રેનની સેનાનો વડો છે તેજ માન તાહરા જેવા એક લડવાયા માટે અમારે મનથી થોડું નથી, એટલા વાસ્તે, માહરે હવે એટલીજ કમીદ કરવી છે કે કોઈ મોટા રાજની શાહજાદીને તાહરી લવિશની ભાગ્યન

ખનાતી તું જલદીજ પોને પી રાજવંદીઓમાંના એક થાય, અને અમારાં તખ્તોનાજને અત્યાર કરતાં વધારે ઝડેદથી તું એ રવેસે કોઈ કાચક ખાંચરે પરણીને એવડું દીપારે !”

એ વખતે—રાજ્યએ બોલવા માંડ્યું ત્યારે—ઝોન જોન એક કદમ ખાદુર આવી ઉભો હતો. તે છેક તે સિંહાસનની ક્ષગોલગમાંજ ઉભો હતો. અને પોતાનું માંથું તાપેદારી અને માનથી નમાવી રાજ્ય તરફની સામ્યાર્થી શ્રવણ કરતો તે શાંતતા સાથે ખડો હતો. એટલા માટે ત્યારે રાજ્ય એ પછી હોદ્દાનાં મન મનાવા બેસ્યું ઉપરું બોલી રહ્યો ત્યારે ઝોન જોન તખ્તને છેક નિચે સુધી વાંકો વધી નમાને ગુપચુપ પાછો પોતાની જગ્યા પર બેઠો બેઠો.

એ વખતે પેલો ખુધો મશ્કેરોં ઓડોનીસ જે તેની ખુરસી નજદીકજ બેસી બેસેલો હતો તેણે તેને તેના હાથનું મોઝું આપ્યું. ઝોન જોને તે જરા વાર આગમય હાથપરથી સેરવી નાંખ્યું હતું. તે તેવામાંજ રાજ્ય અચખ્ય બોલવા ઉઠ્યો એટલે અદખતે ખાતર એ કદમ ખાદુર આગલ વધનાં તે મોઝું તેના હાથમાંથી સરી પડેલું હોવાની વાત તે બેઠાનાં કક્ષમાંથી સદંતર નિકળી ગઈ હતી.

એ ઉપરથી ઓડોનીસે તે મોઝું ઉચ્છીને તે પાછો બેઠો ત્યારે તેને પાછું આપ્યું, જે માટે તે એ કહ્યુંવાનો ઉપકાર માનવા જતો હતો, પણ તેટલાં તેનાં હાથને તે મોઝું જરા દાખી બેતાં લાગ્યું કે તેમોં તેણે એક કંઈ કાગલ છુપાવીને તેને પાસ કર્યું હતું. આથી ઝોન જોન ધણો ગુસ્સે થયો. તેણે તે રાજ્યએ એ જાનનાં બેરોંઓના પેગામે લાવયા સાદે એ ખુધો વેહેતાંને ખુબ ખળાવેલો હતો, તે તે છતાં એટલી જલ્દી તેણે આ બેગદખ હીમત પાછી કરી તેથી તે કડવૈયા જવાનને ખરાં દીવથી ઘણો ગુસ્સો આવ્યો.

પણ તેણે તરત ખ્યાલ થયો કે તેની આટલી ખદગી છતાં ઓડોનીસે એમ પાછી હીમત કરી હતી તો પછી એમ કાંઈ નહીં હોય કે આ કાગલ કાંઈ ખરેખરી અગતનુંજ હોય? મનવાજેગ હતું. અગતનું હોયા વગર રાજ્યનાં દેખતાં તે એ રીતે તેને એક કાગળ પાસ કરવાની હીમત તો કદી કરેજ નહી, કેમજે મોઝું દખાનાં સાથે કાગલનો ખખડાત થયો હતો, તે તરત રાજ્યનું એ હીલચાલ પર ધ્યાન ખેંચાયું હતું ખરું.

મગર હવે હયાં જરા વારમાં લેવીનું કામ ચાલુ થયું. આખો મેલાવડો રાજ્યરાણીને અને ઝોન જોનને પોતપોતાના દરજ્જા મુજબ એક એક અબેની બેઠીમાં નમન કરતો પસાર થવા લાગ્યો. કે ત્યારે ‘સવળાં નવાં હાજર

થમલાંઓનાં મોટે સાદે નામ પુકારવામાં આવતાં હતાં. એ બધો વખત રામરાણી તો બેસીજ રહ્યાં, પણ એ ક્રિયા જે નજદીક દોઢ પોણા બે કલાક ચાલી તે બધો વખત ડૉન જૉન એ નામનો સ્વિકારતો ને જવાબમાં પાછો નમતો ઉભોજ રહ્યો હતો, કે જે દરમ્યાન પેલું મોજી ને તે માંહેલું કાગલ હજીજે જેમનુંતેમ તેણે હાથમાં ઢાળીને ધરેલું હતું.

ખુંધો ઍડોનીસ એ બધો વખત તેની બાજુમાંજ હતો. તે બીહીનો હતો કે રખેતે પેલું કાગલ ટપ દબને મોજાંમાંથી બાહરે સરી પડે, તે આખી દરબારનું તે પર ધ્યાન બેચાય. વળી વઝીરજ્જદી ડૉના ઍના (જે પ્રીન્સેસ ઍફ ઇબોલી તરીકે પણ ઓળખાતી હતી તે)ની પણ નજર નાંજો તે એવીજ કોઇ શીકરથી બીહીતી હોય તેમ ડૉન જૉનના હાથ પર તે તે હાથમાં પકડેલાં મોજાંપરજ ફડી રહી હતી—એટલે સુધી કે જ્યારે નવી નૉજવાંન છોડરીઓને ઓળખવાની ક્રિયા ચાલુ થઇ ત્યારે તેમનાં નામ પુકારવાનું કામ તેણીનું હતું તે અજાણનાં પણ તેણીએ ડૉન જૉન પરની પોતાની નજર મુતલક હટાડી નહીં. એમ છતાં તે પોતાનાં કામમાં પુરતી પાસવરદી અને પ્રવીણ હતી. તેણીએ એક બી લુક કરી નહીં કે અદ્યતે જરાએ ભંગ થવા દીધો નહીં; અને તે સઘળું ચતાવાને બસ હતું કે તે કોઇ ચારે ગાંઠ પુરી, બડી બાહોશ, અબળા હતી.

રાણી નરમાસથી બધાંને નમતી હતી, પણ રાજ તો થામજી થીકરં થઇને બેસીજ રહ્યો, તે આજના આં મેલાવડાથી રાજ થયો કે સંતોષ પામ્યો હોય એમ જરા એ દેખાતું ન હતું. તેને બધું લોકેલાજે ને ફર-બ્યાન કરવું પડતું હતું, ને તેથી બીતરે ને ડૉન જૉન માટે સાંમે અદે-ખાઇથી જળી જતો હતો.

બધુજ બાહરના બપોરનું હતું. આખી દરબાર એક બીજાંનું કાટજી કાઢનાર અને ખુરં ઇચ્છનાર હતી, કે જ્યારે બાહરથી બધાં મીઠાં થઇ શકતાં હતાં.

અને એ બધી કઠાળાબરેલી ક્રિયા પુરી થઇ, અને તે પછી રાજ રાણી જવા ઉઠ્યાં, એટલે દરબાર-હોલમાં તેઓ થકી રસ્તો કરવાની ગર-બડ થઇ, જે નકનો પેલા ખુંધો ઍડોનીસ તરત લાલ લીધો. તેણે પોતાની તરફ ધ્યાન ખેંચવા નરમાસથી ડૉન જૉનની બોંબ બેંચી, અને તે જોદાએ અજાયબી વચ્ચે ચમકીને પાછું ફરી જોતાં એ મસ્કેરા તેની નજરે આવ-વાથી તેણે તુરત ગુસ્સાનાં બવાં જમાવ્યાં.

“ ગુસ્સો ના કરો, મેહેરબાન,” તે મસ્કેરાએ ને જોદને માંગી લેવાની

હોયે કહયું; “પેલી ચીડી ઘણી જરૂરની છે એટલુંજ માહરે કેહવાતું છે. દરબારી ખાણાંની આગમય એ વાંચી લેજો.”

ડૉન જૉને તુંચકાર કર્યો ને તે ગુસ્સામાં ખસી ગયો. તેણે તે વેહેંત્યાને કશોજ જવાબ કરવાની દરકાર કરી નહીં, કે જ્યારે તેના પરથી નજર હટતાંજ તે ખુંધાની નજર ડૉના ઍના સાથે એક થઈ. તેણે જોયું કે તે અખળાએ તેની હીઝચાલ પર ચારીક નિઘ્રાહ રાખી હતી, અને તેને ડૉન જૉનને ઉપકું કેહતાં સાબળ્યો નહોં ખી હોય તો બરાબર નજરે નજર જોયો હતો.

એ પછી દરબાર જેમ ગોઠવાઈ હતી તેજ કીસમે પાછી વિસરજન થઈ. ને યધાં ડાઇનીંગ—હૉલમાં વિદાય થયાં. ત્યાં જુદા જુદા કુશાદે હૉલોમાં જુદી જુદી ટેબલો મંડાવાનો રાજ રીવાજ હતો. એકમાં રાજ રાણી તેઓના અંગનો સાથે બેસતાં, કે જ્યારે બીજા હૉલમાં વજીરો અને સૌથી આગેવાન દરબારીઓ જમતા, અને એક ઘણી મોટી “જૉનરલ ટેબલ” વગી પાસેના એક ત્રીજા હૉલમાં અમીર ઉમરાવો માટે ખાસ નખાની હતી.

એક કલાક તક ખાણું ચાલુ રહેવાનો રવૈયો અને સરેસ્તો હતો, જે પછી યધાં દરબાર—હૉલમાં ડાન્સ વાસ્તે પાછાં ફરતાં. રાજ રાણી ખી બાજે વખત આવતાં, પણ તેઓ થોડોક વાર બેસીને ફક્ત તમાસો જોઈને જતાં રહેતાં. કે જ્યારે તેમના જવા પછીજ ખરેખર તો ડાન્સ છેક મોટી રાત તક તેના ખરા બાહરમાં ચાલુ કરી શકતો હતો.

આજની રાત માટે પણ ખુદ રાજ રાણીનો જમવાનો હૉલ સૌથી વધારે ભવ્ય અને આરાસ્તા કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યાં રાજ રાણી પાસે પાસે બેઠાં, કે જ્યારે તેઓની સામી બાજુએ ડૉન જૉને બેઠક લીધી.

રાજ રાણીને ખાણું પણ ચોક્કસ ઓધ્વેદારોજ પીરસતા હતા. વડા બટલર પાસેથી દરેક “ડીશ” નેઓ લઈ લેતા, અને એવા પાંચ સાત અધીશરીઓ તે વખતના રીવાજ મુજબ એ જાતની ખીદમતમાં આખો વખત ખડે પડે રહેતા.

રાજાએ તે રાત્રે ભરી ભુખે ખાણું નહીં. તેને ખાવાની કશી એ રચી હોય એમ જણાતુંજ ન હતું. તે ફક્ત ચંચેરચા કરતો, ને થોડે વારે હંગેરીથી ખાસ મેટ્રીડ તક મંગાવેલો નાખીયો “તોકે વાઇન” નોશ કર્યા કરતો હતો. તે ગોયા એ દારૂથીજ ટકતો ને શુવતો હતો !

કોઈ કશું બોલ્યું નહીં. સુપચાપ ગધાંએ જમ્યા પીણું. રાજા બોલે તો બીજાં બોલે કેની?—અને રાજાનું મોંદું તો આજ રાત્રે જાણે સરખસર સીવાબજ ગયું હતું! સમ્યનાના કાનુનો મુજબ એક સીવાજ અથવા કાય-દોજ થઈ પડ્યો હતો કે જમવાની ટેવણપર જ્યાં તક રાજા પોતે હોઈ બોલીને કશું બોલે નહીં ત્યાં તક બીજાં કોઈથી કશું બોલાય નહીં. રાણીથી વરીક નહીં.

રાણી હીક હાથ મારતી હતી. તે પોતાના બરથાર બણી—જાણે તેનાથી બીહોતી હોય તે રવેસે—પારી આંખે જોતી જતી અને જમતી જતી, કે જ્યારે રાજા યા તો તે કશું જોતોજ ન હતો, અથવા તો નહીં જોવાના અચ્છી કીસમે ઢોંગ કરી શકતો હતો.

ડોન જોન પણ પોતાની લડાયક ભુખે બીનદોંડુસ્ત કપાટતો હતો. તેને રાજા તે રાત્રે કોઈ જરૂરી વાત થઈ એકાંતમાં મળવા ધણો આતુર હતો એ તે જોઈ શકતો હતો, ને રાજા તેથી ખાણું જોડું ખતમ થયલું જોવા ચ્હડતો હોય તેમજ વરતતો હતો; પણ તેથી તેણે પોતે કશી ઉતાવળ કરી કે અધીરાઈ બતાવી નહીં. તે તો હંકે કહેજે જે બી વાંછી આવતી તેને પુરતો ધનસાફ આપતોજ ગયો.

પેસો મશ્કેરા ઍડોનીસ એ વખત હયાં પણ હાજરજ હતો દરેક દરબારી ખાણમાં તેને હાજર રહેવાનો કાયદો હતો. કદાપી રાજાને પોતાના છવરજન થઈ હસ્તાનું જોઈએ તો? પણ આજે તેને કોઈ મામલો હેખાતોજ ન હતો. આંદરાત આંદરાતેજ હસ્તારો તે રાજા આજ તો પેટમાં દુખતું હોય અથવા ઍરંડ્યાંનો જુલાય લઈને જમવા બેઠેલો હોય તેવીજ ઓય—રડુ અવદશામાં બેઠેલો હતો. આજે તે હસે અથવા નેને હસાવામાં આવે એવી પોતે આરજી કરે એવા કશાજ તેના ઢંગ હતા નહીં.

વળી તે ઢોંગી પણ આજે રાજાને હસાવી શકે એવા પોતે બી કશા ઢંગમાં જણાતો ન હતો. તેને અતી ધણી અદરવદર થતી રહી હતી. ડોન જોને પેસો તેનાં હાથનાં મેજનાં વિંટોળીને તેને પાસ કરેલો હસ્તીવેજ હજી વાંચ્યો ન હતો એ તે મશ્કેરાંનો ચાલુ સંતાપ હતો. તે કાગળ તેણે આપ્યું ને આપ્યું તે ડોન જોનના ઓલા પેરે અત્યાર તક તેની પુકેપુક તે ભમતો રહ્યો હતો, અને તેથી તે કાગળ હજી વાંચવામાં આવ્યું ન હતું એમ તેને ખબર હતી. ડોના અંના (પ્રીન્સેસ ઓફ હોબોલી) એ તેને ખુદ્દું કહી મેલ્યું હતું કે રાજાને એકાંતમાં મળવા આગમય તે જો કોઈ તરકીબથી ડોન જોનને તે કાગળ વાંચી લેવા લલચાવશે યા સમજાવશે નહીં તો પત્રી

રાજા ઉપરના પોતાના બોલવા વગવસીલાથી તે જરૂર તે વેહેત્યાંને રાજ દરબારની એ તેની સુખવાસી નોકરીમાંથી ખેરવી નાખાવશે; એડોનીસ સારી રહેશે જાણુતો હતો કે જે બોલે તે બળવે અને બળવી શકે તેમાંનીજ તે ખરી બળવાન, બોલીદરાજ ને સંપૂર્ણ સત્તાધારી પણ તેટલીજ કપટી ને ખારીલી એક અગળા હતી.

પ્રકરણ ૧૮.

રાજાનો ધાક બ્યાં ત્યાં ઘણો ભારી હતો. રાણી બી તેનાથી થથરેલી રહેતી. તે બ્યાં હોય ત્યાં તે પોતે બોલે કે બોલાવે નહીં તો 'બધું' સમજાન જેવું હરીહાક એકાંત, શાંત ને સુખજ રહેતું. હમણાં બી તેમજ હતું. તેના ભાઇ ડૉન જૉન સિવાય બીજા બધાં તે ડાઇનીંગ-હાલમાં જ હતાં તે તેનાથી તમામ થથરી રહેલાં દેખાતાં હતાં. તે બધાંને ધુરડીધુરડીને જોતો તે મોટા ઝોરડામાં એહેએહે યોગરદમ નજર દોડાવ્યા કરતો હતો.

જાણે પોતે શિકારો પર ટાંપતું એક ફાડી ખાનાર જાનવર કે કોઇ રાક્ષસ હોય તેમજ તેની હાજરીની અગાધ ગંભીર અસર તેની આસપાસનાઓમાં એકદમ તે ઉપજવી શકતો. તેની આંખમાંજ મોહીની હતી. તે ગોયા એક કરોડ્યો હતો, કે જેનાં જલ્દામાં માખીઓ અટવાયા કરે તેમ હજુરયા ને દરબારીઓ અટવાયા કરતાં. રાણી બી એક ખુબસુરત પતંગ્યા પેરેજ તે જલ્દસાઝના જલ્દાનો એતકશર શિકાર હતી. દુકમાં, એકલા ડૉન જૉન સિવાય બધાં પર તેના કરતાં ડોલાની મજાનુત અસર હતી.

આ તેની ચોથી રાણી હતી. ત્રણને આ આગમચ તે કળરવાસ કરીને પરવારેલો આ ચોથી થોડુંએક પરજ પરણી લાવ્યો હતો, અને એ ચોથી એક પુરે ને નીલે એવો મામલો હાલ તો નજર આવતો હતો ખરો.

મરકેરો એડોનીસ વટીક આજ રાત્રે રાજાથી ખુબ થથરેલો હતો. તે એ રાજાને નસેનસ બોલખી ચુક્યો હતો. રાત દાહડો તેને તેની પડખે

ને પુઠેપુઠેજ ભમતો રેહવાનું, એટલે રાજ્યના હાથમાવ તેનાથી અગ્નણા ન હતા, ને તે રાજ્યની આંખમાં હાલ હતી તે ક્રીસમની કપટની એક ચોક્કસ જાતની ચલકતી રોશણી પ્રજાળતી જોતો એટલે તે બિજવાયલો છે અથવા ખરાબીમાં રમે છે એમ તે તરત ચેતી જતો, કે જ્યારે આપદા તેજ ગણતરી ખરી આવીને ઉભી રેહતી: અને આજે રાત્રે પણ તે રાજ્યનો તેવાજ હાલ નજરે જોતો હતો.

ખીજાં જ્યાં પણ જોતાં હતાં. આ ક્રીસમે જન્મતી વખતે છેક એટલી હદ સુધી રાજ્ય બોલેજ નહીં એ તો વળી હદ વધી ગઇ. એમ આગળ કદી થયું ન હતું. મોડે જોલે ખી તે જરા તરા બોલતો, ને ચુપકીદી તોડતો તો ખરોજ; કે જ્યારે આજે તો તે જમવા બેઠો ને બેઠો જાણે તેનું સીવાઈજ ગયું હતું !

રાણીને પણ એ કારણથી મજામુત અકરવકર શરૂ થઇ ચુકી હતી. તે રાજ્ય તરફથી જોન તરફ ને જોન તરફથી પાછી રાજ્ય તરફ ચિંતાતુર અવારનવાર નજરો ફેંક્યા કરતી હતી. તે એક જો વખત તો હીંમત કરીને કાંએ રાજ્ય એટલો તે રાત્રે ચુપ હતો તે પુછવા વડીક ગઇ, પણ નાહક પત ગુમાવવું પડશે એ દ્રકરથી જળાં પાછી ખેંચી લઈ આપદા ખામોશ કરી ગઇ.

એ રીતે કાંઇ ખી તુકાણનું વાદ્ય અચુક ઘેરાતું હોવાનો હવે ત્યાં જો હાજર હતાં તે એકકેએકને મજામુત ખટકો અને ભય થયો, અને મશકેરા ઓડોનીસની શીકરો હવે તો તે ટોંચે પુગી ગઇ હતી કે જ્યારે તે બીહીકનો મારયો એક ચીસ વડીક પાડી ઉઠે! તેને ખુદ પોતાને માટે અચમુચ ખટકો અને ભય જરપા થવા માંડયો હતો કે તેણે જોન જોનને મોજાંમા વીંટાલીને એક કાગળ પાસ કર્યુ હતું તે ખચ્ચીત કરીને રાજ્યએ છુપી નિગેહદરીથી જોયલું હોવું જોઇએ; ને જો તેમજ હોય તો તેના શા હાલ થાય? હમણાં જો રાજ્ય તેને પોતાની આંગલ તેડીને તે કાગળ શું હતું તે પુછે તો ખરી વાતનો ખુલાસો તે કરીજ કઇ ક્રીસમે શકે? ખચ્ચીત, તેને લાગ્યું કે, તેને માથે મોહોત ધ્રુમતું હતું, કેમજો તે ખેરેહમ રાજ્ય. એક શીતુરના શીટનામાં તેનો હાથ જાણતાંજ સૌથી પેહલે તેનેજ ગરદન મરાવે અથવા રીગાવી રીગાવીને મારે!

તેણે રાજ્યની ઇતરાજી ખામેલા એક કમનસીબ દરબારીને રીગાવીને મારેલો એક વાર નજરે જોયો હતો, ને તેથી તે આજ રાત્રે રાજ્યનો બદલાયલો રંગ જોમ જાણુમાં ઉભો રહીને જોતો ને તપાસતો ગયો તેમ

તેમ તેના હોસ કોસ વધતા ને વધતા લેવાતા ગયા. મન સાથી મોટી શક્તી છે, અને મનપરનો કામુ ખોલી બેઠેલો આદમી નહીં હતી ફરેતને પોતાને ખાવા ધસી આવતી ખ્યાસોની આંખમાં આખાદ લેઈ શકે છે, ને તેજ દયાબનક હાલ હાલમાં. એ ખુંધા મશ્કેરા ઔડોનીસનો હતો. તેનું કરતવ્ય રાજ સાંમે શીતુરનુંજ હતું તે તેને ખબર હતી; પણ વળી ખીન્ન હાથ પર ને જો ડોના ઔનાના હુકમનો અનાદર કરતે તોખી તેને તો મરવુંજ પડતે!! તે બિચારો, તેથી, હાલમાં તો એ રવેસે બેવડી આગમાં બલી મરતો હતો. જો કદી રાજનું માંથુ ફરે ને ડોન જોન કને ને એ ચીડી બેવા માંગે તો જોન પોતે તો બેશીકર, નિર્દોષ ભોલાઈમાં, ને ચીડી તેને એમનેએમ વાંચ્યા વગર પાસ કરે, અને ત્યારે તેની (મશ્કેરાની) ફેજ શી થાએ?

ડોન જોન જોલો દીલેર હતો નેટલોજ વળી ભોજોભટાક ને સાદો હતો. હજારોનો અરમાન તેને રાજગાદી ઉપર આવેલો જોવાનો હતો એવો ખરેખર તેને પોતાને તો ગોયાં દુરનો એક સ્વપ્નો ખી ન હતો, ને કોઈ તેને ખાતર એવું શીતુર દીલમાં વસાવી રહ્યું હોય એવો ખ્યાલ વડીક તે કરે કે માને એમ ન હતું. એટલા માટે તે તો કંઈ પ્યારના કોઈ અબજાના દાલી ઘેલાંચેડાં સમજને નિડર તે કાગળ રાજને તે માંગે તો વાંચવા આપે, ને આપે તો પછી અલગત બધો સત્યાનાસીનોજ મસાસો હતો!

અને હુકમાં, એ બધી ખ્યાલી શીકરોએ તે કંગાળ આસામીનો એક લેહજનમાં એટલી હદ સુધી કબજે લઈ લીધો કે તે જોતાં જોતાંમાં ખીમાર થયો, ને રાજનું નહીં ખેંચાતું ધ્યાન તેનાપર તરત ખેંચાયું. રાણીએ પણ જોયું, ને ડોન જોને ખી; તેઓ બધાં અજબ થયલાં દેખાયાં.

“એને શું થયું હોશે?” અતે રાજને જગ્યાં ખોલીને દેખીતા તુચ્છકારથી તે મશ્કેરા ભણી હાથ કરતાં કહ્યું,—ને એ સુપકીદીનો કોટ તુટી ગયો એટલે બધાંએ તરત છુટકારનો દમ ખેંચ્યો.

“ગરીબ બિચારો, ખરેખર કંઈ ખીમાર ચમ ગયેલો દેખાયછ,” રાણીએ દયા ખાતાં કહ્યું.

“તનની ખીમારી કરતાં——” ડોન જોન બોલવા ગયો, ને અચકી ગયો.

તેણે લડાઈનાં રણક્ષેત્રમાં શીકરથી ખીમાર થયલાંઓને સેહેંકેડોવાર સેહેંકેડોની સખ્યામાં જોયલા, એટલે ને નરન સમજ શક્યો કે ખુંધો ઔડો-

નીચ તનની નહીં પણ કંઈ મનની (શીકરની) ખીમારીથી સખન પીડાતો હતો; ને તેમ તે કહેવા જતો હતો, પણ રાજ્યએ જે પેલાં ઢાગળની આપ લે જોઈ હોય તો તેના એમ જોત્રવાથી તેને સાંભો વેહેમ પડી જાય એમ તેજ થડીએ ખ્યાલ થતાં તે પાછો ચુપ થઈને ચુપ રહી ગયો.

“આપ શું કહેવા જતા હતા?” તેને એમ જોલતાં ખંચાઈ જતો જોઈ જરા વારે શકીલા રાજ્ય શીલીપે પાંચરો સવાલ કર્યો; “કાંઈ જોલતા જોલતા અટકી ગયાની?”

“હા નામવર; હું એમ કહેવા જતો હતો કે એને એકાએક કંઈ જોખારનો હુમલો થતો હોય એમ લાગે છે,” ડાન જાંનં ફેરવી તોલ્યું.

પણ એટલામાં તો ઑડોનીસે પોતાનાં મનનું પાછું પુરતું સમાધાન કરી લીધું. રાજ્ય જોલ્યો અને બધાંએ વાતચીતમાં ભાગ લીધો એટલે એટલુંજ તેની સ્વખનવત શીકરોને મારી હટાડવા બચ હતું, ને ત્યારે તે પોતાની નયલાઈ એક તડકે જોઈ લેતાં ખીજીજ પક્ષે પુરતો સાવધ થયો, કે ત્યારે રાજ્ય ભણી જોઈને તે જરા હસ્યો.

“લેઓ, એની જોખાર એટલી જલ્દી પાછી ઉતરીખી જાયછ?” રાજ્યએ તેને સાવધ થતો જોઈ તેના ભણી ફરીને આંગલી બતાવતાં કહ્યું; “એ તાહરી ખીમારી કંઈ જાનની છે રે, લઉવા? તું જે તે સમજવી નહીં શકશે તો તુંને ડાકટરો પાસે મોકલવો પડશે કે તેઓ તાહરું લોહી તપાસીને તાહરી ખીમારીનો ખરો બાએસ અમેને સોલધી દાદી આપી શકે.”

“બાએસ સોહોધવાનો સખખજ નથી, નામવર,” તે મશકેરાએ હવે પુરતી હીંમત સાથે ખુલ્લે સાદે જવાબ કર્યો; “તાહરી ખીમારીનો બાએસ ફક્ત બાએ તમારી ટેબલપરની ફરટમાંનાં તરખુચ છે.”

“તરખુચ?” રાજ્યએ તેણે એકાં કરી પુછ્યું; “તે કેમ?”

“હું તરખુચ જોઈંછ એટલે તરત તાહરા પર ખીમારી ગાલેખ આવેછ,” ઑડોનીસે હસવાનું કર્યું.

“ત્યારે તને કાલે એક દબન તરખુચ એકકીવારે ખવાડવાની સજા કરવામાં આવશે.” રાજ્યએ કહ્યું.

“ભલે નામવર, તમારી ટેબલપરનું ખી ત્યારે મનેજ ખવાડી દેજો,” ઑડોનીસ ચીઓ થયો, “કેમજે જેમ તમારા બાપના બપાવા તરખુચ ખાઈને તેની સરદીથી ક્લેબપર સોજો આવવાને લીધે મરણ પામ્યા તેમ આપ નામવરનો જેખમ—”

શીશીપ શીક્રો પડ્યો. તે મોહોતના ખ્યાલથી વટીક થયરી બન્ને તે કીસમનો એક ગુઝદીલ હીયકરો હતો.

“ ખરી વાત છે,” તેને યાદ આવતાં તે એકદમ ખુરશીપરથી ચમટી ઉઠ્યો; “ હવેથી માહરી ટેગલપર તરખુચ નહીં લાવવામાં આવે !”

તે આ હુકમ બોલતાં એટલો તો અચખુચ પોતાની ખુરશી પરથી ઉઠ્યો કે તરતજ રાણી અને ડૉન જૉનને પણ એકબાંધી ચમટી ઉઠવાનું થયું. અને તેમ કરતાં ડૉન જૉનના હાથનાં મોજાં જે તેના ખોળામાં પડેલાં હતાં તે અને સરીને જમીન પર પડ્યાં. તેજ વખતે તેને તે માહેલાં પેલાં કાગળની યાદ થઈ, અને રાજ હજી ઉભો થઈને પોતાની ખુરશી આગલજ ઉભો હતો તેટલામાં તેણે પોતે વાંકા વક્ષીને તે જમીન પર પડેલાં મોજાં પાછાં ઉંચકી લીધાં. રાજએ તે જોયું. તે તરત તેની હેમક છત્રાસા તે ભેતાં ઉશ્કેરાઈ.

“એ તમો સાહેબે જમીન પર વાંકા વક્ષી શું ઉંચકી લીધું ?” તેણે છણી છણી આંખો કરીને પુછ્યું.

“માહરા હાથનાં મોજાં, નામદાર,” ડૉન જૉને જવાબ કર્યો; “તે માહરા ખોલામાં હતાં, ને હું એકદમ ઉઠ્યો ને નિચે પડી ગયાં હતાં.”

“હાથનાં મોજાં ?” તે રાજ વધતો શંકાશીલ થયો; “હાથનાં મોજાં ? હાથનાં મોજાં એવાં તે શું કીમતી હતાં જે તમોને પોતાને એમ વાંકા વક્ષીને તે જમીનપરથી ઉઠાવી લેવાની જરૂર પડે ?”

એડોનીસનો દમ બંધાઈ ગયો !

રાણી બી જરા ગભરાયલી ને ફગલાયલી લાગી, ને તે બીહીધેલી જેવી, શીકકું હસતી, પોતાના ખાવંદ ગમ જોવા પડી. તે ચોડક મહીનાની જ પરણી આવેલી હતી.

ડૉન જૉન પોતે, મગર, જરા બી બીહીધેલાં જણાયો નહીં. તે તો રાજના સલાહના જવાબમાં મોટેથી હસ્યો.

“જરા હું જોઉં ?” રાજએ પુછ્યું;—અને તરત પોતાનો હાથ ટેગલ પર સામી પાર ડૉન જૉન ઉભો હતો તેના ભણી લાંબો કર્યો.

“ખુશીની સાથે,” ડૉન જૉને જવાબ કર્યો.—અને તેણે તે એમાંથી એક મોજાં તેને આપ્યું, જે રાજએ હસવાના ઢોંગ સાથે. દસ્તે એહદે, ફેરવી ફેરવીને જોયું.

“ખેલું બીજું જોઉં ?” તેણે તે પછી તે પાછું આપતાં તલજ કરી.

ઝોડોનીસનો છવ એ મામતો જોતાં અસહ્ય ભયથી અરધોઅરધ તો તેનાં દીલનાં ખોખાંમાંથી નિકળીજ ગયો ! શું પેલાં કાગળ સાથે ડાન જોન તે બીજું મોજુ બી તેને આપશે ? રાગની મક્કદ તો તેજ હતી ! તે કાંઈ બી બુરં ચોકકસ પાંખી ગયશે નજરે આવતો હતો. યા શું રાગના દેખતાં તે હીંમત ફરી કાગલ કાઢી લઇને તે મોજુ આપશે ?

અને તેના હજારો શુકર ને મસ મોટા છુટકારા વચ્ચે ડાન જોને ખરેખર તો લંમજ કર્યું. તે તો જરા બી બીહિયેશે દેખાયો નહીં. તેના ચેહેરાનો રંગ વરીક અદલાયો નહીં. તેણે તો રાગનાં દેખતાં હડે કસેજો તે મોજાંમાંથી પેલું કાગલ કાઢી લીધું, ને ખાલી મોજુ તેને આપ્યું.

રાગએ તે લઇને તુચ્છકારમાં ફેંકી દીધું. તેનો ચેહેરો ગુસ્સાથી જ્વાલા જ્વલ થયો.

“એ તમે મોજાંમાંથી કાઢી શું લીધું ?” તેણે ગાડા, ઘાડા, ગુસ્સા-ભર અવાજમાં પુછ્યું.

“એક માહરૂં કાળગ.”

“કોણનુ આવેલુ ?”

“મને ખબર નથી, પણ હું ધાઈંછ કોઇ અગળાએ લખેલું છે.”

“મને તે એકદમ જોવા દેઓ.”

“તે બનવાનું નથી, નામદાર,” બધાંઓના મોટા ગભરાટ અને ઝોડો નીસનાં “બુદ્ધ—બુદ્ધ !” વચ્ચે ડાન જોને હીંમતથી વળતો જવાબ કર્યો.

“નથી બનવાનું એટલે ?”

“નથી બનવાનું એટલે માહરીપર મેલાયલા સારા કે માફા વિશ્વાસનો ભંગ કરીને હું એ કોઇનું કાગળ કોઇ બી બીજાં આદમીને કહી બી આપશ નહીં; ડાન જોને લગારતીખાસથી જવાબ કર્યો;—અને તરત પોતાનાં બદનનાં બટન ખોલી અંદરનાં ગજવામાં તે કાગળ બધાંનાં દેખતાં થેસવી દઈ તેણે બટન પાછાં પોષ દીધાં.

“ત્યારે તમારે જાણવું ને યાદ રાખવું જોઈશે કે આખાં રૂપેનમાં માહરા હુકમનો એ રીતે કહી બી ખુલ્લો અનાદર જો કરવામાં આવ્યો હોય તો તે આજે પેહલોજ થયોછ, ને તે માહરા ભાઈ તરફથીજ થયોછ,” રાગએ એવડા ગુંગલાયલા અવાજે કહ્યું.

“અને હું ઉમીદ કરૂંછ, નામદાર, કે તે છેસોજ હોય,” ડાન જોને

નમીને કહ્યું.

રાજાએ એ ઉપરથી નરત ને નરત જ્યાં કશું કહ્યું નહીં. ને ટેમલ આગળથી ખસી ગયો, અને મસ્કેરા ઑટાનીસ નરક ફરીને ડાળા ધુરંતનાં ઘણા જુસ્સાથી કહ્યું, “જા રે, ડાન ઑન્ટાન્યો પીરાઝને માલરા ખાનગી ઓરડામાં એકદમ મને મળવા મોકલી આપ!”

તે વેહેલું જ્યાં સુધી તેની ખુશ તેનાં બદનની ઉપરવારી બાહર નિકળી ત્યાં સુધી છેક નીચે નમ્યો, અને પછી તે હુકમ બજા લાવવા ઉતાવળે જતો રહ્યો. એ પછી રાજા બી ત્યાં જ્યાં યોખ્યો નહીં. કોટના કાયદા મુજબ તેણે રાણીને પોતાનો હાથ આપ્યો, અને ખીલજ પક્ષે તેઓ બંનેને પાસ થવાને સાધડામાં મોટું આરણું ખુલી નાખવામાં આવ્યું, કે ત્યારે એ ગ્રહસ્થ-ખીલમતગારો અકેક આરણું સમાવીને ઉભા, અને ત્રીજો એક રાજા રાણીની આગળ આગળ સીરેસ્તાના અદખને ખાતર રસ્તો દેખાડતો ચાલ્યો.

પ્રકરણ ૧૯.

તેઓનાં ગયા પછી ડાન જાન પણ તેઓની પુઠે બેઠકાર ચાલ્યો. તેના હાથમાં હાલમાં એકજ મોળું હતું-ખીલું, તે રાજાએ હાથમાં લઈને જુસ્સાથી તરત તે તરફ ફેંટી દીધું ત્યાંજ કે એક ખડું હતું જે તેણે પાછું ઉંચકી કે ઉંચકાવી લેવાની કશીજ તૃબા રાખી ન હતી.

તે રાજા સાથે રાજાના ઓરડા તરફ ગયો, પણ ત્યાં રાજાએ ફરીને ઘણા તુમાખ સાથે ફક્ત હાથની એસારતથી તેને તુરત વેળા પોતાને છોડી જવા કહ્યું. અને ત્યારે રહેજ નમીને તે ત્યાંથી તરત પાછો ચાલતો થયો.

ખીલ હાથપર, ઑન્ટાન્યો જોગો રાજાનો પેગમ ફી પેલો ખુંધો મસ્કેરા ઑટાનીસ જમવાનાં દીવાનખાનામાં પાછો ફર્યો, અને તેણે ત્યાં આવી જોયું કે તે આખો હાલ ખાલી થઈ ગયો હતો. નોકર નકરો પણ બધું વગેરે કરવા આગમ્ય હાલ તો જરા વાર ત્યાંથી અસોપ થયલા હતા, કેમજે રાજા સાથે પેલાં દામલ બાબે જાન જાનને થક પડેલી તક.

સરની વાત આગની ખુબ પેરે આખા મેદાનમાં પસરી ચુકી હતી, અને
અંધાં મેદાનમાં વસીને એજ આખે રસ લઇને વાદવિવાદમાં રોકાયેલાં હતાં.
એ તકનો તેણે લાભ લીધો. તેણે પેટું ખીજું મોજું ગોટી કાઢ્યું, અને
હાન જોતને હેસાંન સાથે તે પાછું આપવા વણી ખુશીથી હાથ તો પોતાના
ખીસાને સંપૂર્ણ કર્યું.

તે હાન જોતને અત્યંત હેસાંનમંદ થયો હતો. તેણે એક બચબીત મોહાન
માંથી તેનો જ્ઞાન ઉગાર્યો હતો. તે રાજના આપના અપાવાને ખી પુરતો હેસાંન-
મંદ થયો. તે તરખુચ ખાઇને તેની સરદીથી મુઠો હતો, એ વાતની તરખુચ
ટેપલ પર જોઇને તેને વાદ થઇ તો પોતાને ઉપજોલા ડર ને ખીમાંરીની વાત તે
સમયસુચકતાથી ઉઘટાવીને અચી જઈ શક્યો; નહીં તો તેજ વખતે ઘરોલાવડો
થઈ ગયો હોત - એ રીતે રાજના આપના અપાવાએ ખી એક લેખે મરીને
તેના પર હેસાંનજ કર્યું હતું. તે મોડો વેદલ્લો મરતે તો ખરોજ, ત્યારે
તરખુચ ખાઇને એ ખુંધા માટે કોઠકટ અચાવની એક ગારી છોડીને તે
મરી ગયો એ તેના પર તે મરનારે એક ઉપકારજ કરેલો કેહેવાય તો?

તે જોરડામાંથી પાછો બાહર જતાં ખી પોતાને અચાવ આપનાર તે
જોરડાં ભણી પણ અંડોનીસે હેસાંનથીજ જોયું. જેમ કે તુકાંણના વમળમાં
ફસેલું ને અરધું દુબેલું એક વાહાંણુ તોફાણુ સમી જવા કેડે અચીને કિનારે
આવે, અને તેને છોડી જનાર ઉતાડ્યો તેના ભણી પાછાં અને પાછાં
ફરી એક હેસાંનની નજર નાંખે તેવોજ હાથ હાથમાં ખુદ એ ખુંધા
મરકેરાનો હતો.

અને એ વખતે રાજ પોતે શું કરતો હતો? તે પોતાના ખાનગી
જોરડામાં એકસોજ હતો. તેણે બાહરના પોદરેગીરને લુકમ આપ્યો હતો
કે ગમે એ કારણથી અંદાન્યે પીરાજ સિવાય ખીજાં કોઇને ખી અંદર
આવવા દેવું નહીં, ને તેને કોઈ કશીજ રીતે તેનાં એ હાથનાં એકાંતમાં
હરકત કરે નહીં તેની પુરતી ચોક્કસી રાખવી.

અને તે એકલો એકલો, ચેલરાપર ચઢેલા મોટા ચુસ્સાના ચીલ્લા
સાથે, જે બન્યું હતું તેનો ખ્યાલ કરતાં ધર્મથી જળી જતો એકો હતો.
લોકોએ તેના નાથલા ભાઇને એક નાથલો ખુદા અનાજ્યો હતો એજ શું
યોડું હતું? તેણે આજે ડીનર ટેપલપર તેના લુકમનો ઉધાડો અનાદર
ફરી તેનો તુચ્છકાર કર્યો એજ શું કમ હતું? તેણે હવે ત્યારે મરવુંજ
જોઇએ; તેને મારવોજ જોઇએ! એ જીવતો હતો ત્યાં તક, તેને (શીલીપને)
લાગ્યું કે, તે પોતે સલામન નહીંજ હતો.

લોકોજ તેને સાહતાં ને માન આપતાં હતાં એમ ક્યાં હતું ? આખી સેના પણ તેનીજ હતી, ને તેના હુકમ પર એક જળવાન જનફેસાનીયા મરવાવાડી હતી, જે મામલો છેલ્લા એ વરસથી ને રાજ્ય પોતાની છાતી પર પાહાડ ઉઠાવી મુજે મોઢે જોતો ને ખમતો આવ્યો હતો. તેના એક હાથનો એસારો ને લશ્કરને માટે ગસ હતો, અને એક હુકં જળવાથી તેને પદ્મપટ કરી બદ્દે થાર મારી ડાન જાનને માથે તાજ મેળવાનું તે લશ્કરને માટે ત્યારે મહાલ શુ હતું ?

તેણે પોતેજ પોતાનો ઉપકાર માનવો હતો ! તેણેજ લોકોલાજે આ બાધને વધાર્યો ને આલા દરજ્જે આપ્યો હતો. તે સીધો હતો ત્યાં તક અજાણત હલે બધું ધણું સલામત હતું, પણ હવે તેણે ખુદખુદ્યું માથુ ઉંચક્યું હતું. હવે જાહીરમાં રાજાનો તુચ્છકાર કરતો થયો હતો, અને ત્યારે શું તેણે પોતે પોતાની સલામતી માટે ચોંકવાનું ને ચેતવાનું ન હતું ?

તે ઉશ્કેરાયલો ઓરડાંમાં ઉપર નીચે ફેરા ફરવા પડ્યો. તેનાં કદમ નાતનાન હતાં, ને તે જરા જરામાં ગાલીચાની થોકડો ખાતો હતો.

જાન એ રાજ્ય શીલીપનો સાવકો બાધ થતો હતો ને તે એટલો જવાન ને રાજ્ય પોતે એટલો ઘરડો હતો કે અને બાધઓ દેખાય તે કરતાં આપ દીકરા વધારે લાગતા હતા ! તેણે, એમ છતાં, તેને બન્યું એટલો અલગ રાખ્યો હતો, અને પોતાના મેહેલના જે ભાગમાં પોતે રહેતો હતો ત્યાં ડાન જાનને રહેવા જોગી જગ્યા વડીક તેણે આપી ન હતી. તેને તેણે પાછલથી “સીરીન હાધનેસ” નો મોટો દરજ્જા ભરેલો ખેતાય પોતેજ આપ્યો હતો, તે પણ વધારે કરીને તો તેના મજાક કરવાજ હતું, કે બ્યારે મોહકાંણુ એ વળી કે લોક તે બધું ખરાં દીક્ષનું ને ખરૂંજ સમજ્યાં, ને આખું શેહેર પછીથી ડાન જાનને “પોર સીરીન હાધનેસ” ના ખેતાયથીજ બોલાવવા અને અને ઓળખવા લાગ્યું !

તે અચગીથીજ નસીબદાર હતો. શીલીપે યાદ કર્યું કે અચગીથીજ તેને જોય ને તેને જહાલથી ચાહે એવા તેના ખુલ્લં સીતારા હતા. વળી તે જોરેમંદ ને લડાયક ખી નહાની ઉંમરથીજ હતો. ખીલીક શું ને તેણે કદી ખંપ્યું ન હતું. જોરેમંદ અને ઝનુની ઘોડાઓ કે જેને કોઇ જોર ન કરી શકે તે ઉપર છેક નહાની ઉંમરે ખી એસવાની હુલ્લડાઇ કરીને તે તેમને તરત કાચુમાં લાવી શકતો. એક અજાણત જોધો થવા જોયું દરેક લક્ષણ તેણે એ મુજબ છેક નહાની ઉંમરથીજ દાખવ્યું હતું.

તેની સત્તા ને લોકોનો તેને માટેનો ચાહ દીન પ્રતીદીન વધતો આવતો

જોઈ તે એકાદ લડાઈમાં મારયો જવાની છેલ્લાં એ વરસોથી શીલીપ આજુ કરતો રહ્યો હતો, પણ તે ફેફટજ કરેલી આજુઓ હતી. ન તો તે બીમાર પડીને મરી ગયો, કે ન તો તે અત્યાતક કોઈ લડાઈમાં જમેહ થઈ ગયો. ઉલટું, છેલ્લાં દસ વરસમાં તેને રાજની નોકરીમાં શીલીપે દરજવાત લીધા પછી તેનો ભાગ્યોદય અહોનીશ વધતોજ આવતો હતો, અને આખાં સ્પેનમાં તે સફથી આગેવાન દરજ્જે ભોગવતો આદમી થઈ પડ્યો હતો. તેણે (રાજાએ) તેને ગમે એટલો પગાત નાંખ્યો હતો, ને તે તો તેને એક પોતાના નોકર તરીકેજ લેખતો, પણ લોકે તેને એક મોટા ધર્માવતાર કરી મેસાડ્યો હતો. તેઓ તેને એક દેવની કીસમે પુજતા, આહતા અને માન આપતા હતા. ઘણીક એવી લડાઈઓ પર તે ગયો હતો કે જ્યાં તે જો કદી જીવવા પામ્યો તોખી માહાત થયેલો, નાઉમેદ અને નામોશી વચ્ચે તે પાછો ફરશે એમ રાજાએ મનથી ગાંઠ વાંધેલા; ને તે છતાં તેમાં ખી તે ફતેહમંદ ને શીરાઝગરજ પાછો ફરી આવતો ત્યારે રાજા શીલીપ ખીજવાત અને શુરસાથી એકલો એકલો પોતાના હાથનાં આગલાં કરડી ખાતો.

અને આ છેલ્લી મોરીસ્કોને જેર કરનારી લડાઈ તો તેની સૈથી મોટી ને સફથી નામાંકીત ફતેહ પુરવાર થઈ હતી. એ લડાઈમાંથી તે જીવતો પાછો ફરવા પામશે એમ રાજાએ ખચ્ચીત કરીને માન્યું ન હતું. એ લડાયક પ્રજાએ આખાં યુરોપને હદ્દખુ અને ટુળખુ હતું, અને તેવાઓને પણ જમેહ અને જેર કરીને એ જશવંત તેટલોજ અછત નેદ્યો જોશવર નામના સાથે આવંદા પાછો ફર્યો હતો.

તે પોતે હજી તો જવાન હતો—નવજવાન, કે જ્યારે તેની ઉમરના સેનાપતીઓ હજી તો લડાઈના અનુભવમાં ખીલકુલ કાચા હોઈ શકે; અને તે છતાં તે વખતે આ ઉમરે પણ તે આખાં યુરોપમાં એક પેહલવાનનીજ પ્રસિદ્ધીએ પુગ્યો હતો—અને પ્રસિદ્ધી તે ખી એવી કે લોકોએ રાજાનાં દીર્ઘાયુષની જ્ય મનાવવાનું જેટલી દીલસોજીથી ઉપાડ્યું તેથી તેની જ્ય મનાવવાનું દસ ઘણી જ્યાદા દીલસોજીથીજ પુકાર્યું !!

એ છેલ્લાં દસ વરસનું કરતવ્ય હતું કે જેમાં તે એટલો વધ્યો ને આગાદ થયો હતો, તો કાંએ નહીં ખીજાં એ પાંચ વરસમાં તેને પોતાને માંથે તાજ પેહેડવાનો ખી લોભ પેદા થાય? કાંય નહીં? કાંય નહીં? તે શીલીપને પદબ્રજ કરી કે મારી નાંખી રાજતાજનો પોતેજ ઘણી થઈ ગેસે? કાંય નહીં?

ખરેખર, એકસો પડવા પછીની છેલ્લી એ દસ મીનીટનાં અવલોકનમાં એ બધા સરવાલા મેળવીને જોયું કે તેણે બીહીવા ને ફકરમંદ થવા જોશું હવે ખરેખર તેને માટે ઘણું હતું, ને ઘણું ગંભીર હતું.

તે (રાજા) કાંઈ અત્યાર તુલક ઉંઘતો ન હતો. તેનું બનતે તો ઘણીજ ખુશીથી ડાન જાનતો કાંટા અત્યાર આગમચતો તે કાઢીજ નાંખતે, પણ તેને ઘણો ડર થરપા થતો રહ્યો હતો. તેણે ખુસ્કી બેહ્યામથી એ વાતમાં ડાના ઓના અને ડાન એન્ટાન્થોની મદદ વટીક માંગી હતી, પણ તેઓ બંનેએ એ બેવકુશીભરેલા લોભથી બાઝ આવવા તેને હર વેળા દાનામથી ઘણો સમજાવ્યો હતો. તે એવો કંઈ તેઓ કને ટાગડો કરાવા માંગતો હતો કે જેથી જાન રાજ સામે શીતુર રચે છે એવો કોઈ ભયભીત આરોપ જાહેરમાં તેની સામે રજુ અને પુરવાર કરી શકાય, અને તે બાહણું પછીથી તેને હીમત સાથે જાહેરમાં જાહેર કરાવી શકાય; પણ પેલાં બેએ તેને સમજાવ્યું કે એવા એક સામે એવું કશું બી પુરવાર કરવું સીધું હેમાકાત પુરવાર થશે. તેને ફક્ત લડામ્મોમાં છપલાવાનો લોભ હતો, અને ઘરડા મેંડોઝાની બેટી મરાયા માટે ઘણોજ યુવંદ પ્યાર હતો તે સિવાય તેનો બીજો એક બી લોભ કે એક બી પ્યાર લોકોની જાણમાંજ ન હતો, તો તેવા એકથી ડરવા કે તેને મારવા જેવો એક જાંબલી બખેડો જાણીપ્રજ્ઞને થરપા કરવા જેવી જરૂરજ ક્યાં હતી ?

તેઓ આ બધું રાજાને ખરૂંજ સમજાવતાં હતાં. ખરેખર તો ઉપર કહ્યું તેમ તેઓ તેનાં કરતાં રાજાનાં પોતાનાંજ આચરાંમીથાંમાં વધારે હતાં ! તેઓને એ રાજા ગમતોજ ન હતો, માટે તેની વિરુદ્ધ એક બળવો કરાવી ડાન જાનતે સરતાજ બનાવાનો પોતાનો એરાદો તેઓએ ને જવાંન જોદાના કાન પર ઉપરાસાપરી નાખવા જોશું ઘણું કર્યું હતું, પણ એવા એક નેહસ્ત લોભ માટે તે શુદ્ધો જવાન કદી બી લલચાયો કે એકમત થયો ન હતો. ને જે હતો તેજ રહેવા માંગતો હતો, અને પોતાના “લોટ”થી પુરતો સંતોષી હતો.

તે ખરેજ રાજભક્ત હતો. તેને લલચાવા બેગી કદી બી તકરાર નિકળતી તો તેનાં તમામ બીન ફરી જતાં ! ને એવો ખ્યાલ કે વાત કરવાનું વટીક

ચુનાહબરેનું માનતો હતો, અને તેનું પ્રમાણીક છગર એવી દગાગાઇના એક નેહેસ્ત ખ્યાલથીજ પુરતું ડર ખાઇ જતું. તે રાજતાજને વફાદાર રહેવાની જાણ કરી હાંકતો નહીં, અને પોતાનાં “જદનમાંના લોહીનાં છેલ્લાં ટીપાં તક” દેશને ખાતર લડવાના ફડાકા હાંકતો નહીં; પણ કામ પડતાં વગર ગરબડ કે ટેલેંકરાઇએ તાજને પોતાનો જીવન વરીક હવરો ખુશીથી સચુદ્ધ કરી દે એવો તે એક શુદ્ધો દીવેર હતો.

તેનું લશ્કર તેની પુકે ને પગલે ચાલનાર હતું. તે છત મેળવીનેજ પાછો ફરવાના મુસ્તકીમ કરૂદ સાથ જો એક વાર ઘોડેસ્વાર થતો તો તેની સેના તેને તેડીજ જલતવારીથી વલગી રહી મદદ કરતી, અને આયંદા તેથી તેનું ધારેનુંજ પરીણામ થતું.

તે હીમત કદી હારતો નહીં. વીસ વાર મારી હાલવેલો જી તે કદી નામુંરાદ થતો નહીં કે દુસ્મનનો હુંયાલો છોડી દેતો નહીં. રણક્ષેત્રમાં પણ તે તમામ ખુશાલ અને ખુશમિજનજ રહેતો, અને તેની ફનોદનો ખરો ભેદ એજ જાણું હતું.

અને એ જાણ ખ્યાલો કરતો, ઉપર કહેવા મુજબ, શ્રીવીપ રાજા જ્યારે પોતાના મોટા ઝોરડામાં ઉપર નીચે ફેરા ફરતો હતો ત્યારે તેનો જોન જોન માટેનો એરાદો તે રાત્રે જની શકે તો જ્યાં ખુનખવાર જન્યો—એવો કે જો દોષ તે વખતે થાર મારી આવવાનું માંચે લેવાનું કેહતે તો એ રાજા તેને નિહાલ કરી આપતે !

તેણે જો ઉમીદો દીલે વસાવી હતી—એક તો જોનનું મરણ, અથવા જીજીનું તો તેનું લગન. તે પોતાના એ ભાઇને રકોટલાંડની રાણી મેરી વેરે પરણાવા ઘણાજ આતુર હતો, કેમકે તેમાં જી તેનો પોતાનો સ્વાર્થ સંધાતો હતો. એથી તેનાં રાજતાજનું મહત્વ એકદમ ઘણું વધી જાય એમ હતું, ને તે ઉપરાંત ઇંગ્લાંડની રાણી એલીઝાબેથ જોડે એવાં એક ખીજાં જળવાન રાજતા સાહરાથી ટકકર ઝીલવા એવડો સમર્થ જની શકે એમ તે પોતાના છવથી ગણત્રીઓ કરતો હતો. ટુકમાં, તેની દરેક લીલગાલમાં સ્વાર્થ અને લોભ હતો, અને તેજ કારણથી તો મેન્ડોઝાની મરાયા સાથનો જોનનો સંબંધ એક ઝટકે તોડી નાખવાને તે મજાગુનીથી હરાવ કરી ચુક્યો હતો.

તે આ “તુચ્છ” લગનની ઘણાંજ વિરૂદ્ધ હતો. તે સાગ આવે ત્યારે સખ્તા ધથી કામ લઇ આ કારજ ભાંજ પડાવનાર હતો. તે કદી પણ એ જો ખ્યારાંઓને શાદીથી એક થવા દેવા જોડેલો એકમત થાય એમ એક જી સંભવ હતોજ

પાછી તલ્લય કરી.

“નહીં, યાંનું, એક છોદરીઓ સારી પેહે છે.”

“પણ ત્યારે આજે આવી કાંએ નહીં?” તે બચ્ચ યમ; “નહીં આવવાની હતી તો દરબારી રેવાજ મુજબ આગવથી મને ના કેહવાડને કેની? તમે તો મીવાજ બાંણોછ!”

“માંક કરો, મેહેરયાંન,” તે ડોસાએ માંગી લીધું. “છેક છેલ્લી ઘડીએ અચમુચ માંડવાલ કરવું પડ્યું. અમે આગવથી જાણતાં નહીં.”

“પણ અચમુચ કાંએ માંડવાલ કરવું પડ્યું? તમે કેહજો તે છે તો સારી પેહે?”

“હા, પણ પછી આવવાનું બની શક્યું નહીં.”

તે ડોસો ઘણી અકરવકરમાં પડ્યો હતો. આ ગણત્રીયાજ અમળા ખરો જવાબ મેળવ્યા વના તેનો કેડો મેજે એમ જણાતું ન હતું, ને ખરી વાતનો બેદ તે જાહેર કરવા માંગતો ન હતો !

તે બાડે ડોસે ચાલતાં ચાલતાં તેના ભણી જોયા કરતી. તે પોતે કદમાં ન્હાની અને હીંગણી હતી, કે જ્યારે મેંડોઝા તાડ જેવો એકવડો ને ઉંચો હતો. જેથી જ્યારે જ્યારે ખી, વચમાં રેશણી મલતાં, તે તેનો ચેહેરો વાંચી લેવા ન્હાતી ત્યારે તેણીને ઉંચે આસમાનમાં તેના ભણી ઉંચી ચમને જોવું પડતું, જે લગાર રમુછ હતું.

મકરણ ૨૧.

“તમે શું કેહવા માંગોછ તે હું હજી સમજી શકતી નથી, જૉનરલ,” ડોના ઝૉના હજી એ બચ્ચ યમ; “તમે એમ ગોલ ગોલ કાંએ બોલ્યા કરોછ? તમે મને ખરો ખુલાસો આપવાને બંધાયલાં છોઓ. એમ છોદરીઓ મનને ગમે ત્યારે રાણીની સાહેલી તરીકે દરબારી સરઘસમાં આવે ને મનને ગમે ત્યારે આવવાનું મોકુફ કરે તે હું ચાલવા દબજ કેમ શકું?”

મૈન્ડોઝા ચુપ રહ્યો, પણ ડોનાં ઝેનાએ જરા ધમકાવીને આમ કહેવાથી તેને ખસ્યાણું લાગ્યું. તે જરા ખીહીયો પણ ખરો.

“બધાં લોકો માનેછ ને હું પોતે બી માનુંછ, જેનરક,” તેણીએ તે ડોસાને વળી પાછો મેળવી લેવાની મકસદથી સુસીએ ચઢાવ્યો, “કે તમારી તાજ તરફની વદાદારી ને તમારાં કામનાં પ્રમાણમાં જેતાં તમને જોઈએ એટલો થદ્દો કશોજ મલતો નથી, પણ વાંક તમારોજ છે! તમે પોતે પછાતજ પડી રેહવા માંગોછ તેમાં કોઈ શું કરે?”

“એ બધી તમારી મેહેરબાની છે, પ્રીનસેસ,” મૈન્ડોઝાએ જવાબ કર્યો, “મગર આજે મરાયા કાંએ નહીં આવી તેનો બાએસ ખુલ્લો કરવાનું મને માફ કરો. એ અમે બાપ દીકરીની કાંઈ ધરસંસારી બાનગી પંચાતી છે.”

“હું જે પુછું કે કં તે તમારે તમારાં ભત્રાંમાંજ માનવું,” તેણીએ ટણકાથી કહ્યું; “તમારે લગતી વાતમાં માહરે બીજો લાભ કે લોભ હોયજ શું? એમ તો વાત કરતાં તમે આએ તમારી માનવંતી જમ્યા ને રાટલી બી કોઈ દાહડે ચપ કરતી કે બોહી બેસશો! મરાયા મનને ગમે તો નહીં આવે એટલેજ શું?”

“એ આજનો એક વાંક માફ કરો.”

હવે તેણીએ જોયું કે તે ખુદો તો પસરતો ન હતો, ત્યારે તેણીએ થાક લાગવાના ઢોંગથી તેના હાથમાં પોતાનો હાથ ભેરવ્યો.

“બાપરે, હું તો થાકી ગઈ,” તેણીએ કહ્યું;—ને પછી નરમાશથી તેનો ધરડો હાથ દાબી તેણીએ ઘણી મમતાના દેખાવથી વધાર્યું, “તમે માહરી સાથે એટલી જુદાઈ સાચવોછ એમ, મારા બહાવાં મૈન્ડોઝા, મને આજતક ખજર નહીં હતી. તમે શું એમ ધારોછ કે એ ગમે તે બી વાત હોય તે તમે મને દેહો તો માહરો છવ જતાંબી માહરા હોક બાહેર તે જવા પામે? એ ધારતાજ ના. છવ જાય તો બલાસર, પણ હું અહીંનું સાંભળેજુ તાંડાં કરવાવાલી છેઉજ નહીં. એમ તો લેઝોની—રાગ ને રાણીને લગતી અકેકા એવી એવી વાતો મેં મારી છાતીમાં છુપાવેલી છે કે જે જાહેર કં ને લોકોને કહેતી આઉં તો કાલનો દુકાલ આજે પડે; પણ માહરાથી એમ થાયજ કેમ? માહરાથી કેહેવાયજ કેમ? હું તો ઉત્તરી તમને મદદ થવા માંશુંછ. હું તમારી સાથે કેવાં મોડલે મને વરતુંછ તેજ નથી જોતા?”

હવે મેન્ડોઝાના દરેક ઉપાયો ખુટ્યા ને તેને ત્યારે ખરું કશુંક કરી દેવા કરજ થઈ પડી.

“ખાનુ, મેં મારી દીકરીને તેની નાકરમાની માટે આજે માહરાં ઘેરમાં કેદ કરેલી છે,” તેણે તે વાત પાછી યાદ થતાં ઉકેરણીનાં બેશથી કહ્યું, “અને જો આવતી કાલ સહવાર સુધીમાં તે માહરી વાત નહીં માનશે તો હું તેને વોલાડોલીડના કિલ્લામાં—”

“જોહ,” જાણે હવે અંધું સમજી ગઈ હોય તેમ ડોના અંનાએ કહ્યું, “વાત તો ત્યારે કેથી એટલીબધી રસપર ચઢીછ ? મને ખબર નહીં. પછી ? પછી ?”

“પછી શું ?” મેન્ડોઝાને એ વાતજ અકારી હતી ! તે પાછો ચુપ રહ્યો, અને તેટલામાં તો તેઓ તેનાં મકાનની લગોલગ આવી બી લાગ્યાં, એટલે તેણે કદમ ધીમાં કરી નાંખ્યાં; પણ હજી પેલીએ તેના હાથમાં હાથ ભેરવેલો છોડ્યોજ ક્યાં હતો જે તેની વાત ?

“ત્યારે તમે બી એ લગનની વિરહ છેઓ ખરા,” તે મતલબી ઓરતે તે ધરડા વાંદરને હવે પકડમાં લીધો. “ખરાખર છે. વાજબીજ છે. રાજ બી તદન વિરહ છે ને હું પોતે બી. પણ તમે કીયા ધોરણથી એ શાદમાની નામંજુર કરોછ વાદ ?”

“આપે સમજજ નવું બેઠએ,” મેન્ડોઝાએ દયામણા દેખાવથી કહ્યું. “રાજ કાઈ બી દાહડો એ લગનને પોતાની બાદલી આપેજ નહીં, ને એક વખત પરણ્યા પછી રાજને જો એ લગન રદઆતજ કરાવે તો માહરી છોકની ઇજ્જત શું રહે ?”

“ઇજ્જત ?” તે ઓરત ચીબી થઈ. “એમાં ઇજ્જતનું શાનું ધારવાનું ? ધારો કે રાજ જાનતે બીજે ઠેકાણે પરણાવે તોબી હોન જોન મરાયાને કંઈ છોડી દે નહીં, અને—”

“ખાનુ, એમ જો મને કોઈ મરદે કહેવાની હાંમત કીધી હતે કે માહરી દીકરીની એમજીતની છાંટીએ છવવાનું અમારે માટે મુનાસેબ થવાનું છે તો હું તેજ થીએ તેની ડોડી ધરીને મરડી મેળત,” મેન્ડોઝાએ જાતીમાં ઉભરી આવેલા મોટા ગુસ્સા સાથે કહ્યું.

તે ઓરત અચાંણી પડી ગઈ. તેણીએ જોયું કે તેણીએ એવું એક મત આપીને જયારે કશું કાંઈ હતું. તેણીએ મોટેથી દરીને વાત ઉઠાવી દીધી.

“ઘણુજ નેક—ઘણુજ નેક તમે,” તેણીએ કહ્યું. “હું તો બાણુ-
તીનીજ, પણ જરા તેણી એખો યાંખી જોવાનું મને મન થયું. હવે માહક
મન સાંભળી લેઓ. તમે જે કરો છો તે તદ્દન વાજળી છે. એ લોકને હવે
જરા ખી મળવાનો આન્સ મલ્લો નહીં જોઈએ, નહીં તો તરત છુપાં પરણી
જશે, ને ખરાખી ઘણી વધી જશે; પણ તેમ વળી તમે એ પોરી પર
એમ તાખે થવાની જગરી કરો ને લોકમાં ચકચાર વધી પડે તે ખી નહીંજ
થવું જોઈએ. એ તો પથ્થર તળે હાથ છેં તે બળે કરતાં કરે વધારે નિકળશે.
હવે તો એ છોકરીને સમજાવીજ લેવી જોઈએ. તમે જગરીથી એમ
ક્રિયાક્રિય ને અચબુચ એ છોકરીને દુર કરી નાંખો તેથી લોક શું માનશે
તે કંઈ સમજેછું ?”

“શું માનશે ?”

“તે હું તમોને ખુલ્લું કરીને કહી શકતી નથી; તમોજ સમજી જાઓ.
એથી તો ઉલટા તમે તમારાં ગચ્ચાંની પાક મળજાતો નાશ કરી મેલશો!”
“ત્યારે શું કરવું ?” મંદોદરે ગભરાઈને કદરમંદ પુછ્યું.

“તમે તેને કેદ કરી મેલી તે કરતાં માહરી મદલાંહ લેવા માહરી પામે
દોડી આવવું હતું, ને હું એવી તરફીબથી કામ લેતે કે મરતાં એ જાન
સાથે મળવા કે એક બોલ વાત કરવા કદી ખી પાંમતે નહીં: પણ હજી
ખી કાંઈ ઘણું ખીગડ્યું કે મોટું થયું નથી. ચાલો મને મેળવો. પોરી
બધી રહીને અરધી થઈ ગેછ હોશે, ને હું એ બોલ પડાવી સમજાવીને
કેલવશ તો તરત માની જશે. કેમ, તમને ગમશે ?”

“ઘણું ગમશે,” તે બોળાબોલા ટોસાએ કહ્યું.

તે તદ્દન મનાઈ ગયો હતો. તે દીકરે, વધારા ને સાચો હતો, અને
એવાંજ માણસો બ્યાદા બોળાં થઈ શકે છે. તે કાવાદવાની દુન્યાદરીથી
ખીલકુલ ખીનમાહીતગાર હતો, ને આ મતલખી ઓરત તેને ફેરવી ફેરવીને
આવદા એમ સીસાંમાં કિતારી શકી તે માટે મનથી તે પોતે વડીક મલ-
કાયા ને મગડ્ય થયા વના રહી શકી નહીં.

તે આળાદ સકંબમાં આવી ગયો હતો. તે કેમ આવી એકને ના
કહે? વડા વઝીરની પત્ની અને વળી રાણીના ઘરખટલાની વડી, તે શું
ચાહે તો મરાયાનું બલું નહીં કરી શકે? તે, તેથી, આંટામાં આવી ગયો.

“હું પોતે અંદર આવવા નથી માંગતો,” એ બધા વિચારો કરી
અંતરે તેણે સમજાવ્યું. “હું હોવશ તો વળી તકશર થઈ જશે. તમોજ

અંદર સીધારે ને એને સમજાવો.”

“હા, તેજ હીક પડશે,” ડૉના ઁના તરત એકમત થઇ. “તમે તમારે મને ખાસતાં વેર મેળીને જતા રહેા. પછી હું બનશે તો એને માહરી સાથે લઇનેજ જવશ. હવે કેહોની, માહરી આગલ મન મુકીને તમે વાત કીધી તેથી સાઈ થયું કે માહું?”

“સાઈ,” તે ડૉસાએ કબુલ કર્યું. “મને માહરી એ એહુંદી ચાલ મોકલ કરે”—ને તે એ હાથે પગે લાગ્યો.

ત્યાર પછી તે પ્રીન્સેસને પોતાનાં મકાન પર લઇ ગયો, કે જ્યાં પેલા એહેરા રખેવાલ મારટીનને જગાડતાં તેને ઘણું હજી પર આવ્યું.

“મારટીન,” તેણે અંતે જેહેમતથી તે ખાસતું જોડાવી તેને ગલચી-માંથી હીળવીને સળગત કરતાં કહ્યું. “પ્રીન્સેસ એ મીસ મરાયાને સાથે લઇ જાય તો લઇ જવા દેજે, ને તું તાહરે સુખ જજે. હવે જા, એ બાંનુને મરાયાના ઓરડા તક પુગાડ,”—ને પછી પ્રીન્સેસ તરફ ફરીને વધાર્યું, “હવે મને ત્યારે રજા છે?”

“હા, હવે ફતેહ કરે; હજી તો તમોને ઘણું કામ હોશે,” ડૉના ઁનાએ કહ્યું અને પછી મેન્ડોઝા તે અગળાને મારટીનના સ્વાધીનમાં સોંપી જતો રહ્યો. હજી તો તે બાપડો જમવાનો બી હતો!

બીજા હાથ પર ડૉના ઁના ઘણી મલકાતી-મરાયાને મળવાની ઉમીદથી અંદર ગઇ. તે છોકરી એ રીતે સદંતર તેના કબજામાં આવે તો કંઈ રંગ જમાવી શકવાને તે ઉલટમાં હતી, પણ મરાયા ઘરમાં હતીજ ક્યાં ને તેને મળવાની હતી? તે તો વાંચનારને શેરાણુ છે તેમ તેના જ્ઞાનની પનાહ હેઠળ ખુદ જ્ઞાનનાંજ ઘરમાં સલામત હતી; અને તે બધી બાતમી શું ડૉના ઁના અંદર જતાં સાથે ગરીબ બીચારી આંધલી આઇનેઝ મારફતે મેળવી લેવાને ફતેહ પામશે?

તે “ઘરડો વાંદર” (મેન્ડોઝા) તેને એમ એકલી મુકી જતો રહ્યો તે એ સતાધીકારી અગળાને ઘણુંજ ગમ્યું. તેણીએ છુટકારાનો દમ એન્ચો તેને એજ જોઇતું હતું. તે મરાયાને એકલીજ મળવાને એકલી મળીને ત્યારે તેમજ ધમકીની સમજાવતેથી એ છોકરીનો તરત કબજો લઇ લેવા ચાહતી હતી. તે ત્યારેજ ડૉન જ્ઞાનને પોતાની મરજી મુજબ નચાવી શકશે એમ તેણીને ખાતરી હતી. ડૉન જ્ઞાનના મરાયા વાસ્તેના પ્રાઇ ખ્યારની વૃણા

અણુદદ હતી તે વાત એ ફરેણી ઓરત અચ્છી રહેશે જાણતી હતી, અને તેથી ડૉન જૉનને તામે કરવા જોઈયું તે મરાયાને પોતાનું હથ્થાર બનાવા ટાંપેલી હતી.

તે પોતાની કુનેડ ને પુરતાજ પર ઘણી મુસ્તાફ હતી. ને હમણાં આ છેલ્લી ઘડીઓનો તમાસો મનમાં વાદ કરીને પણ પુરતી મગન થતી ને મલકાતી હતી. ઘરડો મેન્ડોઝા ફેવી ક્રીસમે મરાયાની વાત તેનાથી છુપાવા ને ઉડાવા ચાલતો હતો, અને તે છતાં ફેવી તરફીયથી તે ડોસાને ફેરવી ફેરવીને આપદા તે ભેદ કેહતોજ માત્ર નહીં પણ પગે પડતો ને કાલાવાલા કરતો વડીક તેને બનાવી શકી તે તેની વાદ કરતી, અને પોતે તે બાંધે પોતાનાં મનથી મુઆરકબાદી લેવાની ખુશી મનાવતી હતી.

તે અંદર ગઇ.

એહેરો માર્ટીન આગલ આગલ ચાલતો હતો. તે મેન્ડોઝાના હુકમ મુજબ મરાયાના ઓરડાનું બારણું તેને બતાવવા આવ્યો હતો.

તેણે ત્યાં જઈ મરાયાના ઓરડામાં જવાની ચાલને લગતું આગલું બારણું ઉંઘાડ્યું, એટલે પ્રીન્સેસે તેના કાનપર પડી પુછ્યું, “ક્રીઓ, પેલો નાકેતોજ ઓરડો કે?”

“હા, નામવર બાંનુ,” ઘરડા માર્ટીને જવાબ કર્યો.

“બસ ત્યારે, હવે તું તાહરે જ ને બાહાર બેસ,” તેણીએ હુકમ આપ્યો “હું તેણીને પોતેજ મક્કશ. હું અચ્છુચ ને એકલીજ. અંદર જવા માંગુછ.”—અને એ હુકમ થતાં માર્ટીન અદખથી નમીને આગલી તરફ પાછો ચાલી ગયો.

31/44

ડૉન ઓના એ પછી એકલીજ આગલ વધી. તેણીએ તે ઓરડા તરફ જઈ એક નરમ આંચકો માર્યો તો બારણું ઝપાટા સાથે અવાજ કરતું ખુલી ગયું, અને તેણીએ જોયું કે તે વખતે ઓરડામાં ટેબલ પર એક ઘણીજ ધીમી બતી બળતી હતી; પણ જેવી તે એક બે કદમ અંદર દાખલ થઇ કે તરતજ તેની ને બતીની વચમાં એક છોકરીનો ઓલો પડ્યો, ને તેજ પહે તે બતી એકદમ ગુલ થઇ ગઈ. તેણીને લાગ્યું કે તે ઓલા યા આકારે તે બતી આગલ ધસી જઈ જાણી બુલ્બને તે એક સેકંડમાં ગુલ કરી નાંખી !

તે બીહધી. તે ઓરડો હવે તદ્દન અંધારામાં વીરલાઇ ગયો હતો, અને તેથી બતી ગુલ થઈ જતાં સાથે ડર બાજ જઇને તેણીએ અન્ય-

ખીનો એક ધીમો પુકાર કર્યો. એ શી માહકાણ હતી ? તે આગળ વધતી અંધારામાં અટકી ઉભી.

જે મેન્ડોજા જેવા એક ખરા રાજલક્ષ્મી આ ઘર નહીં હોતો તો કોઈ ખી કાવત્રું થયેલું હોવાના ડરની મારી ત્યાંથી તે છવ' લઈને તરત નેહાસીજ જતો; એક પલ ખી થોળતો નહીં. તે બાંધતી હતી કે તેના દુશ્મનો ઘણા હતા, ને તે કેથે ખી પુરતી સલામત નહીં હતી. તે તેની ઘણીજ એકસાઈમાં રહેતી ને ફરતી હતી; પણ આ વખત તો ખીજીજ પહે શીકર મટી જતાં ને છવ' હડતાં તેને લાગ્યું કે જે છોકરીનો ઓલો તેણે દોવો ગુલ કરતો જોયો તે કોઈજ નહીં પણ મરાયાજ હોવી જોઈએ. ખીજું અત્યારે તે ઘરમાં કોણ હોય ? આઈનેજ તો તેના લક્ષમાંથી હાલમાં અજાણ જેવી રીતે નીકળીજ ગઈ હતી.

“ મરાયા, તું અહીં છે ? ” તેણીએ એ ઉપરથી ખોતે ઉભી હતી ત્યાંજ ઉભી રેહી પુછ્યું.

“ તમે કોણ છેઓ ? ” કોઈ છોકરીએ એ સવાલના જવાબમાં ધીમા નરમ સાદે પુછ્યું અને તેની લગભગ અંધારામાં આવીને નરમાસથી તેનો હાથ ખી પકડી લીધો.

“ એ તો હું છેઉ—પ્રીન્સેસ,” તેણીએ તે સવાલના જવાબમાં ખોતાને ઓળખાવતાં કહ્યું.

“ આરતે વાત કરો; ઘણું આરતે બોલો,” તે અવાજે માંગી લીધું.

“ તું ખીહી ના, દોકરા,” પ્રીન્સેસે હીંમત આપી; “ અહીં હવે ખીજું કોઈ નથી. હું એકલીજ તુંને ખાસ આહીને મળવા ને એ વાત કરવા આવીછ.”

“ ને માહરા પપા ? ”

“ તેવણ અહીં સુધી આયાતા તો ખરા, પણ મને ખાહારનાં ખારણાં આગલ મુકીને ખાહારથીજ પાછા આવી ગયા,” પ્રીન્સેસે તરત હીંમત આપવાની મક્કસદથી ખુલાસો કરતાં કહ્યું.

“ પણ તમે ત્યારે કાંએ આવી રાત્રે અત્યારે અહીં સુધી તરદી લીધો ? ”

“ તુંનેજ મળવા,” પ્રીન્સેસે પાછું કહ્યું; “ પણ બતી કરતી ? બતી કાંએ જુલવી નાંખી ? હું આઉ ને તુંને મહુંં તેટલાંમાં તે બતી ગુલ કરવાથી મને તો એવી ખીહીક લાગી ! હું તો ધારતીતી જે તું હતું

પછવાડેના ઓરડામાં હોશે !”

“કોઈને અંદર આવતું જોતાંજ મને દ્રાણ પડી આવી તેથી મેં માદરી સલામતી ખાતર જતી બુજવી નાંખી,” તે છોકરીએ હાવકે જવાબ કર્યો; “હું શું જાણું જે તમો હોશો ?”

“પણ હવે પાછી મળગાવની ?”

“હવે તો રહેવાજ દેઓ. આપણે અંધારામાંજ વાત કર્યે. જતીથી બાહરનાં લોકોનું ધ્યાન ખેંચાએજ, ને આજે હું ઘેરમાંજ રહેલી છેકું તે હું કોઈને જાણવા દેવા ખુશી નથી. આવો, મને તમારો હાથ આપો, ને હું ખુરસી આગલ તમોને લઈ જઈશ. માહરે પગે આપો ઓરડો આવી રહેલો છે.”

ડોના જોતા હતી. તેને આ અધારી મીલાકાત ઝાઝી ગમી તો નહીં, પણ તેણીને પોતાની મનસૂય કાઢી લેવાની હતી, જેથી તે મરાયાને હાલ રાજીજ રાખવા ચાહતી હતી. તેણીએ, તેથી, તેના માંગવા સુજ્ય તેને પોતાનો હાથ આપ્યો, ને તે આગાહ તેને એક મજેહની સુખકારક કો-એર આગળ લઈ ગઈ, ને તેમાં તેણે તેણીને બેસાડી. તે પછી પગ નહાતું રટલ ગયડાવી કાઢીને તે પોતે જી તેની નજીકમાં તેના પગ આગળ બેઠી.

આઈનેઝ—અને વાંચનાર જાણે છે તેમ આ અંધારી મીલાકાતવાલી છોકરી કોઈજ નહીં પણ ગરીબ આંધળી આઈનેઝજ હતી તે—ખાસ કરીને છુપાવાજ માંગતી હતી. તે ઘણી પકડી ને કાવડી હતી. તે આંધળી હતી એટલે એ ઇંદ્રીની ખુટ તેને ખુલાવદંતાકાએ ખીજી ઇંદ્રીઓમાં બેવડી રીતેજ વાળી આપી હતી, અને તેથી વિજળીને વેગે તે આંધળી છોકરીએ અંધારામાં ખ્યાલ કરી લીધો કે એ અજબા અત્યારે અહીં સુધી શું કરવા આવી હતી તે; મરાયાને ખાતર, મરાયા થઈને હાલ તો માપી જોવું, ને પછીની વાત પછી થઈ રહેશે.

તેણીએ જતી ગુલ કરી નાંખી ત્યારે એ કાણ હતું તે કાંઈ જાણી-નેજ તેમ કર્યું, ન હતું અત્યારે પ્રીન્સેસ તેઓને ઘર મરાયાને મલવાની આરજી કરતી આવે એ વાતનો તો એ ગરીબ આંધળીને સ્વાનો જી ક્યાંથી હોએ ? તેણીએ તો કોઈને ઓરડામાં દાખલ થવાનો સનસારો સાંભળ્યો, અને ત્યારે મરાયા કેદ નથી ને કાવડું પકડાઈ આવતું જવાવાની કલટમાં તેણીએ એક ઝટકામાં જતી બંધ કરી દીધી.

હજી જી તે છુપીજ રહેવા ચાહતી. તેનું એ નાંધળું કાવડું એટલી હદ સુધી જોતાં જોતાંમાં આગળ વધ્યું હતું કે હવે જી તે આઈનેઝ

તરીકે બહાર થવા માંગતી ન હતી. તે બંને બેહેનોનાં કદ ને અવાજ ઘણાંજ એક મલતાં હોવાથી આ ન્હાની ઠગાઇ નીભે ને ચાલી જાય એમજ હતું. તેને ખરેખર ઘણીજ જાણસા થઇ કે ડાંના એના જેવી એક આગેવાન બાંનુ મરાયાને સોહોધતી કાંચે આવી હતી તે ભેદનો નિર્ણય કરી લેવો.

તે બીહી ગઇ હતી. મરાયાનો ડાંન જાંન જોડે રસ્તે ભેટો થવાના નસીબવાંન જોગ બાબે એ ગરીબ બાળા કશુંજ બાણતી ન હતી. તે તો એમજ જાણતી હતી કે મરાયાતો દરખારી મેલાવડમાં ગયલી હતી ને ત્યાં ગયલી હોય તો અલગત ડાંના એનાને ત્યાં મળવીજ જોઇએ, ત્યારે તે વળી તેને અહીં સોહોધતી કેમ આવે? એ ઉપરથી દીસ્તુંજ હતું કે મરાયા દરખાર તક પોહોંચવા પાંખી ન હતી, ને કાંઇ બી બીગાડ ખરપા થયો હતો; અને ત્યારે તે કેટલો ને શું તે કદાપી આ પ્રીન્સેસ જોડેની વાતચીતથી નકકી કરી લેવા તે છોકરીને એકદમ ઉલટ થઇ હતી.

તે (ડાંના એના) નો, અલગત, તેને મરાયા સમજી બેઠી બેઠી ગાડું ભરીને બકવાત કરી ગઇ. તેના ડાંન જાંનને વાસ્તેના મોટા ખ્યારને તેણીએ તદ્દન વાજબી દરાવ્યો, ને તેના સંબંધમાં તેને થતી હાડ-મારીઓ માટે પોતાનો જીવ તદ્દન “બળી જવા”ની અનેક દીલસોજીઓ કહી સંભળાવી. વળી આજ રાત્રે તેણીના બાપે તેને જુલ્માનથી કેદ કરી, અને જેને તે આટલા મોટા ખ્યારે ચાહતી હતી તેને આખી બલક માન આપવા એકઠી થઇ ત્યારે તે આંખને ટાઢક આપનારો, દેખાવ જોવાથી “જુલ્મી મંડોઝા” એ તેનેજ બિચારીને બાકાત રાખી તે ગેરધન્સાદ માટે બી તેણીને પોતાને ઘણુંજ લાંબી આવવાનું તેણીએ બહાર કર્યું.

ધરડા મંડોઝાથીજ તે એ ખાતમી મેળવી શકી હતી તે પણ તેણીએ કહ્યું. ને તે કેહવા નહીં માંગતો છતાં કેવી તરફીબથી કામ લઇને તેણે અતે તેને પોતાના સડંબમાં લીધો તે બધું ઉકમાઈથી કહી સમજાવ્યું.

“મેં તો એ તાહરા ધરડા બાપને એમજ સમજાવ્યું કે હું બી એ લગનની તદ્દન વિરૂદ્ધ છું, ને તેથી માહરે બંગલે તુંને થોડુંક સુધી લઇ જવા ને રાખવાની એવણે ઘણીજ ખુશીથી મને રજા આપીજ. એટલા વાસ્તે હમણાંજ તું ચાલ. જાહદી તૈયાર થા. આજ રાતથીજ હું તુંને માહરા આશરામાં લેઉં, ને પછી તું જોજે તો ખરી, માહરી દીકરી, કે કેવી રીકતથી હું તાહરી એ ઉમેદ ચંદરોજમાં પાર પાડી આપું તો!”—અને આઇનેએ એ બધાંનો શો જવાબ કર્યો?

પ્રકરણ ૨૨.

આમનેઝ, અન્નપત, સારી રવેસે સમજતી હતી કે આ એક મોટા ને ગંભીર જોખમનો અખતરો હતો, પણ ડૉના ઁના આવી એટલે પોતે પકડાઈ આવવાની બીહોદ્ધી તોણીએ બની યુગ્મની નાંખી હતી, કે બ્યારે ત્યાર પછી તે આવનાર ડૉના ઁના હતી એમ માહિતી ને ખાત્રી થતાં તે પોતે તેની બહારી બેહેન મરાયાનું શું થયું હતું તે જાણવાની એક છત્રાસુ આતુરતામાં એટલી હદ સુધી ખેંચાઈ ગઈ કે પોતેજ મરાયા હતી એવાં પેત્રા આશુ રાખવાનું તેને સ્વભાવિક મન થયું, અને હવે પરીણામ માટે તે કમનસીબ આંધળી છોટરી ખરાં છગરથી ઘુછ રહી હતી !

તે ડૉના ઁનાને ઘણી અચ્ચી રવેસે ઓળખતી હતી. તે કપડી, કળાયાજ, પ્રપંચી અને કીનાખોર હતી એ આમનેઝથી કોઈ મુરતે અન્નપત્યું ન હતું, અને તેની એકને આ રીતે કાગવામાં તોણીએ ખરેખર એક જોખમ ભરેલો અખત્રો કર્યો હતો એમ તે પોતાનાં મનથી સારી રવેસે જાણતી હતી; પણ હવે છટકવાની બારીજ ક્યાં હતી? હવે તો નસીબ આવડે ને કરે તે ખરું એવી ગણતરી ને ધારણાઓથી તોણીએ ચાતોક્ષ કામ લેવાનું હતું ! એટલા વાસ્તે બ્યારે ડૉના ઁનાએ તેને તૈયાર થઈ આવવા વરદી કરી ત્યારે તે કશી બી આનાકાની વગર તે રાજકિય બાંનું જોડે ધરમાંથી બાહરે જવા એકઠે બોલે તૈયાર થવા જવા ઉઠી.

તોણીને પુરતો ગમરાત થઈ ચુક્યો હતો. ડૉના ઁનાની વાતચીત પરથી ક્ષપ્ત, સહમન્યું હતું કે મરાયા તે રાત્રે દરબારમાં નજ હતી—અને જો તે ત્યાં ગઈ નહીં તો ગઈ ક્યાં ને તે બાપડીનું થયું શું? એ બી તે એકઠે બોલે તૈયાર થવા જવા ઉઠી તેનો એક જોરાવર બાએસ હતો. તે અત્રે કેદ પડેલી પોતાની બહારી બેહેન માટે કશીજ ખાતમી મેળવી ન શકે કે તેને કશીજ મદદ કરી ન શકે એમ હતું, કે બ્યારે ડૉના ઁના જોડે જવાથી આ કેદમાંથી તે જો રીલાઈ પાંખી શકે, ને પછીથી કોઈ તરફીયથી એ અગળાના હાથમાંથી છટકી જવા પાંખે, તો મરાયાની તસ્લાસ કરી તે તેને કાંઈ મદદ કરવા ઘણીજ આતુર બની ગઈ હતી.

તોણીએ વળી જોયું કે મરાયા તેના પીતાને બી અત્રેથી નહાસવા પછી મુતલગ કેથે મળીજ ન હતી એ પણ દીસ્ટુંજ હતું, કેમજે ડૉના

ઐનાના કેહવા મુજબ તો ઘરડો મંડોઝા પોતેજ મરાયાને કેદ કરેલી હકીકત તેને કહીને તેણીને તેઓનાં ઘરનાં બારણાં તક મુકી ગયો હતો; અને એ બધો મામલો તપાસતાં મરાયા ક્યાં ગઈ ને તેનું શું થયું ને માટે અંધળી આઈનેઝને ઘણો ગભીર ભય બરપા થયો.

“હું તો અવસ્યથીજ તાહરાં ને ડૉન જૉનનાં લગનની તરફેણમાં છેલ્લું,” ડૉના ઐનાએ આઈનેઝને મરાયાજ બાણીને પોનાતું તાહેલું બરી રાખ્યું. “માહરી ને રાજની મુઝ એ બાબે એકજ છે.”

“શું રાજ બી ત્યારે અમારાં એ લગનની તરફેણમાં છે?”

“હા; તે તો, અવસ્યત, તેની મતલબમાં રહે,” ડૉના ઐનાએ હસીને ખુલાસો કર્યો. “તે તાહરા જૉનના લડાયક વ્યભાવથી બીહેછ તેથી તેની મતલબ કે તે બ્યાં ત્યાંથી તાહરી સાથે પરણીને તાહરી મોહીનીમાં ફસે તો તેને પોતાનું રાજતાજ ખોલવાની ફકર રાખવાની જરૂર નહીં રહે; ને તેથી તે બી એ તમારાં લગનની તો તરફેણમાંજ છે.”

“ને જૉન રાજની એ મક્કસદ બાંહેછ?”

“બાંહેછતા હોવાજ જોઈએ,” પ્રીન્સેસ ઐનાએ જવાબ કર્યો. “મેં પોતે આજ ને આજ તેવણને બે ચીઠી લખી, જેમાંની એક પેહલી તો તેવણે દીવાપર બાળી નાંખી એમ મને જવાબ મળ્યો. તેવણ સમબ્યા કે દ્રોષએ ખ્યારનાં કાંઈ ઘેલાંચેડાં તેવણ પર લખ્યાં હોશે, પણ બીજું કાગળ જે મેં એ બાબે વધારે ખુલાસેવાર લખેલું છે તે તો હું ધારૂં કે અત્યાર આગમત એવણે વાંચી લીધેલું હોવુંજ જોઈએ.”

“તમે શું લખ્યું?”

“તે પોતેજ તુંને કાલે માહરે ત્યાં મળશે ત્યારે કેહશેની?” ડૉના ઐનાએ ઉકમઈ લખતે કહ્યું. “મેં તેને ખાત્રી આપીછ કે તે જે ધીરજ રાખે ને મને-બધી ગોલવણો સરંજમ ઉતારવા દે તો રાજને શીશામાં ઉતારીને હું એ કારજનું કામ જરૂર નક્કી કરી આપશ. તું પોતે તો એ આજે રહાંજે પાછો ફરવા પછી એને મળીજ નથી કેની?”

“મુતલગજ નહીં,” આઈનેઝે નાહિમેદીની એક ખરાં છગરની આહે સાથે કહ્યું; “હું કાંહાં મળું? હું કેમ એવણને જોઈ શકવાની હતી?”

“ચાલ, કંઈ નહીં; કાલ પરમ હુ માહરાં મકાનમાં તમે એઉને મેળવશ,” ડૉના ઐનાએ હીંમત અને લાલચ આપી; “જા, મેં કહ્યું તેમ

હવે તું તાહરે જલદીથી તૈયાર થા.”

“હુ એક મિનીટમાં તૈયાર થઈને આવી; તમે અહીંજ બેસજો,” આમનેજ માંગી લેતાં કહ્યું, અને પેલી કશો બી વાંધો કે જવાબ ‘કરે તે આગમ્ય તો બારણું ખોલી, તેને અંધારામાં એકલી છોડી, તે આંધળી છોકરી બાહરે સડી ગઈ.

હાના અંનાને આ જરા થઈને ગમ્યું નહીં. તે આવી ને આવી એ હેમક છોકરીએ બતી ગુલ ફરી નાંખી ને પછી તે પાછી સળગાવીજ નહીં, તથા હમણા વરીક ડેસ કરવા પાસેના રૂમમાં ગઈ ત્યાં તેણીને સાથે લઈ ન જતાં બજારમાંથી હજી બી અધારામાં છોડી ગઈ તે બધું તેણીને ઘણું જરાજી પેદા કરનારું ને વીચિત્ર લાગ્યું.

તે પોતે હડીને તેની પુઠે જતે, પણ પેલીએ બાહરે જઈને બારણું બંધ કરી લીધું હતું તેના બુદ્ધિએ અવાજ તેણીને કાંને આવ્યો હતો, એટલે કંઈ ફરફરતીચર અથવા બારણાં સાથે અફળાઈ જવાના કરથી તે પોતાની બેકમાંથી ઉઠવાની હાંમન કરી શકીજ નહીં, ને બેસી હતી ત્યાં અજાણ થતી બેસીજ રહી.

તાજુબ તો એ હતું કે પાસેના ઝોરડામાં બી ‘મરાયા’એ બતી સળગાવી હોય એમ હાના અંનાને જરા બી લાગ્યું નહીં. સળગાવે તો ઊગ્નસનો કંઈ રહેજ એવો બી તો એ ઝોરડા તરફથી આવે કેની? અને ત્યારે એ છોકરી અધારામાં કેમ કામ લેતી હતી તે બાબે તે અજાણ ઘણી અજાણ થઈ. તેની એક બેહેન આંધળી હતી તે તેને ખબર હતું, ને તે તાજુબ કરતી હતી કે શું આંધળાંઓ સાથે વસતાં આસામીઓ પોતેબી આંધાપો પાંખી ગયાં હોય તેમ અધારામાંજ કામ લઈ શકવાની તેમને પણ તબેહ થઈ જતી હશે?

પણ ને એ બધા તરફો કરતી હતી તેટલાં તો આમનેજ તે હતી તે ઝોરડામાં પાછી ફરી. તેણે મરાયાને પોતાના પોપાકમાં નહસાડી મેલી હતી એટલે મરાયાનો પોતાનો પોપાક ને યુરખો બાહરેજ મોજુદ હતાં, ને તેણીએ એક તડાકો પેહડી લઈ પોતાનો એહરો યુરખામાં છુપાવી લીધો હતો. ‘કોઈ જુએ તો ઝાળખે નહીં ને ચકચાર થાય નહીં’ તે મતલબથી તેણીએ યુરખો ઓઢી લેવાનું હાના અંનાને સમજાવી લીધું.

તેણીને બી તે ગમ્યું. તે સતોવહી મરાયાને પોતાના મેહેલમાં લઈ જતી અને છુપાવતી હતી એ જાહીર થયું જોવા તે પોતે પણ ખુશ કે

તૈયાર ન હતી. તે એ રીતે મરાયાને હાથ કરી લઇને ડાન જાન પર પોતાનો કાપુ ચલાવા ચાલતી હતી, અને તેથી તે એમ અને એમ છુપીને તે છોકરીને લઇ જવા માંગતી હતી, માટે “ મરાયા ” એમ પોતાનું બધું મોઢું માથું છુપાવીને તૈયાર થઇ આવી તે એ ગર્જુત્રીયાજ અળખાને પોતાને બી એર નાંસ્તીજ ગમ્યું.

તે પછી તેઓ આગળ બારણું ખોલી બાહેરની બતીનાં ઉજાસમાં આવ્યાં, અને ઘણે વારે એમ શેશણીનું અજવાળું પાંછું જોવાથી ડાના અંનાએ એક છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, કે બ્યારે તેઓને આવતાં જોઇ ઘરડો મોટીદાર મારટીન—જે હવે તો બગતોજ ખેડો હતો તે—તરત અંદાજથી ઉભો થયો, અને આગળ બારણું ખોલી નાંખી તેમને ઘરમાંથી બાહેર પડવા થકી તેણે રસ્તો મોકલો કરી આપ્યો.

તેને વેહેમ તો કશો હતોજ નહીં. એ મરાયા નહીં પણ આઇનેજ હતી એમ તે બહેરા યુદ્ધેમીયાંને જરા એ શંકા થઇ નહીં. થાયજ કયાંથી? હાલમાં તો આઇનેજ મરાયાનાજ નાંણીતા પોષાકમાં હતી, ને અમોએ આગળ કહ્યું છે તેમ તે બંને હેતવંતી બેહેનો એકજ ઉંચાઇની ને લગભગ એકજ સરખા અવાજની હતી.

પ્રકરણ ૨૩.

અલખત, ગરીબ અભાગણી આઇનેજને બડી મુશ્કીલ વચ્ચે કામ લેવું હતું. કોઇના બી આધાર કે ટેકા વગર તે આંધળી બિચારીને પોતા પરજ મદાર બાંધી અટકળ અટકળે હોમત સાથે ચાલવાનું હતું, પણ તે બાળુનાં સઘળાં પગડ્યાં ને પગવાટ વટીક વરસોંથી તેને પગે આવી રહ્યાં હતાં, એટલે ચોકકસ કદમોની પોતાની કરી રાખેલી ગણત્રી મુજબજ કામ લઇ તે હાલમાં આગળ વધતી હતી.

અને હવેજ ખરી મુશ્કીલ સાંમે આવીને ખડી થઇ હતી ! તે જરા બી. અચકે અથવા ડોકર ખાય તો સઘળો પ્રપંચ તાગડતોજ પકડાઇ આવવાનો મંજાળુત અને જીવંસંતોસત લય હતો. કાંઇ બી કરવું જોઇએ

અને કાંઈ બી થયું જોઈએ, અને તે પ્રીન્સેસ ઔતાનો મહેલ—કે જે કાંઈ વળેા દુર નહિં હતો અને રાજના મેહેલને લગતા વિભાગોમાંજ આવેલો હતો તે—આવી લાગે તે પહેલાં તે આંધળીએ કરી નાંખવું હતું !!

અને હયાં તેઓ એક મોટા મહેરાજ અને થાંભલાવાલા કુશાદે ચોક્કમાં થઈને પસાર થતાં હતાં તેજ વખતે આઈનેઝ અચ્ચુચ અને એકદમ યાદ કરવા પાંખી કે તે મુરીય ગેલરીને લગતા તખ્તવાલા ઓરડાની હેક્લના ચોક્કમાંનો એક થાંભલો એક બાબુથી તમામ પોલો હતો. એ વાત કાંઈ બંધાનેજ ખબર નહિં હતી, પણ એ જે બહેનોએ રમત કરતાં એક વખત તે થાંભલાની એ હાલત જોઈ લીધી હતી, અને ત્યાર પછીથી આઈનેઝ અચારનવાર પોતાની ગણતરીથી એ થાંભલો પાછો ને પાછો જોઈ કાઢતી હતી. તે થાંભલો આ વખતે કલાપી તેણીને મદદ કરી શકે એમ તે છોકરીને અચ્ચુચી ઉમેદ થઈ.

એટલા માટે તે ડોના ઔના જેવી એક માનવંત બાંતુના અદ્યને ખાતર હોય તેમ જરા પછવાડે ને પછવાડેજ રહી, અને પોતાની ચોક્કસ ગણતરી મુજબ જેવો તે પોલો થાંભલો આવ્યો કે એકાદ કદમ પછવાડે હકી જઈને એક આંખનાં પત્તરામાં તે થાંભલામાં ભરાઈ ગય.

તે ફક્ત એકજ પળનું કામ હતું. દેખતાંઓ વટીક નહિં કરી શકે એટલી બધી સીધત, ઝડપ અને સમયસુચકતા સાથે તે આંધળી છોકરીએ આ કટોકટ સમયે કામ લીધું હતું, કે બ્યારે એવી કોઈ બી હીલચાલથી જોખમર ડોના ઔના તો આગળ ને આગળ વધ્યાજ કરતી હતી, અને તેણીએ મરાયા (આઈનેઝ) પોતાની સાથે નહિ હોવાનું ખરેખર ધણુંજ મોટેથી બોલ્યું.

તે ત્યારે હેગતથી થય થઈ ગય. અચ્ચુચ ને ઉચાઉચ એમ તે ફક્તી ક્યાં જતી રહી હતી? તેણીએ દુર સુધી તે ચોક્કવાલા શીક્ષા ઉત્ત-સમાં આંખ ખેંચીને નિઘાહ પુગાડી. તેનો ચહેરો ગુસ્સાથી લાલ થઈ ગયો, અને લોહી નિષ્ક્રમે નેટલી હદ સુધી તેણીએ કીનાથી પોતાનો હોઠ કરડ્યો. તે પાછી ફરીને લાંબે સુધી પાછી જઈ આવી, પણ તે છોકરી જાણે પાતાળનાં પેટમાં ગરક ગય હોય તેમ કેથે બી મુતકગ નજર આવી શકી નહિ!

તેણીની મુંજવણ અને ગુચવણ, ગભરાત અને અન્યથા, પાર તનાનાં હતાં. તે ગઈ ક્યાં? તે તેના આપને કેહશે શું? ઘરડો મંડોઝા નહરવાર

એહુંદા ખ્યાલોથી વેહેમાશે. અને પોતાના એક નોકર જેવા સામે તે વગર કારણે હલકી પડશે !

ઘડનાં ઘડથી તે દુકતીએ જે રીતે તેણીની જોડે કામ લીધું હતું તે સઘળું શક કરવા જોયું હતું. તેણીએ અંધારામાંજ કામ લીધું હતું, તેને અવલથી આખર તક અંધારામાંજ એસાડી રાખી હતી, અને પોતે કેસ વડીક અંધારામાંજ કર્યો હતો, જે સઘળું ફરેજ અને દગાખાઈતુંજ દેખીતું એક પ્રકરણ હતું; પણ હવે તે બધું યાદ કરીને ખીજવાવાને વાસ્તે ખી દેખીતું ઘણું મોહું થઈ ચુક્યું હતું. હવે તો તે ગમ ક્યાં તેજ તેણીએ શોધી કાઢ્યું હતું.

તેણીએ રસ્તાની બાજુમાં એકાદ પળ થોખીને ગંભીર દરયાક્ષત કર્યો. તેણીને લાગ્યું કે તે એ કીસમે અલોપ થઈને ક્યે ખી ગમ હોય તો તે ડાન જાનનાંજ ધર તરફ નહાસી ગયલી હોવી જોઈએ. તે જાય તો અચાવ અને આશરો શોધતી ત્યાંજ જાય, અથવા તો ડ્યેસ આલવારેઝ કે જે એ બેઉ છોકરીઓની આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં તેમ ઘણી પનાહપોસ્ત કરતી હતી તેની કને જાય. તે હાલમાં જે પોષાક તેનાં તન પર હતો તે પોષાકમાં દરખારને લગતા આજ રાતના આલમાં જવાની હીંમત કરે એ તો બનવુંજ માહલ હતું, અને તેથી જે ગમ હોય તો ડ્યેસ પાસે પણ નહિ અને સો વસા ડાન જાનનાં ધર તરફજ તે નહાસી ગયલી હોવી જોઈએ એમ તેણીએ પોતાનાં મન સાથ તકરાર અને તુરજો કરી ખાત્રી પુર્વક અનુમાન ખેંચ્યું,

તે ઘણીજ નાઉમેદ થઈ. તે છોકરીને હાથ કરી લેવાથી રાજની કાસળ કાદી જાનને તાજ પેહરાવા અને રોજમાં પોતાનો વગવસીલો એકદમ વધારી દેવા તે ખુનખવાર અગળા ઘણીજ તરસતી હતી, માટે આ સોના મોહર જેવી હાથ આવેલી બાહ જોતાં જોતામાં પાછી ધુળ મળી ગમ તેની તેને ઘણીજ ઘાટકી નાઉમેદી થઈ. ડાન જાન જેવા એકને ગાદી પર એસાડવાથી તે અને જાનડોન્યો બને પોતાનાં ભેગાં બળથી આખી શાહન-શાહતને ધુળ ફાડી શકતે, કે બ્યારે આ તો તે ઉમેદનીજ અધુરે ધુળ વળી ગમ!

તે ધીમે પગલે, ગમખવાર અને ખીજવાયલી, પાછી ફરી. શું કરવું ને કેમ કામ લેવું તે હજી તેને પકડે પાછે કશુંજ સુજતું ન હતું. પણ છેલ્લે અચાનક એક દરાવ પર આવી તે ત્યાંથી ઉતાવળે પગલે જતી રહી અને અલોપ થઈ ગમ. તે ક્યાં ગમ ?

ખીજન હાથપર ડાન જોન, એકસો પડેસો, ખુંધા ઓટાનીએ મોજનમાં વીંટાળીને આપેલું પેલું કાગળ અત્યાર આગમ્ય વાંચી સુક્યો હતો. રાજ ગુસ્સે થયેસો ખાણાંની ટેવણ પરથી ઉડીને પોતાના ઓરડામાં ચાલી ગયો એટલે તે પોતે નહિ ધારેસો જલ્દીથી એકસો પડયો, અને ત્યારે એક શોભા-યમાન રૂપેરી મોટા લેપની નિચે ઉભો રહી તેણે તે નનામું કાગળ અજળ થતાં વાંચી લીધું.

તે હુંકે હતું. તેમાં દ્રક્ત અરંધી દગ્ગન વાક્યો કોઠની ખી સહી સાખ વગરનાં લખાયલાં હતાં. તેમાં દ્રક્ત એમ બનામણ કરવામાં આવી હતી કે જે તે ખરેખર મરાયા જેડે પરણવા ચાહતો હોય તો તેણે તેણીને એકાંતમાં મળીને, તેની પોતાની તેમજ તે છોકરીની, ધગ્ગત ખરાય નહિ કરવી, અને તે કારજ પાર ઉતારવાનું ઘણા વિશ્વાસ સાથે ડાના ઓંતાનેજ સોંપવું. વળી તેમાં એમ ખી જોહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે જે કાગળ તેણે દીવા-પર બાળી નાંખ્યું હતું તે પણ કોઇ પ્યાર—પત્ર નહિ હતો, પણ એજ મક્કસદત્ત તેનાં પોતાનાં ભલાં થકી એક ખાસ લખાયલું કાગળ હતું.

તે વાંચીને ડાન જોન ઘણો અજળ થયો. તે જરા સુછમાં હત્યો પણ ખરો. મરાયાને એકાંતમાં નહિ મળવાની તેમાં સલાહ લખાઇ આવી હતી, કે જ્યારે મરાયા ખરેખર તો તેજ ઘડીએ પણ તેનાં પોતાનાં જ છાપરાં હેઠળ, એકાંતમાં, તેના પોતાનાં પવિત્ર સ્વાધીનમાં હતી !

પણ એ કાગળનો તેણે ડાના ઓંતાને જવાબ શું મોકલવો ? તે તેણીની મરજી મુજબ આલવાનું કયુલ થવા, અથવા તો મરાયા તેના સ્વાધીનમાં હતી એમ કયુલ કરવા, તૈયાર ન હતો. તે વળી કશું જુદું ખી કેહવા કે કાહવવા રાજ ન હતો, અને તેથી તે દ્રક્ત મનથી એટલુંજ હાલ તો નક્કી કરી શક્યો કે હાલ ‘હું’ કશોજ જવાબ આપી શકતો નથી’ એમ મોગમ જવાબ કહી મોકલવો. તે એટલું તો જોઈ શક્યો કે તે કાગળ દોસ્તીનાજ તોરથી લખાયલું હતું,—અને ખરેખર તો તેના બાઇ રાજ પીલીપ અને એકલા ઘરડા મેનડોઝા સિવાય આખાં રૂપેનમાં તેનો કોઈ ખીજો શત્રુજ ન હતો.

તે એ કાગળ ખી દીવા પર બાળી નાખતે, પણ તે ખીલીધો કે તેને તેમ કરતાં વળી કોઈ જોએ અને વેહમાય. તેણે તે ઉપરથી તે ઘડી વાલીને પાછું પોતાના પટામાં ઓસી દીધું, ને તે વખતે તેનો એહેરો ઘણો ગંભીર હતો. રાજ પોતે તેનાં મરાયા જેડેના લગનની વિદ્ધ હતો તે જોતાં તેને લાગ્યું કે મરાયાને પોતાને ઘર રાખવામાં તે ખરેખર એક મસ

મોટો જોખમ કરતો હતો. વળી હવે પછી તે મરાયાને પોતાની ધર્મ માને ત્યાં મોકલી દેવા માંગતો હતો, પણ તેમ કરી શું તે જમ્મી આંતુને પણ રાગના જોડના જોખમમાં તે લાવી મુકતો ન હતો? જ્યાં જુઓ ત્યાં મુશ્કેલી મુશ્કેલી હતી! તેણીને કોઈ જોગનશાળા કે મથમાં છુપાવવાનું બી તેટલું જ મુશ્કેલી હતું. સ્પેનનાં બધાં મથ અને જોગનશાળાઓ પર રાગનો જ અપત્તાર હતો, અને ત્યાં, તેથી, એ માહયુગને છુપાવવું તેટલું જ માહલ હતું!

પણ તેને કેટલી બધી મોકલી દેવી અને સહવાર થતાં સાથે તે સુદરીથી તેણે એકદમ અલગ થવું કેવળ જરૂરનું હતું. તેણે જોયું કે તેણીને પોતાની ઓથે પોતાનાં છાપરાં હેઠલ ગમે એવી પવિત્રાઈ સાથે રાખવાનું પણ ભયંકાર લોકનિંદાને જાણી જોઈને જન્મ આપવા જેવું જ હતું. હમણાં પણ તે એ મકાનમાં જોઈએ એટલી સલામત નહિં જ હતી. તેનાં ઘરમાં તે એકલી હતી, અને રાગ કે એવું કોઈ બી જમ્મીને તે ઝારડો ઉંઘડાવે તો તેની પોતાની ગેરહાજરીમાં જાણીથી તે નાજનીનને કેદ કરી લઈ જઈ શકે એમ હતું!—અને ત્યારે એ શીકર એક વાર બરપા થતાં તે તરત પોતાનાં ઘર તરફ પાછો ફર્યો, અને કોઈને બી મળ્યા વગર રીંધો પાધરો પોતાનાં મકાનમાં દાખલ થયો.

મરાયા ચમકી ઉઠી. તેણીએ પાસેના ઝોરડામાં તેનાં જાણીતાં ને માનીતાં પગલાંનો સણસારો સાંભળ્યો, અને તેવામાં જ બારણાંની કળમાં કુંચી ફરી, એટલે બારણું ઉઘડતાં જ તે ખુશીમાં દોડી જમ્મીને તેને ભેટી. તે નાજુવાંન જોધો હાલમાં શીકરો અને વિચારવંત હતો, અને મરાયા તે જોતાં એકદમ ફકરમંદ થઈ.

“તમેને શું છે, બહાલા જાન?” તેણીએ ચિંતાથી પુછ્યું: “તમે કંઈ બિમાર થયા?”

“નહિ,” તેણે જવાબ કર્યો; “તું આહિં એકલી હતી તેથી મને અચ્ચુચ શીકર થઈ આવી.”

તે પછી તેઓ બેઠાં, અને ડોન જાને તેને પેલો કાગળ વંચાવીને પોતાના ભાઈ જોડેની થયલી ખટપટની વાત કહી સંભળાવી, કે બ્યારે બીજા હાથ પર, તે કાગળ વાંચ્યાથી મરાયાના મનનું સંપુર્ણ હૃદય સુધી સમાધાન થયું.

“ત્યારે પેલું પહેલું કાગળ જે તમે બાળી નાખ્યું હતું તે કોઈ લવ-લેટર નહિ હતું, અને તે મુકી જનાર અબળા ફક્ત એ કાગળજ

છુપાવવાની મતલબથી અત્રે આવી હતી એ બધું આંખે-બીજાં કાગળ પરથી તરત દેખાઈ આવેછે,” તેણીએ પોતાના નજીસ વહેમો માટે તે નેકળખત જવાનના ચહેરા સમક્ષ બેતાં જરા લજવાઈ જમને કહ્યું.

તે બીજી કોઈ રીતે જરા એ ઓશકાતી જણાતી ન હતી. તે પોતાનાંજ ઘરમાં હોય, અથવા પોતાની એક માવીતરની પવિત્ર ઓઠ કે પનાદમાં હોય, તેટલી બધી નિડર અને નિરાંત પાંખેલી બેઠી હતી.

“તમે કાંય માહરે વાસ્તે એટલા બીહીલા?” તેણીએ જરા વારે પાછું પુછ્યું. “તમારાં રક્ષણ તમે હું છેલ્લે ત્યારે કાણ મને સતાવી શકવાનું છે?”

“હું મોજુદ અથવા છવતો હોઈ ત્યાં સુધી તો કામજ નહિ,” જોને બાર નાંખીને જવાબ દીધો, “પણ મુશ્કેલ એ છે, ડારલીંગ, કે તુને હું માહરી સાથે કે માહરે ત્યાં રાખી શકવાનો નથી. તું એ કદાચ અંદરથી સાંભળ્યું હોશે તેમ પેલો મશકેરો ઍડોનીસ કહી ગયેલો છે કે રાજ આજે રાત્રે ખાણું પછી મને અત્રે ખાસ મંજવા આવવાનો છે, અને તે દરમ્યાન તું અહિં છે તે મને ફક્ત મંદ બનાવેછે. તે ધણેજ ખારીસો અને વેહેમી આસામી છે, અને તાહરી હીલચાલના એક બી સણસારાથી તું અહિં હોવાનું જો તે પામી જઈ શકે તો હું માનું છું કે ઘણી ગંભીર ખરાબીઓ થવા પામે!”

“તમે કાંઈજ શીકર ના કરો, વાહલા,” મશયાએ ધીરજ આપી; “તમે ખાહર રીવાયા પછી ખારણાંને હું પોતે અંદરથી ચાવી દેવશ, અને જોને કદી રાજ જખરીથી ઉંઘડાવશે તો હું આંખે ખારીએથી કુદકો મારીને ખાહર ખાગમાં કિતરી જવશ, ને જઈને પેલા સંત્રી-આકસમાં છુપાઈ રહેવશ.”—અને તે એમ કહેતાં ખુશ મિજાજે હસી.

પ્રકરણ ૨૪.

ડોન જોન પણ હરપો. આંખે ચાતુરીની એ સઘળી ચતુર પુછીથી તે જાસ્તી મોહ પાંખો.

“લોક તમેને દેવેર કહેછ પણ હું તો આ બેઠેલ કે તમે ઘણા

જલદીથી ખીહી જનારા છેઓ!" તેણીએ લુચ્ચાપ ભરેલું હસવાનું જરી રાખીને કહ્યું. "શાંના એટલા અધા એક બુચાંની કાંતી ખીહી ગયા? એમાં ખીહીવાનુ હતું શું?"

"વાત-તો ખરી." ડાન જાને શીકડું હસીને કમુલ કરતાં કહ્યું.

"ચાલો, હું તમોને હીંમત આપું," તેણીએ જરી રાખ્યું. "રાજા કાંઈ હમણાં ને હમણાં આવવાનો નથી. તમારાજ કહેવા પ્રમાણે હજી તો ઍનટોન્યો સાથે તે વાત કરતો હોશે. ને અરધો કલાક તો મસક્ત કરશે? અને કદાચ ઍનટોન્યો હવે ખીગાદ થયેલો હોવાથી રાજાને અત્રે આજ રાત્રે તમોને મળવા આવવાનું મોકુફ કરવાનુંજ સમજાવશે. કદાચ રાજાને અદેસે ઍનટોન્યો પોતેજ આવે, અને તે આવશે તો તે તો દોસ્તી કરાવતોજ આવશે. જોકે તે ખી ઘણો મતલબી અને જુદો માણસ છે, તોખી તે તો આવા સંજોગોમાં રાજાને સારીજ સદલાહ આપશે. ગમે તે ખી હોય પણ હાલ પા અરધા કલાકનો તો આપુને વીસાંમો છે. તેટલો વખત તમે માહરી પાસે બેસજો, અને પછી જઇને તમારા ઍરડામાં જાણે રાજાની વાટ જોતા બેઠા હોવો નેમ ચોપડી વાંચતા બેસી જજો; યા ત્યાં બેઠા બેઠા બધું પેલું માહરું આપું કાગળ પાછું ને પાછું વાંચ્યા કરજો એટલે તમારો વખત સોલવાઇ જશે, અને જાણે હુંજ તમારી આંખુમાં હોઉં તેમ તમોને લાગશે." અને એમ કેહતાં તેણીએ તેને પોતાની ગોદમાં લઇને પોતાની મરછની એક મીઠી ચુમી કીધી, કે જ્યાં તેનાં આખાં તનઅદનની નસે-નસમાં ખુશી વ્યાપી રહી.

"હવે તો ખીહીકે લાગતી નથી કેની?" તેની પોહણી છાતી ઉપર પોતાનું માથું ટેકવીને તે હીંમત આપનાર મધુરીએ હજી અડે કરાવ્યું.

"માહરી મુશ્કેલી એકજ નથી; ડારલીંગ," ડાન જાને હજી ચિંતાતુંર દેખે સમજાવ્યું. "કાલે સહવારે ખી તુંને માહરે ક્યાં મોકલવી ને ક્યાં રાખવી તે ખી એક ગંભીર સવાલ છે. જે તુંને રાખશે તે રાજા સાંમેના શીતુરના વાંકમાં આવશે તેનો મારે ખંચાલ રાખવો પડેછ. હું તુંને મારા હાથમાં ઉંચકીને તો થોડીજ લઇ જવાનો છેઉ? નોકર ચાકર વિગેરે બધાંનો આપુને ખંચાલ રાખવાનો છે. એમાંથી કોઇ ખી લાંચ રસવન અથવા તો જોર જુલમાતને વશ થઇને આપણો બેદ જાહેર કરી દીએ, અને આપુને ફસાવી નાંખે?"

"ત્યારે હું અહિંજ રેહું તો?"

ડાન જાન મીઠાસથી હસ્યો.

“હું તુંને કોઈ મઠ કે જોગનશાળામાં બી તુરત વેળા છુપાવી શકતો નથી,” તેણે એમ છતાં તરત પાછો પુશ્કળ ગભીર થતાં કહ્યું, “કેમકે ત્યાંથી બી રાજ્ય મનપર લે તો એક બે દિવસમાંજ તહારી બાળ મેળવી શકે. ફક્ત એકજ જગા છે કે જ્યાં હું તુંને મોકલી શકું, પણ—”

“પણ શું? તમોને ગમે તે માહરું કરે ને તમોને ગમે ત્યાં મને લઈ જાઓ.” તેણીએ પ્રમાણીક વિશ્વાસનાં અછદપણાંથી બાર નાંખીને કહ્યું.

પણ હજી ડાન જાન હસ્યુપસ્યુ થયો. જાણે તે જે કહેવા માંગતો હતો તે કહીજ નહીં શકાતું હોય તેમ તે ખંચાપો ને રોકાપો. મરાયાને, તેથી, ઘણી તાજુબી ઉપજ. ને શું કહેવા માંગતો હતો? એવું તે એ તેનાં મનમાં શું ઘોળાતું રહ્યું હતું?

તે તેની છેક નજીકમાં ગઈ, અને તેની મઠ્ઠાની કંમર આસપાસ તેણીએ પોતાનો ગરદ જેવો સફેદ અરવો ઉંઘાડો કોમળ કર વિટાળ્યો.

“તમારાં મનમાં કંઈ છે, વાહલા,” તેણીએ ઓજરખ્વાહીથી કહ્યું “કે જે મને કહેતાં તમો કંઈક અચકોછ અચવા ખંચાઓછ. તમારી હંમેશની નરમાશ ને મીઠાસભરી આંખોમાં લાલ કંઈ એવું છે કે જે જોતાં મને ખીલીક લાગેછ! જુઓ, તમારા હાથ ફંગાર થઈ ગીયાછ! કહેહો મને, વાહલાં જાન, એવું તે એ શું છે?”

“હું એ નથી કરવા આહતો,” ને અરધું મોટું અરધું મનસે—સીંદ્રું એશ્યાંતપણું વચ્ચેજ—પટપટ્યો, “પણ જ્યારે હું તાહરા મોહક મુખડા તરફ જોઉંછ ત્યારે કોઈ બી જોખમ માહરે વાસ્તે માહરે મન તાહરે ખાતર ઉઠાવવા જોગો મોટો કે મુશ્કીલ નથી. માહરે તહારે વાસ્તેનો પ્યાર, મરાયા હારલીંગ, દીવાનો છે, અને મને ખરેખર લાગેછ કે એમાં એક બી વીગણ આવતાં હું મજબૂતી એમજ થઈ જવશ.”

“પણ વીગણ કંઈએ આવે?”

“હું જાણતો નથી—હું કહી શકતો નથી.” ને અર્ધ દીવાનાની અઘથી ગરાડ્યો,—અને તેની એ દીવાન્યત જોનાં તે સકુમારી પાળા સાવ ડરી ગઈ!

તેણી શીકરની મારી ઓપ રહી દાઝે તેવોજ તેણીનો રડમસ લાલ થઈ ગયો. તે ખરેખર ઘણો રંગ પામેલો ને ઉસ્કેરાયલો નજરે આવતો હતો. તેના ઉસ્કેરાતો જાણે પારજ ન હતો.

“હું તુંને એનેડા મોકલી દેવા ધારુંછ,” તેણે જરા વારે, જાણે મન-
ખુતીથી તે એક દરાવ પર આવતો હોય તેમ. એકદમ કહ્યું.

“એનેડા ? આપણા રાજાને સારૂ જે અછત મુલક તમો વાલ્લા
દીસેરી ને જેહમતથી સર કરી આજેજ કીર્તીવંત અત્રે પાછા ફર્યા
તે મુલકમાં ?”

“હા.”

“છેક એટલે દુર ? કાંએ વાડું ?”

“તે આપણા એક વારના શત્રુનો મુલક છે, પણ તે શત્રુ રાજા જે
હું મોઢે ચઢીને માંગશ તો હવે મારો ખેવડો મિત્ર થશે. તે આપુને મદદ
કરશે. ત્યાંની આખી શાહાનશાહાન માહરા એક ખોલ પર પોતાનો જ્ઞાન
સદેકે કરશે, ને ત્યાંજ તું-માહરો પ્યાર-સલામત રહી શકશે. ત્યાં જે તું
હોશે તો રાજા શીલીપ માહરું સુખ હુટી લેવા જેવું કશુંજ કરી શકવાનો નથી.”

તે કાંઈ ખોલી નહીં. તે અજાણી અને ગજરાત વચ્ચે તે મર્દાનગી-
બરયા જેરેમંદ જેહાને જેતી ને કીકતી હબી.

“હું તુંને ત્યાંજ રાખશ,” તેણે પાછું કહ્યું. “ત્યાંના વાવટાની ધ્રજ
હેકલ જે હું ત્યાં મોળુદ છેઉં તો આપું સ્પેન તાહરો એક વાળ વટીક
વાંકો કરી શકનાર નથી.”

“ને અહીં શું તેજ તમો જોગી પ્રજાની શીદાગીરી નથી ?”

“અહીં માહરાં લશકર ને રૈયતની શીદાગીરી છે,” ડાન જોને હજી
તેટલાજ ઉસ્કેરાત વચ્ચે સમજાવ્યું, પણ “પ્રિય, અહીંનો રાજા આપણો
લોહીતરસ્પે શત્રુ છે, ને તેનું અહીં રહીને ઉધું મારવા મને ગમતું નથી.
હું આહું તો સ્પેનની રાણીનું તાજ અથ ધડી તું મધુરીને માથે મેલી શકું,
પણ હુત—તે બધું તુરૂંછ છે. તાહરા પ્યારનું નિખાલેસ સુખ તેજ માહરી
આખી દુન્યાની પાદશાહાત અને હકુમત છે, ને તેથી હવે પછી માટે આપણે
એનેડાને મળી જશું ને ત્યાંજ જઈને રહીશું.”

“એક હજાર વખત નહીં,” તે સુંદરીએ તેની મક્કસદની હવે પુરેપુરી
સમજ પડતાં મુસ્તઘ્રીમ દરાવથી ના કહી; “શું માહરે ખાતર તમારા રાજતાજ
તરફની તમારી દીસેર વફાને દાવ લાગે એમ ? માહરે ખાતર તમારા દેશને
તમો દગો કરો, ને તમારી સ્વચ્છ ને નિષ્કલંક કીર્તિને ઉંઘાડી શત્રુવતથી
ઘોઢો આપો ? જીન્હાર નહીં, વહાલા. હું એ-થવા દેવાની નથી. હું એ વાત
કમુલ ફરવાનીજ નથી. એવું જે થાય તો માહરા પ્યારનું પ્રયત્ન શું ? એવું

ને થાય તો માદરા પ્યારની પવિત્રાનજ શું ? રાજતાજ સામે શત્રુવત ને
બેવદા—ને ઓ ખુદા, ને માદરે કે માદરા પ્યારને આવર ? કદી નહીં, વદાલા
વન, કોઈ કાસે નહીં ! ”

ઐરહુજ બસ હતું ! મરાયાનાં એ મુસ્તકીમ મકકપાણીએ બેવદામનો
એકજ તેની છાતીમાં અચપુચ ગરબા થયો એ નેદસ્ત લોબ એક લેહનમાં
નાખુદ કર્યો !

અશોષ સર્વ હતી શકે છે. ગમે એવા યુરા અબીકાસો કે દોનખી
વિચારો એક પાકવનદ અશોષ ને નેકી એક લેહનમાં, અને ઘણીક વાર
સદા સુધીના, તારાજ કરી આપી શકે છે. ખરેખર, એવી એક પાકવનદ
અખળાની નેકી અને અશોષ તેની યુદ્ધદીમાં, કોલાદી અખતરોથી બી
બેહેતર અખવાન બેતકરાર હનરો ડ્રાંટોમાં પુરવાર થમ ચુકેલી છે.

હાન જૈન બ્રાહ્મણુદ્ધિનો આસામી નહીંજ હતો, પણ તે મરાયાને
એવી દીવાની હતી આહતો હતો કે રખે એ ખ્યાં યુદ્ધયુદ્ધ તેના વદાથથી
હટકી જવા પામે તે શીકરે તેને છેલ્લા અરધા કલાક દરમ્યાન એક તારાણીક
થેલાપણુજ આપી દીધું હતું; ને તે વાલીયાત શીકરોનો માર્યો તે—રાજતાજ
તરફની વદાદારીનો પુરવાર થમ ચુક્યો ને હનરો તરેહની કમોટી પર કસામ
ચુક્યો એક નૌતમ નમુનો—બેવદા ખ્યાસોના વમળમાં ઘસડામ ગયો હતો,
કે બ્યારે સદાકીન કે મુંદર મરાયાએ મજા કેકાણે રાખી તેનો સવેળાએ
પાછો ઉદગાર કર્યો.

“તમે બેવદા થાઓ ?”—તોણીએ લગભગ દુખની ચીસ પાંડીને
ગગણત કરવું જરી રાખ્યું. “તમે જેની નેકી ને વદાની આખાં રખેનની
શાહાનશાહાત એકઅવાજ વખાણુ ગાયો તે—શત્રુને જમ મસો ને આગલ
રહીને પોતે રખેન સાથે શત્રુવત કરો ? હું તે કદી ખસું નહીં. માદરા પાક
પ્યાર પર એ શીદા કલકનો દાથો કદી ઉતરવા દેઉં નહીં. દસ હંદગીએ
બી માદરે હવવું હોય, ને તે બધી હંદગી તમારા પ્યારનાં માદરાં બેહેસ્ત
જેવાં યુદ્ધં મુખથી બેનસીબજ મારે હવવું પડે તોણી, વાદલા જૈન,
તમેને એ કલકની નામેશીમાં હંગાડવા હું એકમત તો કદી થવાની નથી.
બસે હું ને તમે એક મેકના પ્યારના યુરાપામાં મરીને આ હંદગીમાં
આઝાદી પાંખે, ને પેલી જોહાનેમાં કદી પાછાં એકલાં થક્યો, પણ આએ
શીતમગુજરી—આએ જદાકારી, આએ જનમબરની નામેશી તો
હંદાર નહીં ! ”

તે હયાં જરા દમ ખાવા થોળી, કે બ્યારે તે જશવન બેધે નેને

ધમકાવાના તેણીના એ દીકરે આહારમાં અજ્ય એવી દદમુંધી-તેણીને ખુબસુરત અનેથી એક અનન્યખીનાં આહા સાથેજ હજી એ જોતો ને ટીકતો ઉભો હતો !

“હું તમારા પ્યાર વગર, માહરા ખરા ને સાંચ્યા પ્યારની યાદની પવિત્ર મોજમાં. તમારાથી અલગ ગમે એવાં કેદમાં હજારો ખુશીથી રેહવશ ને જીવશ,” તેણીએ પાછું ને પાછું કહ્યું. “પણ એ માહરા વાહલા, તમેએ મેળવેલી ને કીધેલી તમારી અમ્મર કીરતીના કોટને કશોજ કલંક લાગવા દેઓ ના ! એ વિચારજ કરો ના ! કેહો મને કે એ પાપી અવધમ ખ્યાલથી, તમે વાહલા જૉન પાઝ આયા ?”—અને તેણીએ મીનનગરીથી તેનાં ગળાંમાં હાથ નાંખ્યા, કે જ્યારે જાણે તે મધુરી. પોતાનાં પવિત્ર હોદો વડે. સ્વર્ગ-નીજ આગાહી ને સદ્સાહો પુકારતી હોય એટલી અધી શુદ્ધતા જંગી હોન જૉન તેના એ સુખનોથી એક લેહજમાં પાછી પાંખી શકયો !

“હું તો કસમ ખાઉંજ,” તે માદયુઓની માહયુએ જાંરી રાખ્યું—“હવે આકાશમાં હાથ કરી પાક ખુદાને નામે હું કસમ ખાઉંજ. જૉન, કે—”

અને એમ કેહતાં તે પ્રિયકર કોમળતાએ પોતાનો પ્યારો હાથ હવામાં ઉંચો કરયો, કે જ્યારે તેનાં ખ્વાઉઝની ધીલી ઓંચે આખી તેના હાથ પરથી નિચે સરી પડી; અને ત્યારે જોતાં મોહ પાંખી જવાય એવો તે નગ્ન હાથ જવાંન જૉને પોતાની મજાનુત આધમાં ખ્યાંન નહીં થઇ શકે એટલાં હેતથી તાબરતોળ પકડી પાછો હેઠળ ઉતારયો. તેણે પાક ખુદાને આર તેને તે કશા બી મિથ્યા કસમ નોંધાવતો રોકયો.

“વાહલી, યસ કર.” તેણે નરમાસથી કહ્યું અને માંગી લીધું. “કોઇ કસમની હવે જરૂર નથી. માહરા કરતાં વધારાં તું વધી—હજારો દરજ્જન વધી. ને માહરા એઅંદાજ અને પાપી ખ્યાલોમાં મને રોકી તેં જે મને રૂડી નસીહત કીધીજ તે હું મરતાં તુલક હવે ખુલવાનો નથી !”

મરાયા તેણીનાં આંસુઓ વચ્ચેથી અતી ઘણી મનોહર રવેસે ઢસી.

“તું કસમ ના ખા—કસમ તો હવે માહરે ખાવાના છે, પ્યારી,” જૉને કહ્યું. “લે, ડારલીંગ, આએ માહરું વચન છે. હું પાક ખુદાના કસમથી કેહુંજ કે આપણી પર ગમે એ ગુજરે તે છતાં જેમ હું માહરા પ્યારને તેમજ માહરા રાગને અને માહરા દેશને માહરી છંદગીના છંડા સુધી બીજકૃત સાચો ને વધાદાર રેહવશ. હવે તું રાજ થઈ ?”

અને જવાબમાં મનોહર મરાયા તેની મર્દાનગીબરી છાતી પર પોતાનું

માંથુ ટેકવી ખુદાને આરતી શુકરગુળરીનાં હેસાંનમાં કેટલોક વાર સુધી ખરાં દીવની ખુશાલી વચ્ચે ખામોશ રડયા કીધી!

પ્રકરણ ૨૫.

—:૦:—

ઠાન જોતે તેને રડવાજ દીધી. તેની ભરાઇ રહેલી છાતી એ કીસમે ખુલાસો પામે એ તેને લાગ્યું કે ખરેખર જરૂરનું હતું.

તેણે તેના કસબ જેવાં જુદાંઓ આરથી પસવારયા કીધાં. તે તેને આજના જેટલી પ્યારી ને ખુશસુરત આગળ જાણે કોઇ દહાડો લાગીજ ન હતી!

તેણીના શુભાખી રૂપસારો એ છેલ્લી થોડીક પળોની ઉસ્ફેરણીમાં જ્યાંદા લાલ થયા હતા, તે તેમાં હવે પાછો સુખનાજ પ્રકાશનો ઓળો ઉતરેલો પ્રગટ નજરે આવતો હતો. દુખ તેની આંખોના આયનામાંથી હવે નાશુદ થઇ ગયું હતું, ને તે પ્રેમવંત પ્યારી ચશ્મો મોહન ને મીઠાંસમાં પાછી નીચે નમેલી હતી.

“એ એક ઘાટકી કરાજી પેદા કરનારો, થોડીક પળોનો સ્વપનો આપણે વાસ્તે થઇને વહી ગયો, વાહલા,” તે નાજનીને જરા વારે પાછી ને જોરેમંદ જવાંમંદ સાથ આંખસે આંખ મેળવતાં કહ્યું.

તે બી હવે હસ્યો. પુકાંણની તે એક વાદળી તેનાં જીમરની શાંતતાનાં તડકાંમાંથી પસાર થઈ ચુકેલી હોવાને લીધે હવે તે પાછો અસલ ઠાન જોત પોતે હતો! તે થોડીક પળો, બની શકે તો, એ અને પ્યારાંઓને તેમનાં હૃતમાં અરસપરસ વધારે નજદીકમાં ખેંચી લાવી શકી, ને એ પ્રૈદ આરતી શુભંદી ને શુદ્ધતા અને એક સરખી મરતી પીછાંણી શકતાં થયાં હતાં.

તે પોતે ગદું આયના પેરે પ્રદિપ્ત ને પ્રગટ જોઇ શકતો હતો. જો તે રાજતાજ તરફની પોતાની અપ્રતા ને જોવકાઇમાં અજીદ થતે તો કાંઇ સંદેહ ન હતો કે તે દીવેરે છોકરી લડાયક પેહેલવાનગીરીથી પોતાના અજીત પ્યારને વડીક છતી પોતાના ભવિષના ભરથારની પવિત્ર ને નિષ્કલંક પ્રતિષ્ઠાને તે પાક પ્યારનું મોટું જળીન આપતે. તે પોતાના પ્યાર પર પાણી ફેરવી

આખી દુન્યા ને આખી હિંદગીથી પોતે જાતલ થતે, અને ડૉન જૉનને છોડી જતે, પણ રપેનની તવારીખમાં તેની અમર કીરતીનો જે કોટ બંધાઈ ચુકેલો તેના એક કાંકરાને પણ પોતાને ખાતર એક બી અલવલ કદી એ આવવા દેતે નહીં. દેશને જે હીયકારી હદ સુધી, પોતાના ગમે એવા સ્વાર્થ થકી, દગલખાળ, તેવા એક ભરથારની ગોદ અને સાહયો, ગમે એવાં પ્રિય છતાં, ને પોતાને માટે સ્વિકારવાને કદી પણ એકમત થતે નહીં. તે પોતે પોતાનાં રાજભક્ત દેશાભિમાન પર જાનજન મુસ્તાફ ને મગર હતી—એજ તેના ભક્તિભાવને માટે તે દીવેર ડૉન જૉનને કોઈ કીસમે કમ ચાહતી નહીં હતી, અને ત્યારે કેમ—ઓ કેમ તે તેને બેવકા ને યુજદીસ પુરવાર થવા દેતે?

એક ખરા પ્યારની યુજદીથી ચાહી જાણનાર પાકખદ અજાણું એ લક્ષણ કશી એ સહરાગત વનાનું સાચું છે. એજ તો તેના સાચાં દીલની અશોધનું પ્રમાણ ને માપ છે. એવી એક ચાહનારી માહયુજ જરૂર વખતે, અકકલ કામ કે કયુલ નહીં કરી શકે, એવા દીવેર ભોગો આપવાને એક પગે તૈયાર થઈ જાય છે, ને તે જાતનું મનનું માહાન મહત્વ ધરાવનાર તે એક આ આપણી વારતાની નાજુક, ગુજબદન, દીવેર. નાયક મરાયા મેન્ડોઝા હતી.

“હવે એ વાતજ ભુલા જ, લવ,” ડૉન જૉનને માંગી લીધું. “ભુલી જ ને માફ કર.”

“ભુલી જઈ? હા,” મરાયાએ હસીને કહ્યું; “ભુલી જવાય એવીજ એ એક ક્ષણીત નાજબાઈ હતી, પણ માહરે માફ કરવા જેવું એમાં શું હતું ને છે?”

“એટલુંજ,” ડૉન જૉનને લજવાતાં કહ્યું, “કે હું માહરા દેશ ને માહરા રાજને દગલખાળ ને જુડો પુરવાર થવા જેવો હીયકારો એક દરદ વટીક થોડી પળ તક કરવા સરખો કરખીણ પુરવાર થયો!”

“પણ તે ફક્ત માહરે ખાતર; માહરે વાસ્તેના તમારા હદ વગરના પ્યારને ખાતર.”

“તોખી,” ને હજી અછદ થયો. “તે મને માહરી ભુલ અથવા પાપનું પ્રમાણ દીવેરીથી જનાજ્યા પછી હવે તે ખ્યાલ વટીક હું ખમી શકતો નથી, ને તેથી માહરે માંરી માંગવી સમ્મવોર છે.”

“જરા ખી નહીં,” તે માહયુએ સમજાવ્યું. “તમે વાહલા હજી એ રંગત સમજી શકતા નથી. માહરે કહેવું એ છે કે જો કદી તમે માહરે

ખાતર એ ઉછાછતું પગલું ભરતે તો એવાં એક મોટાં પાપનું હું સાધણું ને કારણ હોવાને લીધે મરતાં મુઠ્ઠી હું પોતે પોતાને માફ કરી શકતે નહીં. સમજ પડેછ?"

“પડેછ,” ડૉન જૉને હસીને કહ્યું; “તાહરા જેવીઓ ખી તાજુક પંથ-નીઓમાં થઈ શકે એ માહરી હજારો અજાયબી છે. મરાયા વાલકાલી, તું ખરી દીસેર પુરવાર થઈછ!”

“દીસેર?”—અને તે મોટે સ્ફાદે હસી. “તમારા જેવા એક કીરતી-વાંત ભરથારને સાચી થવા એક છોકરી શું નહીં કરી શકે તે તો મને કેહા? તમારે વાસ્તે શું ભોગ આપવો ભારી લેખાએ તે તો જરા મને યતારવો? તમારે વાસ્તે સાચા પ્યારથી ચાહી જાંણનાર માહરા જેવી દ્રાહ ખી ખીછ છોકરી એમજ કરતે. હું તો એમાં માહરી કશીજ કીરતી કે વાહ-વાહ જોતી નથી. તમે મને ચાહોછ તો ખરાજ કેની?”

“ચાહુંછ?” જાણે એ સવાલની તાજુખીમાં તાજુખ થતાં તે દીસેર જવાંને કહ્યું, કે જે દરમ્યાન તે તેનો નરમ ન્હાતો તાજુક હાથ પોતાના હાથમાં લઈ પ્યારથી પસવાયો કરતો હતો. “હું ચાહુંછ તેની તને ખાતરી કે પુરવારી આપવા ભોગ માહરી પાસે પુરતા ભોસોજ નથી, ખારી. એ સમજવાનું એટલું વિશાળ છે કે અધી જગ્યાંનીના ભોસોજ માહરે વાસ્તે યસ થવાનાં નથી.”

“અને ત્યારે એવા તમારા પ્યારને વાસ્તે, વાહલા,” તેણીએ પાછું કહ્યું, “હું પાછું પુછુંછ કે માહરા આપેલા કીયા ભોગ કદી ખી કીંમતી કેહેવાય? તમારા એક બાલના અચાવને માટે જો મને માહરો આખો જન સદકે કરવો પડે તો ફરીયાદના એક ખી અવાજ કે આનાકાનીના એક ખી ઉઠગાર વિના હું માહરો જન તમે પર હજાર અડકે લખખો ખુશીથી સદકે કંઈ એ તમે ખાતરી શકોછ?”

“ખરાં છગરથી.” ડૉન જૉને મોહનતથી જવાબ કર્યો.

“અને તેજ ઘણું છે.” મરાયાએ કહ્યું; “તમારા જેવા એક ગર્જના કરતા દીસેર સિંહને હું એક ગરીબ ગાય જેર કરીને ખરે રસ્તે લાવી શકી તેજ શું યતારવે છે?—અરે પણ હા, વાહલા. તમે તો કોમ દાહરો માહરી આગળ વાત કીધીજ નથી? મેં સાંભળ્યું હતું જે તમે એક સિંહને જેર કરીને એટલો તાણે કીધોછ કે તે તમારી સાથે કુત્રાં જેવો હલી ગીયોછ, ને તમારી લડાયક જાવણીઓમાં તમે હોવોછ ત્યારે એક પાણેલા કુત્રાની

“હું તુંને વચન આપું”, હાન જોને ગઢ મુઝરી નકરાર પાદ કરીને તરત વચન આપ્યું; “હું ઘણું સમાવશઃ પણ તું ખી ઘણુંજ સમાવજે હો! જરા ખી ગરબઃ થવા ના દેતી. એ વેદમીનું આરદાન જે એમ જાંમુજે કે આ ઓરડામાં કોઈ જીપાયવું છે તો જવું થઈજ સુકવું સમજવું!”

“અરે તમે જોજે તો ખરા, વાલસા,” મરાયાએ દસીને હાંમત આપી, “હું એક છાણી ઉદરડીની કાંતી ચુપચાપ ભરાઈને અહીં બેસી રેલવશ; હું કંઈજની જે હું કમ લેવાનું વડીક મોકુફ કરશ? માદરી કશીજ ફર ના કરતા. તમે તમારીજ ફર રાખજો, રાજત મને ગમે એવું નરસ લાગે તેવું કંઈ કહે—”

“નરસ?”

“હા; હં, ખજરદાર, વાલસા, તમે મને વચન આપી ચુક્યાજ,” તેણીએ તરત ચેતવાણીની આંગળી ઉખી કરતાં કહ્યું; “તે તો કાકુકાકું બોલશેજ, તે જે તમે મુસ્લામાં પોતે પોતાને લુલી જાઝ તેના પર લાથ ઉગામશે તો—”

“નહી, તું બેરીકર રહે, તેવું કમ્પુજ થશે નહીં,” હાન જોને પાછો સંધારો આપ્યો; “હું તુંને વચન આપી ચુક્યોજ, તે માલુફ વચન પાળવા હું માલુફ જનતું કરશ.”

“જસ, એજ જવાબ મને જસ છે, તે ત્યારે હવે સંધાવો.”—અને એમ કહેતાં તેણીએ પોતાનો મખમલ જેવો મુંવાળો ગાલ આગળ કર્યો, જે ઉપર હાનનું એક ચુંબન લાઝ હાન જોન, આરણાંની આવી તેને સ્વાધીન કરી, ખીજેજ પણ તે ઓરડામાંથી બાહર પડ્યો.

પ્રકરણ ૨૬.

બાહરે જવા પેદલાં તે તે આરાણું પાછું ગંધ થવા આગમય ખી તે પ્યારંઓએ દસીને એકમેકની આંખોનાં કંડાણમાં જોયું હતું—અને એરે, કાંઈ નહીં સમજી શકાય એવી રીકરની લાગણી, એમ છતાં, તે

ખેડની છાતીમાં છુપી નેટલીજ સ્વભાવિક અરપા થઇ! એ શું હતું? એ શું ખુદાને ધરની કોઇ અસારન હતી? જાણે આ છંદગીમાં તેઓ છેલ્લાં જ મહ્યાં હોય ને છેલ્લીજ-ઓ છેલ્લીજ વખત અરસપરસ મીઠાસથી હસીને એકમેકની ચાહાતી આંખોનાં ઉંડાણમાં જોયું હોય એવી તે એક લાગણી હતી; અને શું ખરેખર એમજ થનાર હતું? આપણે આગળ જોઈશું.

તે ખારણું બંધ થયું. ને બંધ થતાં સાથે નહીં છતી શકાય એવી કોઇ ઉંડી ઉદાસીની લાગણી વચ્ચે વાહાલી મરાયાએ અંદરથી કળ દબાવે કુંચી કાઢી લીધી, જે તેણીએ પોતાની છાતીમાં છુપાવી.

તે ખેડી. તેના વાહલા વીરની દરેક હીલચાલ તે સાંભળી શકતી હતી. તેણે જાણે તે બાહેરના ઓરડાને લગતાં ખારણાંઓ બધાં પોળપખાર ખુલી નાખ્યાં. ઝુમરોની રોશણી ચાંપ ફેરવીને તેજ કરી, અને પછી ટેબલ આગળ ખુરસી ખેંચી તે વાંચતો ખેડો. તે દરેકદરેક હીલચાલ તે મધુરી તેને લગતા સણસારાઓથી. પોતે આંખે જોતી હોય તે કીસમે, ખંખી જાં જાં શકી.

તે ખેડી. તે ખારણાં તરફજ તેની આતુર આંખો તીકાયલી હતી— જાણે પોતાની નેણકટારીથી તે ખારણાં બીતર ચીરી નાંખી તે પેલી પાર જોવાતું કરતી ને ચાહાતી હોય! જાણે ને તેની સાથેસાથ, તેની આથમાં. તેની ગોદમાંજ હતી!

તે ખેડી. તે લાકડાંનું એક ખારણું કે જે તેના બહાલાનો વીયોગ કરાવતું હતું તે પર ટીકતી ખીજવાતી તે ખેડી. તે રાજનો ખાર ખારણાં પર મઢે એવી તેણીની અધીરી અદા અને હાલત હતી!

રાજ હજી આવ્યો ન હતો. કોઈ આવ્યું ન હતું. કદાપી રાજ, તે અનુમાન કરી ચુકી હતી, તેમ પોતે નહીં બી આવે; ને અંતરોન્યો પીરોજનેજ અત્રે મોકલી આવે?

તે બી કાંઈ ભલો ન હતો. અમે આગળ કહ્યું તેમ તે બાંગડ અને બુચ્ચો હતો. પાપમાં પ્રવીણ પેલી ડોના ઐનાનો તે આશના હતો, ને પોતે બી તેવોજ ખુરો હતો. તે અને ડોના ઐના એ બે ભાઈઓને લડાવા કાંઈ ઓછાં તત્તપર નજ હતો, પણ હજી તેમની મનસઅને મન્દ કરે એવો સમો તેમને હાથ આવ્યો ન હતો. તેઓ પેલલાં મરાવાને હાથ કરીને પોતાની ઓથે છુપાવા ચાહતાં હતાં. કે જેથી જાનને એમ મુખેહ જાય કે રાજ-

એજ તેને પકડાવીને કેથે કેદ કરી હતી; અને તેમ થાએ ત્યારે ડાન જૉન રાજનું જે ખુંત રહે, તેથી કામ તેમની મનઝગ જોશું થાયું મુધરવાનું સંભવતું હતું. એ તેમના વિચારો ને ગળત્રીઓ હતી.

જો મરાયાને છુપાવી શકાય તો ડાન જૉન આસ્માનના તારા તોડી નાંખે એમ તેઓ જાણતાં હતાં. તે આખાં મેદારોની દીવાલો એક તરફ તોડી નાંખે, ને ખુંતની નદીઓ વહેતી કરે, કે જ્યારે આખું સ્પેન તેની આજુમાં રાજતી સામે ખંતથી ખડું થઈ જાય; પણ તે તક હજી હાલ હાથ આવી ન હતી એ તેમનો અદ્ભૂત હતો.

પણ મરાયા ને જૉન—અને—એ પ્રપંચથી ખીસકુસ નાવાકેદ હતાં. ઉશ્કડું, મરાયાને તો પીરાલ માટે થોડું થણું માન હતું. તે તો એમજ ઉમીદ કરતી હતી કે પેલાં કાગળ બાપે રાજને જૉન સાથે થઈ પડેલી ગર-માગરમ ટપાટપી પર એન્ટોન્યો દાનાઈથી હંડુ પાણી નાખશે, ને રાજને સમજાવી લઈ તેનાં મનની ઉરકેરાયલી હાલત વચ્ચે તેને અત્રે જૉનને મળવા આવતો વડીક ને બજારૂથી કદાપી રોકશે.

વખત વધી જતો હતો, ને ને અધીરીને ખીજ ચઢ્યા કરતી હતી. તેનો વાહલો છેક નજીકમાં છતાં તેઓ વાત કરી ન શકતાં હતાં એ કાંઈ જુદામાં જોવો જુદામાં ?

તેણીને કાજ્યું કે તેઓ જોઈએ ને કરતાં વધારે ખીલનાં હતાં. કાંય નહીં આરણું જરાં કોરવાંકુ ઉંઘાડું રાખી ને અને વાત કર્યા કરે, ને કોઈતો ખી આંવવાનો સણસારો થાય તો તરત અંધ કરી લીએ ? શું ને પુરતું સજામતી ભરતું નહીં લેખાએ ?

પણ ડાન જૉન ઘણોજ સાવધ રહેવા માંગતો હતો, ને તેણીને કાજ્યું કે તેને કદાપી એ નહીંજ ગમે.

આહ, એક પ્રેમાળ છગરતી અંબીરાઈ કમ કલમ જ્યાંન કરી શકે ? ને આરીએ જાને રાજને આવતો જોવા ચાલતી હતી—એટલા વારને કે કોઈ આવતુંજ ન દેખાય તો ઝટ આરણું ઉંઘાડી એક વાર એક થોડીક પણ ખી તે પોતાના વાહલાને રૂબરૂ પાછી જાળને મળી આવે;—પણ કેમ. અને ? કદાપી તેજ વડીએ રાજનું આવવું ને તેણીને આરી પર પડેલી જોવુ થાય તો ?

તે આરણાંનાં ફરકાંઓ પર પેનાનાં પ્રેમાળ છગરમાંની કીરીઓ ફેંકતી હોલી હતી. તેનો ખ્યાર તેણીની દીવાન્યત હતી ! પછી તે પોતે

પોતા પર હસી. પોતાની અંધીરારૂ પર હસી. મહીનાઓ નક બ્યારે ને ગ્રેનેડા સર કરવા સીધારયો હતો ત્યારે નેઓ છુટાં થયાં ને રહ્યાં હતાં, ને ત્યારે તો ને આમ અંધીરી નહીં પડી હતી? હાલ તો—શુદ્ધ કરોડો તે પાંચ ખુદના કે—તેઓ કલાકો નક મળ્યાં ભેટ્યાં ને કલાકો નક વાતચીત કરી શક્યાં હતાં. ને શું એકાદ કલાકની ધીર તેનું અંધીર છગર નહીં ખમી શકે? ને તેણીને લાગ્યું કે ખરેખરી હેમાધાન હતી.

તે ગુપચુપ તે ગંધ બારણાંને દીકતી કરી બી ગંરમડ કરવા ચિના. તેણીએ રમુજ કરતાં કહ્યું હતું તેમ એક છણી ઉંદરડી મીસાલ, ચુપચાપ પોતાની બેઠકમાં બેસી રહી.

તે બેડી બેડી પોતાના પ્યારની ગચગી યાદ કરતી હતી. તે યાદની મોજમાં બી તેણીને સ્વર્ગને મુકાબ્બેનુંજ મુખ પ્રાપ્ત થતું હતું. તે એક ખસં છગરનો, કશી બી સદરાગત વગરનો, બેડ બોરડુનો ખીલકુલ સામ્યો ને પ્રમાણીક પ્યાર હતો!

પ્યાર? સ્વર્ગ! એ તે સાગણી છે કે જે સોહોધેલી જડતી કે માંગેલી મળતી નથી. તે ક્યારે ને કેમ ગાયેય આવે છે તે તેનાં શિકારો પોતે જાણતાં વરીક નથી! ને અશોભ ને પુણું પવિત્રાભનોજ એક જરૂરી અંગ-ભાગ માત્ર છે. અને તેવી એક સાગણીનાં આ બે પ્યારાંઓ બેખબર શિકાર થયાં હતાં.

ડચેસ આદ્યારેક ઘણી ભલી ગાંતુ હતી, ને તે આ ગરીબ સિપાહ-બચ્ચા મેન્ડોઝાની બંને બેટીઓનાં ખરેખરાં ભક્ષાંગાંજ હતી. તે એ મા વગરની હીણુભાગ્ય દીકરીઓની માજ થઈ હતી, ને તેણેજ મરાયાને કોર્ટનાં નમન સાફ આગળ પડીને પોતે રજુ કરી હતી; અને તે મુંદરી અદાર વરસતી એક દીલકસ તારણી થવા પછી એ ક્રિયા ત્યારે દરગારમાં થવા પામી ત્યારે ડૉન જૉન ત્યાં હાજર હતો.

ડચેસ આદ્યારેકે તેની સાથે પણ તેણીને મેળવી, ને ત્યારે મળતાં સાથે તે ગંનેને વિજળીતાજ ઝટક લાગ્યા હતા! એ શુ હતું તે. અલગને પેહલાં તો એ બેમાંનાં એકે બી જાણ્યું વરીક નહીં. બસ, તે માહયુબને ફક્ત એટલુંજ લાગ્યું કે મરદ માત્રમાં તે જવાંન એક રાજ્ય જેવો હતો! તેના ચેહેરામાંજ કાંઈ એવું દીલકસ ને બેચાણકારક હતું કે જે તે કેમે કરતાં ભુલી જઈ શકી નહીં, ને રાતના સ્વપ્નાઓમાં વરીક ને મોહક મુખડો તે નાજનીનને જગજગ સંતાપતો તેના ખ્યાલો આગળથી મુતલગ દુર થઈ

શક્યો નહીં. તેના જેવા પેહેલવાંની તોરનો. નાળો, બસો, સાદો, સુંદર
ખીંતે એક જી મરદ તેણીએ તે આગમય કે તે પછી કદી નેપો કે
જલપોજ નહીં. આ એકજ નમુનો હતો કે જેનો આ આખી ધરતી પર,
તેણીની આંખો તમે, તેણીનાં મનથી, કોઇ મુશ્કેલી ન મળી શકે
એમ હતું.

પેલસે દિવસે તેઓ મળ્યા ત્યારે તો ફક્ત સીધી સીધી તે સાદી
સાદીજ વાતચીત થઇ હતી. તેણે તેની ઓળખ પુછી હતી, અને તે
મેન્ડોઝાની પુત્રી થતી હતી એ સાંભળતાં તે ઘણો અજ્ઞય થયેલો દેખાયો
હતો, કે જ્યારે આદા ! તેના અવાજમાં વચીક તે કામળાંગીને તો ગાયનજ
સમજાયું હતું ! તેણે ફક્ત એકજ પગ—જરા જી એવદમ નહીં લાગે
તેથી છીસમે—તેને ટીકીને જોઇ હતી. તે એકજ નજરમા તેણીએ તેનું દીક્ષ
તે તેનું ચીત એ અને ચોરી લીધા.

તે પછી ત્રીજે દિવસે સુંદર સમી સ્લાંજનાં ઝઝકળામાં પેલી મોટી
સુરીશ આસરીમાં તે અને ખારાંઓ પાછાં તદ્દન નહીં ધારેલાં મળવા પામ્યાં
હતાં. આંધળી આખનેકને ત્યાંના તોફાં ગુલાખોનો એકેકમેકેકાન અનીઘણો
ગમતો હતો, તે સ્લાંજને છેડે દીક્ષ એકેકાવા એ અને એકેકો ઘણીખરી
ત્યાંજ જતી હતી, કે જ્યારે મજકુર સ્લાંજે આખનેક જરા અજમની
હોવાથી ઘરમાંજ રહી, તે નમીયસજોગે સુંદર મરાયા તે અગારી
પર એકલીજ ફરવા ગઇ હતી; અને તેજ હરોલમાં એ પણ એક
સંજોગજ થયો કે ડાન જોન પણ તે સ્લાંજે, જરા ધુરસદ પાંમેસો તે
એકસો પડેલા, એકસો ત્યાં ફરવા આવી ગયો.

અને પછીના અરધા કલાક આદ તેઓ એકમેકની વાતચીતમાં ઘણો
કમગ કેતાં ત્યાંનાં એકાંતમાં એક સંજોમરમરના પથ્થરના આંક પર એકેકાં
હતાં, કે જ્યારથી તેમની પીછાણે અરસપરસના સાચ્યા તે એકેકાંજવાન
ખારનું સ્વરૂપ પડયું હતું. પરીણામમાં તેઓ લગભગ તે પછી રોજ અને
અવારનવાર મળનાં થયાં, અને મહી આખનેકને તે એકેકે પોતાનો પવિત્ર
વિધાસ સ્પર્ધે કર્યો, કે જે મરાયાનાં બહાંમાંજ પોતાનું બહુ જાણતી.
ઉંધેલી હોવાને લીધે જેની ખુશાલી ખુદ મરાયાની ખુશાલી જેટલીજ
અળવાંન તે સાચાં દીક્ષતી હતી !

અને એ જ્યાં ખુશીના ખ્યાલો તે પોતાના ગુંધ પ્રેમની તે અચળીની
યાદ કરતી હાલમાં તે મધુરી તે લાખજેરી-રમનાં એકાંતમાં અધીરા છુવે

બેડી હતી. હજી રાજા આવ્યો ન હતો, ને ખુદા જાણે હજી ક્યારે તે—
પણ એવામાં તેણે પગલાંનો સાહસ સાંભળ્યો, ને તે ચમકી. તે લાઘવેરી-
રૂમમાં, બધાં તે પોતે હતી તેને લગતા આગળા રૂમમાં, કરી બી
ચેતવણી આપ્યા કે અપાવ્યા વગર એકદમ ને અચાનક રાજા આવી
લાગ્યો હતો!

પ્રકરણ ૨૭.

તે કરી બી રસાલામસાલા વગર એકલોજ, ફક્ત તેણીના આપ
ધરડા મેન્ડોઝાના ‘એસક્રોટ’ હેડળ, આવ્યો હતો એમ તેણીએ તરત જાણી
લીધું. કેમજે ઓરડામાં દાખલ થતાં સાથે પોતાના ડરામણા ‘ધોધારી સાહાદે
તેણે મેન્ડોઝાને કેહતાં સાંભળ્યો.—

“મેન્ડોઝા,” રાજાએ કહ્યું, “મને હીઝ લાઇનેસ સાથે ખાનગી વાન
કરવી છે; તું આએ આગળું આરણું તપાસી બેસજે. કોઈ કોઈ બી કારણથી
અંદર આવે નહીં, અને અમારી વાતમાં ખતર કરે નહીં.”

મેન્ડોઝાએ બોલીને કરી જવાબ કીધો નહીં, પણ તે પોતાના ખ્યાલોથી
તરત સમજી શકી કે જવાબમાં તે ધરડો સિપેહસાલાર છેક નીચે નમ્યો
કશે, —અને પછી તે બાહારનું આરણું બંધ થવાથી તે એ ભાઈઓ એકલા
પડ્યા એ ને તરત જાણી શકી.

તેણીનું દીલ બેશથી શીકરમંદ થપકારા મારતું થયું. તે પોતાનો રેશમી
ઝલો વરીક જરા ખખડવા દેતી ન હતી. મીનનું એક પુતળું હોય તેમ,
ફડાઈ આવવાની શીકરથી, તે તદ્દન હીંચ્યાલ કર્યા વગર બેસી રહી હતી.
તે તે પડડાએ તો તરત ધરડો મેન્ડોઝા ગુસ્સાથી તેણીના આપ તરીકે
જાનની રૂબરૂ તેણીનો કપ્પજે લીએ, ને બધું નખખોદ વળી જાય! તેણીએ,
‘થી, ખરેખર બ્રહ્મા સમાવવાનું હતું. તેનો આપ પોતે તેણીનો કપ્પજે
પિએ તો ડાન જન વરીક થું કરી શકે? તેનું તે સંજોગમાં થું ચાલે?

“થું આપણે આવજ રૂમમાં બળવાના છીએ?” હયાં રાજાનો
વાક કરતો સાહસ આવ્યો.

“હા નામવર.”

હયાં થોડા વખતની પાછી ચુપટી આવી, એટલે મરાયા સમગ્ર શરીર કે રાજ તે ઓરડો પોતાના શરીરના સ્વભાવ મુજબ ફરી ફરીને ચીપી ચીપીને તપાસતો હોવો જોઈએ. તે ઓરડો તપાસતો ખુણે ખુણે ફરતો હતો, તે તેનાં ભારી પગલાં મરાયા સાંભળી શકતી હતી.

“આએ પરડા પછવાડે તો દોષ નથી, પણ આએ પાસેના ઓરડાનું બારણું કેમ બંધ છે ?” તેણે જરા વારે પુછ્યું—કે બ્યારે મરાયાનું લોહી ફરતું વટીક જાણે થાંચ થઈ ગયું. હવે રાજનાં પગલાં તે હતી તે ઓરડાનાં બારણાંની છેક લગોલગ આવ્યાં.

તેણે તે ઉંઘાડવા જોગો આંચકો માર્યો, કે ડાંત જોને સાદાઈના દેખાવથી કહ્યું, “બારણું બંધ છે; ચાવી મારેલી છે.”

“ને ચાવી ક્યાં છે ?”

“માહરી પાસે નથી—કેથે મુકામ ગેઈ હોશે.”

રાજાએ બારણાં પર વધતું જોર અજમાવ્યું.

“મને બંધ બારણાંઓ પર એતબાર નથી,” તેણે ખુલ્લી કરાણથી કહ્યું; “ખાતગી વાતો કરવા મળવાના એ સક્કાર હોયજ નહીં. માહરે કાંઈ બી તમારી સાથે વાત કરવા આગમ્ય એ ઉંઘાડવીને જોવો ને માહરી ખાત્રી કરવી છે. મેંડોઝા !”—અને તેણે સાદ માર્યો, જેના જવાબમાં તરત આગણું બારણું પાછું ઉઘડ્યું, ને તેનો સીપેહસાહાર બાપ તાબરતોબ તે ઓરડામાં દાખલ થયો તે મરાયાએ જોઈ (જાણી) લીધું.

“મેંડોઝા,” રાજાએ કહ્યું. “એમ આવ; આએ બારણું બંધ છે, ને હીઝ હાઈનેસથી કુંચી કેથે મુકામ ગેઈજ તે મળતી નથી. તું જરા જોર અજમાવ—જોની ઉંઘડેજ ?”

અને મેંડોઝાને તો હુકમનીજ ખોટી ! તે તો રાજ પર ને રાજના મુખ પર હજારો જાનથી મરવાવાલોજ હતો કેની !!

તેણે જોર અજમાવ્યું, ને બારણાંને એવા જોરાવર આંચકા માર્યા કે તે તેની કક્ષમાં ધુજતું લાગ્યું. મરાયા બી થર થર ધ્રુજી તે દોડીને હવે બારી આગળ જઈને ઉભી કે જો બારણું ઉંઘડીજ જાય તો તેજ પળે પરડો હાલી બાહર તે કુદી મારે; પણ નહીં. ઘરડો મેંડોઝા જલ્દીજ બારણાંને આંચકા મારતો બંધ થયો, અને ત્યારે તે પાછી બારણાં આગળ

ગઠ. તે પોતાના પગલાંનો ઘણોજ એળવાજ કરતી હતી.

“ઉઘડે એમ નથી, નામદાર,” મેંડોઝાને એ પછી તેણે રાગને કેહતો સાંભળ્યો.

“ત્યારે જ ને કુંચી સોહધી લાવ—કોઇ બી કુંચી લાવ—લગાડ ને ઉંઘાડ—નહીં તો બારણું ભાંજ નાંખ.” રાગએ દેખીતા મોટા ગુસ્સામાં બરાડયું, ને મેંડોઝા “જો હુકમ, નામદાર,” કરતો બાહર ગયો ત્યારે મરાયાએ જોયું કે સઘળો મામલો બીગડી જવાની છેક આણી પર આવ્યો હતો. રાગનો સ્વભાવ દેખીતી રવેસે એટલામાંજ તદ્દન અરખેલાઈ થઇ ચુક્યો હતો !!

પ્રકરણ ૨૮.

હવે આપણે જ્યાં આંધળી આઘનેઝને છેલ્લી છોડી આવ્યાં છીએ. ત્યાં જરા પાછી નજર દોડાવ્યે.

આઘનેઝ પેલા પોળા ચાંચલામાં નજદીક પા દલાક નક ધીરજ માની છુપાઇ રહી. તે જરાએ ઉતાવળી થઈ નહીં. એ પનાહ આપતા પીલરની તે ગરીબ આંધળી પોતાનાં મનથી ઘણી આભારી બની.

અંતે બ્યારે તેની તદ્દન ખાત્રી થઈ કે ડાંના અંના ત્યાંથી ચાલી ગઇ હતી, ને તે તરફનાં એકાંતમાં બીબ્બું કોઇ ન હતું ત્યારે તે બીહીતી બીહીતી બાહર આવી. તે અધો વખત મરાયાનાજ વિચાર ને ફક્ત કરતી હતી—તે ક્યાં ગઇ હશે ?

તેને પેઢી ડુલપાનની ગેલરી યાદ આવી ગઈ. તે ખારાંઓ મળવાનું હોય ત્યારે ત્યાજ મળતાં હતાં, ને હાલમાં ત્યાંજ તો તે બેઠ નહીં હોય ?

તે ત્યાં ગઇ. અલગત ગરીબ બિચારી મુશ્કેલીથીજ ગઠ, પણ આપણે આગળ વાંચ્યું તેમ એ બાબુના અધા પગવાટ તેના પગ તજે અચ્છી રવેસે આવી રહેલા હતા.

તેણીએ તે અગાસીમાં જઇ બનતી તદ્દલાસ કરી, ને પછી ધીમે સ્વરે મરાયાનાં નામની હાંકો પણ મારી, પણ મરાયા ત્યાં હોય ક્યાં જે

જવાબ આપે ? રાત ઠંડી હતી, ને તે આપડીને “ ચીત્ર ” (કંડક) લાગવા માંડી; ને તેવામાં વળી ત્યાં ભરાયયું એક ધુવડ ચીયવાયું, એટલે ડરની મારી, નામુરાદ ને કંટાળેલી, તે ત્યાંથી ઉતાવળે પાછી નહાસી ગઈ. હવે તેણે ક્યાં જવું ?

તે મા જેવી મેહુરયાંન ડચેસ આસ્વાદેઝના મેહુલમાં ફોડી જતે, પણ આજે તે તો રેટ બાકને લીધે રાણી પાસેજ અત્યારે હોવી જોઈએ તેણીને એ ખ્યાલ થતાં તે ત્યાં જતી ખંચાઈ. છતાં ખી તે જતે, પણ પોતાને મરાયાના જાણીતા પોપાકમાં ત્યાં અચપ્પચ ને અણધારેલી આવેલી જોઈ હળરે કાસમે ડચેસ શંકાશીલ બને, ને તરેહવાર પુછગાછ ને ચકચાર કરી મેલે !

મરાયા તો, તેણીને લાગ્યું કે, કેથે ખી હોય તો ડૉન જૉન પાસેજ હોવી જોઈએ, ને તે પોતે આંધળી, પોતાની બેહેનને મદદ થવાના પુણ્યવંત હેતુથી, મોડી રાત્રે એમ એકલી અથડાયા કરે તેમાં તેણીએ માન્યું કે જોખમ ઘણો હતો. જોખમ તેને પોતાને માટે કરતાં (તે મરાયાનાં કપડાંમાં હોવાથી) મરાયાની ઇચ્છા માટે વધારે. વળી તેને પોતાને ઘણું એકાંત લાગતું હતું. દીસ ને રાત તેને તો એકંજ હતી, પણ દીસની વાતજ જુદી. દીસના તો ફરતાં ફરતાં ખીજાંના અવાજોથી તેમની હસતી ને સમાગમ જાણી તે ધીરજ પકડતી, કે બ્યારે હાલ તો તે ખી ન હતું. તે, તેથી, એવડી શીશરમંદ ને નાસજર બની.

તેણીએ પોતાનેજ ઘેર પાછી ફરવા ચાહ્યું, પણ ચોકીદાર મારડીનને તે શું કહે ? તે તો તેને મરાયાના પોપાકમાં જોતાં ને ઓળખતાં ગભરાઈ જાય ! વળી બ્યારે તે આટલો જોખમ કરી બાહરે આવી ત્યારે મરાયા માટે નકકીપણે કાંઈ ખી જાણ્યા વગર તે ઘર પાછી જાય એ કેવી હીચકારી વાત ? કદાચ તે બેહેન ખરેખર કાંઈ જોખમમાં ખી હોય ?

એટલા વાસ્તે આયંદા એક મુસ્તકીમ હરાવ કરીને તે આંધળી દીકરે ડૉન જૉનનાજ મેહુલનો રસ્તો પકડ્યો. તે એ રસ્તો ખી જાણતી હતી. તેણે બંધી બાજુ જવાની પોતાની નીશાંણીઓ રાખેલી હતી, ને તે મુજબ તે અથડાતી અજાણતી પણ ખુદની મેહુરથી કોઈનું કશું એ ધ્યાન ખેંચ્યા વના સલામત છેક ડૉન જૉનના મેહુલ તક પુગી ગઈ.

તેને કોઈએ રોકી નહીં. ખરેખર તો પાછલી બાજુથી તે એવી રીતે અંદર કંપાઉંડમાં ધુસી કે કોઈ પેહરેગીરોએ વટીક તેને જોઈ નહીં, ને સુભાગ્યે તે પેહલીજ સૌથી નાકેના પેલા ઓરડાની બારી હેઠળ આવી, કે જ્યાં તેણે પોતાની બેહેનને ડૉન જૉન જોડે ઘુસ ઘુસ કરતી આપાદ સાંભળી !

તેણીએ, તેથી, મસ મોટા છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો. તેઓ શું વાત કરતાં હતાં ને તો એક બોલ બી તે પકડી કે સાંભળી શકી નહીં, કેમજે વાત ધણીજ ધીમેથી ચાલતી હતી—પણ તે મરાયાજ હતી ને મરાયાજ ડાન જોન જોડે અંદર ઘુસઘુસ વાત કરતી હતી એ તે બાહેરની બારી પર કાન મેળી પકકે પાથે જોઈ લઈ શકી.

અને એટલુંજ યસ હતું. તે હવે પુરતી ધીરજ માનેલી પોતાને ધર પાછી ફરીને મારટીનને મનાવી લેવાની ઉમીદ કરતી હતી. એમ નહીં કરે તો બીજું શું કરે? રાતભર તે રખડ્યા ક્યાં કરે? મરાયા આવી સલામત બાંહેધરી હેઠળ હતી તેજ તેને પોતાને સખર માનવા યસ હતું. બનવા જોગ હતું કે અરધા ઉંધરેતા મારટીનનું તેના પોપાક પર ધ્યાન નહીં બી ખેંચાય, ને ખેંચાય તોબી તરેહવાર કીસમે શું તે એ બેહરા વાંદરને હાથતાલી આપી કે પોતાની પક્ષમાં સમજવી લઈ નહીં શકે?

તે, તેથી, હવે ઘેર જતી રેહવાનું કરતી હતી, પણ જવા પેહેલાં એકાદ પળ ત્યાંજ થોબી પોતાની હીણભાગ્ય હાલતનો તે દરયાક્ત કરવા લાગી. કેવી તેની આંધળી નિરાશ્રીત હાલત! મરાયા બી હવે પરણી જનાર હતી—આપીકું ધર સદાનું છોડી જનાર હતી, ને ત્યારે એક ચુસ્સાબાજ બાપને યસ પડેલી તેના જેવી એકનું જીવતર કામનુંજ શું હતું?

તે બારીની ઠંડી બેર પર માંથુ નાંખી ગમખાર આંસુઓ રડી—તે બારી કે જેની પેલી બેર એક હેતવંતી બેહેન તે બીચારી બાહેર ઉભી રહી એમ એકલી રહે છે એમ જાણુવા પામતે તો હડીને બી આવીને તેને પોતાની ગાદમાં દાખી લેતે!

એમ તે કેટલોક વાર રડી તેટલામાં તે ઓરડામાં જરા વાર બધું ચુપ થઈ ગયું, જેથી તે જરા અજાણ થઈ. તેવામાં સાંમેથી વળી પગલાંનો અવાજ આવ્યો—કોઈ એજ આસામીનાં પગલાં—ને તેમાં એક તો પોતાના બાપનાં તરીકેજ તેણીએ તરત પીછાણ્યાં!

તેના બાપનાં પગલાં તે આંધળી લાખમાંથી બી પીછાંણી આપી શકે એવી રીતે તે ઝાળખતાં શીખી ગઈ હતી, ને તરત તેણીએ જોયું કે રાજ જોડેજ તે એ તરફ આવતો હોવો જોઈએ. બીજા કોણ સાથે આવે?

તે વીજળીના વેગે બારીનાં ખુણાંની છેક કદણમાં—છેક દબાવે ભરાઈ ગઈ, જેથી થયું એમ કે ન તો રાજએ કે ન તો ધરડા મેન્ડોઝાએ તેને ધરમાં દાખલ થવા પેહેલાં ત્યાં ભરાયલી જોઈ. એ એક ખરેખરો મોટો નસીબવંતો જોગ માત્ર થયો.

તે, એમ છતાં, ચમકી ગઈ. તેણીને તરત લાગ્યું કે કોઈ જી રીને રાજાને અને તેમના આપને મરાયા ત્યાં છુપાયેલી હોવાનું માનુષ પડી ગયતું હોવું જોઈએ, ને તેથીજ તેઓ તેના કમળને લેવા એ તરફ આગળા હતા!

તેણીએ કાન કરી સાંભળ્યું. નહીં, આવતાં સાથે કાંઈ તકરાર થઈ પડી હોય એવું તો કાંઈ સંભળાયું નહીં. એમ છતાં, થોડે વારે તેઓ કોઈ આરણ્ય ગંગાવત્તા ને જોઈ કરી ઉંઘાડતાં હોય તેવો સાદ તેને કાન આગ્યો, ને ત્યારે નખખોદ! મરાયા પકદાઈ જવાની કે કેમ?

પણ જરા વારમાં આરણ્ય પર જોઈ કરવાનું પાછું બંધ પડ્યું, ને ખીછ થોડીક પક્ષોમાં તો—મોહકાંણ પર મોહકાંણ! અચળાચ ધરડો મંડોઝા તે મકાંનમાંથી આહર આગ્યો, ને તે હતી તેજ તરફની તેણે વક્ષાણ લીધી—એવી રીતે કે તેણીને છુપાવાનો વખત ખી પણ મળ્યો નહીં. વાંચનાર યાદ કરશે કે મરાયાવાલા ઓરડાનું આરણ્ય ખુલ્લવા તે તો રાજાના હુકમ મુજબ આવી સોહોધી લાવવા આહર આગ્યો હતો.

તે આપ દીકરી એવા સંજોગમાં લગોલગ થઈ ગીયાં, અને જોકે આઘનેઝ તે જોઈ ન શકી પણ રીકરે તેના પગોને તુરત પાંખ પુરી પાડી, ને પડ્યાખડ્યાની ફરક વગર તે આંધળી અધારામાં તેથી તે તરફથી ઇવ લઈ નહાડી,

મંડોઝા ડંગ થઈ ઉભો! તેની અકકલ મુન મારી ગઈ. તે પુઠે પડતે તો એક લેહોળમાં ને હરણીની ચપળતાથી નહાસતી છોકરીને પકડતે પણ તેના હોસજ જુઠાઈ ગયા. તેણે મરાયાનો પોપાક ઓળખ્યો, ને તે આઘનેઝ હોવાનો કશોખી સંદેહ ધરાવ્યા વગર એકદમ તેણે માની લીધું કે તે “ મુન્હેગાર મરાયા ” પોતે હતી, કે જે “ મોડી રાત્રે નાપાક જોનને છુપી મળવા ” આવેલી હોવી જોઈએ, ને રાજાએ તે હતી તે ઓરડા પર હુન્નરો કીધો એટલે કોઈ રસ્તે બચીને આહર પડેલી હોવી જોઈએ!!

બસ, ગજબ થયો! એટલુંજ શું તે ખારીલા મુદ્દાને ખુંતખાર બનાવવા બસ નહીં હતું? તે ગરીબ છતાં પોતાની ઇજ્જતથી રરવાવાલો, ઇજ્જત પર મરવાવાલો હતો, ને તે છતાં તેનાં પોતાનાં ઘરની બચકાર એજ્જતતીનો આ કેવો ડરામણો પુરાવો એ લીણબાગ્ય રાત્રે પ્રત્યક્ષ પ્રગટ પડ્યો હતો!!

તેની જોઈ છાતીમાંથી અસહ્ય દુખનું એક એઅખતયાર દયકું આહર પડ્યું. થઈ ચુક્યું—થઈ થઈ ચુક્યું! તેનું પોતાનું પણ આવી બન્યું હતું!

તેણે પોતાની તલવાર પર જંગલી ઝનુનમાં હાથ નાંખ્યો. “ગરાયા” અહીંથી નહોતી ઘેરજ ગયલી હોવી જોઈએ માટે ત્યાં દોડી જઈ તેને કાપીને તરત કટકા કરી નાંખવા તેને જુરસો થયો, પણ નહીં. તે કપાત્ર નાલાયક જરીશીનું હવે તેણે મોઢું જોડું બી નાસજનવાર હતું એમ તે હેમક ડોસાએ પોતાનાં મનથી મજબુતી સાથે માંની લીધું !

તેણે વેર તો લેવુંજ હતું, પણ નહીં કે તે “અધમ પાપીણી” પર, પણ જે “ચંડાલે” તેની પાક ઇજ્જતની ખરગાદી કરી તેના પર; અને તે રાતના શીહાકાર જફકાર અંધારામાં પોતાની તલવાર પર હાથ નાંખી તેણે તાપ્પરતોય કસમ લીધા કે હવે આજે રાત્રે પોતાને ઘર તેણે કદી જવું નહીં, ને બીજી જામદાદ તણુ થવા પેહેલાં ચંડાળ ડાન જોનની ખાખધામાં ઘુસી જઈ તેને જાનથી મારી પોતેથી તેજ ઘડીએ પોતાનો જાન ખરગાદ કરવો !

તે આજેજ ને પેહલ્લીજ એમ અત્રે આવી હોય એ તે માનીજ નહીં શક્યો. ને એનેડા ગયો તે આગમચ બી ત્યારે તો તે અત્રે એજ મુજબ આવેલી ને તે દુષ્ટ દુરાચારીને છુપી મળતી રહેલી હોતીજ જોઈએ ?—અને તે સદગુણની શુદ્ધતામાં મક્કપણે માનવાવાલા જૈક આપનાં તે વખતનાં હદપાર દુખનો ખ્યાલ આપવાને આજે અદના કલમ કમતાકાત છે !

તે ઘણો વાર સુધી તો પોતાનાં દુખથી નિપજેલી બેહોશીની જેખ-ખરીમાંથી બીદાર વટીક થઈ શક્યો નહીં. દીવાલ પર ઢલી પડી તેણે એ બધાં અનુમાનો, વિચારો, ઠરાવો ને કસમો કરી લીધાં.

તે રાજનો ભારે અદખ કરનાર હતો. રાજનો અદખ નહીં હતો તો તરતજ અંદર પાછો ધસી જતો, ને ડાન જોન પર હુમલો કરી તેને જબેહ કરી નાંખતો ! આંધળો તે !—ખરી ખોટી તલ્લાશ કરવાનું તો તેને સુઝ્યુંજ નહીં, ને ખરી પાકીજગીમાં તે ઉંડી ગલીથી જોઈ રહેલો તેમાં તેનો પોતાનો નહીં તો બીજો કાણુનો દોષ સોહોધવા જમણું ?

તેને ક્યાં રાજનો હુકમ યાદ આવ્યો. તે ચાવીની વાટ જોતો હશે. તેણે ચાવીની તલ્લાસમાં જવુંજ જોઈએ. તે એક અસાધારણ જેહેમતથી, તેથી, છેક ઘણો વારે પાછો સાવધ થઈ શક્યો.

તેણે મરતાં સુધી રાજની નોકરી તો ઉઠાવવીજ જોઈએ. તે જલ્દીથી ચાવી લઈને અંદર જવા ચાલતો હતો, કે જેમ પેહેલું ડાન જોનને ચાર મારવાનું ને પોતાને મરવાનું અને તેમ ભણું. તે જીંદગીથી ધરાઈ ગયો

હતો. તે એ છેલ્લી પાંચ મીનીટની ગમગીસારીમાં પચાસ વરસ નેટકો વ્યાઘ્ર ધરડો બની ગયો હતો. તેની કમ્મર તમામ તુટી ગઈ હતી!

તેણે તે પછી રાગનો હુકમ અભવવા બેથું કામ કેમ લીધું તે તેને ખબર જી ન રહી. તેનાં છગરમાં વ્યાઘ્ર જલતી થઈ હતી, પણ તે આહુરથી શાંત હતો—હેઠ અજળ હદ સુધી શાંત હતો.

તે ડાન જોતના સ્ટુઅર્ડને સોહોધીને તેને મળ્યો, ને રાગને નામે લાયબ્રેરી રૂમની ચાવી તલ્લય કરી માંગી, પણ ચાવી તેની કને હોય તો આપે કેતી? અથા નોકરનકરેને ભેગા કરવામાં આવ્યા, ને અધાએ એક સરખીજ ના કહી, ત્યારે બંધી ખીછ અલકાતુ સલકાતુ ફંચીઓનો એક જુમખો લઈ તે રાગની દજુરમાં પાછો ફર્યો. તેણે પોતાનું અંધું વેર ને ઝનુન એ વખતે તુરતવેળા છાતીમાંજ સમાવ્યું ને દબાવ્યું હતું.

તે આરણું અંધ હતું. તે એ ભાઈઓને એકલા છોડી પોતે આહુરથી રાગના હુકમ મુજબ દરવાજે મજબુત અંધ કરી ગયેલો તેમજ તે હજી અંધ હતો. તેણે કંધાડ્યો, ને પાક ચઢ્યું! ત્યારે તેણે ત્યાં શું બેથું? ને દેખાવ તેણે બેથો તેથી તેની આંખે અંધારાં આવી ગયાં!

તે જેને મારવા ટાંપતો ને તરસતો હતો તે તેનો દોળખી શત્રુ ડાન જોત પોતે જમીન પર લાંબો છર થઈ મુવેલો પડેલો હતો, ને રાગ એક ખુનખવાર ખંજર હાથમાં લઈ તેની લાશ પર વાંકો વગેલો, પોતે ગુસ્સાના આવેશમાં જે કીધું હતું તેનું હદ વનાનું ભયખીતપણું હવે જોતાં ને ખીછાંણતાં, થરથર ધુજતો કિલો હતો! તેના હાથમાંનાં ખંજરમાંથી ડાન જોતનું તાવું લોહી જમીન પર ટપકતું હતું, ને તે જવાંત બોદાની છાતીમાં થયેલા જખમમાંથી લોહીનો એક છણી ધારતો ડુવારો ડુટ્યો જતો હતો! ઓ અજળ! દીસ્તુજ હતું કે સુંદર મરાયા ખીછીતી હતી તેજ આયંદા થવા પામ્યું હતું. તે એક ભાઈઓ વચ્ચે તે અંધ આરણુંને લગતી ટપાટખી પાછલથી વંધી પડેલી હોવી જોઈએ, ને ડાન જોત ગુસ્સો તામેશ નહીંજ કરી શકવાથી કાંઈ એવુંજ બોલી ગયો હોય કે જેથી તે કમીના ને કાયર રાગએ તે જશવંત બોદાની છાતીમાં પોતાની ટટારી ભોટી દઈ તેને મનથી માર્યો હોય!

પણ અહીંજ આપણે ઘોખી જઈશું એવા એક નેકળખત જવાંમદનાં અકાળ મોહોતની આપણી હદ વનાતી ગમખવારી વચ્ચે હયાં આપણે આ શોકજનક વારતામાં આગળ વંધી શકવાનાં નથી. એ અંધું કેમ અન્યું ને

શુ આદ્યત વરસી તે આપણે આવતા પ્રકરણમાં જોઈશું, ને ત્યારેજ વળી હીણુભાગ્ય મરાયા, જે પાસેનાં બારણાં પછવાડેથી જરાએજરા નાંણી ઘઈ શકતી તેની પોતાની આવા સંજોગમાં શી અવદશા થઈ હતી તે પણ તપાસી લઈશું.

—:૦:—

પ્રકરણ ૨૯.

શુ ડૉન જૉન મરી ગયો ?

જ્યારે મરાયાવાલા ઓરડાની ચાવી લેવા ગયેલો મૅનડોઝા તે ખુનખ્વાર ઓરડામાં પોતે ફરેલા ખુનખ્વાર કસ્ટ સાથે પાછો ફર્યો ત્યારે જે અતિ ભયાનક દેખાવ તેની નજરે આવ્યો તે એજ હતો કે તેનો દોજખી શત્રુ ડૉન જૉન પોતે લાંબો છર થઈ જમીન પર મુરેલો પડેલો હતો, અને કર-પીણુ રાગ્ન શ્રીલીપ તાળુ લોહી તપકતું એક ખુનખ્વાર ખંજર હાથમાં લઈ તે લાશ પર વાંકો વળેલો હતો. દેખીતી રીતે તે જશવંત જવાંન જોરેમંદ જોધ્યા એક ભયંકાર અને કરપીણુ દગાનો ભોગ થઈ પડ્યો હતો, અને તે હજમરોને જેર કરનાર જોરેમંદ જવાંન મોહતથી માહત થયેલો હાલમાં જનથી બેજાન થઈ ત્યાં પડેલો હતો !

પણ ત્યારે એ કળ્યો કેમ થયો ?

મૅનડોઝાને ચાવી શોધવા મોકલી દીધા પછી રાગ્ન કેટલોક વાર સુધી તો પાંજરામાં ઘેરાઈ રહેલા એક ઉંદરની અદ્યથી ઉપર નિચે તે ઓરડામાં ફેરા લેવા પડ્યો. તે કાંઈજ બોલ્યો નહિ, કે જ્યારે ડૉન જૉન ફક્રમંદ કીસમે તેની હીલચાલો તપાસતો પોતે પણ કંટુ બોલ્યા વગર પોતે ઉભો હતો તે ટેબલ આગળ ગુપચુપ અને શાંત, અદ્ય વાળી, ઉભો રહ્યો. રાગ્ન ધણો ગુરસે હતો એ તો તેનો કદરૂપો દેખાવજ સ્પષ્ટ કહી આપતો હતો. તે ખાસ કરીને કાંઈ વાત કરવાજ ડૉન જૉનને છેક તેનાં મકાન સુધી ખાંનગીમાં મળવા આવ્યો હતો, પણ તેઓ તદ્દન એકલા હતા એમ જ્યાં વેર તેની ખાત્રી નહિં થાય ત્યાં વેર તે કંટુ બોલવા આહતો ન હતો.

તે ઘરડા મેંડોઝાની વાટ જોતો ખોડી હતો, અને ડાન જોન જાણતો હતો કે આવી તો તેની પાસે તેને સ્વાધીન હોવાથી મેંડોઝા જલદીથી પાછો ફરી શકનાર ન હતો. એમ છતાં ખુદ ડાન જોનને પણ લાગ્યું કે મેંડોઝાને પાછો ફરતાં જોઈએ તે ફરતાં ઘણી વધારે વાર લાગી, અને રાજની અધીરાઈ કમનસીબે દરેક પછે વધતીજ આવતી હતી. અંતે તે બોલ્યો:

“હું તમારી સાથે ખાનગીમાં કાંઈ જરૂરની વાત કરવા આવે અહીં મુઠી આવ્યો હતો,” તેણે દફલાન સાથે કહ્યું.

“અને આપ નામદાર તે કાંઈ નહિ ફરી શકો તે હું તો કાંઈ જોઈ નથી શકતો,” ડાન જોને નરમાસથી જવાબ દીધો.

“તમારે મને સાંભો જવાગ આપવાનો નથી,” રાજ તીખાસથી કહી પડ્યો; “માહરી સામે માહરી કોઈ બી પ્રગ્ન કદી કશો અવાજ કાઢી શકતી નથી.”

“હું આપ નામદારની મરજની વિરુદ્ધ અવાજ કાઢવા જેવું કશું કેહતોજ નથી,” ડાન જોને હજી પોતાના ગુસ્સા સમાવીને જવાગ કરતાં કહ્યું.

“ત્યારે તપાસજો !” રાજએ હજી છીટાં સોહધવાનું જરી રાખ્યું; “તમારો એક બી ગેરકાયદે બોલ તમારો ઘડીની વચમાં તાણ ફરી નાંખશે !”

ડાન જોન તુચ્છકારનું હસ્યો. તેનાથી એમ હત્યા વના રહેવાયુંજ નહિ. તે મરાયાને આપેલો કોલ અદા કરવા અને રાજ સાંમે જરા બી નાદરમાનીનું મસ્તક નહિ ઉઠાડવા ઘણો આવુર હતો ખરો, પણ દીસ્તુંજ હતું કે રાજ તો અનેક ફરી રહ્યો હતો !

તે (ડાન જોન) મરાયા માટે અંદરખાનેથી ઘણો ધુજી ધપટી રહ્યો હતો. રાજ શકીલો અને હકીલો હતો, અને તે લાયઝેરી-રમતું ખાણું ઉંઘાગ્યા વગર રહે નહિ એવો હતો. વળી તે અત્યારે જે કરે તે થાય એમ હતું. તે નાદરમાનીનો આરોપ મેળી આહું તો ડાન જોનને રાત ભર કેદ કરાવાનો ફીટનો પણ અરખા ફરી શકે, અને તે બધી વાતનો ખ્યાલ ફરીને તે જવાંન જોઈએ મુંદર મરાયાને વાસ્તે એવો ધુજી ધપટી રહ્યો હતો. તે અજગ્ય થતો હતો કે તેનો આપ ગયો ને ગયો, મરાયા ખારીએથી સપટીને ન્હાસી ગઈ હશે કે હજી તે ઓરડામાંજ હશે ? ગમે તે હોય, પણ અધા સંજોગો ધ્યાનમાં લેતાં તે રાજને તાડોમીડા રાખવા જોઈ

પોતાનું અને એટલું કરવા ખરેખર ધણો ખતી હતો.

“હું તમો નામદારને જરા બી નારાજ કરવા ચાહતો નથી,” તેણે એ ઉપરથી રાજના ખરખેલાક ગુસ્સા ઉપર તાઢું પાણી રેડવા જરા વધતી નરમાસ સાથે કહ્યું. “હું અત્યાર સુધી જે કાંઈ બોલ્યોછ તેમાં જે કાંઈ બેઅદબી જેવું હોય તો હું દીલોગ્ગનથી માફ માંગુંછ.”

પણ રાજ એ જાતની મારી વટીક મજબૂર કરી લે એવી તબીબેતમાં હતોજ ક્યાં ?

“તમો સાહેબ છેકજ છગી અને બેહુટી ગીયેલા છેઓ,” તેણે વધતા તીખાસથી તરડાઇને કહ્યું; “તમારે માથે કોઇ સરતાજ છે, અને તે સરતાજનો તમને અદબ કરવો ઘટે, એ વાત તો બીલકુલ તમો ભુલી ગયલાજ દેખાવોછ ! મને લાગેછ કે લોકોએ તમોને છાપડે ચડડાવીને ઘણા બેહુટાવી મેળેલા છે. હું ખાત્રીથી માનુંછ કે તમારી મતલબ યુરી છે. શહેરમાં બળવો જગાડી મને પદબ્રષ્ટ અથવા બેગ્ગન કરી માહરાં તખ્ત પર તમારે ચઢી બેસવાની નૈયત છે એ બધું દીવા જેવું દીસ્તું હું જોઈ શકું છું !”—અને તે વધતી ઉસ્કેરાણીમાં વધતી ઉતાવલના ફેરા લેવા પડ્યો.

હાન જૈન તો ડંગ થઇ ગયો. આ તો તાણી તોડીને કમ્પો વેચતો લેવાની દયાનંતથીજ અત્રે આવેલો દેખાતો હતો ! તે એવા એક સીર્ફ ગકીચ અને જુહા આરોપના જવાબમાં શું કહે ? તેને એવા સંજોગોમાં ગુસ્સો નહિ આવે તો શું થાય ? પણ તેણે મરાયાને આપેલો પવિત્ર કોલ પાછો ને પાછો યાદ કર્યો અને તે ચુપ રહ્યો.

“કેમ જવાબ નથી આપતા ?” તે કરપીણ રાજએ જવાબની તલ્લબ કરી; “મને કોઈ સબબ જતાવી શકશે કે તમોને કાંય નહિ એકદમ કેદ પકડવામાં આવે, અને રાજ સાંમેના શીતુરને વાસ્તે તમારી તપાસ કાંય નહીં ચલાવવામાં આવે ?”

હાન જૈન ચમકી ગયો. આ તો જે ધારતો અને બીહીતો હતો તેજ આગળ આવ્યું હતું ! તેને, તેથી, સુંદર મરાયાની સલામતીને વાસ્તે મસમોટી શીકર થઇ.

“તમો નામદાર જેણે સખ્ત નીમકહલાલીથીજ તમારી અને તમારાં રાજની સેવા કરેલી છે તેને, આવા ગત્રીચ આરોપો ને જુહી ધમકાથી આજે ટીસમે ગુંગલાવો એ ઘણું વાંધાભરેલું ને ગેરઘવદે છે,” તેણે અંતે કેહવાની જરૂર પીછાણી. ધીરજ તે એ બેધો ક્યાં વેર અને

અને કેટલીક રાખી શકે ?

રાજા તેને સુઝી આપ્યો કરી જોવા લાગ્યો.

“માદરી પાસે સત્તાવાર સામેલીઓ કે શાદકતો નથી એ માદરે કમુલ કરવું જોઈએ,” તેણે કહ્યું. “પણ સંજોગો ઘણાજ તમારી વિરુદ્ધ છે, અને તેટલા વાસ્તે ઘણું સંભાળીનેજ આવવું !”

“માદરી ચાલચલણમાં એવું કંઈજ નથી કે જેથી માદરે ખીલીવું જોઈએ,” ડૉન જોને નીડર જવાબ કર્યો. “માદરે ફક્ત એટલીજ અરજ કરવાની છે કે ખીજાં કોઈ માદરાં શત્રુઓની દુરવણીઓ પર ચાલવા કરતાં આપ નામદાર પોતે માદરી ચાલ ચલનની પુરતી તપાસ કરે અને તમારી ખાતરી કરે.”

“તમારાં શત્રુઓ ? હા ! હા ! હા !” રાજા તુચ્છકારનું હસ્યો; “તમારાં શત્રુઓ હોયજ કાણુ ? તમે તો જ્યાંની આંખમાં નાથકા બોદાયજ છેઓ તે વળી ભુલી કેમ ગયા ? અને અળખાઓના તો તમે સૌથી માનીતા છેઓ—ખટું કેની ? જૈરાં તો તમારી પર કેલજે મરીજ પ્રીટજ ! જૈરાંઓ તો તમેને ખારનાં કાગળો મોકલેયાકલે, જે તમે નામદાર મોન્ડાઓમાં છુપાવીને સાચવો અને વાંચો—એમજ કેની ?”

ડૉન જોને જવાબ કર્યો નહિ. તે આ હેમક એસારાઓનો જવાબ તે શું કરે ?

“તમારે પરણવું જોઈએ, માદરા મહેરગાન,” રાજાએ અનકાથી કહ્યું; “એમ જુદી જુદી અલબેલી નાજનીનો વચ્ચે નાંચ્યા કરવા કરતાં એક સાથે દીક્ર લગાડીને પરણી જવું શું તમે જોવા એક માટે જ્યાદા શોભા ભરેલું નથી ?”

“હું કોઈ નાજનીનો વચ્ચે નાચતોજ નથી,” ડૉન જોને કહ્યું; “અને એકને દીક્ર આપીને તેના જોડે પરણી જવાનાં તમારાં મતને હું તદ્દન મળતો હોઉં.”

“તમે નાજનીનોમાં નાચવાની વાત નામુકર વળ્યોછ, પણ હું તો કેલવાની હાંમત કરું કે આજે થડીએળી તમારાં મોન્ડામાં એવાં એક જે કાગળ છુપાવેલાં મોન્ડા હોવાં જોઈએ. આજે મેં પોતેજ એવું એક કાગળ તમારે હસ્તક પકડ્યુંતું એ વાત ખરી કેની ?” રાજાએ તુમાખથી યાદ આપી.

“તે કોઈ ચોરતનુંજ કાગળું હતું એમ કેલવાને હું કહી

તેયાર નથી !”

“ કાંય, તમે શું તે હજી વાંચ્યું નથી ?”

“ મેં વાંચ્યું, અને તેથીજ હું એમ કહેલું.”

“ સમજ ?”

“ સમજ કે તે એક નનામો કાગળ હતો !”

રાત્રી વળી તુચ્છકારનું હત્યો, અને પછી પાછું નેનું ધ્યાન આગુમાં ના પેલા લાયબ્રેરી રૂમનાં આરણાં તરફ ખેંચાયું, કે જ્યારે તે વધતા આવતા ગુસ્સા અને અધીરાઈ સાથે અરધું મોટે—અરધું મનસે પટપટયો; “ પેલો ઘરડો વાંદર મેનડોઝા હજી કાંઈ મુવો ? તે આગે ઓરડાની ચાવી લેવા ગયો તે મરવા મુતોછ કે શું ? તે પાછો કેમ હજી ફરતો નથી ?” — અને તે વધતી અધીરાઈમાં વધતા ખીજવાટથી ઘણા જોશના તે ઓરડામાં દેરા ફરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩૦.

“ માદરી મરજી છે,” જરા વારે રાત્રીએ હવપર જોરાવરીનું ફરજ્યાત યોગ્યતો હોય તેમ યોગ્યવા માંડ્યું, “ કે તમારે સ્કાટલન્ડની રાણીને તમારી મોહોરદાર તરીકે કયુલ રાખવી; અને તે, છતાં માદરી એ મરજીનો ઉધાડો અનાદર કરીને મેનડોઝા જેવા માદરા એક મીસ્કીન ખીદમતગારની છોકરી સાથે પરણીને માદરાં તાજરાજની એમજીવતી કરવાનો તમે એહુંદો કસદ કર્યો છે તેના બચાવમાં તમારે શું કહેવું છે ? શું એ નાલેશી અને નામોશી—”

“ નાલેશી અને નામોશી ?” ડૉન જૉન જોશથી તરડાયો, તેની મધુરી મરાયાને માટે આ ગુરૂં બોલાયલું તે તામોશ કરી શકે તેથી ઘણું જવાદા હતું, અને તેથી મરાયાને આપેલાં વચનને વટીક વીસારી દઈ તે ગુસ્સામાં એકાદ કદમ રાત્રીનાં આંગ પર આગળ ધર્યો.

રાત્રી, એમ થતાં ડરતો માર્યો પાંચ પંદર કદમ એકદમ પાછળ ગળડી ગયો, અને એ તેની સરકશી માટેના ગુસ્સામાં એકદમ લાલ ભુંડે જેવો ઝનુની બની ગયો. તેણે, એમ છતાં, જોયું કે જૉનના હાથમાં કે

જોનની પાસે એક બી દર્યાર મોજુદ હતું નહિ. તેની તકવાર ફક્ત બાજુમાંની એક ટેબલ પર પડેલી હતી.

“ હીયકારાઓનો એજ કરીતો હોયજી,” ડૉન જોને હવે ધીરજ ખોલી દ્યે, તેને પાછળ ગયડી પડેલો જોન, મોટા તુચ્છકારથી યોદ્ધા, અને તેણે જોયું કે તે હીયકારા રાત્રીએ પોતાના પરામાંનાં સોતેરી ખજાર પર સ્વયં-આવમાં એકદમ દાથ નાંખેલો હતો ! આથી તે જ્યાંસ હસ્યો.

અને, અરે, તે વખતે બાજુમાંના ઓરડામાં ગરીબડી મરાયાની શી અવદશા હતી ? તે તોફાણમાં હાંસનાં મુકકાં પાણનાં એક ઝાડ પેરે એ કળ્યો એટલી હદ સુધી વધી પડેલો જોનને અંદર થરથર ધુલતી હતી—કમનસીબ કળ્યો કે જે ખુદ તેના ગાયમાં અને તેનાજ સંબંધમાં ગરબા થયેલો હતો; અને તોપણ તે કાંય નહિ દરખાયા અને કાંય નહિ ખુશી થાય ? તેણીને માટેના તે કમીના રાત્રીના એક અપમાનકારક ખોલે તે ગાય જેવા જવાનને ગુસ્સામાં નરેશોર બનાવી આપ્યો હતો. તે અન્યાર તક બધું ખમી નજ, લક યજ્ઞાવીને, ગરીબ ગાય રહેલો હતો, મગર હવે ધીરજ ખોલી દ્યેને એક વિકાસ વાથ બની ગયો હતો, અને તે બધું તેણીને વાસ્તેનાં તેનાં અચુક હેન અને બુદ્ધ શીક્ષાગીરીની બેનકાર શાહદત હતી, તો બહાલી મરાયા કાંય નહિ દરખાયા ?

પેલા દાથ પર, રાત્રી ખરેખર ડર ખાઈ ગયો હતો એ વાત તો ખરી. તે રજોગ હીયકારો હતો, અને તેઓ એકલા હતા તે લકંતો લાખ લઈને રજો જોન એકાદ થયડાકથી તેનો ખુરદો કરી મેળે તે શીકરથી તે થરથરી રહેલો હતો. એટલા માટે મેનડોઝા આવી લાગે અને તે તેને કેદ પકડાવી શકે ત્યાં પેર તે જોનને વધારે ખીજવવા અને પગવવા નહિ માંગતો હતો.

“ તમે તમારો દરજ્જો અને ફરજ લુલી જવોજી, ડૉન જોન,” તેણે કગાર નરમાસથી કહ્યું, “ તમે માહરી ગત્તવી દાખી દેવા માંગતા હોવો, તેમ માહરો આંગ પર ધસી આવોજી, અને હું માહરા બચાવમાં માહરો ખજાર પર દાથ નાંખુંજી ત્યારે વળી બેવડા તુચ્છકારનું હસોજી !”

“ હું તો માહરી જગ્યા પરથી બાગ્યેજ એક કદમ બી આગળ વધ્યોજી, કે જ્યારે તમે તો વંડોળ્યાની માફક પંદર કદમ પછવાડે ગયડી ગયાજી,” ડૉન જોને મોટા તિરસ્કારથી કહ્યું. “ વળી માહરા દાથમાં તો ડોઢ દર્યાર બી નથી, અને તમે માહરા રાત્રી ને માહરા બાઈ છેઓ એટલે હું આજે

માહરી 'આબુમાં પડેલી તલવાર ઉંચકવાનું વડીક વાજખી માનતો નથી."

મરાયા સમજી ગઈ. તે આ છેલ્લું તેને સંભળાવા અને ધીરજ મનાવાનું પોતાનો કોણ યાદ કરીને ખાસ કહેતો અને બોલતો હતો એમ તે પરીસુરત નાજનીન તુરત જાણી ગઈ, અને જે દમામદાર નાંખતી સાથે તે વ્હાલો પહેલવ ન કામ લેતો હતો તે વ્હાલ અને વખાણનાં એક આદા વગર પોતાનાં મનથી તે વાજખી ફરાવી શકી નહિ.

"આહિં આપણે આએ માહરા ઓરડાનાં એકાંતમાં રાગ્ન અને પ્રગ્ન તરીકે નહિ, પણ હવે ભાઈ ભાઈઓ તરીકેજ છીએ," ડૉન જૉને હજી દમામથીજ કહ્યું. "મેં" માહરા રાગ્ન તરીકે ઘણા અદ્ય અને ઘણાં માન સાથે તમારી સાથે વરતવા આહ્યું, પણ તે માહરી પવિત્ર મરજનો ભંગ તમે પોતે આગળ રહીને કીધેલો છે. એટલે હવે માહરા એક સરખેસરખા કે વડા ભાઈ તરીકે તમોને જે ઘટે તેથી બ્યાદા માન આપવા હું ફરાવથી સાદ ના કહુંછ,"

અને કેહવાની જરૂર નથી કે રાગ્નની આંખમાં એ બધી હીણપડતી અને હડધુતનો તુચ્છકાર સાંભળતાં જે એક જતની પીળી રેશણી પ્રકાશતી નજરે આવતી હતી તે તેનાં સીનામાં ઉભાતા કીનાનીજ ઉંઘાડી ચુગલી કરતી હતી !

"આજે તમે હદ કરોછ, ડૉન જૉન," રાગ્નએ કહ્યું; "સોકોની તમારે વાસ્તેની શીદગીરીમાં, મને લાગેછ કે, તમો ઘટે તે કરતાં બ્યાદા મુસ્તાક અને મગજના ફેરાવન થઇ ગયાછ. હું જોઈંછ કે હું ઘણીજ નર-મીથી તમારી માથે કામ લેઈંછ, અને તેનો નમે ઘણો લાભ લેઓછ. તમે જે માહરી સાંમે આજે અત્રે તરતર જગ્યાન ચક્ષાવીને બંધું બોલી ગયાછ તેનું ચરખું ખી ખીજ્ન કોઈ રાગ્નની સમક્ષ જો કોઈ બોલવાની સરકશી કરે તો ખીજ સહવારનો સુરજ ઉગતો જોવાને તે કદી છવતો રહી શકે નહિ, પણ હું તમોને માફ કહુંછ અને તે એકજ સરતે,"

‘અને તે સરત ?’

“કે તમારી તકસીરનું ગેરવાજખીપણું પુરવાર કરી શકો.”

“તે તમારા જેવા એક બેદાદ ને ગેરઠનસારી રાગ્ન સાંમે કરવાની મને પરવાદ નથી.”

“ત્યારે તમારી પર શીતુરનો આરોપ ખુલ્લો લાગુ પડશેજ,” રાગ્નએ પાછી ધીરજ બોલી દેતાં કહ્યું. “અને તમારી સાથે શીતુરની સામેલગીરી

માટે એવી એક કમીનીને તામડતોળ કેદ પકડવામાં આવશે—”

“કોણ ?”

“મરાયા મેન્ડોઝા.”

અને એટલુજ થસ હતું ! ડૉન જૉનનો ગુસ્સો તેને હવે મુતલગ વશ રહી શક્યો નહિ. તેણે તામડતોળ બાબુમાંની ટેબલ પરથી તલવાર ઉપાડી લીધી, અને એક ઝટકે તે તેની મ્યાનનાં દરમ્યાનમાંથી વીજળીનો અમકારો ફરતી બાહરે પડીઃ પણ વળી, પાછું અને પાછું, તેને બહાલી મરાયાને આપેલું વચન યાદ આવ્યું, અને તે એકાદ પણ ખચાયો. તે તેનાં ધ્યુ પચુપણાંનો હીચકારા શીલીયે તામડતોળ લાભ લીધો. આખના એકજ પણ કારામાં, તે હવે ડૉન જૉન, તેની હીચ્યાત્રનો મર્મ પામી જઈ, ખરી વાતનો ખ્યાલ વડીક કરી શકે તે આગમય તો, તેણે જઈને પોતાનું ધારદાર સુતેરી ખંજર તેની બ્યાંન છાતીમાં ચલાવી દીધું !

એ અર્ધું ફક્ત એકજ પળમાં થતી ગયું. રાજ પોતે પોતાની સલા મતીને માટે એટલો બીહીધેલો હતો કે તે ગોયા મગજથી બેમગજ થતી ગયો હતો, અને ડૉન જૉન એવા એક હીચકારા હુમલા માટે એટલો બે ખચર અને વગર તૈયારીમાં હતો કે રાજ તેનાં આંગ પર ધસી જવાના આંચકા સમેત તેના હાથમાંની તલવાર છટકીને કમબાગ્યે એક મોટા ખણ ખણાત સાથે ઉંચે ઉડેલી દુર જઈ પડી !

તે જખમ ખરેખર ઘણો કરી હતો, અને એકજ સેકન્ડ તે જોરાવર જોદ્ધાએ લોહીડુવાંન જમીન પર પડીને થોડીક તાંથુભેંચ કરી, અને જરા વારમાં સઘળું સમી અને આખર થઈ ગયું !

રાજ એ પછી તે પેહેલવાંનની લાશ પર ધાસ્તીનાં ધુજરાં સમેત વાંકો વળ્યો. તેણે તે લોહી તરસું, લોહી ગગરસું, ખંજર તેની છાતી માંથી ખેંચી કાઢ્યું, કે બ્યારે સોય જેવી એક જીભી ધારનો લોહીનો ડુવારો તે જોરેમંદ જોદ્ધાની જવાંન છાતીમાંથી વેદતો થયો.

સઘળું એ દરમ્યાન ત્યાં સ્મશાંન જેવું શાંત અને ચુપચાપ થઈ ગયું. કોઈ હોખતોછ, કોઈ બોલાચાલી, કોઈ તાણુભેંચનો સ્વર તે એકાંત ઓરડામાં હવે સંભળાતો ન હતો, અને હોય તોપણ તે સંભળનારે ત્યાં કોઈ હતું નહીં. મરાયા પણ નહિ. તે ગરીબ આપડી તો, હોખતોછ વધી પડી ને પડી, ગુફુમરડયે બેસી ગઈ હતી. તે ચીસ પાડી કે મોટેથી રડી દેવા માંગતી હતી. તે બાહરે થઈ જવા ચાલતી હતી. તે ખાંણતી હતી કે

ડૉન જૉન હવે રોકાવલો રોકાવાનો નથી, અને જેવું એક બદન જમીન પર જોશથી કપકાવાનો તેને કાને સાદ આવ્યો કે તેણે જાણ્યું કે સઘળું રંધામ સુક્યું હતું, અને તે કમીનો રાજ્ય ડૉન જૉનના કાણીત ગુરુશનો ભોગ થઈ ડૉન જૉનના હાથ પર માર્યો ગયો હતો.

પણ ડૉન જૉન પછીથી તેને મગવા ધરી આવતો કેમ ન હતો ? તે પોતે જોણવા અને પોકારવા આત્મી હતી, પણ અકસાસ કે જગ્યાનના લકવાથી હોય તેમ તે પોતાની વાચા એકદમ અને સરગસર ખોલી બેઠી. વળી તેણે યાદ કરું કે ડૉન જૉન તો ખીનલથવાર હતો, અને ત્યારે એમ કાંઈ નહિ હોય કે ડૉન જૉનનેજ તે કમીના રાજ્યએ દાર માર્યો હોય ? તેણીએ પોતાનું ગમીથી ઘુમતું માથું જોશથી બે હાથે દાખ્યું. તેણીને લાગ્યું કે યા તો તે ઘેલી થઈ જતી હતી, અથવા તો જનથી ગુજર પામતી હતી.

એ દરમ્યાનમાં, તે કમનસીબ આજાને લાગ્યું કે, મોહન વધારે ભક્ષે આવ્યું અને સુખકારક હતું. જે જૉન મરી ગયો હોય તો તેનું શ્વસુંજ માહલ અને બેઠાવદા હતું. તે ત્યાંજ મરે અને લોકો તેના દાસેર વદલાની ગોદમાંજ તે વાહલીને કપરવાસ કરે એથી બ્યાદા ચાહવા જોગ તેણીને માટે ખીજું હતુંજ શું ? તે તરતજ મરીને સદા તેની જોડમાં અને ગોદમાં સુવા આહતી હતી.

પણ મોહન આવ્યું નહિ. માંગેલું મોહન મક્ષે છેજ કોણને ? અને તેવામાં, તેણે તેના આપને તે આરદામાં (તેનાં પગલાં ઉપરથી) પાછો ફરતો સાંભળ્યો, કે બ્યારે તે આવીને જે કાંઈ જોલ્યો તે જોલ્યોએ તેણીને બ્યાદા હોશફરામોશ બનાવી મેળી, કેમકે તેનો વાહલો જૉન આ જહાનથી સદાનો ઉડી ગયો હતો એ વાતની તેને માહીતી અને ખાતરી મળી, એટલુંજ નહિ પણ કાંઈ નવી હેજતાવનારી અને ચોંકાવનારી ખાતમી વટીક તે મેળવવા પાંખી ! શીલીપ તે લાશ ઉપર વાંકો વળેલો થર થર ધુજતો ઉભેલો હતો તેવામાં ખારણું જોશથી ઉઘડ્યું, અને મંડોઝા અંદર આવ્યો.

તે પથ્થર થઈ ગયો. તેણે જે જોયું તેથી તેની ચકકલ ગુમ થઈ ગઈ, અને રાજ્યએ પોતાનો જોખમ બેવડા પ્રમાણમાં ત્યારે એક તડાકે પીઠાળ્યો. તેણે જોયું કે કોઈએ નહીં તે મંડોઝાએ તે ખુંન જોઈ લીધું હતું, અને તે ધરડો સિપાહીખરે મામલો પાંખી ગયો હતો, જે ખરેખર ઘણું જોખમ ભરેલું હતું.

પ્રકરણ ૩૧.

રાજાનો ગુસ્સો એ દરમ્યાનમાં તમામ સમી ગયો હતો, અને શીકર અને પસ્તાવાની લાગણીઓ એવડાં જોશથી તેનાં દીવમાં પ્રગટી નિકળી હતી. તે જાણતો હતો કે પ્રજા ડોન જોનનું ખુન થયકું જાણતાંજ લાખોની સંખ્યામાં ઉસ્કેરાઈ જશે, અને લોકોની ખદ્ગી સાંમે તેનું પોતાનું જીવનું ખીલકુલ દુશવાર થઈ પડનાર હતું !

મગર ઘરડો મેનડોઝા એ તેની શીકરો પાંખી ગયો. તે તરત પારણું પાછું ચપટ બંધ કરીને આગળ આવ્યો, અને ગુડાણમરડયે પડીને જોનની છાતી પર તેણે પોતાનો કાન મેલ્યો; પણ નહિ. તે જવાંનનાં જોશમાં ધપકતાં આશાવંત હૈયાંના સઘળા ધપકારાં આખર થઈ ચુક્યા હતા. તે, તેથી, ગમગીન અદાઓથી ઉડ્યો, અને ગંભીરાઈથી તેણે રાજા સાંમે ડોકુ ધુણાવ્યું. તે પછી તેણે કાંઈ ખી બોલ્યા વગર રાજાના ધુજતા હાથમાંથી તે લોહી ટપકતું ખંજર લીધું, અને પોતાના પટામાંથી રૂમાલ કાઢીને તે વડે તે ઘસી ઘસીને તેણે સફા નુછી નાખ્યું—એટલે સુધી કે તે ઉપર લોહીની એક ખી નીશાન કે ખુનનો ચુગલીઓર એક ખી દાઘ રહેવા પાંખ્યો નહિ.

રાજા એ બધો વખત કાંઇજ બોલ્યો નહિ. તે અજાણ્યખીમાં મેનડોઝાની એ બધી વર્તણૂક ટીકતો ઉભો. તે ડાસો શું કેલવા ને શું કરવા માંગતો હતો ? તેને સમજ પડ્યું નહિ.

મેનડોઝાએ એ પછી તે સુતેરી ખંજર ઉપર કેલવા મુજબ સફા નુછીને પાછું રાજાને સપુદ કર્યું. એટલે તેણે કર્યું ખી બોલ્યા વગર, તે તરત પોતાના પટામાં ખોસી દીધું. એ પછીજ તે ઘરડો સીપેહસાલાર બોલ્યો, અને સંખત હેરતમાં દુખી જતા કાનો સાથે ત્યારે દુઃખી દેમાગની મનોહર મરાયાએ પોતાના બાપને તે રાજાને આ મુજબ કેલતો સાંભળ્યો:—

“નામવર,” તે બોલ્યો, “માહરીથી ગુસ્સાના આવેશમાં આવે ખુન થઈ ગયુંછ, અને હું તમો નામદારને શરણે આઉંછ.”

રાજા શીકરુ હસ્યો. તે તરત સમજી ગયો કે વફાદાર મેનડોઝા ખરો રાજાબક્ત હોવાને લીધે પોતાના રાજા અને માલીકને લોકોની ખદ્ગીમાંથી

ખચાવવાને વાસ્તે આ ખુન પોતાની ખુશીથી પોતાને શીર લઇ લેવા ચાહતો હતો ! તે તેજ પ્રકૃતીનો ખરો દેશબક્ત અને રાજબક્ત આસામી હતો. તે જાણતો હતો કે એ ખુનના બદલામાં આખી ઉરકેરાયલી પ્રજાને શાંત કરવાને ખાતર તેને સુલીએ ચઢાવતો હુકમ આપ્યા વગર રાજાને ચાલવાનું નથી, અને તેમ છતાં, પોતાના નાલાયક રાજા પર પોતાનો ઘરડો જાન સદેકે કરી તે વફાદાર બુદ્ધિ સુખ અને સંતોષથી મરવા ખરાં દીલની હજારો ખુશી સાથે મનમાં એક લેહજામાં મુસ્તકીમ દરાવ કરીને તૈયાર થઇ ગયો હતો !

લોક ખરી વાતનો એક શું જાણવાનું હતું ? રાજાએ જ ડાન જોતને ચાર માર્યો હતો એમ જાણનાર અને જાહેર કરનાર મેનડોઝા સિવાય બીજું ત્યાં હતું જ કોણ ? અને તે તો સાંમે આ ખુનનો અપરાધ પોતાને માથે બેઠો લેવા તૈયાર હતો !

તેણે પુખ્ત વિચાર કરીને જ એ દરાવ કર્યો હતો. જો કોઇ ખુન કરીને નહારી ગયો અને તે ખુન પકડાઇ શકતો નથી એવો તે બંને શાહેર કરે તો તે જુકાણું—તેણે જોયું કે—ઉરકેરાયલાં લોકો સાંમે મુતલગ ચાલવાનું નથી. આખી દરબાર બદલે આખું રૂપેન જાણતું હતું કે રાજા પોતાના એ સાવકા ભાઈની જશવંત કિરતીથી જળી જઇને અદેખો થયો હતો. તેજ રાત્રે દરબારમાં લોકોએ મોટા ઉત્સાહ સાથે તે જવાન જોવાની જય પોકારી ત્યારે રાજાનો એહરો અદેખાઇથી કાળો ફણક મારી ગયેલો હજારો આંખોએ જોયો હતો. રાજકિય ડીનરની વખતે, વળી, પેલાં મોજાં બાપે ભાઈ ભાઈઓ વચ્ચે લગભગ કબ્જાની હદ સુધીની ટપાટપી થઇ પડી હતી તે વાત વડીક એક કાનથી બીજે કાન આખી દરબારમાં ફેલાઇ ગઈ હતી. એટલા માટે ખુનની વાત જાહેર થતાં લોકો રાજા પર જ એ ખુનનો સુખેહ લઇ જાય કે તે તેણે પોતે જ કીધું અથવા કરાવ્યું એ કેવળ બનવા જોગ હતું; કે બ્યારે, બીજા હાથ પર, મેનડોઝા પોતે એ ખુનનો આરોપ જો પોતાને સંર લીએ તો લોકો એકેકે જોલે તેનો ખરી વાત તરીકે સ્વિકાર કરે એમ હતું. તે ઘરડો ડાન જોતના દરબારના અંતરને લીધે તે એ શાદીમાં નાશાદી અને બરબાદી જ માત્ર સમજતો હતો, અને તેથી ડાન જોતનો તે બાતેનમાં હરહરનો શત્રુ હતો એમ એક અવાજ લોકમત-સંભલાતું રહ્યું હતું. એટલા માટે પોતાની દીકરીની ઇજ્જતની રક્ષા કરવા તે ઘરડા બાપે ક્ષણિત ઘેલચ્છા વચ્ચે તે માહન શુરવીરને છુપો થા કરી મારી નાંખ્યો હોય એમાં અસંભવીત કશું એ ન હતું. અને એ બધી ગણતરીઓ કરીને

જ્યારે તે વફાદાર ડોસાએ ખુન પોતાને માથે લીધું ત્યારે રાજા શીલીપ તેના એ હૃદયંતાના ભક્તિભાવથી છઠ્ઠ થઈ ગયો; પણ પોતે સલામત છટકી અને બચી જવાની આ નહીં ધારેલી હાથ આવેલી તક લગ્નને કરી જવાની લાલચ તે જરા એ રોકી શક્યો નહિ. તેણે બી એજ બધાં અનુમાનો ને ગણતરી પોતાના મનમાં એક તડાકે કરી લીધાં, કે જે ફક્ત એક પળનુંજ કામ હતું. તે એવી એક કુર જાનની એકલપેટાઈનો સરદાર હતો કે પોતાનો જાન બચાવી શકવા તેને જો પોતાની આખી સલતનતના જાનનો ભોગ આપવો અને લેવો પડે તો તેમ તે હજારે ખુશીથી અને એક બી આનાકાની વગર કરવાને કમુલ થઈ જાય !

તેણે, તેથી, તે લાશ તરફ અને ઘરડા મેનડોઝા તરફ પાછું અને પાછું એકાદ પળ જોયું, અને પછી ધીમે સાદે બોલ્યો, “એ બી હીક છે.” મેનડોઝા હેસાંથી નમ્યો. રાજાએ દમમાંદાર દમદખાથી તેની એ પવિત્ર મચ્છા અને માંગણીનો સ્વિકાર કર્યો તે તેને ઘણુંજ ગમ્યું. તેણે પછી રાજા શીલીપનો જમીન ઉપર પડેલો ઓવરકોટ લઈને અદખથી તેને પાછો ઓઢાડ્યો, અને તે પછી બેઠું બારણાં તરફ ચાલ્યા, કે જ્યારે ચાલતાં ચાલતાં પણ તેઓએ ધીમે સાદે થોડીક જલસ્તી વાત કરી લીધી:—

“તમે નામદાર દરબાર હાલમાં જેમ બને તેમ જલદી પાછા સીધારો,” તે સીપેહસાલારે માંગી લીધું: “અને ખુનની વાત અચખુચી અને અચાનક તમારી કને રજુ થઈ શકે તેમ દરબારીઓ સાથે વાતચીત અને રમત ગમતમાં બેળાઈ જાએ.”

“અને ખુનની ખબર કોણે લાવશે ?” રાજાએ જાણે તદ્દન દમ વગરની વાત ચાલતી હોય તેમ અજબ જેવી બેદરકારીભરી શાંતીથી પુછ્યું.

“હું પોતેજ લાવશ, નામદાર,” મેનડોઝાએ નમનતાઈથી જવાબ કર્યો; “હું જાણે એ ખુન કરીને તે જાહેર કરતો પોતેજ જાહેર થઈને તમારી કને શરણે આવશ.”

“મગર લોકો તુંને ત્યાં ચીરી નાંખશે એમ માનવાને જરાબી સંદેહ કરતો નથી, મેનડોઝા,” રાજાએ હવેજ જરા ચીંતાથી કહ્યું; “અને મને લાગેછ કે હું તુંને તે વખતે મુતલગ બચાવી શકવાનો નથી.”

“આપ બેરીકર રેહો.” મેનડોઝાએ હાંમત આપી; “હું માહરા રાજાને બચાવા ખાતર મરું એના જેવું મુખકારક મોહત માહરા જેવા એક ઘરડા માણસ માટે બીજું શું થઈ શકે ?”

“ તે મને નથી ગમતું,” રાજાએ જરા કરાજીથી કહ્યું. “ લોકો તુંને મારી નાંખે અથવા તુંને મારી નાંખવાનો મને હુકમ આપવો પડે તે વાતને હું એકમત થઈ શકતો નથી. એ ફરતાં તો તેંજ એ ખુન કર્યું છે એવી કોઈ વાતમી પાછળ છોડીને તું કેડે ગુપચુપ ન્હાસી જાય તો કેમ ?”

“ તેમાં ફાવત કમતીજ થશે, નામદાર,” મેન્ડોઝાએ સમજાવ્યું; “ તેથી તો લોકો એમજ વહેમ ખાઈ જશે કે તમે પોતેજ એ ખુન માહરી પાસે કરાવીને મને ચુપકીથી ન્હાસાડી મુક્યો, અને ત્યારે લોકોની આપનામદાર સામેની ઉરકેરણીઓનો શુભાર રહેશે નહિ.”

“ એ બી વાત ખરી છે,” રાજાએ કપાળ પર ચીંતાનો ચીલ્લો ચઢાવીને કહ્યું; “ તું ખરો બાહદુર, ખરો વદાદાર, માહરો નોકર છે. તુંને એવાં હીણપસ્તીનાં મોહને મરવું સમજવાર નથી અને તેથી તું બેરીકર રહેજે, હું તુંને બચાવી લેવા માહરૂં બનતું કરશ.”

“ તે કાંઈ બનવાનુંજ નથી,” મેન્ડોઝાએ મજાબુતીથી કહ્યું; “ આપ નામદાર જ્ઞેશો કે મને બચાવી લેવાનું આપના તાબેમાં રહેશેજ નહિ; અને હવે વખત ખોલવો બેવકુફી છે. આપ સીધારે રાજા મહેલમાં, અને બાકીનું બધું મને સોંપો.”

તે પછી રાજા આગળ આગળ ચાલ્યો. તેણે પોતાના મોટા ઓવર-કોટમાં પોતાનું આખું બદન અને મોંહ વટીક છુપાવી લીધું હતું, અને મેન્ડોઝા તેની રાહજરીમાં થોડુંક મુઠી આગળ વધીને જલદીજ પાછળ પડી ગયો, કે બ્યારે રાજા એકલો કોઠનું બી ધ્યાન ખેંચ્યા વગર પોતાના છુપા દાદરેથી મેહેલમાં દાખલ થઈ ગયો.

તેણે એ પછી પોતાના ઓરડાનાં એકાંતમાં જઈને પોતાનો કોલક કાઢી નાંખ્યો, અને બાજુમાંની મોટી વેનીસ્યન આરસીમાં ડોકાવ્યું, કે બ્યારે તે પુરતો સતોપ પાંખ્યો. કાંઈ બી અસાધારણ બન્યુંજ નહિ હોય, અને તેને હાથ જે કરખીણ કર્તવ્ય થયું હતું તેવું કશું થયુંજ ન હોય તેટલો બધો તે શાંત હતો !

તેણે ફક્ત નવેસરથી બાલ સદા કર્યા અને પોતાનો પોષાક ફીક ફરી લીધો—એવી રીતે કે કોઈ તેને જુએ તો તેને સ્વપનો વટીક ન થઈ શકે કે આ માણસ હમણાંજ કરોડોનો પ્યારો એવો એક એ કીમતી જન લેવાની દેહસ્તનાક ગજબનાક સીતમગરી કરીને પાછો ફર્યો હતો !

તે પોતે પોતાની અજબ શક્તિ માટે મગરૂર થયો. પોતે આવું બચકાર કરમ કરેલું છતાં કશું બન્યુંજ નહિ હોય તેમ તે ખુશાલ દેખાતો

અને રહી શકતો હતો તે માટે તે પોતે મનથી અજળ થયો. વળી તેની હાલની ખુશાલી ખરી અને ખરાં દીવની ન હતી એમ પણ નહિ હતું. તેનો એક જોશવર હરીફ—જોશમંદ ડૉન જૉન—કે જેની દરરોજ વધતી આવતી શક્તિ અને લોકપ્રિયતા માટે તે સખ્ત હાથસોસારા વચ્ચે ધુણ ધપડી રહ્યો હતો તેનો તેણે પોતેજ કાંટો કાઢી નાંખ્યો હતો, અને તેથી તે હરીફ સદા સુધીનો તેના રસ્તામાંથી દુર થઈ ગયો હતો!



પ્રકરણ ૩૨.



પેલા હાથપર લાયબેરી-રૂમમાં કેદ પડેલી સુંદર મરાયા કાંઠ અધુરું ખરાબર સમજી શકી નહિ. તે ફક્ત ઓટલુંજ જાણી તે સમજી શકી કે તેનો વાલ્કો જૉન કરખીણુ શત્રુઓની દગાખાહનો ભોગ થઈને ગુજર પામ્યો હતો, અને તેટલુંજ તેને બેહોશ કરી મેળવા બસ હતું.

અને, તોપણ, તે પુરતી ખબરદાર હતી. હદપાર ધારતી બાજે વખત હોશફરામોશ કરી મેળે છે, અથવા પીઠીધેલાંઓનો હોશ બ્યાદા સચેત કરીને તેમને દીવાનાંજ કરી મેળે ઓટલી હદ સુધી સગ્ગચંત રાખી શકે છે; અને મરાયા બેહોશ બદકે શુવેલી જેવી છતાં, એજ મુજબ, હાલમાં પુરતી સચેત હતી!

તેણે તે બંને કરખીણોને અને ઓરડામાંથી બહાર જતી સાંભળ્યા, અને તે પછી તેણી તરત એક દીવાન્યતબરયાં જોશ સમેત, દસડાઈ પડેલી, પોતાની બેઠકમાંથી પાછી ચમકી ઉઠી.

ઓ, તે દીવાનીજ રૂઢ ગઈ હતી! તે જાણતી હતી કે તેનો જૉન માર્થો ગયો હતો, અને તોપણ તે વાતની સચ્ચાઈ માટે પોતાની ખાત્રી કરવા તે એક ઝનુની વાઘણનાં જોસ સમેત ઉછળી ઉઠી હતી. તેણીએ બારણાં પર, તેથી, અધાં પોતાનાં જોર સમેત નખાવી દીધું. વાલ્કાં વાંચનારાંઓ યાદ કરશે કે રાજ અને મૅન-ડોઝના જોશવર ઉપરાસાપરી હુમલાઓથી તે બારણું તેની કળમાંથી ધુણ રહેલું વધતું ઓછું અળણું થઈ રહેલુંજ હતું. તે તેજ વખતે ઉઘડી નહિ ગયું તે ફક્ત એક મોજેજો હતો, અને તેથી મરાયાની જોશવર તાણમેચ.

તે અઝગી થઈ રહેલી બારણાંની કળ હવે તામોશ કરી શકે તેથી જ્યાં પુરવાર થયું, ને તે બારણું ખીછું ચોડીક પજો આદ એક મોટા કડાકા સમેત ઉંધડી ગયું.

તે ઉંઘરમાં આવી ઉભી. તે વખતે તે સીધો પતથો આકાર તેના સુદેદ પોચાક ને વેરવાર છુટા બાથો સાથે એક મનોહરતા નહિ પણ મોહત શોધતી અને મોહત માંગતી એક ખુનખાર મુરતીજ દેખાતો હતો. તેના દાંત પીસેલા હતા, હોઠ ખીડેલા હતા અને હવામાં ઝંખાવેલા તાઇટ હાથોની મુઠ્ઠી ચપટ વાલી દીધેલી હતી. ઓ. તે જ્યાં નહિ કરી શકાય એવાં અસહ્ય—અણુહદ દુઃખનીજ એક પ્યારી પ્રતીમા હતી. તેના એહરે લોહી તમામ ઉડી ગયું હોય તેમ સંગેમરમરના પથ્થરથી બી બદતર શીકેલા થઈ ગયો હતો, અને તેના ડોલા તેની આંખોમાં થંચ થઈ ગયા હતા.

તેણીએ ટીકી ટીકીને જોયું. તે વાહલા મરનારની જમણી છાતી તરફ એક જખમ હતો, અને તેણીએ જોયું કે તે ખાળુનો ભાગ લોહીથી લપટાયેલો હતો.

તે ઝોરડો રોશણીઓમાં ઝગઝગી રહ્યો હતો. રાગની આમદનાં સન્માનમાં ડાન જોને રોશણીઓથી તે ખાસ આરાસ્તા ગનાવ્યો હતો, અને તે રોશણીઓના ઝગઝગાન વચ્ચે ભોંય ઉપર પડેલી તે લાશ ઉપર ટીકતી તે મનોહર બાળાને જોવાનું કેવળ લયભીત અને ત્રાસજનક હતું.

તેણીએ ટીકી ટીકીને જોયું, અને તે એક તડાકે સમજો મામસો તેની નજરમાં આવી ગયો. તેના પગ તળેની જમીન ફાટતે નો તેથી બી તે એ વખતે જરા એ ચોંકતે નહિ એવી તેણીની અગાધ દુઃખી અવદશા હતી. તે જાણતી હતી કે ડાન જોનનાં હૃદયપાતીની આખેરી સાથે તેની પોતાની જવાન અને આશાવંત છંદગીનો પણ સદા સુધીનો છેડો આવી ગયો હતો !

તે ટીકતી ઉભી. ત્યાં ટીકી ટીકીનેજ તે મરવા માંગતી હોય, અને તેમ કરતાંજ તેના હૃદયની ગતી બંધ થઈ જવાની હોય—તેનીજ ને દુઆ કરતી હોય—તેમ તે ટીકતી અને જોતી ઉભી.

પણ એકાએક, એક અણુદીક જુસ્સો તેની છાતીમાં અચખુચ ઉભરી આવ્યો, અને બીજીજ પજો, તે ધસીને ડાન જોનની લાશ પર અંબરડી ખાઈ પડી.

કોઇ એ દરમ્યાનમાં તે તરફ આવ્યું નહિ. કોઇના આવવાનો કંચન ન હતો, કેમજે ડાન જોને રાગની સુલાકાતને મમે, તેટલુંજ વળી ખુંદ મરાયાની સલામતીને ખાતર નોકર નકરોનાં લગભગ આખા મોટા રસો-લાને તે, રાતભર રૂખસદ આપી દીધી હતી, અને તેથી બ્યાં તક ડાન જોન તે તરફ રહેલા ખાસ ખીદમતગારોને પુકારે નહિ, અથવા તો તેનાં થયલાં ખુંનનો ભેદ અજવાળામાં આવે નહિ ત્યાં તુલક કોઇ તે તરફ આવવાનો સંભવ ક્યોજ ન હતો.

અને સંભવ હોતેતો પણ મરાયા આ વખતે તેની શી દરકાર કરતે ? તેને મન દુન્યા દુખી ગઇ હતી. તેનું ગમે તે થાય તેની તેણીને હવે જરા બી પરવાહ હતી નહિ; અને ખરેખર તો તે જાણેના વિચારે કે ભય તેને થયાજ નહિ.

આંસુઓનો મુકાબ ગયલો ઝરે હવે એવામાં ખોદાની દયાથી એકદમ અને જોશભેર વહેતો થયો, અને તે ફાટી જતી છાતી અને આંધળી બની જતી આંખો વચ્ચેથી આંસુઓનો એક આખો દરવાવ રડી. તેનું કાલજીવું કોરાબ જતું હતું. તેનું દીલ કપાઇને કટકા થઇ જતું હતું. તેનો દમ શુંગ-લાઇ જતો હતો; અને તેવામાં બેહોશી ખોદાના આશીરવાદ રૂપે તેનાપર ગાલેજ આવી ગઇ.

મગર એમ તે ક્યાં સુધી પડી તે તેણે જાણ્યું નહિ. તે ફક્ત હોરામાં આવી ત્યારે તે કોઇ જોરાવર જાથમાં હતી, અને તેને કોઇ હિંચકોને બાહેર લઇ જતું હતું, જેથી તેણીએ તે હાથોમાંથી જયવા તાણમેંચ કરવા આહુયું, પણ ફેકટ. તે તદ્દન નયક્ષી પડી જઈને એક ગચ્ચાં જેવી બેતાકાત બની ગઇ હતી. તે આકાર, એટલા માટે, તેને આસાનીથી હિંચકોને બાહેરની ખુલ્લી અગાસીમાં લઇ ગયો, અને ત્યાં એક પથ્થરના બાંક પર સુવાડી, કે બ્યારે તાણ હવાએ તે જાળાના ગરમ થયલાં મસ્તકને ખ્યાર્થા પખો કીધો.

પણ નહિ; બીજ પખે તો તે પાછી ચમકી હકી. “મને જવા દેઓ, મને મરવા દેઓ,” તેણીએ ચીસ પાડીને માંગી લેનાં પોકાર્યું; “માહરા વાલાપર મને માહરો તુચ્છ જન મદકે કરવા દેઓ!”—અને તે દીવાની જેવી ડોન જોનના ઓરડા બહાર પાછી દોડવા જતી હતી, કે બ્યારે કોઇએ તેને પાછી પકડી લીધી ને રોકી.

“જાઇ એમ કરવામાં હવે શું હાંસલ થનારું છે ?” તે ખુદો મસ્કેરો, કેમજે તેને અત્રે એ રીતે હિંચકી લાવનાર કોઇજ નહિ પણ પેલો ખુદો

ઝોનીસ હતો તે—ખરાં દીવની દીવસોઝથી ઓઝ્યો. ‘હવે જરાવારમાં લાશવાજા ઓરડામાં લોકોનો ધસારો થશે, અને તેની લોથ પર તમને પહેલાં જોતાં તમારી પવિત્ર ઇચ્છાતની નાદકની જરૂર પડશે.’

“માદરી ઇચ્છત?”—અને ગરીબ મરાયા એક સરખસર દીવાનીનીજ અદાથી ચીસ પાડીને મોટે સાદે દસી પડી; “માદરી ઇચ્છતની હવે મને શાંતી પરવાલ અને પાસથાની કરવાની હોય? મને જવા દેઓ—ઓ મને જવા દેઓ!”

પણ તે ખુધાએ પોતાની મજાનુન ગાયમાં તે ગરીબ દીવાનીને પાછી પકડી ને દાળી રાખી. તે પોતે નાધલાં કદનો એક ખુધો આસામી હતો, પણ બદનમાં પુરતો મજાનુન અને જોરાવર હતો. તે અલગન, સધળું બળુનો હતો. મરાયાની મોહન, ડોન જોનની તેણીને માટેની રીદાગીરી અને મેનડોઝાની તેને લગતી ઇતરાજ, એ સધળાંમાં તેને માટે નયુંજ કંઈ ન હતું. તેથીજ ડોન જોન મોરીસ્કો લોકોને સર કરી ફલેદમંદ પાછો ફર્યો ત્યારે મેનડોઝાના ગુસ્સાપર—આપણે યાદ કરશું કે—તેણે દસી દીધું હતું; અને તેથી આ સંજોગોમાં તેને એ અભાગણી ઝાકરીની ઘણીજ દયા લાગતી હતી.

“તમારાથી નદી જવાશે,” ઝોનીસ પાછું કહ્યું, ને તે લાલમાં પુરતો ગંભીર હતો. “હું તમારા કરતાં વધારે જોરાવર છેઉં, અને હું તમોને લાલમાં તે લાશવાજા ઓરડામ જવા દઈ શકવાનો નથી.”

અને, ખરેખર, તેની જોરાવર ગાયમાં તાણખેંચ કરતાં જલદીજ કમજોરી સુંદર મરાયા પર પાછી ગાલેજ આવી, જેથી માહત થયલી તે સંગેમરમરના આંક પર દીવાલ તરફ મોઢું ફરીને તે લાચાર, લાઇલાજ, સુઘ ગઇ, અને તેની આંખોમાંથી આંસુની ધારા વહેવી પાછી ચાલુ થઇ.

તે ભક્ષો ખુધો એ જોઇ રાજી થયો. આંસુ એ છાતીમાં ઉભરાતાં દુઃખના ગુસ્સાઓને નરમ કરી આપનાર એક અમૃતનો ઝરો છે, અને જ્યારે કે દુઃખની ગાફેલીમાં મગજ ખીરી જતું હોય એટલું ગરમ થાયજ, અને પેટ અને છાતીમાં સરખસર દુઃખનાજ ભડકાના સોલા સળગેજ ત્યારે એ આંસુજ રીહાઈ અને રાહત મેળવી આપનાર ખુદાની ગફેલી એક ખાસ દયા છે.

તે તેણીની કને ચોટી કરતો ખરાં દીવની દીવસોજ સાથે ઉભો. તે વાટ જોઈ ઉભો હતો. તેણીનાં એ લાલનાં અસહ્ય દુઃખનો ગુસ્સો આંખ

રસ્તે આંધુ રૂપે નીકળીને જરા નરમ થાય તો તે તેણીને સમજાવી પટાવીને પોતાની સાથે કેથે લઇ જવા આહતો હતો. તે તેણીને પશ્ચિમ બાણીની અગાસીમાં ઉંચડી ગયો હતો, કે ત્યાંથી ડાન જોનનાં ખુંતવાલો ઓરડા સારાં નસીએ દુર હતો.

તેને તો આ અધા બેચનાવની કશીજ ખબર ન હતી. તે તો સહેજ ડાન જોનને મળવા અને ખબર લેવાજ એ તરફ આગ્યો હતો. રાજા ડાન જોનને મળવા આવનાર હતો તે તેને ખબર હતું, કેમકે રાજાની મીઠાકાતનો ડાન જોન જોગો પેગામ લાવનાર પેગામથી—આપણે યાદ કરશું કે—તેજ હતો. તેણે રાજાને, તેથી, દરબાર હાલમાં વ્યારે એકેલોજ પાછો ફરેલો જોયો ત્યારે તે સમો સંભાળીને એ તરફ ડાન જોનને મળવા સરકી આગ્યો, કેમકે પેલાં મોજાવાલાં કાગળના સંગ્રહમાં રાજાએ પોતાના ભાઈને શું કદ્યું ને શું કદ્યું તે જણાવવા તે અતીવણો તલપાપડ, ખંતી અને આતુર હતો. રાજાએ તેને મોજામાં તે કાગળ વીંટાળીને ડાન જોનને પાસ કરતાં જોયો હતો એમ તે બેતકરાર માનતો હતો, અને તેથી રાજાની ખફગી તેના પર ઉતરે અને તે તેને સતાવે કે સજા કરે તે આંગમચ રતોવડી તે ત્યાંથી પોતારા ગણી જવાની ગણતરીમાં હતો. ડાન જોન માયાળુ હતો, અને તે મામલો એટલો બારીક ને ગંભીર હોય તો તેને કહ્યા ને એતબ્યા વના રેહનાર નથી એમ તે ખરાં છગરથી માનતો હતો.

અને તેણે ડાન જોનને ત્યાં આવીને શું જોયું? તેણે જે જોયું તેથી તે દીગમુઠ થઇ ગયો. તેણે ડાન જોનને જમીન પર મુવેલો પડેલો જોયો, અને માહેનમ કરતી મરાયાને તેની લોથ પર બેઠેલો પડેલી દીડી.

તે ગભરાઇ ગયો. તેને પેદલેલો જુસ્સો તો એજ થયો કે ત્યાંથી હવે લાઇને નહાસી જવું, કેમકે ડાન જોનને મુવેલો જોતાંજ તેણે માની લીધું કે મામલો ખરેખર આવ જોવો બારીક હદ સુધીનો ગંભીર અને ખુંતખાર થઇ પડ્યો હતો; પણ તેને મરાયાની પાક ઇજ્જતનો દયાથી ખ્યાલ થયો. તેણે જોયું કે લોથ પર પડેલી મરાયાને લોકો જોશે તો રતોવડી તે જોદાને તેનાં મકાનમાં એકલી મળવા આવેલી જોઇને ગલીચમાંગલીચ ગુલ્યાનની હજારો તર્કે તેઓ કરવા પડી જશે, અને તેથી અર્થાર્થે તે તેણીનો બચાવ કરવા તેની જુદારે ગયો હતો.

મરાયા હજી તે દીવાલ બણી મોંદ ફરીને રડતીજ પડેલી હતી. તેની છાતી ઉપરાસાપરી ડચકાંઓમાં ઉંચકાઈ જતી હતી. ફક્ત એક ડચકું ખનમ થઇને ખીણું પાછું ઉબરી આવે તેટલાં ભાગ્યે તે બાપડને દમ

ખાવાનો વખત મળતો; અને તે જોતાં તે મરકેરનો છવ વળી ગયો. તેણે તે પથ્થરની પાળ પર પડેલું મનોહર માથું ઉઠાડીને પોતાના ખોળામાં ક્રેવા આદ્યું, પણ અદ્યને ખાતર તે તેમ કરતાં રોકાયો અને ઝેંચાયો. મરકેર રાણીની ખાસ સાદસીઓમાંની એક હતી, અને તેણીનો દરજ્જો આખા હતો. તે ખરેખર તો તેણીના અદનના કોઈ બી ભાગને કોઈ બી વખત એક આંગળી વડીક સગાડી નહિ શકે એમ હતું, અને, તે છતાં, દમણાં દશ મીનીટ આગમ્ય તેણે તે માહયુગને પોતાની જોરાવર ગાય અને ગોદમાં પકડી રાખી હતી તેજ થસ હતું. હાલમાં તેણીનું માથું પોતાના ખોળામાં ક્રેવાને ને, ગમે એવી મરજી થવા છતાં, હીમત કરી શક્યો નહિ.

“હવે ઉઠો, ખાંતુ?” તેણે ઘોરેક વારે તેને જરા શાંત થયતી જોઈને નરમાસથી પુછ્યું.

“તમે મને કાંઈ લઈ જશો?” તેણીએ ધારેકે કાંસે પુછ્યું, અને તરત વધાર્યું, “ઓ મને ત્યાંજ લઈ જાઓ! ક્યાને ખાતર—ખોદાને ખાતર મને તેની પાસેજ રહેવા દેઓ?”

“ત્યાં નહિ,” તે ખુંધાએ ક્ષણથી કહ્યું; “હું તમોને તમારા ગાયના દવાલામાં સલામત સોંપી આવશ.”

મરકેર—તે તેણીને રોકી શકે તે આગમ્ય—ચીસ પાડીને ચમકી ઉઠી.

“માહરા ગાય પાસે?” તેણીએ ગુસ્સાથી કહ્યું; “કદી બી નહિ. મારે હાથ છોડી દેઓ. હું હવે આંખે છંદગીમાં માહરા ગાયનું મોઢું જોવા રાજી તથી, ને જો તમે મને જાગરીથી લઈ જવા આદશે તો હું તમોને જાનથી મારી નાખી પોતે બી મરી જવશ.”—અને તે એક ઝનૂની વાધ જુનીજ પેઠે વળી માંછી ઉરકેરાયલી દેખાતી હતી.

તે ખુંધાએ, તેથી, તેની મરજી પ્રમાણે વર્તવા તરત ક્યુલાત આપી. તે એમ કાંચ કરતી હતી અને ખુદ પોતાના ગાયનેજ મળવા કાંચ ના કહેતી હતી તે કાંઈ તે સમજી શક્યો નહિ, પણ તેણે તેણીનો ગુસ્સો જોયો, અને ત્યારે તેણીની મરજી સાચવવા તે કંઈ બી બોલોસ કર્યા વના એકદમ એકગત થયો.

“ત્યારે હું તમોને ક્યાં લઈ જઈ?” તેણે ચીંતાથી પુછ્યું; “માહરે માનો, આજ, કે તમારું અન્ન ચોખવું સલામતી લેયું નથી.”

પણ તે એમ બોલતો હતો તે દરમ્યાનમાં કોઈએ ઘણા શોકતુર પણ મીઠા હલકે મરાયાનું નામ પોકાયું, અને બીજા પળે બાળુમાંનો એક દાદર ચઢી આવીને આંધળી આંધનેઝ તે અગાસી પર દોડી આવી.

“ઓ મરાયા, માહરી વાહલી બેહન, તું અહીં છે કે?” તેણે દુઃખથી પોકાયું, અને તરત જોસબર રડી દેતાં પુછ્યું, “ઓ, શું એ વાત ખરી છે? શું ખરેખર આપણો જીવન મરી ગયો?”

મરાયા એના જવાબમાં તે ખુંધાનો હાથ છટકાવીને ચીસ પાડતી આંધનેઝ તરફ ધસી ગઇ, અને કશું જી બોલ્યા વગર તેણીને પેટમાં ચાંપી દબાવી દાડી બીજા તેમ પાછી તેની આંધ પર માથું નાખી બેઅખત્યાર રડી,

પ્રકરણ ૩૩.

તે મોટા દમ્ભદાર અને આરાસ્તા દરવાજા હોલમાં દરવાજાને લગતાં નામાંકીત આસામીઓ મોટી સંખ્યામાં પાછાં ભેગાં મળ્યાં હતાં, અને ડાન્સ શરૂ થઈ ચુક્યો હતો. એ વખતે રૂબેનનો ડાન્સ આખા યુરોપમાં આળા સમજાતો હતો. હોલના મધ્ય ભાગના મોટા મેહરાજ હેઠળ મખમલના પર-ડાઓથી સીંગારેલા એક ઉંચા પ્લેટફોર્મ પર એક ખાસ આરક્ષા વાગતે હતો.

સઘળાં જાણતાં હતાં કે રાજા રાણી એ ડાન્સમાં તે રાત્રે હાજર થનાર ન હતાં, અને તેથી જ ગંભીરતા સચવાતી ઘટે તે ન સચવાતાં તે મોટો મેળાવડો લગાર બ્યાદા ખુશીમાં હતો. પરીણામમાં, મ્યુઝીકથી ધમ-ધમી રહેલા અને મ્યુઝીકના નાદ પર વાગતાં પગલાંના અવાજથી ગાજવાજ રહેલા તે મોટા હોલમાં અવારનવાર છોકરીઓના હસ્તાના નાચુકાત ભરેલા મીઠા સરોદો પણ કાને આવતા. એમ છતાં, દરવાજી ડાન્સ હોવાથી તે એક દમ્ભદાર અને પુરતો ગંભીર મેળાવડો હતો. બાંનુઓ સીંક અને સેડીનમાં સજ્જ થયેલી હતી, અને ગ્રહસ્થો પણ ઉંચામાંઉંચા પોપાકો પેહડી આવેલા તેઓને જગલમાં લઈને, બેતાં આંખને ચીતરી આવે તે કીસમે, ચકકર ચકકર શુભાવા, ફેરવતા અને નચાવતા હતા. અલગત બાંનુઓનો

દોરે તેમના હીરા મોતીના ઝગઝગાત અને ઘરફ જેવી અરધી ઉંઘાડી છાતીના દમદમાત સાથે વધારે જોવાજોગ હતો.

પેલી ડાંના ઍના નાચતી ન હતી. તે તો તરતનીજ ઔલ-રૂમમાં દાખલ થઈ હતી, અને ત્યાં જમા થયેલી તે સંખ્યાને ધારી ધારીને જોતી હતી. તે એ મેળાવડામાં મરાયાને શોધતી હતી. મરાયાએ આજ રાત્રે તેણીને જળ્યરી હાથતાલી આપી હતી, અને તે અરધે રસ્તેથી તેણીને એવકુદ્ડ બનાવીને છટકી ગઈ હતી, તેનો તેને ગુસ્સો ભારી હતો.

મરાયા એટલી જલ્દી તૈયાર થઈને ઔલ રૂમમાં આવી શકે એ તે ઝાઝું માની શકતી ન હતી. તે છતાં, પોતાનાં મનના સંતોષને ખાતર તે તેને અત્રે જોતી અને શોધતી હતી, કેમકે આજના જેવી તેને આજ સુધી કોઈએ પણ એમ ઉજળખ બનાવી ન હતી. તેણીને કંઈ સમજણ પડી શક્યું નહિ. ડાન જૉન વટીક તે ડૉન્સના મેલાવડામાં નજરે આવતો ન હતો, અને ત્યારે દીસુંજ હતું કે તે બંને દેથે બી સાથે હાવાં જોઈએ ?

રાજ તે રાત્રે ડાન જૉનને તેનાં મુકામ પર મળવા જનાર હતો, મગર કાંઈ માફો બનાવ બનવા પાંમે તે શીકરથી, પેલી મોજાંની ખટપટનો ખ્યાલ હોડે રાખીને, ઍનટોન્યો પીરાજ રાજને તે રાતની મીલાકાત મોકુદ્ડ રાખવા ઘણુંએક સમજાવી આવ્યો હતો, અને રાજએ તે કમુલ પણ કીધું હતું ખરું; પણ ઍનટોન્યોની પીઠ ફરી એટલે પોતાનાં વચન પર પાણી ફેરવી તરતજ તે હેમક રાજ ડાન જૉનને મળવા ગયો હતો, અને પછી શું થયું તે આપણે વાંચી આવ્યાં.

ઍનટોન્યો, તેથી, તે વાત કેહવા હયાં તેણીને આવી મલ્યો. તેઓએ અરસપરસ પોતપોતાના સંબંધમાં બનેલી હકીકતો એકમેકને વિશ્વાસથી બ્યાન કરીને કહી.

“રાજએ મને ખાત્રી આપી,” ઍનટોન્યો કેહતો હતો, “પણ માહરી પીઠ ફરી કે પોતાનાં વચન પર તરતજ પાણી ફેરવી તે હેમક જૉનનાં મકાન પર જવા વના રહ્યો નહિ.”

“તમે કેમ જાણ્યું ?”

“મને એકસ ઠેકાણેથી ખાતમી મળી,” ઍનટોન્યોએ જવાબ કર્યો; “કેહને લાયબેરી-રૂમનું બારણું બંધ હતું તે ઉંઘડાવા એ ઘણો બહુદ થયો, ને મેનડોઝાને તેની આવી શોહધી લાવવા મોકલ્યો, જે સાડ થયું જે તેને નહિ મળી.”

“કાંય વાઈ ?”

“સખા ચાવી મળતે ને આરણું કંધડતે તો એ યુદાનો ચેહરો ચીતરી લેવા નેગજ થઈ પડતે, કેમકે તેની દીકરી મરાણ અંદર સંતાયલી હતી !” — અને પીરાઝ મોટેથી હસ્યો.

“કેટલા વખતની એ વાત છે ?”

“કલાક એકની.”

“ત્યારે તો તદ્દન બેવકૂફીબરેલી એ વાત છે,” ડોના ઝૈનાએ પણ થોકાને કહ્યું; “કલાક એકની વાત પર તો મરાયા માદરી સાથેજ હતી, ત્યારે વળી ત્યાં કેમ હોય ?”

ઝૈનટોન્યો પીરાઝ એ સાંભળી જરા દધાયલો દેખાયો.

“ત્યારે તો કાંઈ ખીછ હશે,” તેણે કહ્યું — અને તે વધારે મોટે સાદે હસ્યો.

“હું એ ગુસ્સાંન જરા ખી માનતી નથી,” ડોના ઝૈનાએ નેશથી કહ્યું; “ડોન જૈન એકલી મરાયા સિવાય ખીછ કાંઈ તરફ ધુકીને નેવાની ખી દરકાર કરે નહિ.”

તે પોતે પોતાનો અનુભવ કહેતી હતી. આ પ્રપંચી અગળા પોતે પાશુ એક વાર ડોન જૈનના પ્યારમાં હતી, અને જૈને ઘણા તુચ્છકાર સાથે અનેક મરત્યા તેનો આ આગમય અનાદર કરેલો હતો. એટલા માટે તે ન્યારે એમ બોલી ત્યારે પીરાઝ, કાંઈખી બોલ્યા વગર જાણે તે વાતની તેને યાદ આપવા માંગતો હોય તેમ તેનું પાછી આવે તે કીસમે હસ્યો, અને ત્યારે ડોના ઝૈના ઘણી ગુસ્સે થઈ.

“ઝૈનટોન્યો,” તેણે ગુસ્સાથી કહ્યું, “આજે મને ખીજવતો ના. આજે હું ઘણી ચીરડાયલી છેઉં !” — અને પછી તરત વધાર્યું, “જૈન પોતે કેમ નથી આવ્યો આજે તરફ ? કાંઈ ખી થયલું હોવું જોઈએ, નહિ તો ગમે એ છતાં તે આવ્યા વગર નહિ રહેતે. તમે તલાસ કરાવી નહિ શકો ?”

એજ રીતે તે આખો મેળાવડો એ જામે અજામ થતો હતો. તે આવવાનો હતે તો અત્યાર આગમયનો આવી ગયો હતે. સેહેંકડો નૌનુવાંન અગળાએતી આંખો તે મર્દાંગીબરયો મુખડો તે હાલમાં દાખલ થયેલો નેવા આતુરતા સાથે આરણું તરફ ટીકાયલી અને ટીંગાયલી હતી. ખરું કહીએ તો જે સેહેંકડો નાજનીનો ઘણોજ ખેંચાણકારક અને દીલપઝીર

હોરે કરી આવી હતી તે એજ સુવક્ષણી જવાનની તરફનું એક મીઠું હસ્તું જીતી શકવા માટે હતું; અને, તેથી, તે નહિ આવ્યો તે માટેની નાઉમેદી ધણી મોટી અને ઘણા મોટા વિસ્તારમાં ફેલાયલી હતી.

મ્યુઝીક વધારે સુર પર ચઢ્યું, અને તેજ પ્રમાણે નાચનારાંઓ મોટા ઉમંગમાં આગળ વધ્યાં. એકઠીવારે તે મોટા હોલમાં નજદીક ગયો નેડીઓ એકમેકને કમ્મરમાંથી પકડીને નાચતી હતી, કે જે વખતે યાનુઓનાં બાલ અને ગલાંમાંના બેક્ટ્રીમની હીરાઓ, માહેલો ઝગઝગાત હોલની તેજસ્વી રોશની સાથે ગોથા ટકકર ઝીલી રહ્યો હતો. અને તેવામાં બાળુમાંનું બારણું ઉઘડ્યું, અને લોકો ચમકી ગયાં. સઘળાં એકમતે અને એક અવાજે એમજ સમભ્યાં કે ડૉન જૉન દાખલ થતો હતો, અને તે રાતનો એ ડાન્સ તે અણત જોદ્દાનાં માનમાંજ હોવાને લીધે તેને આવકાર આપવાની હર્ષિત ચીચયારીઓ લગભગ લોકોના હોઠ પર આવી, કે જ્યારે નકીએ તો મોટે ખુલ્લે અવાજે એકલા રાજની આમદ પુકારી, અને ત્યારે તે હર્ષ, ચુપકી અને નાઉમેદીમાં, ઝટ પાછો સમી ગયો.

રાજ શીલીપ આજ રાતના ડાન્સમાં નહિ આવવાનો હોવા છતાં આવ્યો હતો, અને તેથી લોક જરા અન્યથ થયું. તે સીધો, આસપાસ જોવાની દરકાર કર્યા વગર, બાળુમાંનાં મોટાં બારણાંમાંથી દાખલ થતાં સાથે વાંકો વાંકો ચાલીને પોતાનાં તખ્ત તરફ ગયો, અને એક વાંદરની માફક કુદકો મારીને પોતાનાં આસન પર ચઢી બેઠો.

તેની પછવાડે રસાલો કાંઈ ઝાઝો હતો નહીં. તેના રસાલામાં દ્રક્ત એક અરધી દજન ઉમરાવો તેના ભેગા આવ્યા હતા, અને તેઓએ તેમજ રાજાએ જોઈ લીધું કે ડૉન જૉનને આવકાર આપવાનો હર્ષિત ઉમરો તેને આવતો જોતાં સાથે સાંભો સમી ગયો હતો !

એમ છતાં, તેને પોતાને ખસ્યાણું લાગતું તેણે છતો ધકેને જરાળી જાહેર થવા દીધું નહિ. તખ્ત પર બેઠા પછી તેણે હસ્તે એહરે આખા હોલમાં ચોપાસ નજર દોડાવી—જાણે તે બધાંની ખુશીમાંજ ખુશી માનતો હોય, અને ડૉન જૉન માટેના લોકોના ચાલમાં પોતે મગરૂરી માની લેતો હોય !

તેના આવ્યાથી, અલગત, થોડો વાર અદ્યતને ખાતર ડાન્સ બંધ થઈ ગયો હતો, અને તેથી તેણે મોટે ખુલ્લે સાદે પુછ્યું, “ડાન્સ કાંય ચાલતો નથી ?”

વડા પ્રધાને નમીને જવાબ ક્યો, “નામદાર, એક તુરંતોજ ખનમ અર્ધ ચુક્યો હતો, અને બીજો શરૂ થતો હતો તે દરમ્યાનમાં આપ નામદારનું આવવું થવાથી આપનાં માનમાં જરા ને અંધ રાખવામાં આવ્યો છે.”

“ઓ નરિ, નરિ. આજુ દરે પાછો,” રાજ્યએ પોકાર્યું; “આગલી રાત અરી ખુશી ખુશીનીનીજ રાત છે. નામદાર હવે જનની આગલી ફોલે થયી પાછો ફોલે છે, વારં તેનાં માનમાં આપણે આજે રાતના દિવસ ગનાવ્યું, અને આખી રાત આખરે થતાં ખુશી માનના ને નામદારમાં ખુશી મનાવ્યું. શેઓ, હું પોને ને વારં નમ્ન પરથી નીચે આડું.”— અને એ સાંભળતાંજ વડા પ્રધાન ઝોમેટ ડી સીલ્વા, કમિસીના ચાદમદો, એન્ટોનિયો પીરાક આલવારેક ડી નોલેરા, કંઝાંડ અને કાંન્સલી રામીના એલ્વર્સીઓ અને બીજા દરનેક અમીર કમરાચો તેના સન્માનમાં નમ્ન પાસે ધસી ગયા, અને એટલું નીચું નમન કર્યું કે તેમની કાકાદમાનાં રંગબેરંગી પીંછા બંધે જમીનપરની ઝાડુ કાદનાં થયાં.

એ પછી રાજ્ય નરનજ પાછો જરી થયો, અને રાજ્ય ને મેલાવણમાં ફરેતા રડીને ફરતાં ફરતાંઓ સાથે દસીને વાતો કરતો હતો.

હવે એના એ વખતે ગાજુમાં કમેસી હતી, અને રાજ્ય તેની નજરમાં આવતાં તેણીનો હવે થામ્યો નરિ.

“જેના માનમાં આજે આપણે અત્રે જમાં થયાં છીએ ને પોતેજ આજે રાત્રે ગેરફાજર છે, નામદાર,” તેણીએ એ ઉપરથી સ્વેચ્છા ધ્યાન ખેંચતી હાથ ને કંપે કહ્યું.

“એમ કેમ ?” રાજ્યએ તાજુથી અખત્યાર કરીને પુછ્યું; “આવે તો જેલકે. શું અપર પછી હવે જન અત્રે આવેલાં નથી—એમ ?”

“હા, નામદાર; અબ્બો મેલાવણ એ વિષે નાકમેક થયેલું છે.”

“વચુંજ તજુથી બરેલું,” શીલીયે કહ્યું; “એને તો વળી ડાન્સીંગ નો બી થયો થોખ છે, ને એમ કેમ ? અધીજ વાતમાં કાલક અને દુશ્વાર છે—નરિ ?”

“હા, નામદાર,” પીરેએ વળાં અરે સાંભળે તેમ જવાબ ક્યો.”

“વળો કાલક આસાની,” શીલીય પાછું બોલ્યો; “અચીયી—કેક એ નાવેલો છેકરો હતો ત્યારથીજ અવાંતાં દીવ જીવતો આવેલો, અને તેણી જરા બી કાલકેલો ઉપરેલો નથી. મન એક એવો દીકરો હતો તો થયું

ગમતે, પણ હવે તો એજ માહરો દીકરો છે. માહરી પછવાડે માહરી માદી પર આવવા વાસ્તે એના વગર મહાઈ ખીલું કોણ છે ?”

“ખોદા તે ખુરો દાહડો અને એટલો દુર કરે,” ઢાંગી ડોના ઝોનાએ કહ્યું, કે બ્યારે મનમાં તો એજ પોતાની ગણતરીઓ પાર ઉતારીને પોતાનો બેડો પાર કરવા તે હુચ્છી અગળા હમણું જી તરેહવાર તકો કરતી ઉભી હતી !

“હાંગીની નાપાયદારી કોણ નથી જાણતું, પ્રાનસેસ ?” રાજ સીઓ થયોઃ અને પછી ખરી જઈ ચુપડીમાં બાળુ ઉભો રહીને ડાન્સ તપાસવા લાગ્યો. તેના બંને હાથ પર દરબારીઓ જેઓ નાયતા ન હતા તેઓ મેજર વળીને ઉભેલા હતા, અને જાણે તેનાંજ હવનરે હવવા માંગતા હોય તેમ તે હસતો તો તેઓ જી હસતા, અને તેની દરેક હીલચાલે વાંકા વળી વળીને નમ્યા જતા !

રાજની લગોલગમાં એક જોડી નાયતી હતી, જેણે તેનું અકસર ધ્યાન રાખ્યું. કન જોતના એક અધિકારી સાથે એક ઘણીજ અદ્વૈતમુન છોકરી નાયતી હતી. તે ઉંચી અને પતંલી હતી. તેના આલ કાકા અને ચળકતા હતા, અને ગાલો મખમલ જેવા લીસા અને સુંવાળા હતા. તેના નાયતી દરેક હીલચાલમાં સુંદરતા હતી, અને રાજનું તેની પર ધ્યાન ખેંચાયું હતું એમ તેણીને માહિતી થતાં તે ઝોશકથી છેક જેવા ભેગ હદ સુધી લાલ થઈ ગઈ.

અને તેવામાં તે મોટા હોલમાં કાંઈક ગણગણાત થયો. અને રાજને તેનાં પાંપી કરમની એ સુખના સ્વપના વચ્ચે તરત પાછી યાદ થઈ, કેમકે બીજાં પળે ઘરડો મેન્ડોઝા, ગંભીર, શીકેલા અને દુઃખી, લોકોને હટાવતો, રાજ આગળ આવ્યો. તે કાંઈ ખાસ કરીને કેહવા માંગતો હોય તેમ ઉભો.

રાજ ખુશી ખુરમીમાં એ હરકત આવવાથી જાણે નારાજ અને ગુસ્સે થઈ ગયો હોય એમ દેખાયો. તેણે ગુસ્સામાં હાથ ઉંચો કરી મ્યુઝીક બંધ કરાવ્યું, અને તે બંધ પડતાં તે લોકોના હાલના મોજાઓ પણ અધુરે સ્થિર થઈ ગયા, અને અજાણ્યોમાં રાજ અને મેન્ડોઝા ભણી દીકરા લાગ્યા.

બધાં ચોંક્યાં. બધાં ચુપ થઈ ગયાં. એ થયું શું હતું ? એટલે અધુરે મ્યુઝીક અને ડાન્સ અટક્યો કેમ ? ખુશી ખુરમીના સરોદો વચ્ચે એ ખામોશીની ચુપડી પ્રગટી ક્યાંથી ? કાંઈ બી ઘણુંજ ખુરે થયલું હોવાનો તાગડોળ એકેએકને ખટકો થયો.

“માહરા રાજ,” હવે મેંડોઝાએ શ્રોધારી, ઘાડા, ગંબીર અવાજે મોટેથી કહ્યું, “હું તમો નામદારને શરણે આવ્યો છું. ડોન જોન ઓફ ઓસ્ટ્રી-આને મેં મારી નાખ્યો છે, અને તે મરણ પામ્યો છે.”

“હું?” એ અવાજ સેહેકડો મુખોમાંથી એકટ્ટી સમેત બાહર પડ્યો, અને પછી પાછું ગધું ચુપ થઈ ગયું, કેમકે જાણે તે ઘરડો દારૂની ઝુમમાં કાંઈ બકી ગયો હોય એવું જ બાંધે લાગ્યું.

અતે રાજ બોલ્યો.

“આએ ઘરડો યા તો ઘેસો થઈ ગયસો લાગેજી, અથવા તો તદન છાંકેટો છે,” તેણે કહ્યું; “પીરાજ, એને ઘેસો મારીને બાહર કઢાવી મુકો, ને આપણી ખુશી ખુશીમાં અડચણ દરવાને વાસ્તે કાલ સદવારે આપણે એની ખબર લઈશું.”

“નહિ, નામદાર, નહિ,” મેંડોઝાએ વધતાં જોશથી પોકાયું. “હું ઘેસો બી નથી ને છાંકેટો બી નથી. હું આપોકાર ફેફડું કે મેં ડોન જોનને જનનથી માર્યોજી, ને તેમ કરીને મેં માહરૂં વેર લીધુંજી. તેની છાતીમાં જખમ થયસો છે; ને જખને જુઓ-તેની લોથ તેના ઓરડામાં જમીન પર પડેલી છે, એટલે હવે હું માહરી ખુશીથી માહરો અપરાધ કબુલ કરતો તમારે શરણે આવ્યો છું. માહરૂં ગમે તે થાય !”

પાછી ચુપકી. કોઈ એક હરફ બી ઉચારી શક્યું નહિ. તાજુબી અને ગભરાતે જાણે સર્વેના સ્વર સીવી લીધા. ફક્ત એક બચકાર ચીસ કોઈ અજાણાએ પાડી, અને ત્યાર પછી “એને ચીરી નાંખો !” “એને અહિંજ મારી નાંખો !” ના પોકારોથી તે આખો હોલ બધો ધમધમી રહ્યો, અને જેઓ તલવાર બાંધીને આવ્યા હતા તેઓ તે લોહી તરસ્યાં હથ્થારો વીજળીના ચમકારા મિસાલે મ્યાનમાંથી ખેંચીને તે ઘરડા સિપેહસાહાર તરફ ધસી આવ્યા !

“માહરા વઢાદાર દોસ્તો, દાનાઈથી જરા થોખો,” રાજએ અત્રે પાછું પોકાયું, કે બ્યારે ગુસ્સાથી તે પોતે બી.લાલ ભુંડ જેવો બની ગયસો દેખાતો હતો; અને ઘરડો મેંડોઝા મારું નિચે નમાવી, અદમ વાલી, ખેખોદ અને નિડર, જે ગુજરે તે ખમી લેવા તમામ શાંત અને તૈયાર હોતો !

અને પુરોના ગુસ્સા અને ગુસ્સાનો પાર નહિ રહ્યો. દરેકે પોત પોતાના પટામાંથી ખંજરો ખેંચી કાઢ્યાં હતાં. જાણે મેંડોઝાના હૃદયે

જન હોય અને તે હજારો જન સોહધી સોહધીને એકઠેએક તેને જીવથી મારી નાંખવા ચાહતો હોય એવીજ રીતની તે જોરાવર ઉશકેરણી હતી. “મારો, બસ મારો !” “રાજના પગ આગલજ એને રેંહસી નાંખો !” એ પોકારો ઉપરાસાપરી સંભળાયાજ નજા હતા !

તે ધરડો, એમ છતાં, જરા એ ઝોંકયો નહિ. તેણે તો માથું ઉંચકીને કે માથું ફેરવીને આસપાસ જોયું વટીક નહિ; પણ રાજાએ, જાણે ઇનસાફતી રાહે હોય તેમ, તેની ને લોકોના જુસ્સાની વચ્ચે ઝોંકાવીને તેને બચાવતી ઓથ આપી.

“તમે શું ફાંસીગર છેઓ ?” તેણે જુસ્સાથી પોકાર્યું; “તમે શું જલ્લાદો અથવા કસાઈઓ છેઓ ? મને ઇનસાફ કરવા દેઓ; મને ઇનસાફ આપવા દેઓ !”

પણ નહિ. “અહિંજ મારો” ને “હમણાંજ મારો”ના પોકારો હજી એ જરીજ રહ્યા, અને અંતે રાજાએ ઇસારો આપવાથી બાહરનાં તમામ ચોકીદાર લશકરને અંદર બોલાવવું પડ્યું. જેતાં જેતાંમાં મામલો એવો ને એટલી હદ સુધીનો ગંભીર થઈ પડ્યો હતો કે જે મેનડોઝાને બચાવવા રાજા બહુદજ થાય તો લોકો તેનેજ ત્યાં થાર મારે, અને તેથી તે તદ્દન ધથરી ગયો હતો !

પ્રકરણ ૩૪.

લોક ત્યાર કેડે માહા મુશ્કીલીથી શાંત થયું. રાજાએ તેમને ઘણાજ પવિત્ર કસમોથી ખાત્રી આપી કે એ કરખીણ ખુનના સંબંધમાં પોતે ખાનગીમાં જોઈતી જુસ્તેજો કરી લઈને એ બધી વાતની સચ્ચાઈની ખાત્રી થતાં તે ધરડા મેનડોઝાના કટકાણુકલા કરાવી નાંખશે, અને પછી ઉસ્કેરાયલાં લોકોના ધસારા ને જુસ્સાથી બચવા તે પોતે લશ્કરી પાહરા હેઠળ ચોટા બીલાડાની માફક મેહેલમાં ભરાઈ ગયો.

તેણે, એમ છતાં, રાતોરાતજ પોતાના વાહલા બાઈનાં ખુનની પોતે જાતે તેહકીક કરવાનું માથે લીધું હતું, અને મેનડોઝાને પોતાના મસલત્યા અંતરોન્યો પીરાઈની દેખદેખ હેઠળ પોતાના ખાનગી ઓરડામાં બોલાવી

લીધો હતો, જ્યાં તેણે તેની તપાસ ચાલુ કરી, કે જ્યારે ખીરાઝને રાજના નવીશતા તરીકે સઘળી જુગ્યાંની લખી લેવાનું કામ સંપૂર્ણ કરવામાં આવ્યું.

એ રીતે જેનાં સન્માનમાં એ મોટો સ્ટેટ ઑલ આપવામાં આવ્યો હતો તેજ માહ વિરનાં નહિ ધારેલાં મોહતનાં માહેતમ વચ્ચે તે મોટો દમદમ ભરેલો મેળાવડો જલદીજ ગમમાં ગીરફતાર થયો, અને જ્યારે સર્વે એ રીતે ગમખવારીની શાંતતા વચ્ચે અદ્વાદશ થયાં ત્યારે રાજને મેનડોઝાની તપાસનો ઢોંગ ભર્યો ફાર્સ ચલાવતો તેના ઝોરડામાં એકલો છોડીને આપણે મરાયા ને આધનેજ જે ડૉન જોનના મેહેલની અગાસી પર નહિ ધારેલાં એકઠાં મળ્યાં હતાં તેમનીજ થોડીક પાછી ખચર લઇશું.

આધનેજ ડૉન જોનનાં ઘર આગળ મરાયાની ખચર લેવા આવેલી પોતાના આપને જોઇને ડર ખાધેલી શુભ લઇને નહાડી હતી તે બહાલાં વાંચનારાઓ વાદ કરશે. તે આંધળાએ તે સંતે કમાલ કરી. તેની આંખનું રત્ન નહિ છતાં તેનાં ચતુર ભેજનાં પરીણામમાં તે દેખતી આંખે કામ લઈ શકતી હોય એટલું બધું તે બખવી શકી. તે એ તરફથી નહાડેલી રાજમેહેલ તરફ દોડી ગઇ, અને ખીજે ક્યાં જવું તે નહિ સુઝવાથી તે ખુદ રાજ-મેહેલમાં ઘુસી ગઇ.

તે પોતાના પોષાકની હાલહવાલીને લીધે, એમ છતાં, ઑલ-રૂમમાં દાખલ થઈ શકી નહિ. તે પાછલી મેરજ ગઇ, અને ત્યાંથી આગલા વખતની મુરીશ આંતુઓ દરખારના મેળાવડા જ્યાંથી ભરાઇને જોઇ શકતી હતી તે જગ્યામાં પોતે જઇને છુપાઇ ગઇ. તેણીની મકસદ એમ કલાક બે કલાક એ બાજુએ ગળડાવી દઇને વાહલી મરાયાને મળવા પાછી ડૉન જોનના મેહેલ તરફ જવાની હતી.

અને તેને તે અત્રે આવીને છુપાવા પાંખી તે પાછળથી ખરેખર ઘણું ગમ્યું. તે અત્રે છુપાયલી સલામત હતી એટલુંજ નહિ, પણ વળી તેણીને તે ડાન્સની ગમતમાં છુપીને સામેલ થવાનું પણ એથી બની આવ્યું. ગરીબ બિચારી તે-પોતાની ભરાવાની જગ્યાએથી નિચેના હોલનો ભવ્ય મેળાવડો આંખોનાં બેમુલાં રત્નોની ગેરહાજરીમાં તે કશો જોઇજ શકતી ન હતી, પણ તે લીસી જમીન ઉપરનાં નાચનારાંઓનાં પગલાંના અવાજને અને જેન્ડના શરોદો ચાલુ તેને કાને આવતા રહેતા હતા, અને તેટલુંજ તેને માટે બસ હતું. તેને તો જ્યાં ત્યાંથી એક કલાક ગળડાવી નાખવાનો હતો, અને આવી ગમત વચ્ચે તે એમ કરી શકતી હતી તે ખી તેણીને ઘણું ગણીમત લાગ્યું.

અને તેવામાં તેણીએ અચ્ચુચ સાંભળ્યું કે અજાજ જેવી રીતે ડાન્સ અધુરે બંધ પડ્યો, અને તેનો ખાપ તેવામાં કાંઈ એકરાર કરતો તે મોટા દમદમ ભરેલા મેળાવડા સામે રજુ થયો; અને ને એકરાર ખી કેવો ? એકરાર કે જે સાંભળતાં તેણીનાં બદનમાં ફરતું લોહી ખીલકુલ બંધાઈને ચાંચ થઈ ગયું. તેણીએ પોતાના જૈશ પીતાને એકરાર કરતાં સાંભળ્યો કે તે તેણીની વહાલી બેહનના ભવિષ્યના ભરથાર દીકરે જોઈને જોઈને જોઈને મારી નાખીને લાલમાં એ તરફ આવ્યો હતો !

એ સાંભળતાં અસહ્ય દુઃખની એક ચીસ વટીક તેણીનાં મુખમાંથી બેગટકાવ નિકળી પડી, કે જે જાએ આપણે છેલ્લાં પ્રકરણમાં વાંચ્યું છે; અને પછીથી, ધીરજ તામોશ નહિ કરી શકવાને લીધે, એ વાનમાં કેટલું વજુદ અને સમ્યાધ હતી તેની તેલકીક કરવા ડાન જોઈને મેહલ તરફ પોતે દોડી, કે જ્યારે ત્યાં આવતાં સાથે અગારી પર તે અનાયસે મરાયા સાથેજ એકડી થઈ ગઈ તે આપણે આગળ જોઈ આવ્યાં.

મરાયા, એ વાતમાં કેટલી સમ્યાધ હતી તે જાએ પોતાની બેહને પુછેલા સવાલના જવાબમાં, તે વાહલી આશ્રણી બેહનનાં બધાં પર માથું નાંખીને આંસુઓનો એક ગસમોટો દરયાવ રડી, કે જ્યારે આંધનેજે, તે કેમ એ ખુનની વાત જાણવા પાંગી તે બધું, એ પોતાની બેહનને ઉપર મુજબ જ્યાં કરીને કહ્યું.

“હું સ્ટેટ-બાલવાલા હાલને લગતી મુરીશ જેલરીમાં ભરાયલી હતી તેટલાં પપા ત્યાં આવ્યા,” આંધનેજે રડતાં કહ્યું; “હું તરત તેવણનો અવાજ પીછાણીને તેવણે જાહેર કરેલા એકરારનો બોલબોલ સાંભળી શકી, અને જેવું મેં જાણ્યું કે તેવણે ડાન જોઈને જોઈને જોઈને લીધો હતો તેવીજ હું દવેરી આવરી જેવી અફલાતી ઝીંકાતી આવે તરફ દોડી આવી. માહરી છાતીમાંનાં ધુજરાં બેવડાં એટલા વાસ્તે વધી ગીયાં કે મને લાગ્યું કે એવણે તુંને ખી સાથે મારી નાંખેલી હોવી જોઈએ !”

“ઓ, હું અભાગણીને વાસ્તે તેવું સુખ કાંઈથી હોય ? તેની ગોદમાં હું મરીને મુખી થયલી અત્યારે સુતી હોતે તો માહરા જેવી નરસીયદાર ખીજ કાણ કહેવાતે ?” મરાયાએ એના જવાબમાં રડીને કંકલાત કર્યો.

“અને ત્યારે માહર શું થતે તેનો તો જરા તું દયાથી જવાબ કર ?” આંધનેજે બેવડાં જોશથી રડીને ફર્યાદની દબે પોકાર્યું; “હું આંધળી એકની એકલી તાહરા વગર કાહાં અથડાતે અને કેમ અફલાતે ઝીંકાતે ?”

મરાયાએ તેને દૈયાંસરસી પેટમાં ચાંપી. તેણીએ જોયું કે આમનેકતો પરચારો વાજળી હતો. અને તે પોતાની એ બેઠનની એકલવાઈ હાલત અને નમાયાંપણનો ખ્યાલ થતાં પોતાનાં દુઃખનો ગમ પણ કેટલીક દહ મુઠી ભુલી ગયો.

“અને ત્યારે શું પપાએ પોતેજ દરબાર આગળ આવીને કમુદ્ધ કીધું કે તેવણે એ ખુંન કીધું?” અને બેઠેતો એ પછી શાંત થતાં મરાયાએ ગમખવારી વચ્ચેથી ઘણી અજગ થતાં પુછ્યું; “અને ત્યાર પછી શું થયું? પછી શું પપાને કેદ પકડવાનો રાજ્યએ હુકમ આપ્યો કે?”

“એ વાત જાહેર થતાં ત્યાં થોડ્યાંજ એટલું થઈ ગીયું કે કોઈનો કાંતે પરચો ભોલ ખી સંભળાય નહિ,” આમનેકે સમજાવ્યું. “માહરીથી બી મોટેથી ચીસ પરમ ગેઈ અને તેથી હું પોતેજ પછીથી એટલી બીછીથી કે, આગત્ત શું થાયજ તે જોવા જરા બી ત્યાં થોડ્યા વગર, ત્યાંથી છવ લખતે નહાડી, અને મને નાહરા જોખમનો ખ્યાલ થતાં હું જાંજે ઉડીને આઠાં આએ તરફ દોડી આવી.”

“અશ્વેસ કે ત્યારે હવે આપણે આપણા પપાને ઘેર પાછા ફરેલા કદી જોવાનાં નથી,” મરાયાએ દુઃખતાં એક ડચકાં વચ્ચેથી કહ્યું; “હવે જો કદી એવજુને સહવારે ફાંસી દબને મારી નાખવામાં આવે તો તે આગમચજ ઘડીચપાંશ મલવાનું તે જોવાનું થશે!”

“આમનેક, એ સાંભળતાં, દીલ તુડી જાય તે રવેસે રહી. અને તે અને કમનસીય બેઠેતોએ પોતાના લીલુભાગ્ય આપની એ છુરી ફેજના કકલાતમાં સાથે આંસુ ભેળ્યાં. અલખન, મરાયા આમનેક કરતાં વધારે ગહી અને વધતી માહીર તેમજ અનુભવી હતી. તેનાં દીલમાં હજી જરા દગદગો હતો. કે એ ખુંન તેના ગાંધે નહીં કર્યું હોય તે રાજ્યએજ કર્યું હોય, પણ ત્યારે ખુદ રાજ્ય સમક્ષ હાજર થઈ તે ધરડા ગાંધે પોતે એ અપરાધ કમુદ્ધ કર્યો હતો, ત્યારે તે પોતાને પુછવા લાગી કે હવે સત્યાનાશ વળી જવામાં આપીજ શું હોય? હવે તેણીને (મરાયાને) એમજ લાગતું હતું કે રાજ્ય જોડેની મરનાર જોનની જે ટપાટળી તેણીએ પોતાના સંતાવાના ઝોરડામાંથી સાંભળી લીધી હતી તેજ દરોહમાં તેણીનો ગાંધે ત્યાં આવી લાગેલો હોયો. જોમએ, ને જોનને ધીરજ જોડી દહ રાજ્ય ઉપર હુમલો કરવા જતો દહાળી જોમને મેનડોઝાએજ તેને એ ટ્રાયમે ધાર માર્યો હશે.

ગમે તે હોય, પણ મેનડોઝાએ એ ખુંનના અદલામાં હવે પોને મરવું હતું એ તો નિશ્ચય નક્કી હતું. તેને અચવાને માર્ગેજ ન હતો! રાજ્ય

તેને નહીં મારે તો પ્રજા પણ તેને જીવવા કે જાંપવા દે એ અનુગ્રહ માહાત્મ હતાં, અને અત્યારમાં પુરતી મરી રહેલી મરાયા માટે એ એક જાણે નવું ને વધારાનું મોહત હતું! તેનો આપ તેને ઓછી નીતીની માંતે ને એવા ગરીબ ધખારા વચ્ચે તેના વાહજાને જનથી મારીને પોતે પણ પોતાના જનથી હાથ ધોધ એસે એથી જ્યાં દુષ્કારક બીજું શું થઈ શકે? જૈનને મારવાના ઘરડા મૈનડોઝાના સળગનાં આતેનમાં—તેણીએ જોયું કે—એ અને એજ ભેદ હતો, અને સદ્દ હજાર અફસોસથી તેણીનું જગર વીધાઈ ગયું કે તે હેમક આપ તેનાપર એટલો આછો વિશ્વાસ લાગ્યો ને તેણીની નીતીને માટે એટલું ઓછું મેત ધરાવી શક્યો હતો!

અને એ અફસોસ ખરો હતો. ખચ્ચાંએને નીતીમાત્ર અનવા માટે માયાપોએ પોતેજ તેમને માટે સાઈ માનવું ને તેમને સારી રાહ પ્રેરવું જરૂરનું છે. ખચ્ચાંને જુદામાં ને જાપતામાં રાખવાથી તેમની નીતી સચવાય છે, અથવા તેમનો અવિશ્વાસ કરવાથી તેઓ સીધે રસ્તે દોરવાય છે. એ અનુમાનો કેવળ જીવ ભરેલાં છે. છોકરાં સારાંમાણં ઉધરવાનું ખાસ કરીને ધરતી તાલીમ ને તેમને રાખવા ને સમાવવાના પ્રકાર પરજ આધાર ધરાવે છે. અને મરાયા જેવી પાકજાદ માહયુગ માટે ઘરડો મૈનડોઝા એટલી હદ સુધી અવિશ્વાસુ થયો એ જાળજા અફસોસકારક હતું. એ તો ડાંત જાંત હતો, પણ જો રાજાને માટે પણ ઘરડો મૈનડોઝાને એજ પ્રકારની પોતાની એટીના સંબંધમાં શંકા થઈ હોત તો, તે ડોસો પોતે આટલો દેશ-ભક્ત ને રાજભક્ત છતાં, રાજાને વટીક એખોડ મારી નાંખતે એમ માનવાને મધુરી મરાયા સંદેહ કરતી ન હતી. તે તેજ જાનની પ્રકારનો ને સાચીજ રાહોની પીછાંણ પર મરવાવાલો એક શુદ્ધો લડવૈયો હતા!

પ્રકરણ ૩૫.

પણ દુખ એજ અને એટલુંજ ક્યાં હતું? તેનો આપ એકલોજ તે આવજાને એવજા માનતો ને પુકારતો હતો એમ ક્યાં હતું? તેણે ભર દરબારમાં કરેલાં એકરારથી આખું રૂપેન હવે તે પાકજાદ પ્રિયાની યુલંદ દરજ્જા ધજગત માટે જાણીજ હજકું વિચારતું થયે, તેની અત્યારે તેને એકદમ

અતી ગંભીર શીકર યરપા થઇ. જો આપ પોતેજ પોતાનાં પાકનદ બચ્ચાંની નીતીનો નહીં ઘટતો હુર્યો ઉતરે, તો આલમ તે ગલીચીમાં એકત્ર થઇ બપ તેમાં અગ્નયખી શી હોય? જન પોતે જીવતો હોત તો જીવી રાત હતી. તેનાં તરફની એક દીલેર ખાત્રી —તેનો એકજ સુખન તે વાહલીની પાક ઇજ્જતની પાસખાંની માટે લોકો વચ્ચે ગસ થઇ પડતે; પણ તે તો હંમેશગીમાં ઉધવા ગયો હતો, ને ત્યારે કોણ આ અનાથ ખાળાની ઓથે બચાવમાં ખડું થઇને ખડું રહી શકે એમ હતું?

પણ હવે તેણીને લોકમતની પરવાહજ શી હોય? તેણીએ જીવવુંજ ન હતું તો લોકમતની ગણના તેણીએ કાંય કરવી જોઇએ? ખરું દુખ માત્ર તેણીને તેના આપવુંજ હતું. તેના આપે તેણીને કુકર્મી ને જરીણી જાણી તે ખ્યાલ પર તે ગરીબ પુદાને કેવું જીવવું દોજખ અનુભવવા જેવું દાણુ દુખ થયું હશે તે ખ્યાલ કરતાં, તે નિર્દોષ નિષ્કલંક મધુરી સરખસર થયરી ગઇ. અરે, તે ધરડા આપે ખરાં દીલથી માન્યું હશે કે તે આંધળી આંધનેઝની સોગત સાર પણ કેવળ નાલાયક હતી, ને તે કાંઇ જેવો તેવો સંતાપ લેખાય? તેણીએ તે દુખપ્રહારથી દયાઇ જઇને પોતાનું ગમીથી દુખતું માંથુ નીચે નમાવ્યું. એ બધા ખ્યાલો તે એક ઘડીમાં છેક વિજળીને વેગે તે સકુમારી સુંદરીનાં મનમાંથી પસાર થયા, ને તેણીએ તે દરમ્યાન તન અને મનનું જે અસહ્ય દુખ ઉઠાવ્યું તેનું પ્રમાણ તેણીના પુદા સિવાય ખીજાં કોઇએ જાણ્યુ નહીં!

તે અને એહેતો—સીફ નાઉમેદી ને નાસગરપણાનું એક હુબહુ ચીત્ર—હાથમાં હાથ મેળની, એકમેકમાં સંધારે સોહોધતી હોય તેમ, એકમેકની છેક લગોલગમાં દયાઇને તે બાળુંમાંની પથરની પાળ પર એડેલી હતી. તેઓ પેલા ખુંધા ઐડોનીસની હાજરી વટીક ભુલી ગઇ હતી, કે જે મસ્કેરાએ છેલ્લા અર્ધા કલાકમાં અભાગણી મરાયાની એક માવીતર જેવીજ રાહગરી ને પાસખાની કરી હતી, ને જે તે અને એહેતોને એકડી મળેલી જોઇ તેમને તેમનાં અરસપરસ દુખ રડવા દેવા ને છાતીને ખુલાસો આપવા દેવાની ભલ્લી મકસદથી હાલમાં અળગો થઇ પોતે પાસેના ઝોરડામાં દાનાઇ સાથે ચાલતો થયો હતો.

“વાહલી એહેન, તું તે વખતે ત્યાં હતી કે?” જરા વારે આંધનેઝે દંધાયલે હાલે પૂછ્યું.

“એ ખુંન થયું ત્યારે?”

“હા.”

“હું તો ત્યારે પાસેના રૂમમાં કેદ પડેલી હતી,” મરાયાએ સમજાવ્યું; “હું કશુંજ જોઈ શકી નહીં, પણ મને ફક્ત મોટે સાહાદે થતી વાતચીત સંભળાતી હતી. એવણુ થપકાઈને જોરથી જમીન પર પડ્યા તે પડવાનો સાદ વટીક મેં સાંભળ્યો હતો.”—અને આછનેજ એ સાંભળતાં વધતી હભતી જઈને તે બેહેનનાં પાસાંમાં જસતી દયાઈ ગઈ.

“અને ત્યારે પપાને જ્યાંની લેવા જેવું શું આપણે કંઈજ કરી નથી શકવાનાં?” જરા વારે વળી પાછું એક વિચાર થતાં આછનેજેજ પુછ્યું.

“આપણા જીવો આપીને બી એવણુની જૈફ છાંદગી જ્યાંની શકાતી હોય તો હું માહરી છાંદગી આપી દેવા તૈયાર છું,” મરાયાએ ખરાં દીલતાં જોશથી કહ્યું; “ગરીબ બિચારા! આવી ઉમ્મરે એવણુની એ નામોશી ને ફેજનો ખ્યાલ થતાં માહરો જીવ છમાઈ ન્તયજી. માહરે વાસ્તે વગર કારણે એવું ખુરં માનીને નાહક અમસ્થા દુખી ને બદનામ થયા!”—અને મરાયા વળી પાછી ખીન્નખીન્ન દુખી થઈને ઝારઝાર રડી.

આછનેજે તેને તે વખતે પેટમાં ચાંપી ચાંપીને દીઝાસો આપ્યો. તે મરાયા કરતાં હાલમાં લગાર વિશેષ શાંત થયલી જણાતી હતી. ઘણું રડ્યા પછી તેની છાતી તુરતવેલા માટે પુરતો ખુલાસો પાંખી ચુકી હતી.

“કંઈ બી કરવુંજ જોઈએ,” તેણીએ તેથી જરા વારે વળી પાછું અરધું મોટે અરધું મનસે કહ્યું, અને પછી તરત વધાર્યું, “આપણે એમ કર્યે તો કેમ, મરાયા, કે આપણે દરબારમાં જઈને નાહીર કર્યે કે અમે બેઉ ત્યાં હાજર હતાં, ને એ ખુન અમારા બાપે કીધુંજ નથી?”

“ત્યારે બીજું કોણુ કરે?”

“રા—રાજાએ,” આછનેજે અચકી અચકીને સુચવ્યું, ને મરાયાએ તે ખ્યાલ થતાં જોશથી જખાલ્યું, “રાજાએજ!”

“પણ એમ રાજા પર ઘોળવ્યે તે કેમ ચાલે?” આછનેજે વળી બીહી જઈને બીજી પજે પાછી પોતેજ હીમત હારી જતાં કહ્યું; “ને તો કોઈ માનેજ નહીં ને તે કેહવાનું તો ચાલેજ નહીં. આપણે તેથી એમજ કહીએ કે કોઈ ત્રીજે બી ત્યાં હતો કે જેણે મરનારને માર્યા, ને તે ખુનીને અમે ઝોળખતાં નથી!”

પણ આછનેજ પોતાનાં પવિત્ર દીલની અકસર સાદાઈ ને ભોળાઈ વચ્ચે એ બધો પટપટારો બ્યારે કરી જતી હતી ત્યારે મરાયા એકદમ કાંઈ

ઘણા ગંભીર ઘેરમાં કુતરી ગમ્મ હતી, અને તે ખરેખર તો આમનેઝને સાંભળતી પણ ન હતી. તે એ બધો શો વિચાર ચલાવી રહી હતી ?

“માહરી વાહલી બેહેન, એમાં તાહરું કંઈજ કામ નથી,” એ રીતે ખાનગીમાં (મનમાં) કંઈ વિચાર કરી આપંદા મજામુતીથી એક દરવા પર આવી જતાં તે વડી બેહેન કંઈક કહતા સાથે બોલી; “તેં માહરામાં એ વિચાર હોયો કીધો પછી હવે હું બી માંનુજ કે આપુને આપણા જૈંદ પીતાનો અપરાધ હાલ નેટયો જમુન દેખાયછ તેવો નહીં દેખાય તેમ કામ લેવા જોશું કંઈ બી કરવુંજ જોઈએ, ને તે હું એકલીજ કરશ. હું તુંને પકડી કમીઃ આપી શકતી નથી, પણ જનવા જોગ છે કે કદાપી તેવણ તેથી હજી બી જચી જમ્મ શકે. અગ્ગજન, ને માહરા બાળમાં બુરૂં—ઘણુંજ બુરૂં થશે, પણ હું તો માહરી છંદગીથીજ ધરજ બરજ ગેમજ તો હવે માહરે તેમાં બોહવાનું શું છે ?”

“પણ તું શું કહેવા ને કરવા માંગેછ, વાહલી બેહેન, ને હું કશુંજ સમજી શકતી નથી.” આમનેઝે ઉઠાસીથી કહ્યું.

“ને હાલ હું તને ને માહરી મકસદ વીગતથી સમજવા બી માંગતી નથી,” મરાયાએ માંગી લીધું. “હાલ તો તું વાહલી એ બધું મને સોંપ. હું માહરું કામ સરજમ કરીને અરધા કલાકમાં પાછી ફરશ, ને પછી ધીરજથી મેં જે કીધું હોશે ને તેનું જે પરીણામ આવ્યું હોશે તે બધું હું તને કહેવશ ને સમજવશ.”

“પણ મને બી ત્યારે સાથે કામ જતી ?”

“નહીં, ઉલટું તેથી તાહરું દીલ દુખાશે. તું યા તો અર્દાજ થોખી જા, નહીં તો આપરે ઘેર જા.”

“ને તું ક્યાં જશે ?”

“દરવારમાં. હું દ્રશત આપણા ઘરડા પીતાને ગયાવવાની મકસદથીજ એ અખતરો કરવા જઈંજ, ને એ વિચાર તેંજ માહરામાં પેદા કીધોજ તો તો તું વાહલી માહરા પર વિવાસ રાખી મને માહરી મરજી મુજબજ કામ લેવા દે. હું આપણા સંદેહ આલવાલા માથાંતા જૈંદ આપને ખાતર ને તે આપને વાસ્તેતા તાહરા ચાહને ખાતર તાહરી કને એ માંગી લેઉછ.”

“જેવી તાહરી મરજી ત્યારે,” આમનેઝે ઘણીજ દીલગીરી બરી નાચારી ને નાખતીથી કહ્યું; “તું સીધાર ને બેહલી આવજો, ને તું આવશે ત્યાં

વેર હું આએ અગાસી પરજ તાહરી વાટ જ્નેતી ખોટી રેહવશે. હું આપણા વાહલા મરનારની લગોલગમાં છેલ્લું તે ખ્યાલથી મને સધારો ને હીંમત રેહશે.”

“હા, તે એહેતર છે,” આમનિઝના એ ખ્યાલને તરત એકમત થતાં મરાયાએ જવાબ કર્યો; “તું અહીંજ થોગ ને હું જઈજ પાછી ફરશ, ને પાછી ફરવા પછી આપણે બેડ બનશે તો સાથે અંદર જમ્મશું ને તેની લાશને છેલ્લો સેઝદો કરી તેના આત્માની શાંતી માટેની એક સેનટની બંદગી બી સાથે કરી લઈશું.”—અને એમ કહી મરાયાએ તે વાહલી એહે નને પાછી ને પાછી પેટમાં ચાંપી, અને તેના ગાંઠ અને આંધળી આંખો પર ઘણાં હેતની ચુમીઓ કરી.

તે એ વંખતે મજબુતીથી બોલતી હતી, પણ તે જે આત્મધ્યાન કરવા જતી હતી તે ખ્યાલથી તેની છાતી ધુન્નતી હતી, ને તેનો ચેહરો ઉજ્જ્વલ પુણી જોવો બની ગયો હતો, કે જે વાતની આંધળી આંખનેઝને, અલગત, કરીજ માહીતી થઈ શકી નહીં.

“લોક પછીથી માહરે સારૂ ઘણું યુરું બોલશે, વાહલી,” મરાયા તેને સમજાવતી હતી, “પણ તે યુરું તું પોતે માહરે વાસ્તે કશુંજ માનતી ના. હમેશ યાદ રાખજે કે ફક્ત પપાનો જીવ બચાવો મેં એ સ્વભોગ આપેલો છે.”

“તાહરે વાસ્તે કોઇ બી યુરું બોલેજ નહીં કોઇ યુરું માનેજ નહીં,” તે દીવસોઝ એહેને જુસ્સાથી કહ્યું; “પણ મને તું શું કરવા જાયછ તેનો જરા એસારો તો કેહે?”

“પછી—પછી: હમણાં કંઈજ નહીં,” મરાયા બહુદ થઈ, ને વળી આંખનેઝ નાચારીની નાખતી સાથે એકમત થઈ એટલે તે તેને અગલગીર થઈને તે પછી તરત ત્યાંથી ઉતાવળમાં હવે ચાલી ગઈ.

તે ક્યાં જશે? તે શું કરશે?

તે એક મોટા સ્વભોગ થકી જતી હતી! તેનો એસારો પોતાનું નખ્ખોદ વાહી બાપને અને તો બચાવી લેવાનો હતો. તે આપુકાર બહેર કરવા ને લોકમતને વચાંણ આપવા જતી હતી કે ઘરડા મેન્ડોઝાએ દીલેર ડાન જીનને મારથોજ નથી; ને તે છતાં જો કદી મારથોજ હોય તો તેમ તેને મારવાને ને તદ્દન વાળખી હતો, કેમજે જીનને માટેની તેણીની શીદાગીરીના આએસથી તેણીએ પોતાની પાક ઇજ્જતની જીનને સાથ અરયાદી

થવા દીધી હતી—અને એ બાબેનો ખુદરતી ખીજવાત ને શુસ્સો જે ઘોર અપરાધ તે જોઈ આપે કર્યો હતો તેનું વાસ્તવીકપણું શું પુરવાર કરનાર ન હતો?

તે એ રીતે આ મોટા જોખમનું—પોતાનું સરયાંમ સત્યાનાથ કાદી નાંખવાનું—કરજ માથે ઉઠાવી જતી હતી, પણ તેને પોતાની પરવાહજ ન હતી, ને બલો જોન તો મીનોઈમાં જમ વસ્યો હતો, તો પછી આ એક ગલીચ એકરારથી તે વાહલા જવાંનને ખમવાનું કે ખોલવાનું શું હતું? સ્વર્ગમાં તેઓ રીહાઈ અને ઇનસાફ પામશે એ તો દીરતીજ વાત હતી, અને તે પોતે પોતાના જનોનિસાર વાહલાને બેઠીજ એહેસ્તમાં જઈ મળવાની ઉમીદ દીલે વસાવી રહી હતી, તો પછી તેણે ખીહીનું કે ખંચાનું કાંએ ઘટે?

લોકો એ એકરાર સાંભળતાં સાથે તેને એક અપવિત્ર હાંદલાં તરીકે હીણશે ને જોઈને, કમકમશે એ તે જાણતી ને માનતી હતી, પણ તેને તેમ છતાં તે વાતનો જરા એ ખોફ ન હતો. તેણીએ તો છવનું ન હતું, ને છવે તોખી એકાદાં મથમાં જમ વસી પરોપકાર ને અશોષમાંજ હવે પછી તેણીએ આખર થવું હતું, તો એ એકરારથી તેણીની ઇજ્જત જવા જેવું હતું ન શું?

પ્રકરણ ૩૬

તે રસ્તામાં ઉતાવળે ચાલી. બધું જે કાંઈ થતું તે રાજના મેહેલમાંજ થતું આવતું હતું એટલે તેણીને કાંઈ લાંબે જવાનું ન હતું.

તે પોતાની ઉંચી હંસ જેવી સોહાભાણી ગરદન ઉંચી રાખી તે સ્વભોગ સારૂ ઉઘડમંદ જતી હતી. એક હાથે તેણીએ પેતાનો જમીન પર ઘસડાતો સ્કર્ટ ઉંચકી પકડેલો હતો, અને તેણીની આંખમાં દ્રઢતા અને મુસ્તકીમપણું પ્રગટ વંચાતું હતું.

તે બધાં દરવાર-હાલમાં સ્ટેટ-ગ્રાલ થનાર હતો તે તખ્તવાલા ઓરડા તક એક અપાટે પોંદોંચી ગઈ. ત્યાં હજી ગરબડાત, શુંચવાડો અને ગમરાત હતો. લોકોની ઉરકેરાતભરી વાતચીતનો ગણગણાત આલુ ગાહેર હજી પણ સંભળાતો રહ્યો. મેન્ડોઝાને લસ્કરના પાહરા હેઠળ લઈને રાજ તરતનોજ પોતાના આનગી ઓરડામાં ચાલી ગયેલો હતો, કે બ્યારે ઉરકેરાયલી તે

આખી ખલક હજી દરબાર-હાલમાં એમનીએમ મોજુદ હતી, તેટલાં 'તો તે મધુરી બાળા ત્યાં પોંદ્યાંચી ગઈ.

તે લોકોને હકાવતી હાલનાં છેક ભીતર સુધી ગઈ, ને જે લોકો તેને જોતાં તેઓ તરત મેન્ડોઝાની બેટી તરીકે તેને ઓળખી દયાભરી આંખોથી તેણીને ટીકતાં, ને ઝટ હડી જઈ તેણીને આગળ વધવા જગ્યા આપતાં. ને અત્રે શું કરવા આવી હતી તે કોઈ જાણતું ન હતું, ને લોકો તેણીને શ્રીકૃષ્ણ એહરા ને ઉસ્કેરાયલી અદાઓથી ત્યાં ધસી આવેલી ઘણી શોકજનક રવેસેજ જોતાં હતાં. ઘણાંકો એમ બી ધારનાં હતાં કે મેન્ડોઝાએ અપરાધનો એકરાર કર્યો હતો ને તે ડોસો કેદ પકડાયો હતો તે વાત હજી આ હી-ણભાગ્ય બેટી જાણતીજ ન હશે. ગમે તે હોય, પણ સર્વ હડી જઈ તેને આગળ વધવા તાગરતોય જગ્યા કરી આપતાં હતાં.

ઘણી મોટી ગીરદી કક્ત તખ્તની બાજુમાંજ હતી, કે જ્યાં મેન્ડોઝાએ ઉભો રહી રાજ કર્યો હતો, ને હાલમાં તે બાજુનાં ટોલાં વચ્ચે પણ તેજ ચક્રચાર ચાલી રહી હતી. લોકો વડા વજર ધમોસીના શાહજાદા જોડે વાત કરતાં હતાં, તેવામાં તેની નજર મરાયા પેર પડી, ને મરાયાએ તેને બોલાવાની એસારત કરવાથી તે ઘણી દીલસોજ સાથે તેણીની આગળ એકદમ દોડી આવ્યો.

“વઝીર ડાન ગોમેઝ,” તેણીએ તેને મળતાં સાથે-હીંમત સાથે હીંમતથી ને ખુલ્લા પરગરા અવાજે કહ્યું, “માહરે આજે દરબાર કને એક જાહેર એકરાર કરવો છે. તમો મને મેહેરબાનીની રાહુ તેમ કરવામાં મદદ કરશો ?”

“હું તમારી ખીદમતમાં છું”, બાંત, પણ તમો શું કહેવા માંગો છો ?” ડાન ગોમેઝે ઘણી અચરતી વચ્ચે તેને પુછ્યું, “લોકોની આજ રાતની ઉસ્કેરાણીનો પાર નથી, અને—”

“માહરે તેજ સંબંધમાં કાંઈ કહેવું છે.” મરાયાએ શાંતીથી જવાબ કર્યો.

“પેહલાં રાજાને ખાનગીમાં મલવું ને તેનેજ જે કહેવું હોય તે કહેવું શું તમારા હકમાં બેહેતર નથી ?” તે વઝીરે હજી આનાકાની કરી.

“જરા બી નહીં,” તેણીએ જવાબ કર્યો; “માહરે માહરા આપના અવાવમાં બોલવું છે, ને તે એવું ગંભીર છે કે બેવાર માહરા હોડ બાહેર તે સસેરી શકવાનું નથી. હું જે હજારો સમક્ષ જાહેરમાં બોલશ તે રાજા બી તો જાણશેજ ? ખુદાને ખાતર, તેથી, માહરા પર એટલી દયા ને મને

એટલી મદદ કરે. માહરા બાપે ખુન કર્યુંજ નથી, પણ જો કીધું બી હોય તો તે કરવાને તે કેટલો વાળ્યો હતો તે હું એ ચાર બોલોમાં લોકોને સંભળાવા ધારું છું. તે પછી હું તમારી સાથે તમો કેહેશે તો રાગને મળવા બી-ખુશીથી આવશ.”—અને પછી જવાબને માટે થોડા વગર તે હીમતવાન છેકરી તામ્બવાળા પ્લેટફોર્મ પર બેઠાને મળ્યુંત કદમોએ ચડી ગય, કે બ્યારે લોકો તેને એમ કરતી અજાણીમાં જોઈ રહ્યાં; ને એ દરમ્યાન હવે ઉપાયજ ન લેઈ તેણીને સંભળવાની ઇસારત આપવા વચ્ચે હાન ગોમેઢે પોતાનો હાથ કુંચો કર્યો; અને એક સેકન્ડમાં તે હળરો લોકો વચ્ચે એક ટાંચણી પડે તો તે બી સંભળાય એટલી દઢ સુધીની અગાધ ગંભીર શાંતી અને ચુપકા પસરી રહી!

“દરબારીઓ અને અધીકારીઓ, સાંભળો!” તે વડા વઝીરે એ પછી પુકારીને કહ્યું; “આએ ધરડા મેન્ડોઝાની વડી બેટી અને આવેલી છે, અને તે પોતાનો વાલ્લકો બાપ તરફ નિર્દોશ હોવા બાબે તમને ખાસ કરીને કાંઈ કેહેવા માંગેછ.”

લોકોએ એ સંભળનાં ખુશાલીના પુકારો ઉઠાવ્યા, કે જે બીજા પળે જામેઝના ઉંચા કરેલા હાથે પાછા શાંત કરી આવ્યા; અને પછી મરાયા બોલી.

એ વખતે તેણીને એકરો છેક મોહોત જેવો શીક્રો હતો, અને તેના હોઠ ધ્રુજતા હતા. તેણીએ એક હાથે પોતાનું ફક્તું જગર મળ્યુંતીથી પકડેલું હતું, અને પછી તે હીમતથી અને ખુલ્લા મોઢા અવાજે બોલી—

“રખેનની દયાળુ ખલક,” તેણીએ પોકાર્યું, “મને સાંભળો!”—કે બ્યારે તેનો હરકેહરક તે જગી હોલમાં જમા થયેલી આખી સભતતતની થથ પરગરો સંભળી શકતી હતી: “હું રાગના સિપેહસાહાર ધરડા મેન્ડોઝાની અભાગણી બેટી મરાયા છું. માહરા જૈદ બાપે આએ ખુનનો અપરાધ પોતાને સર લીધોછ, પણ તે તમામ ખોટું છે. એ ખુન માહરા બાપે કરેલું છેજ નહીં. કાંએ એ માહરો જૈદ બાપ એ જળ્યુત કલક પોતાને સર લેવા તૈયાર થયોછ તે હું જાણતી નથી, પણ હું એટલું જાણુંછ ને કસમ પર કેહેવા તૈયાર છું કે ખુની એ નથી. તમો બેશક પુછશે કે મેં તે કેમ જાણ્યું?—અને માહરી નામોશી માહરો બાપના અચાવથકી બાપોકાર જાહેર કરવાનેજ વાસ્તે હું ગાહી આવીછ કે હું મરનાર સાથે મરનારના ઓરડામાં છુપાયેલી હતી. મરનારને હું દીલોગ્ગન જાનિસારીથી ચાહતી હતી, ને તેને માહરી પાક ઇજજત વડીક હું સપુર્દ કરી ચુકેલી હતી. તે વાત જાણવાથી માહરા બાપને મરનાર પર ઘણો મળ્યુંત ખાર હતો ખરો, પણ તે છતાં હું

કેહવાને હાજર અને તૈયાર છું કે આજ રાતનું ખુન એ માહરા બાપે કીધુંજ નથી, ને તેથી દયા, ઇનસાફ ને ધરમને ખાતર તમે સર્વેએ એકત્ર થઈ તેને ઢેડને હાથ ફાંસીના માંચડા પર એક નામોશીબરમાં મોહોતે મરતો બચાવવો જોઈએ. હું એટલુંજ તમોને અત્રે કેહેવા આવેલી છેઉં. હું પાશુ કેહુંછ કે ખુનની રાત્રે સમી સદાંજથી હું વાહલા જનના ઓરડામાં જનની સાથે હતી.”

પણ આટલું બોલતાં તેણીએ એક લપેડો ખાધો. દેખીતી રીતે પોતાના બાપના બચાવ માટે પોતાની ઇજ્જતની બરબાદીનો જે બેમુબા સ્વભોગ તે સુંદરી આપતી હતી તે એ પોતે ખમી શકે તે થકી ધણું અધીક હતું, અને તેની અગાધ ગંભીર અસર હેઠલ તે લગભગ બેહોશ થઈ ગઈ—એવી રીતે કે જે ઘરડા વજીર ગોમેઝ ડી સીલવાએ પ્રસંગોપાત કુદકો મારી તેને પોતાની બાથમાં પડી લીધી ન હોત તો તે જરૂર જમીન પર પછડાઈ પડતે!

પણ તે જોશથી હોઠ કસડી જલ્દીજ પાછી સાવધ થઈ. તેણીએ જાગીથી આંખ પાછી ખુલી નાંખી, અને એટલુંજ વધાર્યું, “માહરે એટલુંજ કેહેવું હતું. ઇન્સાફને ખાતર હવે માહરા જૈફ બાપને બચાવજો, અને હું તમારી સોસાયટીને બીલકુલ નાલાયક પુરવાર થઈ ચુકીછ તેથી મને હવે અત્રેથી જતી રહેવા દેઓ.”—અને તે જેમ હીંમતથી પ્લેટફોર્મ પર ચઢી ગઈ હતી તેટલીજ ઝડપથી, નીચે નમેલી આંખો સાથે, પાછી ઉતરી આવી ને તે હાલમાંથી રસ્તો કાઢતી બાહર નિકળી ગઈ.

અને, ખરેખર, તેણીએ ધારી મેલ્યું હતું તેમ લોકો જાણે તે કેવું એકવાડ ભરેલું એક હાંલું હોય તેમ, તેનાથી અલગ થઈ ખસી જતાં હતાં! મોટે ઘેરની ચીખીબાઈઓ, પોતાનાં સ્કર્ટનો એક છેડો બી તેણીનાં બદનને લાગ્યા ન પામે તે કીસમે, તે બધું દીલ પર ખેંચી લેતી, ને ઘણીક ઓછી અકકલની અબજાઓ તે બાળાને મારું લાગે તે કીસમે, તેણીની લાગણીઓની કશી બી દરકાર કર્યા વના, તેનાં મોઢાં પર ને મોઢાં પર મોટા તુચ્છકારનું જેઅદબી ભર્યું હસવાથી પણ બાઝ આવી નહીં!

દયાથી તેને ‘જેનાઈ તો’ જાણે ત્યાં કોઈ હતુંજ નહીં. જીવાંન છોકરીઓ જેઓ તુચ્છકાર કરવા-જેવું દયાહીણપણું ન બતાવી શકી તેઓ બી તેને દધાઇને તાણુબી અને શીકરથી, જાણે તે એક જોતાં બીહીક લાગે ને તેમ છતાં અજ્ઞયબીથી જોવા ગમે એવું જંગલી જનાવર હોય તેમ

દુરથીજ આંખ ખેંચી ખેંચીને જોતી! દુકંમાં, તે પવિત્ર છોદરીની કરેલી સઘળી ગણુતીઓ કેવળ ખરીજ આવી, અને તેણીને જોતાં જોતાંમાં સમુળગો નાશ થઈ ગયો હતો.

ફક્ત જવાંન્યાઓ તેના પુરતા દીક્ષોઝ પુરવાર થયા. તેઓ છયોફ યોગતા સંભળાતા હતા કે તે ખરીજ દીક્ષર હોવી જોઈએ કે જે જાહેરમાં પોતાની એ રીને જોઈજતી થવા લાગે જી પોતાના આપને બચાવા એવી હીંમત સાથે આહેર પડી હતી, અને એ હીંમત લખ્ખો આરીનને કાંપીવ લતી.

અને એ કીસમનું અવારનવાર અનુભવંતી ને કાનેકાન સાંભળતી ગરીબ મરાયા હવે હાલના દરવાજા પર પોંડચી, કે જ્યારે તેણીએ જોયું કે ભક્ષો વઝીર ગોમેઝ તેની જોડેજોડ ચાલતો છેક આરણાં સુધી તેને વળાવા આવ્યો હતો.

“તમે ધારોજ વાંફ કે હું માહરા આપનો શુવ બચાવી શકીજ?” તેણીએ તે જોતાં થણી આતુરતા સમેત તે ઘરડા આસામીના ચેદરા સામે જોઈ સવાલ કર્યો.

“હું નથી ધારતો,” વઝીરે કહ્યું; “મને તો લાગેજ કે તમારે રાજને પોતાનેજ મળવું જોઈએ. હું તમોને લઈ જાઉં? હું ધાંજ કે હું તમારી તે નામદાર સાથ મીલાકાત કરાવી શકશ.”

“રાજને એમાં માહરે નવું કહેવા જેવું શું છે?” મરાયાથી બેધ્યાંન-પણે બોલી દેવાયું; “તે તો ત્યાં હતોજ! ને તે તો જરાએજરા જાણે છે!”

ડાન ગોમેઝ ડી સીલવાએ એ સાંભળતાં અજબજીમાં આજો બોલી. રાજ જાણે? રાજ ત્યાં હતો? એ તે શું બકી ગઈ હતી?

તેને અવલથી વેહુંમ તો હતોજ. રાજની મરનાર ડાન જાન માટેની અદેખાઈથી જે આખી દરવાજા વાકેફગાર હતી તો તે પોતે કેમ જીનમા-હીનગાર હોય? એટલા માટે ઘરડા મેનડોઝએ કરેલાં આ ખુનમાં રાજની બાહલી કે શામીલગીરી જેવું કાંઈક હોવાનો તેને વસવસો થયાજ કરતો હતો, જે બોલી મરાયાના છેલ્લા બોલો વધતો ઓછો ખરોજ પુરવાર કરતા હતા, ને તેથી સ્વભાવિક તે ઘણો અજબ થયો.

તે ચોતે ઘણો ભક્ષો હતો. તેની જૈરી ડાના ઐના જે રાજના મત-લખી મસલત્યા પીરાઝ સાથે રાજની ખરાબીમાં ગમેલી હતી, અને જે પોતાના ભરધારને આહવા કરતાં પીરાઝની વધારે મલતી અને મસલતી હોવામાં એક હેમક હદ સુધીનું માન સમજતી હતી તેનાથી ઉલટી રીતે

આ ઘરડા વછર નેટસો ભોજો તેટલોજ ભસો અને નેટચત્રણ હતો. તે પોતાની પરણેનરના પ્રપંચો અને કાવાદાવાથી ખીલકુલ બેખચર હતો. કમળાની આંખે ખીજુંજ દેખાય છે તેમ જ્યારે ભુડાંઓ ભત્રાંમાં ખી ગલીચી અને ભુડાઇજ જોઇ લે છે, ત્યારે ખીજા હાથ પર, વળી, ભત્રાંઓ ભુડાસમાં ખી ભલાઇજ જોઇ શકે છે, અને તે હાલ આ ઘરડા વઝીર ગોમેઝ ડી રીસવાનો હતો. મરાયાએ શાહી તખ્તના માયડા પર ચઢી જે કાંઇ કહ્યું તે બધું બોલેબોલ તેણે ખરું માન્યું હતું, અને તેમ છતાં તે સરજતની સુંદરીની દયા ખાઇને તે હજી સુધી તેની જોડેજોડ ગાહેર ચાલી આવ્યો હતો.

તેણી જે કાંઇ જુસ્સાથી તે ખુનનાં સંબંધમાં બોલતી હતી તે રાજાને દોષીન કરાવી શકે એવુંજ તેને લાગ્યું, પણ તે એવો અભિપ્રાય બાંધવા કે જાહેર કરવાની હીમત બતાવી શકે એમ મુતલબ ન હતું. તે જોટજુંજ કરી શકતો હતો કે મરાયાની તેના બાપને બચાવવાની તેની તલબગારીમાં મદદ થવા તે એ મધુરીને રાજા સાથે મેળવવા ચાહતો હતો.

“માહરી ઘણી ભત્રામણ છે કે તમો રાજાને જરૂર મળો,” તેણે મરાયાને પાછું દયાણુ કરીને કહ્યું; “હું તમો ચાહશો તો તમારી હમણાંજ મુલાકાત કરાવી શકશઃ પણ તમારે ખાતર નહીં તો તમારા ઘરડા બાપને ખાતર, હું અરજ કરુંછ કે તમો રાજાને મલીને તેની સાથે વાત કરે ત્યારે ઘણાં સાવધ રહેજો. તે ઘણો ખારીલો આદમી છે, અને તેથી તમે કાંઇ એવું બોલો જેથી તેની એ ખુનના સંબંધની સામીસગીરી-જાહેર થઇ જાય તે એ મુતલબ ખમી શકવાનો નથી. તમો એક બહાદુર બાપની બાહદુર બેટી છેઓ, પણ તોખી બાહદુરી એક વાત છે, અને હુલ્લકાઇ ખીજી ને જુદીજ વાત છે.”

“એક મરવા સુતેલા આંદમીને બાહદુરી કે હુલ્લકાઇ વચ્ચેના તફાવત સાચવવાની જરૂરજ શું હોય?” મરાયાએ, એમ છતાં, અતી ઘણાં દુઃખથી જખમી થયલાં છગરે સવાલ કર્યો.

“તેજ તમારી ભુલ છે,” ગોમેઝ ડી રીસવાએ કહ્યું; “તમારા જેવી દીલેર છોકરીએ ગમે એવાં દુઃખમાંખી નાહીમત કે નાસચર થઇને મોહતની તલબ કરવી સજાવાર નથી. તમો હજી જીવવાને વાસ્તે પુરતાં જુવાન છેઓ!”

પ્રકરણ ૩૭.

અતે એ રહેસે વાનગીત કરતાં તેઓ રાજાની દેવડી કે જ્યાં રાજા પોતાના ખાનગી ઓરડામાં ખુની મેનડોઝાની તપાસ કરતો એટલે હતો ત્યાં ચડી ગયાં. સામડમાંના ખાનગી દરવાજે દિવસે કે રાત્રે રાજાના ખાસ ઓરડામાં, રાજા રોકાયેલા ન હોય ત્યારે, ઘસી જવાનો ધરડો ગોમેઝ ડી સીલ્વા હંક ધરાવી શકતો હતો.

મરાયા ત્યાં જતાં સાથે બેસી ગઈ. રાજાના એ મોટા કુશાદે ખાનગી ઓરડાને લગતી આંદર એક લાંબી ને લાંબી આરાસના ચાલ હતી, કે જેમાં હાલમાં ભબુકદાર રોકાણી ફરેલી હતી, અને ત્યાં એક મોટાં ઝુમરની નિચે પુલપાંતનાં કુંડાંઓની વચ્ચે ગોહવામાં આવેલા એક બાંક પર મરાયા ગોહવાઈને બેઠી, કે જ્યારે ડૉન ગોમેઝ એકલોજ અંદર રાજાની મુલાકાત માટેની સરસ્તાની તલાસ કરવા ગયો.

તે રાજાની રૂબરૂ જઈ શક્યો નહિ. ફક્ત તેના ઓરડાને લગતાં આરણાં આગળ જે ચેમચરલેન પાહરા પર હતો તેનેજ અવલ તો તે જઈને મથ્યો, અને તેહકીક કરીને મરાયા કને પાછો ફર્યો.

તેણે તેણીને કહ્યું કે “રાજા હાલમાં તમારા બાપની ખાનગી તપાસ ચલાવેલ જેથી મને પણ એવા સંજોગો વચ્ચે અંદર ધસી જવાનું સાઈં લાગશે નહિ; આપણે, તેથી, જરા થોભી જઈશું.”—અને મરાયા, અલખત, તરત એ વાતને એકમત થઈ.

ખરેખર તો મરાયાએ તેણે જે કહ્યું તે પુરૂં પાછડું સાંભળ્યું પણ નહિ હતું. તેણે ધ્યાનમાં અરધાં બેધ્યાનપણાં વચ્ચેજ ડૉન ગોમેઝ સાથે એકમત થવાનું જાહેર કર્યું હતું. તે અરધી આંખ વિંચી દબને હવે હારેલી મારેલી, નિમોસ પોતાની બેઠકમાં બેઠી હતી, અને ડૉન ગોમેઝ તેણીને અને ત્યાં મુઠ્ઠી પુરેપુરી મદદ કરવાના નેકમખતી ભરયા એરાદાથી તેની આંખમાં ખુરશી બેંચી એક ટેબલ આગળ બેઠો, અને રાજા પરવાર પાંખે તેની વાટ જોતો એક તે ટેબલ પર પડેલાં પેપરમાં ડોકુ ખોસી રોકાયેલો રહ્યો. એ બધો વખત રાજાના ઓરડા આંદરનો પાહરેગીર ચેમચરલેન પોતાનો આમથી તેમ ઉપર નીચે પાહરો ભરતાં મરાયા બણી થણી છતાંમ આંખોએ જોતો રહ્યો હતો.

અને એ વખતે અંદર ગરીબ ધરડા મેનડોઝા પર શું ગુજરતું હતું ? રાજાએ પોતાને હવે પુરતો સલામત જોઈને, અને મનસુખ હવે જેવી જોઈએ એવી સરી રહેલી હોવાથી, તે ધરડા વાંદરને તેની વડી ઉપરાંત ખુબ ગુંગાવા અને સંતાપવા માંડ્યો હતો ! તે એ ડોસાનું અગાધ મોટું હેશાન એક લેહજામાં ભુલી ગયો. જાતનાં કબજા તે જાનવંત થઈ શકતાંજ નથી. લીમડામાંથી શાકરના મીઠાસની ઉમેદ કરવી એ સીફ હેમાકાન છે, અને રાજા શીલીપના ખાગમાં તેમજ હતું. મેનડોઝા ખરો ગુનેહગાર હોય એવોજ તેણે કાર્સ કરવા માંડ્યો હતો. એક ખુની અપરાધી તરીકે મેનડોઝા સીધો, ટટાર, ઈંગ્લે અને ગભીર રાજાની સેનેરી ખુરસી સાંમે ઉભો હતો, કે જ્યારે રાજા પોતે તે મોટી સુખકારક, મખમલગીત, નરમ, સુવાણી ખુરસીમાં ફરાગાતથી બેઠો હતો. તેની ખાજુમાંજ વડી તેનો માનીતો મસલતી ઍન્ટેન્યો પીરાઝ એ ખાનગી તપાસ દરમ્યાન કલાકે એક ધી કાઢિનતું કામ કરતો હતો, અને મેનડોઝાની તપાસને લગતા સવાલ જવાબો રાજાના સેક્રેટરી તરીકે કાગળ પર ચપચપ ઉતાર્યોજતો હતો.

“ત્યારે તું એમ કહેવા માંગેજ કે તુંને મરનાર પર લાંબી મુદતનો ખાર આવતો હતો; ખરૂં કેની?” રાજાએ અંકે કરાવા માંડ્યું.

“મેં એમ કહ્યુંજ નથી, નામવર,” મેનડોઝાએ લગાર તીખાસથી જવાબ કરતાં કહ્યું; “મેં ફક્ત એટલુંજ કહ્યુંજ કે માહરી બેટી સાથની મરનારની મોહ્યત મને મજુર નહિ હતી.”

“તેં એમ કહ્યુંજ નથી,” રાજા તરડાયો; “પીરાઝ, જોવો તમારી નોંધ: તેમાં શું બોલો ઉતારયાછ?”

“મને મરનાર પર લાંબા વખતનો ખાર હતો,” પીરાઝે નોંધ જોઈને વાંચતો હોય તેમ તરત જવાબ કર્યો.

“જેયું, માહરી યાદદાસ્ત કેવી છે તે?” રાજાએ હસીને કહ્યું. “હું એક વખત બોલાયલુ કદી બી ભુલી જઈ શકતો નથી ! ત્યારે એમ તો ખરૂં કેની કે તાહરી છાતીમાં માહરા વાહલ મરનાર ખીરાદર વાસ્તો:કપટ અને કીતો હતો ?”

“હું ભાર મુકીને એ વાત ખરી છે એમ કહેવા ના કહુંજ,” મેનડોઝાએ દર પળે વધના આવતા ગુસ્સાથી કહ્યું.

“વારૂં ત્યારે બીજી રીતે હું એ મારો સવાલ રજુ કરશ,” રાજાએ બરી રાખ્યું; “તાહરી બેટીપર મરનાર ખાર કરતો હતો તે તુને નામંજુર

શું કરવા હતું?”

“કારણ કે એ લગનમાં હું મુતલગ માનવાવાલો નહિ હતો,” મેનડોઝાએ ગુસ્સાથી જવાબ કર્યો.

“કાંએ?”

“સમજ કે એ લગન થાય એ સંભવીત ન હતું, અને જો કદી થતે તોપી તમો નામદાર એ લગનને બાહલી આપીને કાયમનાં થવા દેતેજ નહિ.”

“લખી લે, પીરાઝ,” રાજાએ ગુસ્સાથી પુકારીને કહ્યું; “આએ ઘણું અગતનું છે. એ રાજ સામે શીતુર છે.”—અને પછી તરત મેનડોઝા તરફ દ્રીને ગુસ્સાથી વધાર્યું; “અને ત્યારે તું એમ કહેવા માગેછ કે અમારાં પોતાનાંમાં લગનની મોતેજરી કે ધર્મની પવિત્રાન્ન માટે કાંઈ લાગણીજ નથી કે થઈ ચુકેલાં એક લગન વરીકે અમો કલમને એક ઝડકે રદ કરી આપ્યે તે રદ કરી શક્યે?”

“તમો નામવર જે કરો તે થાય.” મેનડોઝાએ દ્વંદ્વતાથી જવાબ કર્યો.

“લખી લે, પીરાઝ, લખી લે,” રાજાએ ગુસ્સાથી પાછું બખાળ્યું; “આએ બુદ્ધાની તમામ બાવરી ચસકીછ. એની સરકશીની તો જાણે કાંઈ હલ્લ રેહતી નથી!”—અને વળી મેનડોઝા તરફ દ્રીને—“એટલે અમારો રાજાઅમલ એટલો બધો અધર્મી અને કુકર્મી છે—એમજ કેની?”

“મેં એટલું બધું કહ્યુંજ નથી, નામવર,” મેનડોઝાએ લગાર ગમરા-બને કહ્યું; “હું એટલુંજ કહેવા માંગતો હતો કે—”

“બસ-નથી બધતું તું શું કહેવા માંગતો હતો તે,” રાજા તરડાયો; “તું જે કહેવા માંગતો તે તે કહી ચુક્યોછ, અને તેજ અમારા માટે બસ છે. પીરાઝે તેનો બોલેબોલ શ્રાવણ પર ઉતારી લીધેલો છે.”

“પણ, નામવર મને સમજ નથી પડતું કે બ્યારે મેં ખુન કીધેલું જાહેરમાં બાંધેલુલદ કયુલ કીધુંછ ત્યારે માહરા સંબંધમાં વગર અગતે આએ જાતની તપાસની સત્તાવણીનો દાર્શ શું કરવા થવો જોઈએ?” મેનડોઝાએ કગળીને પુછ્યું, “શું મેં જાહેરમાં કયુલ કીધુંછ તેજ બસ નથી?”

“બચ્ચીતજ બસ નથી,” રાજા સતો થયો. “અપક્ષપાતપણે તપાસ કરવાની અમારી પાક દરજ છે. એવો એક અઝીમ શુનાદ તેં કાંઈ કીધો તે બેદને તજ્યે અમારે પોંદ્યવુંજ જોઈએ, અને હું ખાનગીમાં આદિ

તાહરી આગે રીતે તપાસ કરું તેથી જાહેર તપાસનો તાહરો ફરજેતો થતો. અચેજ એટલે તાહરે તો ઝોર માહરો અતીઘણો ઉપકારી થવું જોઈએ!”

“હું તમારો ઘણો ઉપકારી છેઉં, નામવર,” તે ખુદાએ ઘણીજ ઠંડી સમ્યનાથી મગ્ન કરતી કીસમે જવાબ કર્યો.

“ત્યારે આપણે એટલું તો હવે નક્કી કરી શક્યા,” રાજાએ પોતાની મનઃસખતે પેશ પડતું પાછું અકે કરાવાની જોહમત કરી, “કે જન સુરીશ કોકોતે સર કરીતે પાછો ફર્યો તેની આગમચથીજ તેં એનો જન લેવાનો ફરાવ કરી મેળ્યો હતો? મને ખબી ખબર છે. વળી આજે તાહરી દીકરી રાત્રે મરનારને મળવા ગેજ હતી તે વાત ખી તેટલીજ ખરી છે કે નહીં?”

મૈનડોઝાએ ગુસ્સાથી હોહ કરડ્યો. આ કમીનો રાજા, હેશાંન ફરા-મોશ, કેટલી હદ સુધી તેની ખેંઠજીતી કરીતે તેનાં ખેંટીમતી હેશાંનનો અક્ષો વાળતો હતો!! પીરાઝ આજુમાં બેઠો બેઠો એ અધું સાંભળતો હતો, અને તેના જેવા એક લુચ્ચાને મૈનડોઝા જેવા એક મુદ્દા ને પ્રમાણીક આદમી સાથે ઘસાતું ચાલતુંજ જોઈએ અને ઘસાતું ચાલતુંજ હતું, તો મૈનડોઝા એ હીણપરતી કેમ ખમી ને તામોશ કરી શકે?

“તું. મને શું જવાબ આપવા માંગેજ?” રાજાએ જરા થોખીતે પાછું પુછ્યું.

“હું આપ નામદારને એકાંતમાં અને એકલો મળવા માગુંજ,” મૈનડોઝાએ માંગી લીધું; “ડાન એનડોન્યો પીરાઝને અહિંથી રૂખસદ કરે, અને પછી હું સઘળી ખરેખરી હકીકત સવિસ્તાર આપ નામદાર આગળ ખ્યાંન કરશ.”

પીરાઝ હસ્યો. રાજા એ અરજનો શો જવાબ કરશે તે આગમચથીજ તે સારી રીતે સમજતો હતો.

“તાહરા જેવો એક ખુની કોણની આગળ એકરાર લખાવવો અને કોણની આગળ નહિ તેની બેહુદી માંગણી કરવાની સરકશી કરે એટલેજ શું?” રાજા એકદમ તરડાઈ પડ્યો. “તુંને જવાબ આપવો હોય તો આપ, નહિ તો મુખેથી ના કહે. તાહરી દીકરી આજે જનને તેના ઝોરડામાં મળવા ગેજતી એ વાત ખરી છે કે નહિ?”

મૈનડોઝાએ જવાબ કર્યો નહિ.

“કેમ, જવાબ દેતો નથી?” રાજાએ જરા વારે પાછું પુછ્યું.

“માહરે જવાબ દેવો નથી; માહરે ચુપ રહેવું છે,” તે ડોસાએ જવાબ કર્યો.

“તે ખી ડીક છે,” રાજાએ કહ્યું. “પીરાજ, લખી લોકે એ જવાબ આપવા ના કહેછ, અને જવાબ આપવા ના કહેવું તે એ વાત કયુલ રાખવા જેવુજ છે, કેમકે નંદિતો એ વાતનો એ હીંમતથી જરૂર ઇનકાર કરતે: ને એમજ છે ત્યારે હવે એને આએ કીસમની ખાનગી તપાસનું માન આપવું પણ સમજવાર નથીજ. એની કાયદા પ્રમાણે જાહેર કચેરીથી તપાસ શરૂ કરાવશું, અને—”

“હું આપ નામવરને ખાત્રી આપું છ કે તમો તે ઘણું ભુલ ભરેલું કરશો,” મંનડોઝાએ ઉતાવળથી કહ્યું. “મેં કરેલાં ખુનની સજામાં હું પોતે મરવાને તૈયાર છઉં, અને તમો સાહેબ ફક્ત માહરાં મોહતનાં વોરંટ પર સહી કરવાનીજ ખેટી છે.”

“તે નહિ યનશે,” રાજાએ પાકી આવે તેવે ઠંડે કલેજે જવાબ કર્યો. “રૂપેનના કાયદા મુજબ તાહરો ઇનસાફ થવોજ જોઈએ, અને તુંને ઇનસાફ મળવોજ જાઈએ. આએ કાંઈ તાહર જેવુંતેવું જયુન કામ નથી. મારો શાહજાદો ડૉન કારલોશ જે આપણી રૂપેનની ગાદીનો માહરા પછી વારસ થનાર હતો તે યવગીમાં મરી જવા પછી બધી માહરી હાંશ ઉમેદ એ માહરા એકપુરા ભાઈ ડૉન જોનમાંજ મેં ભરી મેળેલી હતી, અને તાહરાં કરપીણપણાંથી તે સઘળી ઉમેદોનો ઉતાવળે નાશ થયોછ ! તાહરી, એમ છતાં, રાજના તરફની સેવાં જેટલી લાંબી તેટલીજ વફાદાર છે તે માહરે ભુલે જીવું જોઈતું નથી. એટલા માટે તુંને ઇનસાફ મળવોજ જોઈએ, અને તે મળશે. લોક એ ખુન કાંય થયું તે જાણવા જેરાવરીથી તલબ કરશે, તે તેથી તાહરી જાહેરમાં કાયદાસરની તપાસ ખી થવી જોઈએ. મેં તાહરી ખાનગીમાં તપાસ કીધી તે એટલાજ માટે કે તાહરી વફાદારીનાં હેશાનમાં મહારે એવી તપાસ કરવી ગને ઘણું સહલાહકારક લાગ્યું, પણ માહરા સવાલોના જવાબો ઉડાવીને તું એ જાતની મહારી મહેરબાનીને નાલાયક થયોછ એટલે હવે માહરો ઉપાય નથી. શું સમજ્યો?”

“હું બધું જરાએજરા સમજ્યો, માહરા મેહયાન,” મંનડોઝાએ પાછા અનકા કર્યો.

“આજે રહાંજે તું કેટલે વાગે ડૉન જોનના ઝોરડા તરફ ગયો હતો?” રાજાએ તે અનકા જરા એ સંમજ્યાજ ન હોય તેવા ટોંગથી વળી

નવું પુછ્યું.

“તે આપ નામદારને પોતાને સારી રવેસે રેશન છે.”

“મને ક્યાંથી રેશન હોય? હું કેમ જાણું? હું શું જાણું?” રાજાએ અન્નયમીના દેખાવથી પુકાર્યું. “હું તો ખાણું પછી મહેલમાં આવ્યો, અને પીરાજ સાથે મને કાંઈ જરૂરનું કામ હતું તે અત્રે રોકાયો ત્યાર પછી પાધરો બાલ—રમમાં ગયો, અને ત્યાંજ તું આવીને મને મળ્યો. કેમ, એમ ખરું છે કેની, પીરાજ?”

“હા નામવર,” તે સેક્રેટરીએ ગંભીરતાથી જવાબ કર્યો, “તદન ખરું.”

“ત્યારે તમે નામવર માહરી સાથે ડોન જૉનનાં મકાન પર આવ્યા હતા તે શું ગલત વાત છે?” મેન્ડોઝોએ રાજાની આ અત્યંત મોટી નફતાઈ ને પાક બેહ્યાઈથી હદ વગરનો તાજુથ ચતાં પુછ્યું.

“હું તહારી સાથે ગયો? એ વળી શું નવી દીવાન્યત અચમ્યુચ તહારીપર ગાલેજ આવી?” રાજાએ અજબ થતો હોય તેમ મોટે સ્ફાદે હસીને પોકાર્યું; “એ કાંઈ લખનો ના, પીરાજ. બીચારો ઘેલો થઈ ગયલો લાગેછ.”

મેન્ડોઝોએ એક સરદ હાથ મારી. તેણે હવેજ જોયું કે તે કેવા એક કપાત્ર કમીનાને માટે પોતાની છાંદગી વેચી નાંખવા તમયાર થયો હતો! તે એટલો પકકો રાજભક્ત હતો કે આ કીસમનો દગો થવાનો તેને તો એક દુરનો સ્વપ્નો વરીક થયો હતો નહિ. તે તો એમજ ધારતો હતો કે રાજા હેસાંનથી મરી મરી પીટશે, અને તેનો જન લેવોજ પડે તો વગર ઘોંઘાટે જન લઈને તેને જલદીથી મુક્તિ આપશે. તેણે આવી કોઈ વકી રાખી ન હતી. તેણે એમ તો ધાર્યુંજ ન હતું કે જે પુન તેણે ન કર્યું હતું તે પુનને માટે રાજા પાક બેહ્યાઈથી તેની આટલી બધી તપાસો ચલાવશે, ને આટલી બધી સતાવણીઓ ચાલુ રાખશે!

તેણે જોયું કે તેણે પોતે જામરૂં ધામટ કર્યું હતું. હવે જો તે જોતો થઈને રાજાનો અપરાધ જાહેર બી કરે તો તેનું માનેજ કોણ ને ચાલેજ શું? તેના માનીજ કોણ હતા? તે પેલી કુચી લાવવા રાજાને નામે જઈને મરનાર જૉનના સ્ટુઅર્ડને મળ્યો હતો એ વાત ખરી, પણ તે તો એમ દેહવાય કે પોતાની દીકરી ત્યાં છુપાયલી હતી કે નહિ તે ખાતરી કરવા તેણે સ્ટુઅર્ડ આગળ જઈને રાજાનું નામ અડાવી ચાવીની તલબ કરી

હતી! ખચ્ચીત, ખચ્ચીત, તે હવે મનથી હાય અફસોસ કરતો હોયો કે એવા એક કમીના રાજાને પોતાની પાક ઇજ્જત અને પોતાના જનનું અગીદાન આપવા તથા ચાલુ થવામાં તેણે એક અતીવ્રણી ભયંકર ભુલ કીધી હતી!

પ્ર રણ ૩૮.

“તેં એને માર્યો ત્યારે મરનાર શું બીનહથ્થારી હતો?” રાજાએ વળી જરા વારે પાછા નવા ચોખા ચાલુ કર્યા.

“હા,” મેનડોઝાએ ગુસ્સા વચ્ચે ક્યો.

“લખી લે, પીરાઝ,” રાજાએ તાકીદ કરી. “બીચારા મરનારનાં બીનહથ્થાર-પણાંને લાભ લઈને એ હીંચકરાએ તેનો જન લીધો! કેવું શરમભરેલું! કેવું કમકમાટ ભરેલું!! તુંને તેનો જન હતો તો તેને તહારે સરખેસરખું ચાન્સ આપવું હતું, અને એક ખરા સીપાહીગરૂ તરીકે લડીને મરને અથવા મારતે? વાંદ, કાંઈ તમો વચ્ચે હોજનોછ ઘણી થઈ હતી?”

“કાંઈજ નહિ,” મેનડોઝાએ જવાબ કર્યો,—કે જ્યારે તે આંખની ઇસારતથી રાજાને પોતાનું તદ્દન પાકી આવેલું હોવાની ખબર આપવા ઘણું ચાહતો હતો; પણ રાજા તેની સાંભળે જોયજ શાંતો? તે મામલો ચેતી ગયો હતો, અને તેથી સફાઈથી બીજાજ મેર જોવા કરતો હતો.

“લખી લે, પીરાઝ, એ બી ઘણું અગતવું છે,” રાજાએ કહ્યું; “કાંઈ બી હોજનોછ એ બે વચ્ચે થઈજ નહિ એટલે કે એણે છુપી રીતે હુમલો લઈ જઈને તેને મારેલો હોયો જોઈએ.”—પછી મેનડોઝા તરફ ફરીને—“જખમ ક્યાં થયોછ?”

“જાતીની લગોલગ.”

“ઘણુંજ ઘાટકી,” રાજાએ અટવત કર્યું.

“ખરેખર ઘાટકી.” મેનડોઝાએ ટેકો આપ્યો. “એ પુનું ઘણુંજ હીંચકાઈ અને ઘાટકી છે એમ કેહવાને વારને આપ નામદાર તદ્દન વાજબી છો.”—અને આ મોગમ તાણાથી, મુશકે, રાજાનું જરતી કોહી ગયું.

“એ ખુંન થયું તેની આગમચ પા પછી તું નાદરી દીકરીને મળ્યો છ કે?”

“ખુંન થવા પછી મેં મારી દીકરીને જોઈને નથી.”

“પણ થવા આગમચ?”—અને પીરાજ તરફ ફરીને—“લખી લે. પીરાજ, એ કહેવા મંગેછ કે ખુંન થવા આગમચ હોન જોનનાં ઘેરમાં એ પોતાની દીકરીને મળ્યો હતો.”

“હું એમ જોઈએ નથી.” ઘરડા મેન્ડોઝાએ ધીરજ ખાટી દઈ ઘણા જુરસાથી કહ્યું. અને રાજ તેનાં એ તરડાવાની ખબર લે તેટલાં તે ઝોરડાનાં આરણાં પર આહુરંથી ધીમા તણુ દોકરા પડ્યા, જે અંદર આવવાની રાજ કને રજ મંગવાની સરેરતાની સીગનસ હતી.

પીરાજ તે સાંભળનાં પોતાની બેઠકમાંથી તેરતજ હડ્યો, અને રાજએ તેને આરણાં આગળ તડસાસ કરવાની હાથની મસાદનથી રજ આપી એટલે તે આરણાં આગળ દોડી ગયો.

તેને ત્યાં કોઈએ આહુરંથી એક સોનેરી તાસકમાં રાજને આપવા કાગલની એક વાલેલી ખીડરી આપી. જે તે એમની એમ રાજ કને લાગ્યો. અને એક પગ પર શુંછ મરડ્યો બેસીને. સરેરતાની ફરનસ ગળ લાવી, તેણે તે કાગળ રાજને પાસ કર્યું, અને તે પછી તે પોતે જ્યારે પોતાની બેઠકમાં પાછો જઈને બેઠો ત્યારે રાજએ ખીન્ન હાથ પર તેરતજ તે ખીડરી ખોલીને વાંચી.

તે આખો ઝોરડો જગજગત રોશણીમાં આરાસ્તા હતો. માટે જ્યાં બેઠો હતો ત્યાંથી પણ વણી આસાની સાથે તે કાપડી તે વાંચી શકતો હતો. તેણે, તેથી, તે કાપડી એક ઝપાટે આખી વાંચી લીધી, અને પછી વળી નવેસરથી તે વધતાં ધ્યાનથી તે પાછી એક વાર પેહલેથી છેલ્લે સુધી વાંચી. તેના ચેહેરામાં એમ છતાં, તેથી કશોજ ફેરફાર થયેલો વંચાતો ન હતો. તેણે ઘણેજ કડે કહેજે તે વાંચી લીધી. તે વાંચીને તે જે ક્રીસએ તેને મોકલવામાં આવી હતી તેમજ પાછી ખીડરી વાળી તેણે પોતાનાં ગજવામાં મુકી. તે પછી તે થોડીક ચીનીટ વીચાર કરવા થોળ્યો, કે જે દરમ્યાન એ શું હશે તે માટે હજારો તલજગારીથી રાજ ભણી જોતો. પેલો પીરાજ, હાથમાં પેન લઈને, લખવાની તૈયારીમાં આનુર પોતાની ટેબલ કને બેઠો હતો.

“ત્યારે તે મરનાર જોનના ઓરડામાં તાહરી બેટી મરાયાને જોઈ એ વાત ક્યુલ કરવા તું હજી બી નાજ પાડે છે—એમજ કહે?” અંતે જરા વારે રાત્રીએ તે થોડા વખતની ચુપકાદી તોડી. અંકડવડકડમા ઉમેલા મેન્ડોઝા ભણી ફરીને સવાલ કર્યો.

“હા, નામવર, હું તે કહી ચુક્યો છું.”

“તેં એવું કશું અત્યાર તક કહ્યુંજ નથી,” રાત્રીએ બખાલ્યું. “તહારાં મોઢાંમાંથી બાહર પડેલા બોલબોલ આ કાગલો પર ઉતારેલો મોજુદ છે. તેં તો જવાબ આપવાજ ના કહ્યું હતું; એમજ કેની, પીરાજ?”

“હા હા, નામવર.” પીરાજે જરા નોંધ જોઈ લઈને જવાબ કર્યો.

“હવે બીજો સવાલ: તેં ખુંન ક્યું તે આગમચ તાહરી બેટીની ઠંજાતની ખરબાદીની ખાત્રીપુરંક આતમી તને મળી હતી કે નહીં?” તે દયાહીણુ રાત્રીએ તે ગરીબ બીચારા ઘરડાનો હજી સુધી પીછો પકડી રહ્યો.

“કશીજ નહીં,” મેન્ડોઝાએ મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું. આ જાતની શરમભરેલી ‘ફોસ એકઝામીનેશન’થી હવે ને ડોસાની ધીરજની તમામ ઓટ થતી જતી હતી.

“અરે હેમક, તાહરી બેટીએ પોતે તે બાપુકાર જાહેરમાં ક્યુલ કરેલું છે,” પેલી બીડરી ગજવામાંથી પાછી ખેંચી કાઢી મેન્ડોઝાને તે ઉંચા હાથથી બતાવતાં રાત્રીએ મોટી મગફરીથી કહ્યું “તું ના તે કેટલું કહેશે? તું ના કહીને શું સાર મેળવશે?”—અને મરાયા એવો કોઈ એકરાર ફરી ચુકી હતી એમ રાત્રીએ મજબુતીથી બોલતો સાંભળી ગરીબ મેન્ડોઝા મોહત જેવો શીકકો પડ્યો. તે ખરાં હગરથી ચોક્યો ને કમકમ્યો. શું એ બનવા જોગ હતું? શું એ ખરું હશે?

“હું એ નીચ બોલતાંજ મુતલગ માનતોજ નથી,” તેણે, એમ છતાં, જરા વારે મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું.

“તાહરે માનવુંજ પડશે,” રાત્રીએ ભાર નાંખી જવાબ કર્યો. “આએ મને મોકલવામાં આવેલી કાપલી લખાઈ તેની થોડોજ વખત આગમચ મરાયાએ બાલ-રમમાં હાજર થઈ આપણા તખ્તના માચડા પરથી આખી ખસકને એ પોતાની નામોશીની દેશવત જાહેર કરેલી છે, ને ગોમેઝે તે નાકાપક દુકતીને માહરાં તખ્તના માચડા પર ચઢવાની રજા આપી. માહરાં તખ્તતાજની પવિત્રાઈને અપજશ આવવા દીધો એ તેણે ઘણુંજ બેહુદું કરેલું હું માનું છું.”

મૈન્ડોઝા ચુપ રહ્યો.

“છોકરીએ પોતે આખી દરગાહ સાંમે પોતાની એકરમીનો એકરાર કર્યો છે કે જ્યારે જીવનને મારી નાખવામાં આવ્યો ત્યારે તે પોતે પાસેના ખેડ-રમમાં છુપાયલી હાજર હતી,” રાજાએ તે ગરીબ નાસગર યુદ્ધને ઉપરા સાપરી જળમો કરાવાનું હજી બી કરીપણે તે કપડીપણે ગરીબ રાખ્યું!

“એ હરડતું જુદું છે, એક શરમ બરેલી બનાવત છે,” મૈન્ડોઝાએ દુર્બચી દાઝતાં એ સાંભળી ગુસ્સામાં એક ગરાડ મારી કહ્યું.

“તું દીવાનો થઇ ગયો છે, યુદ્ધ,” રાજાએ ગુસ્સાથી કહ્યું; “એ શું બનવા તે માનવા જોગ છે કે જે વાત બની નહિ હોય તેનો ખસક સાંમે ઉધાડો એકરાર કરીને કોઇ બી નીર્દોશ છોકરી પોતાને માંથે આખી જગનની ધ્યાનન લેવા તૈયાર થાય ? તે એમ કહેવા માંગે છે કે હું ખરાબ થઈ એ વાત ખરી છે, પણ તોખી માદરા આપે ડાન જીવનને માર્યો નથી,” અંતે તે રાજા એમ બોલતાં મોટા તુચ્છકારનું મોટે સાદાદે હસ્યો. “દીસ્તુંજ છે કે તે બેઠેને તેં સાથે જોયાં, તે નેચીજ જીવનને તેં માર્યો. તે નાદરી દીકરીએ પોતે તેને મારતાં તુંને નજરે જાયલો છે.”

“એ બધું તદ્દન જુદું—”

“ચુપ !” રાજાએ ગરાડ્યું;—“માદરી વચ્ચે બોલી મને જુદો પાડવા જેવો એક દરદ બી ઉચારવાની તું હેમક હાંમતજ કેમ કરી શકે છે ? એવકુદ, એ તો ચોર તારાં સાબની વાન છે ! જે એવુ કંઈ જોઈને ઉસ્કે-રાઈને તેં મરનારને માર્યો હોય તો તેનું વાજખીપણું સ્વન કરતાં અંમે ધ્યાનમાં લઇશું; અગર નહીં, તે તું એ વાત નામુકકરજ જશે, તો જીવનને એવા કોઈ બી ખીજવાનની ગેરહાજરીમાં આગમચથી કરી મેજેલી ખુંતી ગણુનીઓના કસ્ટથી મારી નાંખવાનો નાહરો દોષ દસ ઘણો વધારે ગંભીર થઇ પડે છે. તેં એવાં તાહરાં પાપથી રૂપેનના એક સાથી માનીતાને મારીને આંખાં રૂપેનને રાંડી રાંડતી હાલતમાં મેળ્યું છે, તે માદરા જમણો હાથ કાપી લઇ મને માદરા એકનાએક વાહલા ભાઇ તે વારેસથી સદાનો વીખુટો તે જોતરીય બનાવ્યો છે. બોલ, એથી નબેહતર શું થઇ શકે ?”

ગરીબ મૈન્ડોઝા ! તે તમામ હડગડી ગયો. તે ઘુછ પડ્યો. આ રાજા કે દેત ? આએજ તે આદમી કે જેને ખાતર તે પોતે જન આખી વગર માંગવે તે વગર મોહને મરવા તૈયાર થઇ ગયો હતો ?

અંતે, તેમ છતાં, રાજાના છેલ્લા સવાલના જવાબમાં માયું દેરવી

બોલ્યા વના-હવે તે રહી શક્યો નહીં.

“એથી નબોહતર દુન્યામાં ધણું થઈ શકે છે, નામદાર.” તેણે કહ્યું. “હું ખુન કરનાર પોતે હોઈ તોખી બીજા નિર્દોશ પર તે દોષની પાડી સતો થાઈ એ એથી બી નબોહતર ને દોષની કેહવાય, ને તે બી દુન્યામાં બની શકે છે. વળી એ તરફત હું એવા પર દોષવું કે જે મારે માટે હજારો જનથી મરવા વડીક તૈયાર હોય એ બી અકસ્માત કામ નહી કરી શકે એટલું યથું દોષની ને નબોહતર છે, ને તેવું બી દુન્યામાં બની શકે છે! ખુદા ખુનીને બી માફ કરે, પણ એ કીસમની દોષની દગાયાઈ-પનાહ તાહરી ખુદા!-તે ખુદા કદી ખમી શકે નહિ!”

“બીચારે કાટુંકાટું કંઈ નહીં સમજ પડે એવું બક્યો જાયછ !” રાગને પીરાઝ ભણી ફરીને જાણે દયા ખાતો હોય તેમ હસી પડતાં કહ્યું; “એ યથું એનું બોલેલું લખી લેવાની કંઈ જરૂર નથી, પીરાઝ.”

“અચ્ચીતજ નહીં, નામદાર,” પીરાઝે તરત એકમત થતાં કહ્યું, ને તેણે બી દયા ખાતાં વધાર્યું, “ગરીબ કમનસીબ ખુદો !”

“હું કશીજ રીતે દીવાનો નથી ને કશુંજ કાટુંકાટું બોલતો નથી તે જાણનારા હૈયાપ્રુટાઓ પોતાનાં હૈયામાં સારી રીતે સમજેછ.” છેલ્લે પાટલે બેઠેલા મેન્ડોઝાએ અખાલ્યુ, કે જ્યારે તેની જરૂર આખોમાં જનુન વસ્તું હતું, અને તે આખ ઉઠાવીને જોવાની ન તો પીરાઝ કે ન તો રાગ હીંમત કરી શકતો હતો ! “માહરી દીકરી એવો ગલીચ એકરાર ગમે એ કાંરણથી કરે એ હું માનતોજ નથી, ને કદી કીધો બી હોય તો મરતી વખતે તે મને નહીં કહીને માહરી લાગણી સાચવી લેવાથી ને મને જ્યાદા જખમી થતો અચાવાથી તમે ઘણી ભગાઈનું કામ કરી શકતો ! મેં માહરા રાગની ને રાગની દીક્ષાગન સેવા વરસોની વફાદારીથી કરેલી છે, અને આજે બી તેજ વફાદારી સાથે હું મરવા તૈયાર થયેલો છું. પણ તેનો આજે નતીજો—આજે દગાયાઝી? મને પાક ખુદા પાસ બદલી કરીને માંગી લેવા દેજો કે ખુદા એ દુષ્ટ દગાયાઈ દરગુજર કરમાવે !”

પણ રાગનું તો એ યથું સાંભળીને જરા રૂવું બી પરીનાયું નહીં ! તેને હવે હરકતજ શી હતી? તેને બીહીવાનું હતુંજ શું? ભલે ને એ ઘરો વાંદર બક્યા કરે ને ખુદા બોલોમાં રાગને દોષીત વડીક પુકારે, પણ તેથી તેનું હવે શું બીગડવાનું હતું? તેને તો એ ડોસાને મરવા આગમય તફડતી અચ્ચીની પેરે એમ તલમલતો જોવામાં કાંઈ ઓર મજલ આવતી હતી ! એવી કીસમનાં દુન્યામાં જે અનેક દોષની આંદોગીઓ થઈ

શકે છે કે જેઓ જીવનને દુખી થતાં જોવામાં પોતાને કશો લાભ ન હતો, તેમને દુઃખી થતાં જોઈને મોજ માની લઈ શકે ને તે માંહેનો સ્પેનનો આ કંગાળ અને દુષ્ટ રાજા શીવીપ એક હતો. વળી તેની એ જી મકસદ વધારે ફરીને હતી કે આ ખાનગી તપાસ દરમ્યાન દોષથી સુરતે મેંડોઝાનાં મોહમાંથી એવો એક મજાનુતીવાલો પાએસ બોલાવવો કે જેથી એ ખુનનું વાસ્તવીકપણું બેનકરાર પુરવાર થાય; ને તેમ થાય તો જે થોડાંકોને એ ખુનમાં તેની (રાજનતી) પોતાની સામીવગીતો કે આહાલીનો શુબ્હા હાથ ને સદંતર દુર થઈ જતાં ને પોતે સલામત ગયી જાય; ને એ મતલબી મકસદ બર લાવવા એ બુરાએ તે ખીચારા ગરીબ આવદા મેંડોઝાને કેટલી દદ સુધી શુંગલાઓ ને સનાઓ ને આપણે આ તેની તપાસના ફાર્સ દરમ્યાન ઉપર વીગતવારે વાંચી આવ્યા છીએ.

અને એ બધી મકસદ પુરેપુરી સફલ થયલી જોઈ હવે રાજાએ આ ફાર્સ ઉપર પરડો ઉતાર્યો.

“હવે આએ તપાસ ત્યારે વધારે વાર આગળ ચલાવવામાં કાંઈ બાલ નથી,” તેણે અને ચુકાદો આપ્યો. “હું એ બંધ કરું છું, પીરાઝ,” અને મેંડોઝા તરફ ફરીને—“તું હમણાં છેલ્લું ને બધું થેલુંગાંદુ બોલી ગીયો તે હું નોટીસ નથી કરતો કેમજે તે એક દીવાનાનેજ બરતું બધું બોલવાનું છે, અને એ ફાટુંફાટું બોલવા વાસ્તે તને દોષ જી સજા કરવી એ તાહરા કેસમાં મુવેલાને મારવા જેવુંજ થશે. વળી હું દીલનો ઉદાર છેઉં. હું પોતે તુને માંક કરું છું. તેં મારા બાઈને મારી નાખીને માહરાં આખાં રાજાને અપંગ છીધુછ, પણ હું પોતે તુને માહરી તરફથી માફ કરું છું એમ તું ફાર્સીના માંચડા પર ચઢે ત્યારે જી યાદ રાખજે. કે માહરો હાથ!”—અને તે ઢોંગી ધુતારાએ મેંડોઝાને ઘણા દમામ સાથે પોતાનો હાથ ચુંમવા આપ્યો, જે એકજ સ્પર્શ ને વફાદારીભર્યા બુદ્ધાની લાગણી પાછી તેની પક્ષમાં છતી આપવા ગસ હતો. હવે તેને (મેંડોઝાને) લાગ્યું કે આ બધું રાજાએ કીધું તે કરવાને તે તદ્દન વાળખીજ હતો. કે જેથી ખુન માટે તેના પર દોષને કશોજ સુબેહ જાય નહો, અને એ ખ્યાલ થતાં તે છેલ્લા નજદીક એ કલાકની ને ફરેપીણ તરફની સઘળી સનાવણીઓ લગભગ ભુલીજ ગયો. તેણે એ ખ્યાલ થતાં તરત પોતાનું જૈફ માથું નમાવ્યું, અને શુંદણે બેસી રાજાએ આપેલો હાથ લઈ ગાઈજગત ચુમ્યો.

“હું માહરા રાજાને મોહાન સુધી વફાદાર હતોને વફાદાર છેઉં,” તેણે ને બેસો ક્રેતાં કહ્યું.

રાજા કદરૂપું હત્યો, ને ઉપકાર માનતો હોય તેમ પીરાજ ન જુએ તે ક્રીસમે તેણે સ્ટેજનું ડોકું નમાવ્યું. જલકે દલાવ્યું, એ તેની છાંદગાનો એક યાદગાર અનુભવ પુરવાર થયો કે દુન્યામાં એવા બી પુર વફા આદમી એા થઈ શકે છે !

“પોહરેગીરને ઓલાવો, પીરાજ.” એ પછી રાજાએ હુકમ આપ્યો. “એને રાતભર ‘વેસ્ટ ટાવર’માં કેદ કરાવજો, ને મારી તરફથી ખાસ હુકમ મુકજો કે કોઈ કશીજ રીત એ કમનસીબ જુઠાને સતાવે નહીં.”

પીરાજ એ સાંભળતાં તાવરતોય હુક્યો. આહરની આસમાં જ્યાં મરાયા વશર ગોમેઝ સાથે ખોટી હતી તેના બીજી બાજુએ એક ઑટીસર ની સરદારી હેઠલ એક ન્હાની લશ્કરી ટુકડી તેને લઈ જવા સાફ તૈયાર હિમી હતી, અને તેને સપુર્ણ થવા પીરાજની પુકે તરતજ તે દીસેર લડવૈયો મજામુત કદમે, રાજાને નમન કરીને, તે ઓરડામાંથી આહર પડ્યો. ત્યાં આરણું આહર પીરાજે તે ટુકડીને તે ડોસાનો હવાથો આપ્યો, તથા તેના લેફ્ટનન્ટને રાજાનો હુકમ અને પેગામ કહ્યો, અને પછી પીરાજ લગ્ગી ઝાંખીને જોયા વના જ્યારે મેન્ડોઝાએ તે ટુકડીની દસ્તગીરી હેઠલ આલવા માંડ્યું ત્યારે પીરાજ પાછો રાજાના ઓરડામાં ગયો.

તે લશ્કરી ટુકડી ઘરડા મેન્ડોઝાને ચો તરફથી ઘેરી લખને આલતી હતી. ત્રણ હથ્થાર અંધ આગળ હતા, ત્રણ પાછળ અને અંધે તેના અંધે હાથપર આલતાં હતા.

તેઓને આ ક્રીસમનો મામલો કાંઈ નવો ન હતો. સ્પેનની ડોર્ટમાં એવા અતાવો તો અવારનવાર અનતા કે જે રાજાના માનીતા કે રાજાના વિશ્વાસમાં હોયતે ઘડીની વચમાં તેમને સ્વાધીન થઈ કેદમાં આપ્યા જાય ! વળી ડૉન જોનને મારેલો હોવાથી તેઓને મેન્ડોઝા પર ઘણો ખાર ને ઝનુન આવતું હતું, ને અધુરામાં પુરું—તેણે પોતે પોતાની સિપેહેસાસારગીરીમાં તેઓ કને સંખ્ખીથીજ કામ લીધેલું હોવાને લીધે આ તેની પડતીમાં તેઓને તેની કશીજ દયા આવી શકતી ન હતી. એમ જતાં, તેઓએ પીરાજે લેફ્ટનન્ટને રાજાને નામે હુકમ આપ્યો હતો તે સાંભળ્યું હતું, અને તેથી કોઈ તેની સાથે કશીજ સંખ્ખતાથી વરતવું ન હતું.

તેઓ “રાઇટ-લેફ્ટ” લશ્કરી દમામથી માર્ય કરતા, ને અંધાં સરખાં કદમ હલાવતા હતા, કે જેમની વચમાં તાડ જેવો હુક્યો મેન્ડોઝા, નેટલાજ દમામથી, તેવાંજ એક સરખાં પગલાંએ આલતો હતો. તે કશીજ રીતે બીલીધેલો દેખાયો નહીં. કદન તેવું માંથું ખુચ્ચું હતું—ખાટી ને પોતે બી દશીયાર—

અંધ પોતાના લશ્કરી પોપાકમાંજ સબજ થયેલો હજી જોમનો તેમ હતો.

તે ચાલ જરા સાંકડી પણ ઘણી લાંબી હતી, ને રાજના ઓરડાનાં આરણ્યં ભર્ણીથી કુચ કરતા તેઓ જ્યાં મરાયા ને ડાન ગોમેઝ ખેડી થતાં હતાં તે તરફ (આંદર નીકળવાનાં આરણ્યં ભર્ણી) આવ્યા, કે જ્યારે ગોમેઝ મેન્ડોઝાને લાવતા સમજી તરત ઉભો થયો, ને તે દુકડીને જગ્યા આપવા જરા યાગ્ય થયો; પણ મરાયા કાંઈ સમજી નહીં. પોહરેગીરેની દુકડીઓ ચોક્કસ વખતે જદલી માટે નીકળેલી એમજ માયં કરે છે તે એ જાણા બંજીતી હતી, ને તેથી તે આ પણ તેવુંજ કાંઈ સમજી બીજકુલ બેઠર-કાર રહી. વળી મેન્ડોઝા જો કે ઉંચો ઘણો હતો તોયી આસપાસના ચોટી-દારોથી ઘેરાઈ ગયેલો હોવાને લીધે ને તેને તરત જોઈ શકી હતી નહીં.

અને એ વખતે ડાન ગોમેઝ ડી સીલવાએ ભલાઈથી ખરેખર ચાલ્યું કે મારાયા તેના દુખી બાપને આ અવશ્યામાં જોવા ને ઓળખવા ન પાંખે; પણ નહીં. ગોમેઝ પોતે ઉભો થયો તે જોઈને તે છોકરીએ જરા નજર ઉંચે કરીને જોયું. ને પોતાના બાપને જોતાં તે દુખથી ધવાઈને ચીસ પાડી ઉઠી.

“કાધર!” તેણીએ આગળ ધસી જઈને પુકાયું,—અને તે દોડીને પોતાના બાપને મળવા ગઈ, એટલે પેલો લેફ્ટનન્ટ તેને ઓળખીને તરત ઉભો રહ્યો, અને આખી દુકડી ઉભી રહી ગઈ.

“કારવડ! માય!” બુદ્ધા મેન્ડોઝાએ એ મામલો જોઈ ગુસ્સામાં ખરાડ મારી હુકમ આપ્યો. તે પોતાની બેટીને મળવા ને જોવા જરા એ ખુશી ન હતો. તેણે તેને તરતજ જોઈને ઓળખી હતી. ને તે થોળવા કશીજ રીતે ચાહતો ન હતો.

અલબત્ત, એ મામલો જોતાં તે લેફ્ટનન્ટે આગળ વધવાની હીંતચાલ કરી, પણ ડાન ગોમેઝે હાથની કસારત આપી તે દુકડીને થોળવાનો પાછો હુકમ આપ્યો; અને તે વડા વઝીરનો હુકમ તે એક કાયદોજ હતો, એટલે આખી દુકડી એકદમ થંચ થઈ ગઈ.

“નામદાર, અમોને રૂન આપો,” એમ જતાં તે જવાન લેફ્ટનન્ટે પોતાની ફરજની રાહે નમનનાર્થથી ડાન ગોમેઝ કને માંગી લેતાં કહ્યું. “નામવર રાજનો હુકમ અંધવાને વેસ્ટ ટાવરમાં પુરવાનો છે, અને હીંત થશે તો હું ગરીબ આદમી હપકામાં આવી પડશ.”

“તુંને હપકો નહીં મળશે,” વઝીરે કહ્યું; “તુંને ખાટી કરવા સાદ તું

માદરૂં નામ આપી શકશે. આપ બેટી આવા સંજોગમાં મક્કવા વગર છૂટાં પડે એ અશક્ય હતી છે.”

“પણ માદરૂં મળવુંજ નથી; હું એ નાકાચક નારવા દુકતીનું કાચું મોંહું જેવા ખુશીજ નથી,” મેન્ડોઝાએ વળી મોટા ગુસ્સાથી જખ બ્યું.

“જૅનરલ મેન્ડોઝા,” તે બન્ના વઝીરે હયાં વચ્ચે પડી કાગી આવે તે કીસમે કહ્યું, “તું જે નેહરન અપરાધ તાદરે માંથે કીએ છે તેના કરતાં તાદરી બેટીના અપરાધની ગંભીરતા બેશક હજારે વાર કમ છે. તું ધન-સાન્યતથી અલગ ના થા. તાહરૂં જચ્યું તને મક્કવા નક્કજમાર થયુંજ તો તમે આપ. બેટી એવરની મીલાકતમાં થડી ચપકો મલી લેઓ.”—તે પછી તે લેફ્ટનન્ટ તરફ ફરીને બોલ્યો, “તમે; અથા આરણાં પર જમને થોઓ. અંધવો ન્હારી નહીં જશે તેનો છમેદાર હું છુંક. હું માદરી સત્તાથી તમને આહુર થોળવા હુકમ કરું છું. હું તમને બોલાઉં ત્યારે અંધવાનો આજ્ઞ લેવા અંદર પાછા આવજો.”—અને તે એવા તો સત્તાના થરસાથી બોલ્યો કે તે રુકડી અને તેનો લેફ્ટનન્ટ તે હુકમને માન આપી તાબે થતા ત્યાંથી તરતજ આલી ગયા.

ત્યાર કહે ડાન ગોમેઝ પોતે પણ તેઓ આગળથી હડી જમને ચાલને બીજે નાકે ગયો ને બેટો, કે જેવારે તે આપ બેટી કક્ષાકો પછી પાછાં એક વાર અરસપરસની મીલાકત માટે ફરજિયાત એકલાં પડ્યાં!

પ્રકરણ ૩૯ મું.

એ જયું એરજું જરૂરી અને મેન્ડોઝા અનવખી વચ્ચેથી ફારંગ થઈ શકે તે પહેલાં એવી તાલીમથી અની જયું કે નારાજ ને ગુસ્સે થયલા મેન્ડોઝાને ગોળા તે માટે પ્રોટેસ્ટ કરવા કે વધી કક્ષાવા પણ વખત મળી શક્યો નહીં!

તેને ડાન ગોમેઝનું એ વતંણુ જરા અર્જન ગમ્યું નહીં. તે વડો વઝીર હતો તો બહે, અને રાજકરેલ્યારમાં પ્રવીણ હતો તે બી બહે, પણ તેના ખાતગી ઘરખરકામાં આ કીસમે માંથુ મારવા ને તેની ચરજ ઉપરાંત કામ લેવાનો તેને લક્ષ્ય શું હતો? તે કશો ખદા થયો.

તેણે બીલાડી ધુરકે તેમ ધુરકીને એકસો પડવા કહે એકાદ પણ ગરીબ મરાયા ભણી જોયું. તેનાં નેણુ ન્યેનથ જમાવેલાં હતાં. તેની આંખમાં ખુનખાર ગુસ્સો વંચાતો હતો.

તેઓ ઘરમાંથી ને રહાંને છુટાં પડ્યાં ને પછી ભાગ્યેજ છ કલાક વચમાં ગુજરયા હતા, અને અરે, એ ટુંકે અરસામાં કેટલું બધું બની ગયું હતું—એટલું કે જે બનવાને બાળે વખત વરસો અને જમાનાઓ જોઈએ! એજ તો આ વારતાની તારીર છે. જે અત્યાર તકમાં બનેલા બનાવો બ્યાંન કરતાં અમને એક મોટા અરસો ગુજરી ગયો છે. તે બધા બનાવો, આ વાંતાની શરૂઆતમાં અમોએ સમજવી લીધું છે તેમ, ફક્ત એકજ રાતના થોડાક ગણત્રીના કલાકોની રખત હતી!

મરાયા હેતથી તેને મળવા ઘસી ગઈ ને તેણે ઘાટકી હડધુતથી પોતાની ગોદમાંથી હાંકી મેળી ત્યાર પછી તેણીએ અત્યાર તક તેને પાછી મળવા એક પણ કોશિશ કરી ન હતી. તે દુખનું એક ચિત્ર—એક મેટી ગાદીની “લોચેર” ની પીડને અઢેલી ઉભી હતી. તેનો ચેહેરો લોહીના એક બી છાંટા વગરનો શીકકો હતો, અને તેવાજ શીકકા હોહો ટાછટ બીડેલા હતા, કે ન્યારે આંખોમાં એક આખી દુન્યા ભરતું દુખ વંચાતું હતું—દુખ કે જે તે સોહામણા મુખડાંમાંથી હવે કદી બી દુર થઈજ ન શકે એમ દેખાતું હતું!

બનેને એકમેક પર સ્વભાવિક હેતુ બતાવ્યા હતાં, કેમકે ખેડ નિર્દોશ એક બીજાને દોષીત માનતાં હતાં. મનડોઝા વધારે. તે નો એવી એક બેટીની રૂબરૂ થવા કરતાં અદર જઈને રાગની તપાસની સતાવણીઓને વધતી ખુશીથી પાછો તાળે થાય એમ હતું. ને ખરી શુદ્ધતાનોજ એક નાદર નમુનો હતો.

તે પોતાની બેટીને નાશ પાંમેલી અને બેહયા બની ગયલી માનતો હતો. તેણીએ પોતે તે વાતનો જાહેરમાં એકરાર કરેલો હોવાની ખુદ રાગજો તેને આંતરમાં ને આંત્રી આપી હતી, અને ત્યારે ન્યાદા શું જોઈએ? બીજા હાથ પર મરાયા તેને ખુની માનતી હતી, અને અફસોસ, ખુની બી કાણુનો? જે આખી સજતનતનો માનીતો ને તેનો પોતાનો પોતાના ખ્યારા જનથી બી કરેડો વાર વધારે ખ્યારો તેનોજ! ખરેખર, એ બીજકુલ બેગુનહા ને નિર્દોશ આપ બેટી આ કીસમે એકમેકને તકરીરવાર માનતાં આખી દુન્યામાં બીજાં દોષ એ રવેએ આગવ એકલાં થયાં નહીંજ દશે!

અંતે મરાયા બોલી.

“કાચર,” તેણીએ કહ્યું. “હું માહફ મન મોટું કરી તમને જોડાવા ને મળવા માંગું છું. તોખી શું તમો નથી જોડવા માંગતા?”

“તાહરા જેવી કાબા સાથે હવે જોડવાનું રહ્યુંજ શું?” મેન્ડોઝાએ ગગડાત કર્યો;—“હુર, હુર ઓ અપધિત, તાહરા હાથ મારાં બદનને લગાડી તે ગલીચ ના બનાવ! ઓર ખી તાહરા શુન્દાનો વ્હાલેર એકરાર કરી તે માહફે વાસ્તે મોહોતને જેવડું આવકારકાયક બનાવ્યું છું!”

“મોહોતને? ઓ નહીં,” તેણીએ દુખથી પુકાર્યું; “તમને બચાવા-તમને છવાડવા તો મેં માહરી છંદગીતો નાથ થવા દીધાં છું. હવે ત્યારે મોહોત શાનું?”

“મોહોત હવે વધારે કેમકે તેં પોતે વ્હાલેર કીધું કે તું મરનાર સાથે હતી, અને લોકો, તેથી, હવે જેવડા ભરોસાથી માને છે કે તે જોઈને તંનાં ઝેર ને વેરમાં મેં તે નાલાયકને મારી નાંખ્યો,” મેન્ડોઝાએ જરા નરમ થતાં સમજાવ્યું, કેમકે તે હવે જોઈ શક્યો કે મરાયાની પોતાનાં કુકર્મનો એકરાર કરવામાં પણ તેનો જૈફ વન બચાવી લેવાનીજ નેક મદદ સમાયલી હતી. “હેમક, એ એકરાર તું નહીં કરતે તો તું તેમજ હું બંને એક છબાંગર બેઠજવતી ને નામોશીથી બચતે: અને એ બંધી ખરાબી પર ખરાબીઓ કરી તું શું હજી નફટ નાકે માહરી સાથે જોડવા ને મને મળવા માંગેછ? હુર થા, કાગું કર—માહરી સાંબેથી નાચુદ થા!”—અને તે બાપ એમ કહેતાં પોતાની નામોશીની યાદથી હજાર જળાવી મેળે એવા નવેસરથી વધના આવતા શુરસા સમેત ત્યાંથી ચાલી જવાનું કરતો હતો.

અને ત્યારે? ત્યારે મરાયાએ એક વાધણ માફક ઉઝાળો મારી તે જૈફ બાપનું કાંટું પકડ્યું—એવી કીસમે કે તેણીના તે જુરસાથી તે ધરડો બાપ એકાદ પણ હેરત રહ્યો. તે કે જે સદા તેનાથી બીછીતી હુજતી, અદબ ભરેલી ને કાંકણી હતી, તેને હાલ અનુનનુ એ શીફડે શું ને કાંએ થયું?

“ખીનાજી, સાંભળો!” તેણીએ પુકાર્યું; “તમારાં બધાં ગલીચ અનુ-માનો તમામ બુલભરેલાં છે. હું માહરી મરનાર માએનાં પ્યારાં નામના કસ-મથી કંદું છું કે તેનાં પેટમાંથી મેં જન્મ લીધો ત્યારે જેવી એ કીસમની એક ખી ગલીચીથી હું બાકાત ને નિર્દોશ હતી તેવીજ તમામે તમામ બાજની ઘડી સુધી છેલ્લે. મેં માહરી બેઠજવતીનો વ્હાલેર એકરાર કીધો છું ખરો. પણ તે ફક્ત તમારો જૈફ વન બચાવો. માંનોજ તમો?”

મેન્ડોઝાએ સખત હયરત થતાં ડોળા ફાડી તે બેટી સામે જોયું. શું તે ખડું કહેતી હતી? શું એ બનવા જોગ હતું? શું તેણે હેમક જેવાએ

બુઝમાંજ ત્યારે, જોડું ખાયા કીધું હતું? તોણીના બોલવાના જુસ્સાના હરેકે હરેકમાં સચ્ચાઈનું જોશ ને જોમ ભરી રહેલું હતું!

“હું કેમ માનું?” ને આપે એમ જતાં કહ્યું: “મેં પોતે તેના આગ-માંથી તને ન્દારી જતાં જોઈ હતી!”

“નહીં, તે તમારી ભુલ છે.”

“ભુલ કેમ હોય? મેં તાહરે ફેસ વટીક પીછાંણ્યો હતો! આગે નહીં, પેલા જે રહાંજે ઘેરમાં તેં પેહડ્યો હતો તે!”

“ત્યારે નકકી તમારી ભુલ છે. માહરા વાહલા પપા,” મરાયાએ સમજાવ્યું. “હું તો તમારા જવા પછી વાહલી આપનેઝની મદદથી આગે તેનો પાપાક પેહડી રહાંજની ઘેરમાંથી બહાર પડેલી છેલ્લે!”

મંદોઝાએ જોરથી કપાળ દાગ્યું. આ શું બધો ભુલાવોજ હતો?

“ત્યારે મેં ડોના ઐનાને તને ઘરમાં મળવા મોકલી ત્યારે શું તું ઘરમાં નહીં હતી એમ?”

“હું તેને મળીજ નથી; ત્યારે આપનેઝે તેને કંઈ થાપ આપી હોશે,” મરાયાએ જવાબ કર્યો.

“ને તું નિર્દોષ છે? ઓ ખુદા, તું મને જો સુખની ખાત્રી આપા!” ને આપે આરબુબયું પુકાર્યું.

“અને હું ખુદાનાં નામથીજ તમને ખાત્રી આપું છું, પપા,” તે બેટીએ પાછું સમજાવ્યું.

“હું અંદરના ઓરડામાં માહરા વાહલાના હવાળામાં તમે લોક ત્યાં આવ્યા ત્યારે હતી એ ખરું, જમે લોક ત્યાં ધુન્નરે લાવ્યા ને વખતે હું પોતે અંદર તમારા જુસ્સાથી થરથર ધ્રુજતી હતી એ બી ખરું, પણ વાહલા આપ! અમારો પ્યાર ઇજ્જતદાર ને સાર્થો હતો, ને હું માહરી વાહલી માયના પાક હવાળામાં હોઈં તેટલીજ તે વાહલાની પવિત્ર ઓથમાં પાકાજેલ ને સલામત હતી. અરે, જે મુવેલાં પાછાં આવી શક્તાં હોય તો માહરે જોન મીનોઈમાંથી બી માહરી એ વાતની સચ્ચાઈ પુકારવા સાદત આપનો આવશે!”

તે આપ ફાટેલી આંખોએ તે ઉશ્કેરણી વચ્ચે એવા જુસ્સાથી-બીલ ફૂલ સચ્ચાઈના બાર સાથે બેલતી બેટી બણી જોઈ રહ્યો અને ને તદ્દન જ ખરું કહે છે એમ ખાત્રી થતાં તેણે હાથ પ્રસારી ઘણુંજ અસાધારણ

હૃતથી તેને પોતાની ગાદમાં ખેંચી લીધી, “માહરી બેટી—માહરા બંધીન નેક ને પાક, માહરી બદનચુમાની અને માફ કર, ને આવ માહરી ગાદમાં!” તેણે કહ્યું; “હું તાહરા કહેયો હરેકે હરેક હવે ખરા માનુંજ!”

અને તે બાપ બેટી ઘણાંજ હૃતથી બસણીય થયાં, પણ મરાયા, એમ જનાં, તે ગાદમાં થોડી ઘણી કમકમ્યા વના રહી શકી નહીં.

“ઓ બાપ!” તેણીએ તરત પાછી એ યાદથી અલગ થતાં ને રહી દેતાં પુકાર્યું, “કાંએ નાહક એવા એક આખી સસતનતના ખારાને તમે મારી નાંખ્યો?”

અને મેન્ડોઝાએ શો જવાબ કર્યો? તેનાં જીગરમાં એકદમ એ આરોપ સાંભળતાં એક જગ ચાલી રહ્યું. તે આપુકાર પોતાની બેટીને કેહેવા ને વાહીર કરવા માંગતો હતો કે તે પણ બીજકુલ બેચુન્હાજ હતો, પણ તમ કરવું ને કેહવું શું રાજ સામે શીતુર ને બેવકાફ નહીં કહેવાય? તે કેમ એ વાત જુઝાંન પર લાવી શકે? તે કેમ તેણીને ખરી વાત કહે? ખરી વાત જાણ્યા પછી તે બેટી કેમ પોતાના બાપને મરવા દે? કઈ બેટી એમ એ જાતનો જુહમાત થયેલો શાંતીથી બેસીને જોયા કરે?

અને ત્યારે શું એવી એક બેટીનાં દીલમાં પોતાને વાસ્તે માહા જુદું માનવા દઈને તે મરી જાય? તે શાંતીથી મરેજ કેમ? હવે તો ઓર તેણે જીવવું જોઈએ! તેને મરવાની હવે જરૂર શી હતી? તે પોતાની બેટીનાં બેમજબતીમાં માનતો હતો ત્યારે મોહોત તેને માટે મીઠું હતું, પણ તે જે આવાં બચ્ચાંઓને તેમની એક બી તકરીર વગર અનાથ રવડનાં મેળીને પોતે વગર મોહોતે માર્યો જાય એમાં ધનસાફ ક્યાં હતો?

વખત ઘણો થોડો હતો! ગોમેઝ કોઈ બી ઘડીએ હવે એ મીલાકાત ટુંટી કરવા પેલી ટુકડીને પાછી બોલાવી લે! તેણે કેહવુંજ હોય તો એક દમ કેહવું જોઈએ, અને રાજ સામેનાં શીતુર કરતાં બી પોતાની પાકબદ બેટીના મનમાં તે પોતાને માટે જુદું માનવાનું છોડી જાય તે તેને જસ્ટી બચ્ચુન લાગ્યું. એટલા માટે, તે તેને હિંચારરહી ઢાળીને ધીમેથી બોલ્યા,

“જો માહરા હાથ, મરાયા બેટી! એ હાથો પર ખુન નથી. એ હાથોએ મરનારને માર્યોજ નથી. જાણ અને ખાતરીથી માન કે હું બી તાહરા જોવાજ નિર્દોશ છેક!”

મરાયાએ દરખાનાં જોશથી એક ચીસ પાડી.

“અને ત્યારે ખરા ખુની?” તેણીએ મુકદ્દેલીથી દમ લેતાં પુછ્યું.

“રાજા શીલીપ !” તે ઠાસાએ તે હીકરીને કાને લાગી કહ્યું.

“અને નમને તે માટે ગરદન મારવામાં આવે ? ઓ ગજબ ! ! હું હુન્યા કિસ્ટપાસટ કરી નાખશ. માદરા આપ, પણ હવે તમોને મરવા દેવાની નથી. હું તો જાણુનીનીજ. મને મજબુત વહેમજ હતો, ને તેજ અતે ખડે પડ્યુ—” —અને તે કિસ્ટપાસટ બેટીને સમજાવીને શાંત કરતાં ધરડા મેન્ડોઝાને અતી મુશ્કેલી થઈ પડ્યું. તેણે હવે જોયું કે સવળો પાસો નર્દી ધારેલા કિસ્ટપાસટ ગયો હતો, ને મરાયા તેને મરવા દેવાની ન હતી ! તે એવી દીવેર અતે કદ હતી કે રાજાની ગરદન ફાંસતી તે ખુદ રાજાની રજદ ધરી જવાપણુ જરા એ આંચકો ખાય નર્દી,—અને વ્યારે !

પ્રકરણ ૪૦.

“મારી બેટી,” મેન્ડોઝાએ તેને તેના અપાર ગુસ્સા વચ્ચે શાંત કરવાની કોશિશ કરતાં સમજાવીને કહ્યું, “હવે હું સુખથી મરશ, કેમકે એક હાથ પર મેં તુંને પાકવનક ને નેકવનક માદરા પ્યારમાં પાછી મેળવીજ, અને બીજા હાથ પર હું એક જજુન ખુનની તકરીરનો શીલા કસંક માદરે માંધે લાદને મરતો નથી એ તમો જચ્ચાંઆ જાંબી ચુક્યાં. હવે માદરે મરવામાં શું મુશ્કેલી હોય ? આપણા રાજાને માટે—”

“રાજા કે જે પોતેજ એક કર્મીજ ખુની છે ?” મરાયાએ ગુસ્સાયા અખાળ્યું, કે વ્યારે તેના મનોદર ગુસ્સામાં તેને લાગ થતી હતો તે ધરડો આપ અનવળીમાં ફંગ ચકને કિંમો, “રાજા કે જે પોતાના વાદજા બાદ ને દેશના રક્ષકે માટે અદેખો થયો, ને જેને ને મરીમ દીવેરને કર્મીજ કોસમે જાનથી મારપો ? રાજા કે જે પોતે ખુની છતાં એક નિર્દોશનો જેદ જાન લેવા આસાનીથી તૈયાર થયોજ ? કદી નર્દી. વાદજા આપ, હું તમોને હવે મરવા દેવાની નથી. હું તમોને એ કહાંકીન મોહુનથી લજ ખી પાછા ગયાવી લેવશ, ને પછી આપણે આજનેજને લઈને આમે દોઢગી મુલક સજા મુર્ખતો તજ કેયે દુર દેસાવર જતાં રવીશું.”

“ખબુ હું શું કરી શકું ?”

“હું થયું ફરી શકશ. પપા,” તે દીકરે દીકરીએ દીકરાજી જવાળ આપ્યો. “તમેને જવાવા ને જો, જે મને માદરા જનથી લખ્યો દરજ્જા વધારે વાલકો હતો તેનો ખાસ જન ગરજાદ કરનાર પર માદરા કીનો લેવા—”

“એટી ! એટી !” રાજને માટે આમ જોવાનું સાંભળી તે ખરો રાજ-ભક્ત ખુદો લગભગ હુલ પડતાં ઉપકાની હપે જોડ્યો.

“કદી નર્દી, આખી દુન્યાને ખાતર બી નર્દી.” મરાયાએ છેકજ માથું ફેરવી ગુસ્સાથી જમીનપર પોતાનો નરમ ન્હાનો નાણુક પગ થોકતાં કહ્યું; “હું રાજને ખુની પુકારી આખું રથેન કિલ્લપાલટ ફરી નાંખશ.”

તે એક લગાયક જાપની ગાદાદુર બેટી હતી, અને તે ઘરડો નેટલોજ કરડો જાપ આજેજ છાંદગીમાં પેહલી વાર તે દીકરીની દીકરી અને સદ-ગુણો તેના ખરા આકારમાં જોઈ શક્યો ! તેણે જોયું કે તે ખરેખર તે એક ખજાણો હતો કે જેના ખરા ઉપયોગથી તે પોતાના હદ વગરનાં કરડા-પણાંને લીધે હેમક જેવો આજ તક ગાકાન અને બેનરસીય રહ્યો હતો. તેણે, તેથી, તેને હેતથી દેગાંસરસી ચાંપી, અને આજ તક તે પોતાનાં એ જન્માને એ રીતનાં હેતતી મોજથી આગળ કદી અગલગીર થયો ન હતો !

પણુ હવે વખત થયો થઈ રહેલો હોવાથી વકીર ડી જોમેઝ પણ લગાર અધીરો થયો હતો, ને તેણે તે-આજને તારેથી મરાયાને કુંકુ કરવા એસારત આપી, જે પર ઘરડા મેન્ડાકાની નગર ખંચાવાથી તેણે પોતેજ પુકારીને કહ્યું, “હું તમાર હું, નામવર.” તે પછી તે ફરીને પોતાની બેટીને હેતથી બેઠ્યો અને તેને સમજાવ્યું, “હવે કશોજ ગમ ના કરતી, બેટી. માદરી વકા અને તાદરી બકાકને અપગર પોંદ્દાંએ એવું બી કાંઈ થવા નાજ દેતી, અને આપણે મીનોઝમાં ગયાં જકીજર પાછાં એકસં મળશું.”

મરાયાએ, અજખત, જવાળ દીકા નર્દી. પોતાના બેચુન્દા જાપને પોતાની જોદમાંથી ખુચવી લઈ જવામાં આવતો જોઈ ન શકવાથી તેણીએ ફક્ત તુરત વેળા પોતાની આંખે લાથ દીધા, અને પછી તે ઘરડા જાપનો દમ્ભેશનો કાન પર પડી રહેલો અવાજ—“ફારવડ ! માર્ય !” સાંભળી તેણીએ જાંબ્યું કે તેણે પોતે તેને લઈ જાને કેદમાં પુરવાનો પોતાના લાથ નિચના સિખાંદએને લઈમતથી હુકમ આપ્યો, ને તે હુકડી ત્યાંથી પસાર થઈ ગઈ, કે જે એક સરખાં પગલાંના અવાજ અને પડ્યા એક પછી એક વાગતા ને થીમે થીમે દુર જતાં થીમા થતા તે ઘણા વાર તક આંખે લાથ દાંડા ઘણાંજ દર્દમંદ દીકે સાંભળતી કબી.

અરે, આજે એકજ રાતમાં આજે કેવું કેવું નહીં ધારેલું બધું બની ગયું હતું! તેનો વાહલો દીવેર મુરીશ લોકોને સર કરી હજી નો તે સ્લાંગેજ દ-તેહમદ શેહેરમાં પાછો ફર્યો હતો ને તે એટલા વારમાં તો મોહોતની મીઠી ગોદમાં જઈ સુતો, કે જ્યારે તેણીના જૈંદ આપ છાંદગીની તેજ છેલ્લી મુસાફરીને રસ્તે અત્યારમાંજ અરધો ઉતરી ચુક્યો હતો ! એ, તે એ બધું કેમ ખમે? તે નરમ દીવની નાજુક બાળા એ ગધે બ્યાસ કરતાં ગયા મજાથી બેગજ બની ગઈ.

લલો વઝીર ગોમેઝ ડી સીઝવા એ વખતે ફરી એક વાર હેનથી તેણીની મદદે આવ્યો. તે તેણીના ઉસ્કેરાતનું ખડું કારણ તો જાણી શક્યો નહીં, પણ તેના બાપથી સદાની છુટી પાડવાના બ્યાસથી તે બાળા એમ હડબડી ગઈ હતી એમ માની લઈ તે જૈંદ વઝીરે તેને કેટલોક દીલાસો આપ્યો.

પણ મરાયા એ દરમ્યાન વિચારમાં ગીરફતાર થઈ હતી. તે તેના બાપને ફાંસીને લાકડે લટકતો અટકાવા તો પોતાની પાક ધબંગતનો નાશ પુકારતી દીલેરીથી બાહરે પડી હતી, પણ હવે જ્યારે તેણીએ જાણ્યું કે તે કેવળ બેગુનહા માર્યો જનાર હતો ત્યારે તો તે એ જૈંદ પોતાને અચા-વવાના પોતાના કસ્ટમાં બેવડી દીલેરીથી એકદમ ઓસ્તવાર બની.

“મેદરબાન ડોન ગોમેઝ,” તેણીએ અતે વિચારવંત પુછ્યું, “તમે ધારેજ વાઈ કે રાજતે હું એકલીજ એકાંતમાં મળી શકશ?”

“હું કહી શકતો નથી,” તે દીલસોઝ વજરે જવાબ ફર્યો. “મેં તમારે સાઈ મીલાકાનની અરજી તો અંદર મોકલેલી છે, ને હવે જે વખત જયજી તેમાં તે નામદાર તમને અદર બોલાવશે ખરો, પણ હું શાઈજ કે હું અંદર નહીં આઈ તોળી પીરાઝ તો ત્યાં હોશોજ.”

“તેના દેખતાં હું રાજ સાથે ખુલાસાથી વાન કરી શકવાની નથી,” મરાયાએ ચીંતાતુર કહ્યું.

“તાહરી ભુલ છે, બેટી,” તે ભોળા આદમીએ કહ્યું, “પીરાઝ રાજના અંગત સંકેટરી તરીકે એવી વખતે આગળ હાજર તો હોવોજ જાણ્યો, ને તે હોય તેની તાહરે જરા બી અડચણ માની લેવી નહીં. ધજોજ મજાહનો ને સાચો માણસ છે—એ પીરાઝ. મેંજ ભલાંમાણુ કરી તેને રખાવેલો ને રાજમાં વધારેલો છે. તે ઉઘટો તાહરા લાખમાં બે સારાજ સુખનો બોલશે.”—અને મરાયા પોતાનાં દુખની ગીરફતારી છતાં આ બલા ભોળા ને સાચા માણસની ભોળાઈ માટે એકાદ પણ હેરત રહ્યા વના રહી

શકી નહીં. પીરાણ એક મતલબી 'લુચ્છો' ને દુરાચરણી હતો ને આખું સ્થેન વળણું હતું. તે એ ઘરના વઝીરની જીવાન મોહરદાર હોના અંનાનો મસલતથી ને મદદગાર હતો તે મરાયા જેવી એક ખરી નિર્દોશથી બી છુપુ ન હતું, ને તે છતાં હોના ગોમેઝ પોતેજ તે શીહા આગ્રામીને સુદેહ અને બંધો માનતો ને ચીતારતો હતો. બહાઓ પોતાની બહાઈની બોળાઈમાં કપાત્ર કરતુકીઓને પણ બહાઈ માની લીએ છે તેનો એથી બેહતર પુરાવો શો થઈ શકે ?

“ શોકો એને વાસ્તે ઘણું યુરું બોલેછે ખરા,” તે વડા વઝીરે વ્હરી રાખ્યું, “ પણ હું તો ને અધી નીંદા માનુંછ. એટલા વાસ્તે, એ જે અંદર હોય તો એની તું કશીજ પરવાહ ના કરતી, ને તું તાહરે ખુલાસાથી રાગ સાથ બેઘડક જે કરવી હોય તે વાત કરવું. એમ કરતાં જે એ કંઈ વાંદો આલશે કે તાહરાં બહાઈમાં કાંઈયે મારશેતો હું માહરી બેરી મારફત એને સમજાવી લખને અધું પાછું સમુ કરાવી શકશ. એને માહરી બેરી સાથ ઘણું સાફ છે, ને બેરાંઓમાં મરદોને સમજાવી લેવાની કુનેહતું મદદ હોયછ એ તો કદાપી તું વળણીજ હોશે ?”-અને તે બોળો આદમી હાલના ચિંતાતુર મામલા વચ્ચે પણ પોતાની બોળાઈનું દસ્થો.

પણ મરાયા, અલગત, આ ગણત્રીઓ માટે એકમત થઈ ગઈ એમ ન હતું. એમ છતાં તે કાંઈ બોલી નહી. તે બહા આદમીએ તેની રાહબરી માટે આજ રાત્રે આટલું આટલું કર્યું હતું તે હેસાંન કાંઈ નહાતું હતું ન હતું—તે હેસાંનનેજ તો તે પાપ બેરી વચ્ચે થયલા ચોંકાવનારા ખુલાસાની આપણે આભારી હતી, કે જે ખુલાસાથી અરસપરસ તે બંનેનાં મનનું એકમેકના કહેવાતા ગુન્હા પાળે આટલી દદ સુધીનું આજે સમોધાન થઈ શક્યું હતું—અને તેથી, તેનાં મતને પોતે મળતી નહીં થવાનું ખુદલું કહીને તે બહા આદમી તરફ નશુબી થવાનું ને નેકમદ સુદરીને ગમ્યું નહીં. તે એટલા માટે ચુપ રહી, અને રાગને મળતી વખતે પીરા-કને કેમ દુર કરવો તેનાં ગંબીર વગાસનમાં એકલી એકલીજ હતરી ગઈ.

પ્રકરણ ૪૧

એ બડી તાબુબ હતી. જોમેઝ એક મોટી સત્તનનનો વડો વઝીર હતો, અને રાજદરબારને લગતાં કાર્યોમાં ઘણો ગાહેશ ને દુરઅંદેશ તરીકે વરસો તક કસોટી પર પુરતો કસાઈ ચુક્યો હતો, અને કેટલું અજબ જેધું કે તે આદમી. તેમ છતાં, પોતાના ખાનગી સંસારને માટે જોઈએ એટલી પોંદેરાંય ધરાવી જાંણતો ન હતો ! મરાયા પોતે પણ એ ગામે થોડીક અજબ થઈ, કેમજે ડોના ઍનાની નાસાયક ચાલ ને તેના રાગ પરના તેમજ ખીરાજ પરના ને ખુદ તેના ધણી પરના આંકોશ ને વગસગથી આખું રંગેન આગાહ હતું; પણ એ નિષ્કલંક ને નિર્દોશ સુંદરીને એવી અસહાનુસહાનુ ખીનાઓ પર સ્થાવર આપવા જોગી દાસ પુરતી ધીરજ કે અવકાશજ ક્યાં હતી? ને તો પોતાનાં દુખમાં ગરી રહેલી કુદત પોતાને અને પોતાના આપને લગતા ખ્યાલોમાં ગીરફતાર ગરક થઈ.

“તમે શું ધારોછ-ડોન જોમેઝ,” જરાવારે પોતાના વિચારો વચ્ચેથી ચમકીને મનોહર મરાયાએ તે વડા વઝીરને પાંધરો સવાલ કીધો: “તમે ધારોછ વાંકું કે મરનાર ડોન જોનના ખુની માદરા પપા પોતેજ છે?”

“દીકરી,” તે વઝીરે ગંભીરતાથી કહ્યું. “રાજકારણમાં ખુદો હું થયેલો છું, ને બનવાના ને નહીં બનવાન બનાવો મેં એટલા બધા માદરા હાંદગીમાં અનુભવ્યાછ, કે જો કે આમે કેસમાં ખરી ખોટી હું કશીજ જાણતો નથી તો ખી જો આવતી કાલની સદવાર આગમ્ય અગમ્ય બધા મામલોજ પાછો ઉઘટપુલટ ઉઘટક બન્ય ને તાહરે જોઈ આપ ખીલકૂલ એગુન્દા જાહેર થાય તો હું જરા ખી અજબ થાકું નહીં. ખુનીઓ ખુન કરીને બધાજ કંઈ રાગને શરણુ આવતા નથી, ને ખરા ખુની તરફથી એટલી હીંમત કે એવાં પ્રમાણીકપણાંની આજાજ રાખી શકાતી નથી. વળી એક છાકરી જે રાગના સીંહાશનના માયકા પર ચઢીને પોતાની જોઈજાતીના જાહેર એકરાર કરવાં મેદાન પડે તેને વાસ્તે ખી માદરું તો એજ માનવું છે કે ને ખીલકૂલ સ્વચ્છ ને નિર્દોષ હોવી જોઈએ. ને એવા ગરીબ એકરાર ને કોઈ જોરાવર મતવળને સરજ કરતી હોવી જોઈએ.”-અને એ રીતે વાતમાં વાત મેળવી પાકવદ મરાયા માટેનું પોતાનું કુટુંબ મત પણ એકદમ જાહેર કરી દઈ ને અસીલ ખુદો મરાયાને આંખ મારી ખુશ મિનન છ દરખો.

મરાયા અન્યથા થઈ. તે વજરનું આ ક્રેલવું કેવળ દાનાઈન્યું હતું. ને શું તે દરબારમાંની મંત્રવર થયેલાં એવી દુરઅદેશીથી તેની હરીકત મુઠી કરાવનારા ઘણાં હશે'

તેણી, એમ જતાં, પોતે અપરાધીજ હોય તેમ હજી પુરતી ગંભીર રહી. તેણીએ કશોજ બરમ ખુલ્લવા દીધો નહીં, અને તેવામાં તો રાજના હજીયે (એમઅરસેન) રાજને નામે મરાયાને બોલાવા દેડી આવ્યા. તેણે આવીને ડાહ્યા ગોમેઝને નીચા નમીને રાજને તો પેગામ જાહેર કર્યો જે રાજ ધડીયપદો મરાયાને એકાંતમાં એકલો મળી શકવા જેટલી દાસ પુરમદમાં હતો.

મરાયા, એ સાંભળતાં સાથે, રાજના તે ખાનગી ઓરડામાં ઘુસી ગઈ.

ડાહ્યા ગોમેઝ સાથે ગયો નહીં. મરાયા રાજને ખાસ કરીને એકાંતમાં તે એકલીજ મળવા માંગતી હતી એમ જોઈ તે નેકળખત આસામી ખામખા તેણીને આવ્યાદરમાન દાખલ કરાવી પોતે જાહેર રહ્યો, ને એમઅરસેન દરબારી હોયે મોટે સાદે “મરાયા મેન્દોઝા”નું નામ મુકારી તે મોટા ખાનગી લાયબ્રેરી—ફમનું આરણું જાહેરથી પાછું ખેંચી ક્યું, ત્યારે મરાયા. અંદર દાખલ થયતી, એકાદ પલ ગભરાઈને આરણુંમાંજ ખંચાઈને ઉભી. તે જાહેરની સગાર ધીમી ને ઝીકડી રોશણીમાંથી ઘણે વારે ઝગઝગાત રોશણીવાલા આ મોટા હાંસમાં એકદમ આવતાં તેની તારા જેવી આંખો વચી જઈ તે તેજ તામેશ કરી શકી નહીં.

જ્યુન ત્યાં તેણીની વધી ઉપરાંતનું હતું. તે આ ફમ એક મોટા દરબાર દોલ જેવો મોટો કુશાદે ને આરાસ્તા જેવાની વધા કે ગણતરીથી આ તરફ આવી ન હતી. તે તો રાજના એક ખાનગી લાયબ્રેરી ફમ તરીકે એક ન્હાતા ઓરડાની વધીથી ત્યાં દાખલ થઈ હતી, માટે આ બધા બેશુમાર હાકમાફતો ત્યાંના બધા બપડો જોઈ તે છંદ થયતી. જરા ગભરાઈ ગઈ.

તે એક આંખ મુશ્કેલીથી પોંહોંચે એટલો મોટો અને લાંબો દાલ હતો. અને રોશણદાર રેશની આંખની એક સઘડીમાં ખુશકારક કામમે આતશ રોશણ કરેલાં જણાતો હતો, વ્યારે બહુકદાર રોશણીથી તે આંખો ઓરડો ઝલઝલી રહ્યો હતો. દીવાલો પર પશુ ઘણી ટેસ્ટ્રુલ ઝલેલના ક્ષરો ચકાવેલા હતા. અને જારીઆરણું પરના ઘણાં મુશોભીત પરદાઓ કિપરાંત આરસપદાંજુનો નખ પુતલાંઓ ધગીજ કાસળી કીસમે ચોખાસ

ગોડવેલાં હતાં. એ ઉપરાંત વળી દેવાઓ પર ટાંગેલી મોટી ફેમોમાં બી કાંઈક તેવુંજ વાંધા ભરેલું તત્ત્વ હતું, ને દાખલ થતાં સાથેની એક આસ-પાસ ફેંકેલી નજરમાં એ બધો મામલો એક તડાકે પાંખી જતાં તે સદગુણી ગાળા ઓશકથી એકદમ લાલ થઈ.

તે કમંદમી. આ ગદીચી તેના સ્વચ્છ આત્માને માંકક આવે એમ ક્યાં હતું? ગોયા તે ખુશખોની બહેકાન મારતા એક બગીચામાંથી જાણે અચખુચ ગદીચીના ગંધારામાં આવી ગઈ હોય, કે બ્યાંતી બદખોભરી હવા તેની તનદરેસ્તી કે તેનાં શુવણને મુતલગ માંકક ન આવી શકે એવી તે તનોમન મધુરીને એકદમ જોરાવર લાગણી થઈ.

તે ગોયા હાંમત દારી ગઈ. તે નાહાંમત બની પીઠ ફેરવી ત્યાંથી કદાપી નહાસી બી જતે, પણ તરત તેને પોતાની પાક ફરજના મોટા જોખમનું ભાણ થયું, અને ત્યારે તે સચેત થઈ એકદમ થોભી ગઈ.

રાજ તો તેની મોટી ખુરશીમાં અરડાઈ પડેલો મુઠ્ઠા મરડતો બેઠો હતો. તેણે તેણીને આવતી જોઈ, પણ ડોકાનો એક લહેકો વટીક આપ્યો નહીં. પીરાજ બેસીને ચરચર કાંઈ લખ્યો જતો હતો. તેણે મરાયા આવી તેવી જરા માંથું ઉઘડી બારી આંખે તેના લણી જોઈ લીધું, અને પછી પાછો લખવા પડ્યો.

રાજએ તેને બોલાવી નહીં. તે તેણીના ગભરાતમાં મગ્ન હોતો એમહવાજે તેણીને ટીકતો બેઠો હતો. તે એટલી તો અનુપમ સુંદરતા ધરાવનારી એક આકાશી અપ્સરા જેવીજ બલુકદાર રોશણીની જલેદમાં દેખાતી હતી કે એકાદ પણ તે પોતે તેણીને અપ્રમાણીક હાવભાવથી ટીકવા પડ્યો, ને લજોલગ જેતાં રાણી અને ડાંના ઐનાથી જુદી પડતી ને હજારો ઘણી બ્યાદા દેખાતી તેણીની સુંદરતાની સરખામણી કરતાં તે પોતાનાં મનથી ખરાં દીલથી છક થયેલો લાગ્યો.

પણ મરાયા જેવી એક દીવેર છોકરી એકાદ બે પળથી બ્યાદા ગભરાએ એ બનવુંજ માહાલ હતું. તે એ સઘળો મામલો ચેતી જઈ ઉપર કહ્યું તેમ એકદમ સચેત થઈ, ને દરબારના રીવાજ મુજબ ત્રણ મરતયા નખીને હાંમતથી રાજની છેક લજોલગ તેની સાંમે આવી ઉભી.

એટલામાંજ તે પુરતી ઉંડેરાયલી ને ગુસ્સાથી ગરમ થયેલી હતી. તેણીની આંખોમાં ગુસ્સો ને ધીકદાર વંચાતો હતો—એવી કાંસમે કે આજ

વેર આંખ ઉઠાવી તે મોટી શાહાનશાહાતના માલીક ભણી એટલી તુંદામથી જોવાની કોઈ કદી હીંમત કરી શક્યુંજ ન હતું !

તે રાજાને બોલવાની અથવા પોતાને બોલવાની રજા મળવાની વાત જોતી હતી. તે હવે નીડર હતી હતી. જ્યોત્સના ગભરાત, ડર, ઓશક કે અકળામણ તેનામાંથી એક તડાકે હવે દૂર થઈ ગયું હતું. તે તો દરબારનો અદ્ય પી તડાકે દેતો કે તોડી નાંખતે ને પેહલી પોતેજ બોલતે, પાણી પીરાઈ એકેકો હતો એટલે રાજાને ખાતર તુરત વેળા તો રાજાનો અદ્ય કરવા ને સાચવવા તે માહયુગોની માહયુગને વધારે ગમ્યું.

“એસ છોકરી,” રાજાએ એ પછી મોટા દમામથી સામેની એક ખુરસી ભણી આંગલી કરતાં હુકમ કરતી હપે કહ્યું. તે ખરેખર મરાયાની અણહદ ખુશસુરતીથી હંક થઈ ગયો હતો. તેણે એટલાં ધ્યાનથી આજ તક એ નાજનીનને કદી જોઈજ ન હતી, ને તેથી તે એટલી હદ સુધીની દીલકસ હોવા બાબે તે જુદી રાજાને કદી આજના જેવો ખ્યાલજ થયો ન હતો. તેણી, એટલા માટે, તેની મીલાકાતની આરજી કરતી આ ઐયામમાં તેને સોહોધતી આવી તે તેને ઘણું ગમ્યું.

મરાયા બેઠી.

મરાયા બેઠી, ને પીરાઈ એ નવાઈ જેવું માંજણું જોઈ જરા અજબ થયો. આજ તક ડાંના ઐના સિવાય ખીણ કોઈ ખી રાજાના એ “રટડી હોજ”માં આવવાની હીંમત કરી શકી ન હતી, ને આવી હોય તો એસવાની રજા તો કોઈને કદી ખી મળતીજ નહીં, ને આજે એ શું ?

મરાયા ને નીચી બેઠકની ખુરસીની છેક દિનારી પર બેઠી નહીં બેઠી જેવી બેઠી. તે ઉંચી, ટટાર ને સીધી બેઠી. તેની આંખમાં શુરસો ને ઝતુન હજીએ પ્રગટ વંચાતા હતાં.

“તું ઘણી આજેઈ ને શીકડી છે, છોકરી,” રાજાએ મમતાના દેખાવથી કહ્યું; “પીરાઈ, એને આપણા ઔપોરટો વાઈનની ડીકાંન્ટરમાંથી એક ગ્લાસ મેહરવાની કરીને ભરી આપો.”

“હું તમો ત્રામદારનો ઉપકાર માનુંછ,” મરાયાએ તેવાજ દમામથી વળતો જવાબ કરતાં કહ્યું; “મને તરસ નથી, ને મને કશુંજ જોઈતું નથી.”

“અમારા હુકમનો અનાદર કદી થતોજ નથી,” રાજાએ અરધું ગંભીર અરધું હસીને કહ્યું, અને તેટલાંમાં તો એક સોનેરી તાસકમાં એક ગ્લાસ વાઈન પીરાઈ તે બાળા કને લઈ આવ્યો, એટલે માનને ખાતર તેને હાથ

લગાડી તે પાછું તે તાસકને સપુર્ણ કરતાં ને બોલી, “હું આપે નામદારનો કિપકાર માંનુંછ.”—અને પીરાજ બાણી ફરીને—“હું તમારો બી કિપકાર માંનુંછ, સાહેબ.”

“સાહે થયું તું પોતેજ મને મળવા આવી તે,” રાજાએ કહ્યું “હું તુંને તેડાવાનોજ હતો, કેમજે મને તુંને ઘણુંક કેહવાનું ને ઘણુંક પુછવાનું છે.”

મરાયાએ કશો જવાબ કર્યો નહીં.

“હું એક મોટો રાજા છું,” રાજા શીઝીપે બીબે થવાનું જારી રાખ્યું, “પણ કદાપી આખાં રાજ્યમાં માહરા જેટલો કમનસીબ આસામી બીબે કોઈ નહીં હોશે. એક પછી એક ખુદા માહરાં વાહલાંઓ ને રાજના સ્થંભ જેવાંઓનેજ માહરી ગાદમાંથી છીણવી લેતો રહેયોછ, ને તેમાં આજે મારા નામાંકીત બાઇ જૈનના મરવાથી તો જાણે માહરા હાથપગજ તુટી ગીયાય !”

મરાયા હજી કાંઈ બોલી નહીં. ને પોતાના બોલોની તે ગાળા પર ફેરી અસર થાય છે તે ગરડની આંખે તે વાંદર ટીકતો ને તપાસતો બેઠો. ને ફક્ત એમ કરતાં એટલુંજ જોઈ શક્યો કે જૈનનાં ખ્યારાં નામની તેણે એ કીસમે તેને દરાવેલી યાદથી તે ગાદખુજનાં દીઘમાં દરવાઘ ઉભાતા થયલા હોવાની ને મીઠા પણ ધુજળા હોઠો ને તે વધતો શીકકો પડેલો મનમોહન સુખડો પ્રગટ સુવાહી પુકારતા હતા. તેને એ ઉપરથી કાંઈક સ્વભાવિક શંકા કે ભય થયો. મરાયા પોતે તેને સોહોધતી આવી તે ખુની રાજનાં ગાત્ર દીઘાં કરવાને અસ હતું, અને તેની પોતાની સમાજમાં રહેવાની મક્કસદથી તે, અચંપુત્ર ખ્યાલ થનાં, પીરાજ બાણી ફર્યો.

“પીરાજ,” તેણે કહ્યું: “તમે જાઓ ને જરા આસાયસ કરો. નમો યાદી ગીએલા હેવા જોઈએ. તમારું કામ પડશે તો હું તમોને તરત પાછા તેડાવશ.”

પીરાજ એ સાંભળતાં હૃયો ને નમ્યો. ને બીજીજ પજે ને જોરડો છોડી ગયો. તેણે જોયું કે તેને તુરત વેળા ત્યાંથી પાણીયું પકડાવાની રાજની આ એક માત્ર સમ્ય કરમાસ હતી: અને તેના જવા દેડે તે બારણું તેની પીઠ પાછળ પાછું બંધ થયું એટલે રાજા જારની કાંગજો થયો.

“એ વાહલા જવાંનના મરવાથી, છોકરી,” તેણે કહ્યું, “આપણે બેઉ એકસરખાં દુખી થયલાં છઈએ, પણ તું તાહરી પોતાની કશીજ દુઃ

ના કર. મેં હમણાં તુંને રૂબરૂ જોઈ ને જોઈ તુંને માદરી મરણીગીરી ને આશરમાં લેવાનો મેં હસવ કરેલો છે.”—અને મરાયા શંક જુરસાથી વચમાં બોલવા હતી હતી તેને આંગળી ફરવી કરી વચમાં ન બોલવાની અસરત આપી ચુપ કરી નાંખતાં તેણે વધાર્યું, “હું તાદરી અતી કંડાડી થઈ પડેલી હાલત તાદરા વગર કેદવે હું અત્રે આવતાં સાથે સમજી ગીએલો છેક. એક તો તુંને એક વાલ્કનાં મોંદાતનો ગમ, ને બીજી બાબુએથી આપની હીરપસ્તીનો સંતાપ ! તું તાદરા આપને માટે દયા માંગી લેવા, અત્રે આવેલી છે એ દીસ્તુંજ છે, ને હું તુંને સાંભળવા ખુશી છેક. હું તાદરા આપને મારીથી ગતતી મદદ તાદરે ખાતર કરશ, ને તું ખાતરી માનજે કે માદરી દયાની ખાતરી હું તને પોતાનેજ આપવાને વધારે ખુશ થાઉંછ. માદરા કોઈ દરગારીને તેં વચ્ચે નાંખ્યા હાલે ને તેઓ મારફતે તાદરી અરજ સાંભળી તેઓ મારફતેજ તને માદરા જવાબ માંડળવો પડે ને કરતાં તો તું પોતાનેજ આપી ને આપણે રૂબરૂ એકાંતમાં મળી શક્યાં એ થઈ બેઠેતર થવું છે.”

“તાદરે આપ નામદારની કોઈ બી મંદરગાની જોઈતીજ નથી,” મરાયાએ થરસાથી કહ્યું. પેલો આટલો વાર તક તેને બોલવાજ ન દેતો હતો ને પોતાનુંજ ગાડું ગળગળ્યો હતો હતો એટલે બોલવાની કરીજ તક ન મળવાથી તે મરીજ છોટરી ધણી શુંચવાયા કરતી હતી. એટલા માટે જોવી તક મળી કે તેણે પોતાની જગ્યાંનના થોડાંત છોડી મુક્યા. “હું આપની મંદરગાની માંગવા અત્રે આવીજ નથી.”

“ત્યારે ?”

“કુદત દનસાફ માંગવા,” મરાયાએ હસવથી કહ્યું.

“અજાબ, દનસાફ સાથ દયા એ એક સંવનના બાજમાં જોઈતોજ આવવું જોઈએ,” તે “નેકળગત આદમી” વધારે સાધુ થયો, “ને તું ખાતર—જમા રાખ, બાહ, કે તાદરા કમનસીબ આપને માદરી તરફથી દનસાફ ને દયા એ બેંદ મળશે.”

“તાદરા આપને કે મને દયા જોઈતીજ નથી,” તેણીએ વધતા જુરસાથી પાછું કહ્યું: “દયા તો અપરાધીઓને માટે જરૂરની છે—નિર્દોષોને માટે નહીં, ને જેમ હું તેમજ તમે નામદાર પોતે બી સારી રીતે જાણોજ કે તાદરા જેક આપ ગિચારા બીલકુલ બેમુન્દા છે.”

મકરણ ૪૨

રાગ્ન હર્યો.

“હું જો તેનાં એચુન્દાપણાંની વાતથી વાકેફ હોઉં તો તાહરે આપ એક અરધી ઘડીનું કેદ બી ભોગવેજ કેમ?” રાગ્નએ મોટી અન્યયખીનાં ટોણથી કહ્યું. “તુંને કંઈ ખચર હોય એમ લાગતું નથી.”

“હું જરાએજરા જાણુ છું,” મરાયાએ ભાર મુકીને કહ્યું, ને તે છોકરી એવાતો ફાવના સાહે બોધી કે રાગ્ન તેની મરજી ઉપરાંત પોતાની લાગણી પરનો કાચુ ખોલીને થોડોક શીકકો પડ્યો.

“પણ તું શું જાણુ છું?” તેણે એમ છતાં જલદીજ પોતાની હાંમત પાછી એકઠી કરી લઈ બેપરવાહીના ઢોંગથી કહ્યું; “તું જે જાણુતી હોય તે મને કેહે, અને જો તાહરી વાતમાં કશું બી વસ્તુદ હશે તો ખચ્ચીતજ તાહરા આપના છુટકારાને માટે હું તાકીદતું ને ઘટતું કરશ. કેહે, તું શું જાણુ છું?”

“બધું.” મરાયાએ કહ્યું,—અને પછી પોતાની એકક્રમાંથી રાગ્નની એક તરફ વાંકી વળી ધીમે સાહે વધાર્યું, “તારાનાં તેજમાં માહાખોખતાર છુપો રહી શકતો નથી. હું પોતે ત્યાં હાજર હતી. તમોએ જે ઓરડાનું બારણું શંકાશીલ થઈ ગયડાવી નખાવ્યું ને ઉંઘડાવા માંગ્યું તે ઓરડામાં બારણાંની છેક લગોલગ હું હતી, કે બ્યાંથી છુપાઈને મેં બધું સાંભળ્યું ને બધું જોયું. મેં જોયું કે માહરા દીલેર તેટલાજ રાજભક્ત આપ પોતે તો એ ખુન થવા પછી ધણેજ વારે તે ઓરડામાં આવ્યા, અને આવીને સધળો મામલો જોઈ લેતાં પોતાના રાગ્નને એ શીલા કલંકની કાલી તીલી તેમજ ઉરકેરાયલી પ્રજની ખફગીથી બચાવા તેણે પોતે એ ખુનનો ગલીચ આરોપ પોતાનાં ગલાંમાં લઈ લીધો. ખફ છે કે ની?”

અને તે કરપીણ રાગ્ને શો જવાબ કરે? તેણીએ બોલવા માંડ્યુંનેજ તેના તો હોસકોસ ઝુટાઈ ગયા, ને તે પોતાની ખુરશીની કીનારીને નખરયાં મારતો અકરવકર કરતો બેઠો હતો. તે સુદેદ આદર જેવો શીકકો પડી ગયો.

“તમો બેઉ મસલત કરતા તે ઓરડામાંથી ચાલી જવા પછી હું પોતે ખુન થયું તે ઓરડામાં આવી, ને બધો મામલો મેં એક સપાટે

જોઈ લીધો," મરાયાએ ગમગીન ગંભીર હસાવવરત્યા અવાજે બરી રાખ્યું, કે જ્યારે એક સર્પ પોતાના શીકારને તેની નજરની મોહીનીમાં ગીરફતાર પકડી રાખી શકે છે તેમ તે જવાન ખાંતુની તસનસ આંખો ને અરા ખુંતી પર એકઠી નજરે રીકાયેલી હતી ! "મેં જોયું કે માદરા વાહલાને દીકેરીમર્યા સામસામાંખળાંથી નહીં પણ હીચકારી દગાગાહથીજ મારવામાં આવ્યો હતો, ને તે મારતાર પણ વળી કોઈજ નહીં ને તેનો રાગ ને તેનો ભાઈ હતો ! અફસોસ, રાગ ને ભાઈ કે જેની તે વાહલા મરનારે ખરીજ વફાદારીથી સદા સેવા ખચતવી હતી ! તેણે તમોને હીચકારા કહ્યા, અને, રાગ, તું એક ખરો હીચકારોજ પુરવાર થયો છે, કેમજે તેં તેને દગાથી થાર મારયોજ એટલુંજ નહીં પણ તેં માદરા જેરી એક નિર્દોશ નાર માટે ઘણું ગલીચ ધાર્યું ને ઘણું ગલીચ કહ્યું હતું,—અને એ યધું યસ નહીં હોય તેમ ખીજ એક ખરાજ નિર્દોષ પર એ તાદરી જખુન નકશીરનો વાંક દોગવી પાડી પોને અલગ રહી તું તેનો જન સેવા તૈયાર થઈ ગીયોજ એ શું જેવું તેવું હીચકારું છે ?"

રાગ દીગમુદ થઈ ગયો. શું બોલ્યું ને કેમ કામ લેવું તેજ તેને કાંઈ સુઝ્યું નહીં. તે તમામ ગમરાઈ ગયો, કે જ્યારે મુંદર મરાયા તેની સાંમેના વાંકોની અલગાર રજી કરતાં પોતાની ગરમ તખીયત વચ્ચે એટલી ફરકેરાઈ ગઈ કે રાગનો તમામ અદ્ય વડીક ખુડી ગઈ, ને "નામદાર" ને "વંદનવાદ"ના જરૂરી એલકાખોને વડીક વીસારી દઈ જેમ જેમ પોતાનાં બોલવામાં ને આગળ વધતી ગઈ તેમ તેમ એક કમીના નોકરને થથરાવતી હોય તેમ છેક "તું—નાં" પર તે દીકેર અગળા કુતરી ગઈ ! તેણીની લાગણીઓ એ ફરકેરાણીઓ વચ્ચે હવે ખીલકુલ તેને વશ ન હતી.

તે એક તકદાર પુકારતા શીરફતાની અદ્યથી પોતાની એકકમાંથી કબી થયેલી, રાગનો ટોટોજ ખીસી નાખવા માંગતી હોય તેમ, તેની છેક લગા-લગ નજદીકમાં ધસી આવી કબેલી હતી, અને તે કે જેને આ રીતે કાંઈએ આખી હંદગીમાં કદી થથરાવેલો નહીં, તે કામ કેમ લેવું ને એ ન ધારેલા ગમરાત વચ્ચે કાંઈ સુઝીજ ન શકવાને લીધે પોતાની ખુરસીમાં હદ વગરની અકરવકર કરતો અદેલી પડ્યો હતો.

"એ યધું ખરું છે કે નહીં ?" મરાયાએ તેની ચુપકાનો લામ લાઈ પાછો ગગગન કર્યો. "રાગ, તું એક રાગ છતાં દીકેરીથી માદરા આરોપ સ્વિકારવા જેટલી સચ્ચાઈ ને લીંમત વડીક શું તાદરામાં નથી ? તું એક

મોટી શાહાનશાહાતનો રાજા હોય તો બલે, પણ માહરી સામે તું હાલ રાજા નહીં પણ એક ખુંની છે, ને ખુંની બી એક એવાં પ્યારાંઓના પ્યારાનો કે જેના પર આખી શાહાનશાહાત હવેનો જનથી મરવાવાડી હતી, ને જે ખુદને બાર માહરો માલીક ને ભવિષ્યનો ભરથાર હતો !”

“અને હવે તું શું માગેછ ?” તે રાજાએ એતે જવાબ બોલી ધીમે સાદે પુછ્યું.

“માહરા બાપનો બચાવ,” તેણીએ ભાર નાંખી કહ્યું. “મારે જરૂર નહીં પડે ત્યાં સુધી મારા રાજાને એક નીચમાંનીચ ખુંનનો જાહેરમાં નક-શીરવાર પુકારી મારા દેશની સુધરેલી દુન્યા સામે હસી કરાવવી નથી. તું ફક્ત પાક ઇમાનદારીથી આજે બધા મેં તાહરી સામે રજુ કરેલા આરો-પોની સમ્યાઈ કબુલ રાખ, ને મારા બાપને બચાવવાનું પ્રામીસ કર—”

“અગર નહીં તો?”

“અગર નહીં તો હું તો એક ખીનહથારી બચ્યું છેહં વાસ્તે જેમ તે કરપીણ હીચકરાપણાં સાથે તે વાહલા દીલેરને માર્યો તેમ જેમજે તે હવે આજે ઝોરડાનાં એકાંતમાં મને પોતાને બી મારી નાખ, કેમ જે હું પાક ખુદના કસમથી કેહુંછ,”—તે માહયુએ જોરાવર ઝતુનથી ઉસ્કેરાતમાં કહ્યું—“ કે સહવાર થવા આગમચ આખું રૂપેન તાહરાં એ કરપીણ હીચ-કરાપણાંથી આગાહ થશે, ને લોક તે નામાંકીન મરનાર માટેની પોતાની શ્રીદાગીરીમાં ઘેલું થયલું તાહરા મેહલ પર ધસી આવી તું જે પાતાળનાં પેટમાં છુપાશે તોબી તુને ચીરી નાંખીને તાહરા કટકાચુકલા કરી નાખશે !”

રાજા કાંઈ બોલ્યો નહીં. તે બોલીજ શક્યો નહીં. તેના હૃદયમાં હવ ન હતો. તે તો જાણે લકવાથી અડી ગયલો હતો. તેને જે છાતીમાં ધતું હતું તે તેનો હવજ જાણતો હતો. અરધો કલાક આગમચ શુંએક વાઘ મારતો હોય તેમ તેણે ગરીબ નિર્દોષ મેન્ડોઝાને ખુબ સતાવ્યો ને ગુંગ-ળાવ્યો હતો ત્યારે એટલી જલ્દી, બાપનો કીનો લેવા આવી હોય તેમ, તે બાહાદુર બાપની આ તેવીજ જેટી તેને પોતાને એમ સંઘુતની તાણાંનંદણી સાથે ગુંગળાવતી ને સતાવતી ત્યાં આવશે એવો તેને કશો સંશયો બી થયો હતો નહીં!

“કેમ મને જવાબ નથી મળતો ? મને જવાબ એકરશે,” તેણીએ તકાલે કર્યો.

“હું શું જવાબ આપું ?”

“કે હા, મેંજ એ ખુંન કર્યું,” તે છોકરીએ એક શાહનદીના તોરથી પુકાર્યું. જાણે તે એક સંણી, અને રાજા પોતે એક સામાન્ય પ્રજામાંના હલકત પંક્તીનો ખુંની હોય તેમજ હાલમાં તે વરતતી ને કામ લેતી હતી !

“હું કપ્પલ કરુંછ,” અતે તે ખુંનીએ ધીમે સાદે કહ્યું, “હા, મેંજ એ ખુંન કરેલું છે, પણ, છોકરી, ખુદને ખાતર માદરી ઇચ્છત રાખજો ને મને બચાવજો.”

તે તદ્દન ખીલીધેલો હતો. તે ખીલકુલ રીકકો પડી ગયેલો હતો. તેના હાથપગ દોસ્તી રીતે ધ્રુજતા હતા. આ આરાંપ એટલો અચપ્પચ ને એવી દીલેરીથી તેના સાંમે રજુ થવા પામ્યો હતો કે પોતાની હીંમત જમા કરી કે વિચાર કરી લેવા તેને જાણે જરા દમ આવતો ખી વખત મળી શક્યો હતો નહીં.

“બસ એટલુંજ ?” મરાયાએ તુચ્છકાર કર્યો.

“ત્યારે વળી ખીજું શું ?”

“રાજા, તાહરા અઝીમ મુન્હાનો તાહરો એકરાર માત્ર માદરે ચારતે બસ નથી,” મરાયાએ બેરશોરથી માંગણી કરી; “હમણું ને હમણું લખ માદરા બલા નિર્દોષ આપના છુટકારાનું હુકમનામું. તે હજી તો બંદાખાને પુગ્યોળી નહીં હોયે, ને નેને હું પા કલાક પણ વગર વાંકે કેદમાં પુરાયેલો કદી તામોશ કરી શકવાની નથી.”

“અરે પણ તે કેમ બને ?”

“કાંય નહીં બને ?”

“કારણ કે તેણે આખી દરબારના એક જંગી મેલાવણ દરમ્યાન એ ખુંન પોતા પર લખને તેનો સ્વિકાર કરેલો છે, ને તેથી તેને એમ હું છોડી મુકું તો મોટો ઘોંઘાટ થઈ જશે,” રાજાએ કાલાવાલાની હપે સમજાવ્યું. “તેની એક જાહેર તપાસ તો થવીજ જોઈએ. તું વિચાર કર. તું બુલી જાયજી—છોકરી, તું પોતે પોતાને હદ વગરની બુલી જાયજી !”

તેને પોતાના દમામ ને સત્તાનું હવે પાછું ભાંણુ થયું હતું, ને ચોટી હીંમત આવતી જતી હતી, પણ મરાયા એક નરેશોરની એક શેરણી જેવીજ એટી હતી.

“હું નથી પોતાને બુલી જતી કે નથી નાહરા કાલાવાલા કરવા માંગતી, રાજા,” મરાયાએ વળી ગગગન કર્યો; “હું તો ફક્ત માદરો દર

માંગુંછ, ને તે એક વાજખી ગુસ્સાથીજ માંગુંછ.”

“બસ બસ, હવે ઘણુ થયું,” રાજ્યએ હવે અંતે તરયાપાવ દેંક્યા; “હું આદમીઓને બોલાવી એક તડાકામાં તુંને કેદ કરાવી લઇ શકશ. હું નમતો આઉંછ તેથી કે?”

અને મરાયાએ જોયું કે વાત તો ખરી ! એવા દુષ્ટાના દુષ્ટ હમ-શરીકો ક્યાં નથી હોતા ? તે જો હમણું તેવા વિશ્વાસુઓ મારફતે તેણીને પકડાવી છુપે રસ્તે પામરી કોઇ કેદમાં ધકેલાવી દે તો ? ખીણું તો કોઈ તેનું ખુન પુકારનાર ને તેને દોષીત જાહીર કરનાર હતુંજ નહીં ? તે જો ફક્ત તેણીનેજ પોતાના રસ્તામાંથી દુર કરે તો પોતે આસાન બચી જાય. તે, તેથી, એક વિજલીના ચમકારા જેવી હીલચાલ સાથે એકદમ હડી જમને બારણાં આગળ ધરી ગઇ, ને બારણાં પર પોતાના હાથ નાંખ્યા. “બોલાવ, હવે, જોને બોલાવવુ હાથ તેને,” તેણીએ ત્યાં જમને એકેજ દેંક્યું; “પ્રમાણીક વઝીર ડાન ગોમેઝ આ બારણાં આગળ હાજર ને મોજુદ છે, ને તેની મદદમાં હું સલામત છેઉં. તું કોઇને અંદર બોલાવવાની હીમત કર. ને આજે બારણું તેજ ધડીએ હું તડાક દેતું ઉંઘાડી નાખશ !”

“છોકરી ! છોકરી !” તે રાજ્યએ, કાકલુદી કરી.

“ખબરદાર, એક કદમ ખી ઉડીને માહરી આગળ ભરશે, રાજ્ય,” મરા-યાએ તેને તેની કાકલુદી વચ્ચે પોતાની બેઠકમાંથી ઉઠવાની હીલચાલ કરતો જોઇ ગુસ્સામાં અખાલ્યું, “તો યાદ રાખ કે તેજ ધડીએ હું બારણું બોલા નાખશ. તું શું કરી કરીને કરવાતો હતો ? હું માહરા ભવિષના ખાવંદ ને માહરા જૈફ બાપનાં ખુનનાં વેરમાં ચાલવશ તે કીસમે તાહરી મુંડી ભચડી નાખી શકશ ! હું કેહી ચુકીછ, ને ફરીથી કેહુંછ કે માહરા બાપના છુટકારાને ઔરુર મને લખી આપ અબ ધડી, નહીં તો દશ મિનીટમાં આખાં શહે-રમાં હું બળતો જગાડી શકશ, ને આખું શહેર એક તાહરા ઉપરની છયાં-ગાર ફીનાની આગથી જળતું જરા વારમાં ધમધમી રહેશે ! તેં પોતે તાહરી રાણી ઇસાબેલને ઝેર આપ્યું હતું તે લોક જાણતું નથી શું ? તે એક જખુન ખુન હતું, પણ તે એવું ખુન હતું કે જેમાં પ્રજાને કાંઇ ઝાઝો વાસ્તો નહીં હતો, પણ આજે તાહરે છેલ્લું ખુન તો સમસ્ત પ્રજાનું ખુન છે, ને તે ખુનનો બદલો એક ધડીમાં ખુનથીજ લેવા લખખો આસામીઓ કંમર કશી બાહર પડશે !”

“અરે છોકરી, તું દીવાની થઇ ગેઈછ !”

“નહીં, હું શીઆણી છેક, ને માહરા હીલેર વાદલાનાં હીચકારાં ખુંનનું વેર લેવાજ અત્રે આવેલી છેક,” મરાયાએ પાછું કહ્યું; “પણ માહરે તકરાર કે તાહેલાંમાં વખત હરાંમ ગુમાવેજ નથી. રાજા શીલીપ, આએ હું તને છેલામાંછેલ્લું ને સેવટનું ચાન્સ આપુંછ. લખેછ તે તું આરડર?”

“હું લખુંછ,” તે રાજાએ સખત નાચારીથી કહ્યું, ને તે લખેડા ખાતેનો ઉડી ખીરાજવાલી ટેળવ આગળ જઈ ખેડો. ત્યાં તે પછી તેણે વાંદાચુકા ને મોટા પદેરા જેવા હરેકે કાંઈ લખ્યું, સોનેરી રેજદાણીમાંથી તે ઉપર રેતી નાખી તે હરેકે સુકવ્યા, પાછું કાગળ ઉંચું ધરીને વાંચી ગયો, ને પછી મરાયાને તે લેવા પોતાની નજદીક બોલાવી, કે વ્યારે તે ચાતુરીએ જોઈ લીધું કે તેનો ખીજા હાથ, બેદકારીથી હોય તેમ, બાણુમાંના સોનેરી ચંગ પર પડેલો હતો, ને તે દગો પામી ગઈ. તેણીએ તરતજ જોયું કે તે કાગળ લેવાને મસે તે પોતાની આગળ તેને ઓરડાનાં ભીતરમાં બોલાવી લઈ તેણીને પકડવા મસકત્યાઓને તેડી લેવાનું ધારતો હતો।

“દગાયાજ,” તેણીએ એ જોનાં મોટા ગુસ્સાથી કહ્યું, “તું હવે મને છેતરી શકવાનો નથી. લાવ તું પોતેજ તે કાગળ છેક આએ આરણાંની લગોલગ. હું તે પહેલાં પોતે વાંચશ ત્યારેજ તાહરો છુટકો થશે તે ધ્યાન રાખજે, ને ધ્યાન રાખ કે આએ આરણાંની લગોલગ એવા થોડાક નેકળખત આસામીઓ ઉભા છે જેઓ તાહરાં કર્મીણપણાંની વાત સાંભળતાં સાથે તને ચીરી નાખતાં એ વાર વિચાર કરવાને થોળવાના વરીક નથી!”

“તું શ્રેષ્ઠ જળરી દુકતી છે!” રાજાએ હસવાનું કરતો હોય તેમ હસીને કાઠી નાંખ્યું, ને પછી ખડીક લાગે તેવી કીસમે હસતો તે મજકુર દસ્તાવેજ લઈ તેના તરફ આવ્યો.

મરાયા તમામ સચેત હતી. તે એ કમીના દગલયાજને પુરતો ઓળખી ચુકી હતી. તે એક વાઘની તડાપ સાથે તેને પકડીને ઓરડાના અંદરના ભાગમાં એકદમ ઘસડી જાય એ તદ્દનજ ખનવાજોગ હતું, ને તેથી જોયો તે તેણીની નજદીક આવ્યો કે તેણીએ આરણું અરધું ખોલીજ નાંખ્યું!

રાજાએ હોહ કરડ્યો. તેણે જોયું કે તે દુકતી તેને તેની દરેક ધારણામાં માહત કરતી જતી હતી. તે ગુપચુપ, તેથી, તે કાગળ આખી પાછા અંદર ફેડી ગયો.

અને ત્યારેજ મરાયાએ આંખ નીચી કરી તે એક ઝપાટે વાંચી લીધો. તેણીએ આરણું અરધું ઉંગાડુંજ રાખેલું હતું, ને તેથી તે હાલમાં પુરતી

સલામત હતી એમ ને જાણતી હતી.

તેને ઔરડર લખેલો તો ખરોજ હતો. તેમાં ખુલ્લું શાહી ફરમાન હતું, ને મેન્ડોઝને આમજ્જત અને એકદમ છુટો કરવા તેમાં હુકમ લખાયેલો હતો.

“હું આપ નામદારનો ઉપકાર માનુંછ,” તેણીએ હવે આરણું પોરપખાળ ખુલી નાખતાં કહ્યું; ને આરણુંને લગતો એમઅરસેન, આરણું પાછું અંધ કરવા, સરેસ્તાના અદખથી તે તરફ દોડી આવ્યો તેને શીલીપે ઇસારતથી પોતાની આગળ અંદર તેડ્યો, એટલે વળી કાંઈ દગાનો ડર થતાં ને સુંદરીએ તાઅરતોઅનોજ ફટકો મારી લીધો.

“નામદાર વઝીર ડૉન ગોમેઝ,” તેણીએ અંદર રાજ ને બાહરનાં બધાં આંખળે તેમ મોટે ખુલ્લે સાદે પુકારીને કહ્યું “આજ રાતનાં કરપીણ ખુન વાસ્તે માહરા જૈફ પીતા ખીલકુલ બેગુનહા છે, ને તે પુરવારથઈ ચુક્યુંછ. રાજાએ, તેથી, તાઅરતોઅ ને આમજ્જત તેને છુટો કરવાનો આ શાહી હુકમ લખ્યોછ, વાસ્તે માહરે એ હુકમ કોઈ વિશ્વાસુ સાથે જેલરને મોકલવોછ. હું એ કોણને આપું?”

“હું પોતે મારતી ગાડીએ દોડી પોંહયસ, આંતુ,” તે બક્ષા વઝીરે નિર્દોશતાથી ઉલટમાં આવી જઈ કહ્યું.

“તમારી ઘણી મેહરઆંની, ડૉન ગોમેઝ,” તેણીએ કહ્યું,—ને વળી મોટે સાદે વધાર્યું, “અરા ખુનીને લગતી વાત રાજ બધી જાણેછ ને કબુલ કરેછ એમ માહરા વાહલા આપને માહરે નામે તરફી લઈને જરૂર ખાત્રો આપજો.”

“હું ઘણી ખુશીથી તેમ કેહવશ, ને તાહરી પુકે તાહરા બક્ષા આપને છુટો કરાવી હું તરતજ ઘેર મોકળી આપશ,” ને નેકખાંડ વઝીરે સધ્યાવે આપ્યો, અને તેઓ છુટાં પડ્યાં.

પ્રકરણ ૪૩.

‘ એ અર્ધું ફક્ત અરધાજ કલાકના દરમ્યાનમાં અન્યું હતું. જે વારતા ગ્યાંન કરવા અમને દોઢ વરસ ટાળ્યું છે તેમાં વર્ણવેલા સધળા બનાવો

અવધથી આખર તકના, જે અમે સુળ શરૂઆતમાં કહ્યું હતું તેમ, ફક્ત એક જ રાતમાં અનવા પામ્યા હતા, તો આ ઉપજાં પ્રકરણમાં જે કાંઈ ખ્યાન કરવામાં આવ્યું છે તે અધુરું કલાક અર્ધા કલાકની જ રમત હતી એમ ખાસ કરીને ભાર નાંખીને કહ્યા વગર ચાલશે. ડૉન જૉનના મુલા પછી મરાયા આઈનેઝને તેજ મકાનની “ટરેસ” પર એકલી છોડી આગે તરફ આવી ત્યારથી તે તેણી પોતાના આપના અચાચ ને જુરકારા માટેનું શાહી હુકમનામું લખાવી ગઇ ત્યાં તુલકનાં સઘળાં અનાવો ઉપરાસાપરી એ અતીચણા થોડા વખતમાં અનવા પામ્યા હતા.

અને હવે, પેલા હાથપર, ગરીબ આંધણી આઈનેઝને મરાયા ડૉન જૉનનાં મકાનને લગતી અમાસી પર એકલી છોડી આવી તેના સંબંધમાં શું શું અન્યું તે આપણે જરા જોવા જઈએ. તેણે જ મરાયાને તેઓના આપના અચાચ માટે કાંઈ કરવાનું સુચવ્યું ને સુઝાડ્યું હતું, ને તે છતાં તે તેણીને પોતાની જોડે લઈ નહીં ગઇ, એટલું જ નહિ, પણ તે પોતે શું કરવા જતી હતી તે વટીક ભેદ ખોલીને તેણીને તેણે સમજાવ્યું નહીં તેથી તે ગરીબ આંધણીના મનમાં કેટલીક હદ સુધી ઓછું આવ્યું. અલગ જ મરાયાનો તેના પર ઘણો જ પ્યાર હતો, ને તે પોતે પણ મરાયા માટે તો મરવાજ માંગે એટલા એખલાસથી તેણીને ચાહતી હતી, પણ આજ રાત્ર આ સંબંધમાં મરાયાએ જે રવેસે કામ લીધું તે તેણીને ઝાઝું ગમ્યું નહિ.

મરાયાએ તો તેને પોતાને ઘર જતી રેહવા સુચવ્યું હતું, પણ તેને તે લાશવાલાં મકાનમાં જ રેહવાનું વધારે દુરસ્ત લાગ્યું ને ગમ્યું. જાણે ડૉન જૉન મુલેલો પણ તે ગરીબ આંધણીની ચોક્કી કરવાનો હોય એવી તેને લાગણી ને મોહીની થઇ.

મરાયાને લીધે તેનો ડૉન જૉન પર ઘણો જ પ્યાર હતો, ને બંન્ને જૉન તેણીના તરફ ઘણી જ ઉંડી દીવસોજના મીઠાસથી સદા જ વરતતો હતો તેથી તે તેણીને વધનો વાહલો લાગતો હતો. એટલા વાસ્તે જે મકાનમાં તેની કોથ પડી હતી ત્યાં જ રહેવા ને ચોખવા તે ગરીબ આંધણીને જાસ્તી ગમ્યું.

તેને ખીલીક લાગી નહીં. તે કાંઈ આજઢાલની આપણી સુધરેલી સીંદણ ખીંદણ ને હીંદણો જેવી હીંચકારી ન હતી. રવાંનના નામથી કે ખ્યાલથી વટીક કરે આઈ જાય ને પડોશનાં ઘરમાં રવાંન થયું હોય તોખી કરતી મારી પોતાનાં ઘરમાં નીરાંતથી કંઘમ જઈ નહી શકે એવી

જે હીચકારી તમેહની આપણી છોકરીઓ થાય છે તેથી ઉલટાજ ખવાસ ને સ્વભાવની આ એક સ્પેનીશ સકુમારી હતી. સ્વાંન તે જીવ વગરનું એક કાલ્પનું છે કે જેને સાફ કે માફું કરવાની સક્તિજ હોતી નથી—ને જે હોય તો તે જીવતાંની પાસમાંની કરવાનીજ હોય એમ આધનેજ જાણતી હોવી જોઈએ. ગમે તે હોય, પણ તે લાશવાંલાં મકાનમાં તે અંધારી રાત્રે તે અગાસીનાં એકાંતમાં પથ્થરની પાલ પર સુઈને રડ્યા કરતાં તે ગરીબ છોકરી જરા એ બીહીધી નહીં. બીહીકનો તો તેને ખ્યાલજ ન થયો.

તે એમ કેટલોક વાર સુઈ રહી, ને મરાયા નહીંજ આવી ત્યારે અંતે તે ઉડી-એટલા માટે કે રાંધે રડતાં રડનાં તેની ત્યાંજ આંખ લાગી જાય ને તે ઉંઘી જાય. તેનો તે આપડીને ડર થયો. એટલા માટે ઉંઘ ખંખેરી નાખવા તે ઉડી, ને ટટોસતી, મરનાર જૉન જે ઓરડામાં પડ્યો હતો તે તેને મરાયાએ કહેલું હતું, ને તે લાશની નજદીકમાં જવાની અચ્ચુચ તેણીને ઉતકંઠા થવાથી, તે આસરે ચાલીને મજકુર ઓરડામાં આવી લાગી.

તાજુજ તો એ હતું કે જૉનની લાશ એ બધા વખત કુશીખી વ્યવસ્થા વગર એકલીજ હજી ત્યાં પડેલી હતી. એ ઘણું અજબ જેવું છતાં તેટલુંજ ખરું હતું. તેનાં મોહોતનો ઓચળો ને ગભરાત એટલો હતો કે તેને ઘર દોડી પોંહોંચવા તો કોઈ જાણે ફરાગત ચર્મજ ન શક્યું! સૌ સ્વભાવિદ્ રીતે જરૂરી વ્યવસ્થા થયલીજ અલખત માંની લેતું હતું. એ રીતે એક ઉમરાવ કે બાદશાહી ધરનાં મરનારની લાશ કલાક અર્ધ કલાક બુલાયલી પડી રહે એ બનાવ આવા સંજોગમાં એવે મોટે ખાંચરે તદ્દન અસાધારણ નર્થાજ, ને હાલમાં ડૉન જૉન બાએ તેજ બન્યું હતું.

તે ઓરડામાં આવીને લાશ સોલધતી ચાલી. તે જરાજરા ચાલીને જમીન પર હાથ ધસડી તદ્દાસ કરતી હતી: અને તેવામાં અરે એ શુ ? કોઈનાં ઉંડાં ડચકાંનો ને જોસથી દમ ખેંચવાનો અવાજ આપાદ તેણીને કાંને આવ્યો!!

તે એકદમ ચમકીને બીહીધી. ભુત દાકણમાં તે માનતી ન હતી. આંધળાં બિચારાં એવી વાહીયાત વાતોમાં માંનનારાં થઈ શકતાંજ નથી, પણ તેને ડર માણુમ થયો કે તે ઓરડામાં કોઈ બીજું હોવુંજ જોઈએ.

“ઘાણ છે આજે ઓરડામાં?” તેણીએ તે ઉપરથી થોળી જઈને મોટે સાદે સવાલ કર્યો.

જવાબ ક્યો મળ્યો નહીં; સંઘર્ષ સમજાન જેવું શાંત અને ચુપ હતું !

તે પોતે તેથી થોડોક વાર ચુપ હશે, અને પછી પાછી જ્વનની લાશની તદ્દાસ કરતી તે ઝોરડામાં પાછી આગળ વધી. એમ કરતાં આગાદ તે જ્યાં પડ્યો હતો ત્યાં તે જમ્મ લાગી, ને તે તેની કોથ પર પડીને રહી. તેણીએ ટોટલીને તેનો લાથ ફેંચીને પોતાના લાથમાં લીધો, ને તે ખાસ મુંદર એટલા પર પોતાનો લાથ પસવાર્યો. ગરીબ ચીચારી, કાંઈ બી ખુશ્મુરત કે બદ્મુરત હોવાની તેને શી ખબર પડે? પણ તે દમ્બેશાં એ મુજબ એટલાઓ પર લાથ ફેરવીનેજ બદ્મુરતીનો નિર્ણય કરી જતાં હતી. વળી આ જ્વનના આગમાં તો મરાયાએ તેની કને જાણે તે પોતે જોઈ શકતી હોય એટલી દદ મુઝીતું એ વાદલા જવાનની મનોદરના આખે ખ્યાન કરેલું હતું.

તે ઘણું દુખ પામી. આવો જવાન, આવો દીકરો, આવો બસો એટલી દુકંદ કંમરમાં ટપાઈ ગયો ને તેણીની વાદલી એહેનનાં મુખપર પથર પડ્યો ને માટે તે ઘણી ગમખ્વારીનાં આંચુઓ રહી. તે તે લાશની છાતી પર માંથુ નાંખી ઘણો વાર તક રહતી રહી, પણ અરે, તેવામાં વળી એ શું? ને લાશની છાતી એક આંચકાથી કંચકાની હોય તેમ તેનું પોતાનું માંથુ કંચકાનું, ને પછી પેલોજ કંડાં દ્યકાંનો અવાજ પાછો? ને નહીં તામોશ થઈ શકે એટલી બધી ખુશાલીની મારી મોટેથી ચીસ પાડીને ચમકાવી. શું ત્યારે ડાંત જ્વનમાં હવાનીની કાંઈ જોત દહા બી આટી હતી?

“ઓ, એક વખત ફરીથી!” તેણીએ ખરાં છગરની આજુ કરી મોટેથી ખુમ મારી. “જ્વન, જ્વન, તમે દુશ્વાર છેઓ? જો, જરા ખોસો! જો, જરા પાછો દમ ખંચો?”—અને ખાત્રી થવાની આજુમાં તેણીએ તે વાદલા જવાનની છાતી પર ફરીથી લાથ મેળ્યો.

પણ નહીં! પાછું સંઘર્ષ ચુપચાપ ને લાલચાલ વગરનું સ્થિર હતું! ત્યારે શું ને ગરીબ છોકરીનો એ માત્ર એક થેસો ધખારોજ હતો કે જેનાં પરીણામમાં તે એમ ચમકી હસી હતી? કેમ અને?

પણ ઓ ખુશાલી! પાછી ને છાતી કંચકાઈ, પાછું ને દ્યકું સંભળાયું, અને તેમાં આજે વખતે એક બી સંદેહ નહીંજ હતો. એશક, એશક, જ્વનમાં દહા છવ હતો, અથવા ખાદાની દયાથી તે ગયસો છવ પાછો ફરતો હતો!

“ઓ જૉન! જૉન!” તેણીએ ખુશાલીથી પાછું પુકાર્યું,—ને ત્યારે જાણે તેના જવાબમાં હોય તેમ—જાણે ખાખમાંથી બીજર થતો હોય તેમ—જેહમતથી તે જવાંને આંખ બોલી આસપાસ જોયું, કે, બ્યારે પોતાની ગોદમાં પોતાની વાહલી મરાયાનેજ દુસડાઈ પડેલી સમજી તેણે બોસવાની કોશિશ કરી, પણ તેની વાચા તેની મદદે આવી શકી નહીં. તે બોલીજ ન શક્યો, ને ત્યારે ઘણી નયનાઈની મુશકીલ વચ્ચે પોતાના હાથો ઉંચકી પોતાની ગોદમાં તેણે ને છોકરીને લીધી ને છાતીમાં ચાંપી. તેજ વખતે તે જેમ તેમ બોલી શક્યો, “માહરી મરાયા!”

ઓ, તે વખતની આંધળી આઈનેઝની ખુશાલીનું કાણુ જ્યાંન કરી શકે?

“હું મરાયા નથી. જૉન ડીઅર,” તેણીએ કહ્યું: “તમે મને જોઈને ઓળખી શકતા નથી? હું તો આઈનેઝ છઉં.”

પણ તે અચાજ બેહોસીના કાન પર પડ્યો, કેમ જે આટલીજ જેહમત જૉન માટે જોઈએ તે કરતાં ઘણી થક પડવાને લીધે ને તરત પાછો બેહોસ થઈ ગયો હતો.

પ્રકરણ ૪૪

આઈનેઝ જલ્દીજ જાણી શકી કે જૉન જૉન પાછો બેહોસ થઈ ગયો હતો, પણ તે ધારવામાં આવ્યું હતું તેમ મરણુ પામ્યો ન હતો એ ખ્યાલના સંચારથી તેને જે સુખ થયું તેવું જ્યાંન કરવું એજ છે.

તે અજાબ થઈ કે તે ઓરડામાં પુરતી રાશણી હશે કે અંધારું? રાશણી નો હોવીજ જોઈએ, અને ત્યારે શું જૉનની મોહાત જેવી એમાંણીમાંથી બેઘર થતાં તે એટલું કમ જોઈ શક્યો હશે કે ને આઈનેઝ હતી એમ ઓળખી શી શક્યો નહીં હોય?

તેણીને એમ હતું. વળી અચમુચ ને એકદમ બચ થયો કે એમ નો નહીં હોય કે એ મરતી વખતની તેને છેલ્લીજ દુધ્યારી આવી હોય. ને હવે તે કીમતી હાંટીની જોન ખરેખર પાછી પુનઃ ગઈ હોય! તેણીએ ઉમરડાં દેવના શુસ્તાથી તે એકરાપર વાંકી વડી એક ચુખી લીધી.

પણ શુદ્ધ તે આરેહકતાવાના કે જ્ઞાન ન નો અરેખર મરણ પાંચો હતો કે ન નો મરી જવાનો હતો. દરખીણુ શીલીપની દરારી તેનો ડગલો ચીરી તેની છાતીના માસમાં બોકાઈ ગઈ હતી, ને તેથી લોહિની એક શેર ધુટી થઈ હતી ખરી, પણ તે જખમ છવલેણુ પુરવાર થયો ન હતો. નસીબ સંજોગે હૃદયના નાગુક બાગથી થોડી વેગળીજ તે દરારી લાગી ગઈ હતી, ને તેથી મોઢાત જેવી એક એવાની સિવાય વધારે ગંભીર કશુંજ ન થયું હતું, કે જે એવાંણીમાંથી, રક્તા રક્તા, આઘતેજ તે આર-ડમાં દાખલ થવા પાંચી તેની થોડુંક આગમયથી, હંડા નિશ્વાસ ને મોટા હચકાંઓ ખાતો ને હવે પાછો સાવધ થતો જતો હતો,

લોહી ઘણો વાર તક વહ્યું હતું ને ઘણું વહ્યું હતું, પણ તે બી પછીથી તો આપસી મેલે વહેતું થઈ થઈ ગયું હતું. ખરેખર તો જખમ થતાં સાથે ને ઘણા જોરથી જમીન પર પછડાયો ને થપકાયો તેજ તેની બેહોશીનું વધતું કારણ હતું—ખુદ જખમ નહીં. તેનું માથું જમીનના આરસપાદાંણુ પર એટલાં તો જોડથી અડકાયું હતું કે તેનાં માથાંને મોટી અસવજ આવી. અને તેજ એ લાંબી ને મોઢાત જેવી ગંભીર બેહોશીનું ખરું કારણ થઈ પડ્યું.

તે જરા વાર પછી વળી પાછો હીલચાલ કરતો થયો, અને હવે આંખ વધતી ખુલી નાંખી આસપાસ જોવા પડ્યો. આઘતેજને તે વાતની તરતજ માહિતી થઈ.

“હું તો આઘતેજ છેકે જો, વાહલા જ્ઞાન,” તેણે તે પરથી તરતજ કહ્યું; “તમે દુસ્થાર છેઓ ? તમે સારી પેઠે છેઓ ? આખું રૂપેન તો તમોને મરી ગયલા જાણેજ ને !”

“મરી ગએલો ?” ને તાત્કાળ થતો બોલ્યો, કેમજો ગઈગુજરી તુરત તેને યાદ આવી શક્તી હોય એમ જણાયું નહીં. “હું સખત પડી ગાએલો હોવશ. માહરાં માથાંમાં મને ઘણું દરદ થાયજ.”—અને હીલચાલ કરવાની કોશિષ કરતાં માથાંમાં જસ્ટી દરદ થયું એટલે તે પોતે પોતા સાથે શુરસ થતો જણાયો.

શુરવીરાનું એ લક્ષણ થાય છે. તેઓ એ જાનની તખ્તની નાચારી કે નાકોવતી માટે પોતે પોતાની સાથે ખીજવાય છે. તેઓને એવી અશક્તીમાં ઘણું હીલકાઈ લાગે છે.

તેવામાં તેની નજર સાઈડમાંનાં લાયઝેરો-રૂખનાં હંધાડાં આરણાં

પર પડી, એટલે તેને એક ઝડકે યધી ગમગુજરો તરત પાછી યાદ આવી ગઇ, ને માથામાં થતાં સખત દરદ છતાં હાથના ટેકા લઇ તે ઉડીને કોરવાંકો ખેડો, ને ગમરાઇને તે ઓરડા તરફ જોવા લાગ્યો.

“મરાયા કાંલાં છે, આઇનેઝ?” તેણે પુછારયું; “તેને એ અંડલો કેદ પકડી ગીયાછ શું?”

“ફર ના કરો, જૉન ડીઅર, તેવું કશુંજ નથી,” આઇનેઝે સંધ્યારો આપ્યો. “મરાયા સલામત છે,”

પણ એટલામાં તો જૉનને પાછાં ચક્રર આવી ગયાં, ને તે આઇનેઝ ના બોલામાં ઢગલો થઇ પછડાઇ પડ્યો. આઇનેઝે તરત તેને પકડી લઇ પોતાથી બચું એમ ટેકા આપ્યો, અને તેનું હુખતું માથું પોતાની છાતી પર ટેકવી તેણે તે માથું ખ્યારથી પસવારયું; પણ તે એક ઘણું મુશકીલ કારજ હતું. તે જેમ તેમ પોતે ફસડાઇ પડેલી જૉનના જોશવર બદનને ટેકવી શકી નહીં, ને રખે તે નોણીના બોલામાં મરણ પામે તે ભયથી તે ગરીબ આંધળી ધુજવા પડી. તેણે એ અરસામાં ખરાં દીલથી આહયું કે ખુદા કરે ને કાઠ જસદી એ તરફ આવે ને તેને મદદ કરે!

પણ જૉન વંળી પાછો તરત સાવધ થયો, ને પોતાના હાથોના ટેકાથી જેમતેમ સરખો થયો.

“ત્યારે ખુદાની મેહેર કે મરાયા તું કેહેછ તેમ સલામત છે, વાહલી આઇનેઝ,” તેણે કહ્યું,—અને પછી ઉડવાની કોશિષ કરનાં વધારયું; “દીકરા, તું એક ખુરસી આંખે તરફ ખેંચી લાવી શકશે? હું તાહરી મદદથી ઉડીને જરા ખુરસીમાં બેસવા માગુંછ; તું મને મદદ કરશે?”

“ઘણી મોટી ખુશીની સાથે,”—અને આઇનેઝે કાંકાં મારી જસદીજ એક ખુરસી જોઇ કાઢી, જે તે જૉન પડ્યો હતો ત્યાં ઘસડી લાવી, ને ઘણી મોટી જોડગતથી “અરે, ઓ!” કરતો તે શુરવીર પેદલવાંન તે આંધળીની મદદથી ઉડીને તે ખુરસી પર જોડવાયો.

તેને હવે બધું આસ્તે આસ્તે યાદ આવતુંજ ગયું. “મને સગવડ મળવા આવ્યા ને મને તેવણ સાથ બોલાયાલી થઇ હતી, ને હા. હવે મને યાદ આવ્યું, તેવણે મને—”

પણ તે અચકી ગયો. શીનીયે તેના પર ખુની હુમલો કર્યો હતો એમ તે આઇનેઝ આગળ બી જહીર ફરી દેવા નહીં આહતો હતો. તે પોતાના ખુરા બાદની દહીંથી ઈજનન રાખવા માંગતો હતો! બલાંઓયો

ફક્ત બહુજલ થઈ શકે છે.

તેને જ્યાં જળમ લાગ્યો હતો ત્યાં પણ માત્ર સ્ત્રીજન ગયલું હોવાથી દુખારો ઘણો થતો હતો. તેણે ગેરીને એક પછી એક પોતાના પગ લાંબા કર્યા, ને ખુરસીની પાંદ પર માથું નાખી તે દરાગત થયો.

“ મરાયા કાંઈ ગઈ ? કાંઈ એ જતી રહી ? ” તેણે ને પછી પાછું નેદરીકતી કપે પુછ્યું.

“ તેને અહીંથી પેલો મજકરો ઓડાનીસ હાંચકા ગયો, ” આઈનેએ ખુલાસો કર્યો. “ તે તો તમોને મુલેલા જાણી ધણું રહી ને અહીંજ આવ્યા ને મર્યા માંગતીની, પણ બહા ઓડાનીસે તેને રોકી ને પકડી રાખી. ”

“ બહો માણસ તે, ” જોને મમતાથી કહ્યું; “ પછી ? ”

“ પછી તેટલાં હું આવી લાગી ને મેં જે જોલ રૂમમાં ગયું હતું તે એને કહ્યું ”

“ જોલ રૂમમાં શું ગયું ? ”

“ માદરા પપા કેદ પકડાયાની ને. ”

“ તાદરા પપા કેદ પકડાયા ? ” તેણે તાલુખીથી પુછ્યું, — ને પોતાનું શુભનું માથું જોશથી ઘાંચ્યું; “ મને જરાયર સમજ નથી પડતી, આઈનેઝ. ”

“ હા, ને મરાયા હું ધાઈજ કે માદરા પપાને જગ્યાવાજ દમણું ગયલી છે, ” તેણીએ સાદાથી વધાર્યું.

“ પણ તાદરા પપાને કોણે કેદ પકડાયા ? શાને વાસ્તે કેદ પકડાયા ? ”

“ તમારાં ખુનને વાસ્તે ! ”

“ માદરે ખુન ને તાદરા પપા ? ” અને જોને વ્યાજ અવળ થયો.

“ હા, હું જોલ રૂમની ઓલરીમાં છુપાયલી હતી તેટલાં માદરા પપા ત્યાં આવ્યા. રાત્રી જી ત્યાંજ હતા. માદરા પપાએ તેવામાં ત્યાં આવી ખુલ્લે મોઢે સાદે કહ્યું કે ‘ મેં જોન જોનને મારી નાખ્યોજ, ને હું દરજારને શરણે આવ્યોજ. ’ ”

“ મુહું ! ” જોને બુદ્ધિથી પુછ્યું, ને એ ઉરકરણીમાં તે પોતાના દુખાવો પણ ભૂલી ગયો. “ મને મારવામાં આવ્યો ત્યારે તાદરા પપા તો ઓરડામાં હતા વરીક નહીં. વાંદે, ને રાત્રીએ તે સાંભળીને શું કહ્યું. જલદી બેઠ ? ”

“તે હું કંઈજ જાણતી નથી,” તે આંધળીએ જવાબ કર્યો. ત્યાં ઘોંઘાટજ એટલો થઈ ગયો ને તમારું ખુન થયેલું સાંભળીને મેં પોને એટલી હેબત આવી કે હું જીવ લઈને ત્યાંથી નહારીને આગે તરફ મરાયાને સોહોધતી આવી લાગી !”

જોતે થોડોક ગંભીર દર્યાકત કર્યો. તે સઘળો ખરો મામલો ને ધરડા મેન્ડોઝાના એકરારનો ભેદ ધણો બાહોશ હોવાના બાએસથી તરત પાંખી ગયો.

“ત્યારે શું તમે ધારોજ વારું કે માહરા પપાએ તંમેને માર્યા નથી ?” આછનેએ અન્નયણીથી પૂછ્યું; “ઝો કેવી ખુદાની મેદરઆંતી! તમે પોને સલામત રહેવા ને બચી ગયા તેજ ખુદાની કેવી મોટી મેદર!”

“મને તેંજ જીવંડાબ્યો, વાહલી આછનેજ,” તે બેદાએ તે આંધળી રૂપસુંદરીને ગોઠમાં દાખતાં કહ્યું; “તું બેરીકર રહે. તાહરા પપાને કશીજ અલવક આવવાની નથી. મને કંઈ તેવણે માર્યોજ નથી.”

“ત્યારે કોણે ?”

“એક ખીન્નએ; તું પછીથી જાણશે.”—અને આછનેજ તરત મનથી સમજી ગયું કે તે રાખને માટે બોલતો હતો, પણ તેણીની કને બી ખુદાને કેરીને કહેવા આહતો ન હતો.

“તું કોઈને મરાયાને સોહોધવા નહી મોકલે, ડીઅર ! તેને જાણવા દે કે હું સલામત છઉં. આખાં રપેનને હવે આપણે એ વાત જાણવા દઈશું,” તેણે જરા વારે પ્રાર્થું કહ્યું. “લોહોને જાણવા દે કે ફક્ત માહરે માથું જોશથી થપકાયલું હોવાથી હું બેહોશ થયો હતો.”—અને હયાં વળી વાણું દરદ થવાથી તેણે કળ ખાધી.

“તમને ધણું દુખેજ ? દરદ થાયજ ?” અચ્ચાં બેવી સાદાઈથી અચ્ચાં બેવીજ નિર્દોશ આછનેએ દયાથી જળી જતાં સવાલ કર્યો.

“હા, દુખેજ તો ખરું,” તે શુરવીરે કમુત્ત કર્યું. “વારું, તું મને કંઈ ખીવાનું આપશે ? માહરાથી ઉઠાવું નથી. હું કંઈશ તો તરત પડી જવશ. પેલી ટેબલની પાસેની ડીપોય પર વાઈન અને ગ્લેસીસ છે. તું તે લાવી શકશે ?”

“મને ગતાવોની, કેંઈ તરફ જવાનું ?”

“દાખા હાથેની દેવાલને હાથે લગાડી તું નાકા પર આવી જા. તે ત્યાં તુંને તરત તે ડીપોય દાખ આવશે.”

ઓછતેઝ આખુશી ગમ, ને આગાદ એક જોનાં આદમીનીજ એ દસાઇ ને સંભાળથી ને વાઈનની ડીકાંન્ટર ને ગ્રાસ લાઇ આવી.

જોને તેમાંથી એક ગ્રાસ પીધું, ને તેથી તેના જીવને ઘણી તાજગી મળી.

અને તેજ ઘડીએ જાહેરની સાક્ષમાં કોઇનાં પગલાં વાળ્યાં ને વાત-ચીતના અવાજથી ખંચાઈને કોઇ તે તરફ આવ્યું.

તે પેલો ખુદા મસ્કેરે ઓઝાનીસ હતો, ને તેણે જે જોયું તેથી ને હેરત અને હંગ થઇ ગયેલો તે ઓરડાના કુંચરમાં અચકી ઉભો ! યા ખુદા તે કુંધતો હતો કે જાગતો ? એ સ્વાપ્નો હતો કે ખરો અનાવ ? શું સુવેલાં બી કિમાં થઇ ખુરસીમાં બેસી ડીકાંન્ટરમાંથી ગ્રાસમાં પોતાને લાથે વાઈન નાખીને પીતાં હશે ? શું ડાન જોન આખું સ્પેન જાણતું ને માનતું હતું ને તે પોતે નજરોનજર જોઇ ગયો હતો તેમ મરણ પામ્યો ન હતો ? તેની અજાયબી અને ગમરાન, તેની ખુશાલી અને અતવતનો પારજ ન હતો !

“યા ખુદા,” તેણે મોટા ગમરાનમાં ખુદાયું. “શું નામદાર ડાન જોન દેવાન છે ?”

“હા, જુવોની, આપણે ગયાં કેયાં રડી રડીને મરી ગીયાં ને નાલકે ભરમમાં કુદાઈ મુગાં !” આછતેઝે ખુશાલીથી સગમગ હસી દેતાં કહ્યું. “એવણું તો માથું કેયું ઘણું જોરમાં થપકાયું હોવાથી એ ફક્ત એક મોહોત જેવી જાહેર બેમાંની હતી ! જાઓ, જરા દોડી જાઓ, ને માલડી ગરીબ મરાયાને સોલધી કાઢીને એ વધાઇ દેણ. જો, તે તો એ વાન જાણુશે ત્યારે ખુશીથી ઘેરીજ થઈ જશે ! ને તો એ વાત માનવાની બી નથી, ને જરા તમે દરગારમાં બી એ ખુશીની વધાઇ દેવાવા દેને.”

“તહી,” ડાન જોને હજી દાંત પીસીને કળ ખાતાં પોતાનો વિચાર ફેરવીને ગંભીરાળથી કહ્યું ; “દરગારને હાલ ને હાલ એનાવા જેવી કોઇ જરૂર નથી. તે તો રાહનાં પાણી રાહેજ જશે. ફક્ત તમે મરાયાને એ ખરી વાન કહી ધીરજ આપીને એકદમ આએ તરફ કોઇ આવો, ઓઝાનીસ.”

“પણ તમે નામદાર દેખીતા ઘણા હેરાંન છેઓ,” ઓઝાનીસે તેને દુઃખથી વળખાતો જોઇ ખરાં દીક્ષની કાળજીથી કહ્યું ; “મને એક ડાક્ટરને પેલલાં તેડી લાવવા દેઓ ? હું ડાક્ટર એકઝોને લેતો આઈ !”

“ડાક્ટરની કંઈ જરૂર નથી, માલસ દેસ્ત,” ડાન જોને પોતાનાં આવાં

મોટાં દુખમાં બી ખુશમિગ્નજી થવાની કોશિય કરતાં કહ્યું: “હુંજ માહરો ઝકટર છેલ્લું. મને એવું ગંભીર કશુંજ નથી. મેં તમને હુકમ કર્યો તેમ ક્રૂર તમે તમારે જઈને માહરી આગળ ધીરજ આપીને સંભાળથી માહરી મરાયાને લાવો, ને હું તુરત સાન્નેસમો થઈ જવશ.”

“જેવો હુકમ,” તે મસ્કેરાએ નાચારીની નાખતીથી કહ્યું; “પણ મને લાગેજ, નામવર, કે ડોના મરાયા તરત મને મળવાનાં નથી.”

“કેમ?”

“કેમ જે હું હમણાંજ સાંભળી આવ્યો કે તે જાંતુ તો ખુદ રાજ આગળ કાંઈ ખાનગી મસલતમાં રોકાયલાં છે,” એડોનીએ જવાબ કર્યો, ને વધાર્યું, “અચ્ચીત, નામદાર, તમે બી જગરા હો! આખું રૂપેન ઉઝટપુલટ કરી નાંખીને તમે તો બધાને ખોટીમાંથી કરડો તેવા વાઘ જેવા ટટાર થઈને વાઘન ધીવતા બેઠાજ! એમ મરી જવા પછી કોઈને પાછા જીવતા થવા ને જીવતા રહેવાનો હક નથી જો, મહેરજાન! એ ખુદાને ઘેરનો કાયદોજ નથી!”

ડોન જેનન ખુશ મિગ્નજે થોડું હસ્યો.

“જા, તું જઈને લાક તો મરાયાને સોંપી લાવ.” તેણે પાછી તકીફ કરતાં કહ્યું; “એવાં જુદાં તાહેજાંમાં વખત ના ગુમાવ; પછી તું તાહરી રસુજ ને હસવાનું ગમે એટલું કર્યા કરજે.”

“આએ ત્યારે હું નહીં તો માહરા પગ આપ્યા તમો નામવરનો હુકમ પગવા;” તે મસ્કેરાએ કહ્યું—અને તે ગયો.

તે ગયા અંદા, પણ તેને લાગ્યું કે મરાયાને હુંડી કાઢવી એ કાંઈ સહેલ કારજ ન હતું. તે આઈનેઝને સલામત સુતેલી જોઈને. હજાસા ન રોકાવાથી. થોડાક મરાયાની પુંડે બી ગયો હતો, ને તે રાજાને મળવા માંગતી ખોટી હતી, ત્યાં બુધી તેણીની જાદરોખાદરથી લાળ કાઢી આ તરફ પાછો વરોણાં વાડી આવ્યો હતો; પણ તે હવે એ તરફ જવ કેમ ને તે માહમુઅને મજે કેમ? તે રાજાથી આનીધણો બીહીનો હતો. તે તેમજ બધાં દુરઅદેશે મનથી સારી રીતે જાણતાં હતાં કે રાજાએજ આગળ રહીને કસ્કેરીને જનનું કાટકું કાઢવી નાંખવાનું કીધેજું. હોયું જોઈએ, અને તેથી તે ખારીલો ને ખુની રાજો હવે એમ જાણે કે જનન તો હજી જીવતો હતો ને તેની કરેલી તમામ ખુનખવાર ગણતરીઓ ઉઘટાઈ ગઈ હતી તો શું એવાં દેહસ્તનાક મજબનાક સમાચાર લઈ આવનારને તે

કરખીણુ રાગન શ્રવણી છે ?

તેને કાલક્ય તો ઘણી થઈ. તે તો જે મળે તેને ડોન જોન શ્રવણી હોવાની વધારાં જાહેર કરી દઈ જરા ખાટી જવાને ઘણાજ તત્પર હતો, ને તે મોટી વાત તેનાં નાધકાં પેટમાં ઘણી હિંમત કરતી હતી. તે જાણતો હતો કે તે જો અરી હકાકત જાહેર કરે તો એક ઘડીમાં આખું સ્પેન તે વાતથી ચક્ર ચક્રી રહે, ને જ્યાં એક કલાકની વાત પર તે ખુનના સમાચારે અમરાન, એવંચો ને માર્કેનમ ફેલાઈ જતાં ત્યાં આ નવીન ને તદ્દન નર્દાં વડી રખાવકા સમાચારથી ખુશાલીજ એવામ પ્રદર્શીત થઈ રહે; પણ રાગને કાને તે વાત જતાં, અત્યત, વીત્તંજન નહીં જાણે, ને ત્યારે “એ સમાચાર લાખ્યું કાણુ એમ તે કરખીણુ નક્કાસ કર્યા વના પણ રહે નર્દાં, કે જ્યારે તેનું નામ જાણનાં છુપાછુપ તેને પકડવીને એસલાછતાં તેજમાં શ્રવણી સસગાવી મુકવા પણ તે માલ જુરે રાગ શીલીપ ફરીજ આનાકાની કરે નર્દાં એમ ખુધો અટોનીમ પોતાનાં છગરથી પકડી ખાત્રી સાથે જાણતો અને માનતો હતો.

ઘણી તેને એ વાત જાણે કરવાની ડોન જોનની પોતાની રગ પણ ક્યાં હતી? તેણે જી હિતરી તે વાતની તેને સખત મના કરમાવેલી હતી, ને તેના હુકમનો અનાદર કરીને ઘણી તે ક્યાં હિંમત રહે? તેના જોવી પંક-નીના હીકરાંચાતુઓને તો બધાજ મોટરાઓને રાજ રાખવા પડે તે બધાજ મોટાની ધતરાછની તપામ રાખવી પડે, જેથી ખુધો અટોનીમનું હાલનું કારજ અરેખર એવડું મુશ્કેલ હતું.

તેણે, એટલા માટે, જરા વાર થોખી જઈને એ સઘણી વાતનો વિચાર કર્યા, ને પછી અને તે એજ દરમ પર આવ્યો કે જો મરાયા જહીથી તેને નર્દાંજ મળી શકે તો પછી તેણે પાધરૂં પ્રી-એસ ડોના પાસે જવું. ને તેણીને થઈ અરી વાતથી વાકડ કરવી. ને, અત્યત, પોતાની મને એવી મનજાને સર ડોન જોનનાં બકામાં હતી ને આ મરકેરે જાણતો હતો. તે તો શીલીપ સાથે દોઝે રમી જોનનેજ નજનનીન કરવાનું કાવતું પણ રચી ચુકી હતી, માટે જોનનાં મરાયથી અથવા વધારે અરી રીતે એણે તો મરણ પામવાના સમાચાર મળવાથી ને ઘણીજ નાહિંમદ થયતી હોવી જોઈએ. એટલા માટે આ વધક તેની કને કાલ જઈને રાગથી ને દરજારથી ને નુરત વેળા છુપાવવાનું માંગી લેવું એ તે ખુધાને જાણ્યું કે ઘણું મુશ્કેલ થઈ પડવાનું ન હતું.

તેણે રડમસ એહેરોજ ધારણ કર્યો. આખું શહેર શોકાગ્નિમાં ગરક ગયતું ત્યારે તે હસ્તે એહેરે કે ખુશાલ તજ્યતથી ફરતો દેખાય એ આલેજ કેમ ?

ત્યાં દરખાસ—હોલમાં હજી સેહેંકેડો લોક જમા થઈ ગભરાતની વાતચીત કરતાં ઉભેલાં હતાં, પણ ન તો મરાયા કે ન તો ડોના ઍના તેની નજરે આવી. આ ઉપરથી તે એક ઉચા નેચા ગાડ ઑપ્રીસર આગળ ગયો.

“તમે જાણો છો વાઈ, સાહેબ,” તેણે તેને પુછ્યું, “કે ડોના મરાયા મેન્ડોઝા હાલ ક્યાં છે ?”

તે ઑપ્રીસરે તેના તરફ એકાદ પણ તાજુગીમાં નેચું. દરખાસી લઉવાનો દરજ્જો, અગત્ય, તેના પોતાના દરજ્જા કરતાં વધારે હતો, ને તે તેને એમ પુછ્યો ને વાત કરાવતો આવ્યો તેથી તે ઉંચા ઑપ્રીસરને જરા મગ્નહતું લાગ્યું. તેને (ઑડોનીસને) રાગ સાથે વગસગ હતો એ તો આખું રૂપેન જાણતું હતું, ને તેવા એકની દોસ્તી કે સાહે મત છતાયજાં હોય તો રાગ ખુશમિગ્નજમાં હોય ત્યારે તે થેસ મારી કંઈ નહીં ને કંઈ કોમનું કામ કરી આવી શકે એમ ઉતરતા અધીકારીઓ માનતા હતા માટે તેને ઘણું માન આપી ચાલતા હતા. તે પોતે સામે રાગથી ને રાગના કાવાદાવાથી કેટલો થથરેલો ચાલતો હતો તેની તો તેમની બહારનને પણ ખબર ન હતી !

“હું જાણતો નથી, સાહેબ,” ઑપ્રીસરે ઑડોનીસના સવાલના જવાબમાં કહ્યું, “પણ તમે હુકમ કરો, ને અત્રે જરા થોગી જાઓ, તો હું હમણું તલાશ કરીને તે આંતુને લગતો પનો મેળવી આઉં.”

“હા, ઘણી મોટી મેહરઆની,” ઑડોનીસે કહ્યું: “હું અહીંજ થોગશ તમે જરા જલ્દી તે આંતુને સોંધી લાવશો ? માફરે તેવણને કંઈ જરૂરનું કહેવાનું છે.”

તે અમલદાર એ ઉપરથી નમ્યો, અને તરત લોકોનાં ટોળાં વચ્ચેથી અંકાપ થઈ ગયો. ઑડોનીસ એ દરમ્યાન ખુણામાં દયાદને ઉભેલો તેની વાટ જોતો ઉભો. જોનાં મરણના સમાચારે રૂપેન એટલું ભડકી ગયતું હતું કે લોકોએ હજી મુઠી વીખેરાવા માંડ્યું ન હતું, ને સૌ સૌ પોતા પોતાની વાતચીત ને પરપુછમંજ ગીરફતાર હતાં. એમ છતાં, ખુંવા ઑડોનીસના લાલ ચણાટી નેચા ફેસે ઘણાંકાનું તેના પર જલ્દીજ ધ્યાન ખેંચ્યું. ને તે ધ્યાન ખેંચાયલાંઓમાં એક તો પેટી કરતુટી ડોના ઍના પોતેજ હતી !

મકરણ ૪૫

ને તો તે તરફથી પાસ થઈ જતી હતી, પણ તેણીએ ને ખુંધાને ભરાઈને ઉભેલો જોયો, ને શંકાશીલ આદમીઓ ચતુર પણ થઈ શકે છે એટલે તે તરત તેને કાંઈ બી મતલબથી એમ ઓઝામાં ભરાઈને ઉભેલો સમજી પાધરી તેના કને ચાલી આવી.

તેણીનો ચહેરો અત્યંત શોધાતુર હતો, ને તે જોઈ તે ખુંધાને પણ, તેનાં પોતાનાં માળ્યાપ તરતનાં સાથેજ મરી ગયાં હોય તેમ, પોતાનો ચહેરો બેવડો ને ચોવડો રૂમસ કરવો પડ્યો.

“કેમ, તું અહીં, ઑડોનીસ” તેણીએ પુછ્યું.

“જેમ બધાં તેમ હું, પ્રીન્સેસ,” તે મશ્કેરાએ સાવચેત જવાબ કર્યો.

“મને એવો ઉડાવનારો જવાબ તાહરે ગમવાનો નથી,” તેણીએ તેને થથરાવ્યો. “માહરી ખાત્રી છે કે આજ રાતના બચબીત બનાવ માટે તું બધું ખરેખર જાણેછ, ને તાહરે તે મને કહેવુંજ પડશે.”—અને એમ કહેતાં તે તેનું કાંડું પકડી તેને જરા વધતી બાબતનાં એકાંતમાં ઘસડી ગઈ.

“પણ હું શું કહે?” તે ખુંધો કગલી પડ્યો; નામદાર, જેટલું હું જાણુંછ તેટલુંજ તમે પોતે બી જાણોછ!”

“હું કશુંજ જાણતી નથી,” તેણીએ અધીરાઈ અને ગુસ્સાથી પગ થોક્યો; “ને જો તું બેઠ જોડીને મને બધું કહેશે નહીં તો કાલનો આચ-મનો સુરજ જોવા તું જીવવાનો નથી તે સત કરીને જાણજો. શું, સમજેછ કે? કહે મને ખરેખર, ડૉન જ્ઞાનને કાણે માર્યો ને કાંએ? જલ્દી કર.”

“તેને કાંઈએ બી માર્યોજ નથી,” તે ખુંધાએ મોગમ કહ્યું. તે આ ઓરતથી જગરો થથરેલો રહેતો હતો. ને દગાગાજ, કુરતાજ, બારે વગવરીલાવાલી ને કરબીણ હૂંયાંની હતી તે સઘળું તેને રેશણ હતું. તે, તેથી, તેને ખરું કહી દેવા સ્વભાવિક ખાત્રી હતો.

પણ તેનો તે જવાબ—કે ડૉન જ્ઞાનને કાંઈએ બી માર્યોજ નથી—તે આવા સંજોગો વચ્ચે પ્રીન્સેસ ડૉના ઑના કેમ ખમી ને તામોશ કરી શકે? તે વધતી બીજવાઈ ગઈ. તે સમજ કે અત્યાચે બી તે મશ્કેરો કઢાયાજીવ કરતો હતો.

તે ખીજવાય ત્યારે પોતાથી ઉતરતાંએને ઘોડી નાખવા વરીક વીકંગ કરતી નહીં, ને પોતાનો દરજ્જો એક લહેજમાં પોતાના ગુસ્સા વચ્ચે ભુલી જતી. તેણે, તેથી, એકોનીસને તેની નાધલી ગરદનમાંથી પકડ્યો ને ખુબ હીજનીને દડોલી કાઢ્યો.

“તાહરી આગે નાધલી ગરદનજ લયડી મુકશ,” તેણે કહ્યું; “આવી વખતે ખી મારી ફૂઆહ? એવ, તેને કોણે મારી નાખ્યો?”

“કોઈએખી નહીં,” તે વેહેંત્યાંએ પાછું કંહ્યું. તે જાણતો હતો કે ખરી કેશીયત જાણી તે કુચ્છી આરત એટલી ખધી રાહ થનાર હતી કે હાલ જરા તેવું પાકવવામાં તે જોખમ કશોજ કરતો ન હતો. “નામદાર, ડોન જોન મરી ગીયોજ નથી, તો તેને મારી નાખ્યોજ કોણે?”

“કમીના,” ડોના એનાએ દાંત પીસ્યા,—ને તેને એક જોસથી થગ-રાક મારવા તેણીએ હાથ ઉંચો કીધો.

તે ખુધો ખીસી ગયો, ને ખુશમિજાહ હસ્યો.

“તમે માહર માનતાં નથી, જાંતુ,” તેણે પછી તરત ગંભીર થતાં કહ્યું. “ડોન જોન હાલ તેની ખુરસીમાં બેસીને વાઈન પીએછ! તેવણ અમથા બેહોસ થયલા તે પાછા સુધીમાં આવ્યા છે. નહીં માનો તો ચાલો માહરી સાથે તેવણને ખંગલે, ને તમારી નગરે જોઈ ખાત્રી કરો; ને જો હું ફૂકા કરતો સાબેત થાઉં તો કાલે સહવારે મને ઘગધગતી એહમાં છવતો ખાળી મુકાવન્ને; પછી કંઈ?”

તે પ્રીનસેસ હદ વનાની તાબુખીમાં બે કદમ પાછળ હડી ગઈ. એ શું અનવા જોગ હતું? આખું રૂપેન જે મોહોતનું માહેનમ ઉડાવી રહ્યું હતું તે મરણ શું ખરેખર થયુંજ ન હતું?

“ફકત છાતી આગળનાં માસમાં ઘસાડો લાગેલો ને તેમાંથી લોહી ગયલું,” પેશાએ આગળ સમજાવ્યું. “ખરેખર તો બેહોસી ખી તેની હતીજ નહીં. જમીન પર પડતાં આરસપાહાંણ માથે ક્યું માથું ઘણાંજ જોરમાં પછ-ડાયલું, ને તેથીજ એ મોહોત જેવી બેબાંણી અરપા થયલી!”

“યા ખુદા, એ શું ખરેખર અનવા જોગ છે?” તે પ્રીનસેસે નોટી તાબુખીમાં પુકાર્યું; “પણ હોવાંજ જોઈએ. તું એટલી હદ સુધી ને વળી આવા સંજોગોમાં એવું હસવાનું કરી શકેજ નહીં. પણ વાંદ, એ માસમાં જખમ કોણે કીધો? તું શું ધારેછ? તું પોતે શું જાણેછ?”

“જે આસામીને મારે તમે નામદારને વેહેમ છે નેણેજ,” ઑડોનીસે અવાજ એકદમ ધીમે કરી નાખતાં જવાબ કર્યો.

“હું સમજી,” પ્રીન્સેસે મોગમ પ્રત્યુત્તર કર્યો, ને વિચારના વમળમાં ઉતરેલી જરાવાર ને ચુપ થઈ.

“હું દીલગીર છું, ઑડોનીસ,” તેણીએ તે પછી કહ્યું, “કે મં તુંને નાહક એટલો થયરાવ્યો. લે આ,”—અને જાંણે બદલામાં હોય તેમ તેણીએ પોતાના હાથપરની હીરાઓથી ઝળઝળ થતી એક બ્રેસલેટ ઉતારી ઝટ તેને ભેટ આપી.

ઑડોનીસ હેરાત થયો. આવી દુલ્લાં દીલની આ મતલબી ઓરત કાંઈ ખાસ મક્કસદ વના થઈ શકે, અને તેણીએ તેને જરા ધમકાવ્યો કે ઢઢોલ્યો નેથી એવી ઉદારતાથી એક ક્ષીંમતી બ્રેસલેટ તેને બક્ષેશ આપે એવી સુમારી તો તે હતીજ નહીં, ત્યારે વળી એ શો નવો ભેદ હતો?

“હવે કેહુ મને,” તેણીએ પટામણે સાહે તે પછી પુછ્યું, “તું અહીં દ્રાણુની વાટ જોતો ઉભોતો—મરાયા મેંડોઝાનીજ કેની? તુંને જોને તેણીને સોહધી લાવવા મોકલ્યો છે?”

“હા,” પેલાએ જરા આનાકાની પછી ખરું કહી દેવાની જરૂર પીછાંણી. ખરેખર તો તે અત્રે આવ્યો ત્યારે એ બધી વાત, આપણે આગળ તેનો એરાદો વાંચી આવ્યાં તેમ, એ અચળાને સોહધી કાઢીને કહી દેવાની સાચી ધ્યાનતથીજ આવ્યો હતો.

“ત્યારે હવે માહરું કહ્યું કર,” તેણીએ ફરમાસ કરી; “તાહરે હમણાં ખુદ મરાયાને વટીકે જાંણુવા દેવું નહીં કે જીન હંયાત છે, ને તેથી તુ તાહરે જઈને ડાંન જોનને એમજ કહે કે મરાયા કેથે મળતી નથી.”

પણ એજ ક્ષયામમાં મરાયાની સોહધને મારે ગયલો પેલો ઓરીસર તે તરફ પાછો ફર્યો, ને ઑડોનીસને પ્રીન્સેસ જેવી એક વગદાર ને મોટી મોભાદાર ચાંતુ સાથે વાત કરતો જોઈ બાજુમાં જરા ખેંચાઈને ઉભો.

“કેમ, ખતો મળ્યો?” ઑડોનીસે તે ઉપરથી ડાંના કોના સાંભળે તેમ સાદાધના દેખાવથી તેને પુછ્યું; “ક્યાં છે ડાંના મરાયા?”

“સાહેબ, તેવણુ હાલમાં નામદાર રાજના ખાનગી ઓરડામાં છે,” ને ઑરીસરે જવાબ કર્યો,—અને એ જવાબ સાંભળતાં, તેના બસમાંથી નાહકેલી ખુદરાજના ખાનગી ઓરડામાં ખરાયલી હતી એમ માહિતી થતાં,

હુચ્છી ડાંના ઝાંનાને જે હજારો વિચારો એક તડાકે થતા રહ્યા, તે હદ વગરના ગુસ્સાથી તેણીની જ્યાંન છાતી જે ઉઘળતી બની તે બધાંનું વીગતવારે બ્યાંન કરી શકવા જેટલી આપણી પાસે જગ્યાજ ક્યાં છે ?

પ્રકરણ ૪૬

મરાયાએ તે શાહી હુકમ સાથે નેકખાંહ વઝીર ડાંન ગોમેઝને પોતાના બાપનાં બંદીગૃહ તરફ તેના છુટકારા માટે રવાના કરીને તરત તે બ્યાં પોતાની વાહલી આંધળી બેહેન આઘનેઝને છોડી આવી હતી તે તરફનું હેરધું લીધું. તે આજ રાતની હલ્લનાની તનમનની જેહમનો ને ઉસ્કેરણીથી તદ્દન થાકીને હુસ થઇ ગઇ હતી. અત્યાર તક તે ગરીબ બાળા આટલી દીવેરી સાથે એ જેહમનો સાંમે ટકી રહી હતી એજ એક અન્ન-થપ્પી હતી. તેણીએ અત્યાર સુધી ઘણા મુસ્તકીમ દરાવ ને ઘણી દીવેર હીંમત સાથે કામ લીધું હતું, અને હવે તે એટલી હડબડી ગઇ કે રસ્તે જતાં એક છાકટ આદમીની કીસમે તેણીએ એક લપેડો વટીક આપ્યો, ને બાજુમાંની એક રેલીંગ પકડી લઈ તેણીએ પોતાનાં ગુમતાં મગજને તુરત ટેકાવ આપ્યો ન હોત તો તે ત્યાંજ બેહોસ તુટી પડતે.

તે થોપી. એ પછી પાછું પોતાનાં મનનું સમાધાન ને તનનું સમ-તોળપણું મેળવી લેવા આંખે હાથ ઢાંકી ને સુંદર છોકરી કેટલીક વાર એક એકાંત ખુણાંમાં થોપી ગઈ. તે ઉતાવળા ગલરાતમાં પોતાનો “કસોક” રાખના મેહેલમાં નાખી આવી હતી, ને ઉંઘાડા કોર્ટ ફેસમાં ને હાલ ઉંઘાડે માંથે મનોહરતાનું એક એવા બેગ પુતળુંજ નજરે આવતી હતી.

અંતે જેહેમતથી પાછી હીક થઈને તે આગળ વધી. તેને આઘનેઝની ઘણી ફકર લાગતી હતી. ડાંન જોનની “લાશ” પડી હતી તે મદ્રાનમાં તે ગરીબ બાપડી એકલી તેની વાટ જોતી ટીંગાઇ રહી હશે તે શીકરે હવે પરવાર પામવા પછી તેના પગોને પાંખ આવી, ને તે ઉડીને જાનના મેહેલ તરફ ફકરમંદ આગળ વધતી ગઈ.

તે આઘનેઝને લઈને પોતાને ધરેબારે જંદદી જતી રેહવાની હતી. એકજ વખત—ઓ એકજ વખત તે પોતાના રાજમાનીતા વાહલા દીવેરની

લોથ પર પડીને 'એલ્ફુ' આર્કાંગલુ ફરી લેવાની હતી. એલ્ફોન્સ તે મોહાતમાં બી મીડો મુખડો નિલાળી લેનાર હતી—એલ્ફોન્સ આંધુઓથી તે મુખડો ભીંજવનાર હતી. હાલ બી તે અંધી દુખી ને જીગર ચાક ચાક કરી નાખનારી ગમખવાર ચાદોથી રડતીજ તે તરફ જતી હતી. ડૉન જૉન સજીવન થયસો હોવાની સુખદારક વધાઈથી તે કેમ ચીદીત થઈ શકી હોય ?

અને હવે તે લગભગ તે "ટેરેસ"ની લગોલગ ગઈ તેટલાં તેને પોતાની ખુડે આવતાં કોઈ નરમ પગલાંનો અવાજ આવ્યો, ને તે છેક લગોલગમાં આવતાં તેણીએ અમછીને જોયું તો તે પેલી રાજ દરબારમાં ભારે વગવસીસો ધરાવનાર નાલાયક પ્રીન્સેસ—ડૉના ઍના—હતી.

તે ડૉન જૉન જીવતો હોવાનું ખુધા ઍડોનીસ મારફતે જાણી લઈ પોતાની ખાતી કરવા પાધરી એ તરફ આવી હતી. તેણે તે ખુધાને મરાયાને સોહોધી લાવવાની તેનાં કારજની ફરજથી ફરજ્યાત મુક્ત કર્યો હતો. તેણીએ તેને ધમકાવીને પોતાની પક્ષમાં મનાવી સમજાવી લીધો હતો, ને તેને તુરતવેળા તે તરફજ પડતો મેળી પોતે આ તરફ દોડી આવી હતી, કે જેવામાં મરાયાને તેણે પોતાની આગળ આગળ ચાલતી જોઈ, અને ત્યારે ઝડપુ કદમોએ તેણીએ આવીને એ મુજબ તે છોડરીને પકડી પાડી હતી.

“ઓ, તું કાંઈ હતી, છોડરી ? મને હાથતાલી આપીને તું કાંઈ નહારી ગઈ હતી ?” તેણીએ અરધું ગુસ્સાથી, અરધું નરમીથી, તેને પાછી મેળવી લેવાની મકસદથી મુજ્યું.

“હું ? હું તમારી સાથે હતીજ નહીં, પ્રીન્સેસ,” મરાયાએ નિર્દોષતાના દેખાવ સાથે જવાબ કર્યો. રાજના મેહેલમાં તેણીને તેના બાપ જોડે જે વાતચીત ને ખુલાસા થયા હતા તેથી તે સુંદરી પામી ગઈ હતી કે ડૉના ઍનાને તેના બપનાં ઘરમાં તેની આંધળી બહેન આમનેઝમ મેળેલી હોવી જોઈએ.

“તું નહીં હતી ?” પ્રીન્સેસે તાબુબીમાં પુંકાયું ; “તું માહરી સાથે માહરે બંગલે જવા તાહરા બાપનાં મકાનમાંથી નહીં બાહરે પડી હતી ? ત્યારે તે કોણ હતું ?”

“તે તો માહરી આંધળી બહેન આમનેઝ હોવી જોઈએ,” મરાયાએ સાદાઈથી જવાબ કર્યો,—ને એ બાબેની વધતી ચુનોચેરા એકદમ અંતેજ

આટકાવી મેળવાના એરાદાથી તરત તેણીએ પુછ્યું, “તમે એ તરફ ઢાંઢાં જાઓછ?”

“હું તો તુનેજ સોહોધવા આવી,” ડાના ઁનાએ ફેરવી તેણ્યું; “રાત તું માહરી સાથેજ ગુજારવા માહરા મેહેલમાં ચાલ.”

“નહીંછ, ફેંકે યુ; હું તો માહરા જાપ સાથેજ આકીની રાત અમારે ઘર ગુજારવા જાઉંછ, પ્રીન્સેસ; મને માફ કરો.”

“તાહરા જાપ સાથે?” ડાના ઁનાએ ગુસ્સામાં જખાણ્યું; “એ વળી શું મને નવી હાથતાલી આપવા તૈયાર થઈછ? તાહરો જાપ ઢાંઢાં છે જ? તે તો કેદમાં પડેલો છે?”

“નહીં; તેવણુ અત્યારે તો છુટા થયા ખી હશે,” મરાયાએ સમજાવ્યું; “તેવણુ તદન એગુન્હા છે, ને તેઓના તાજરતોજના છુટકારાનાં રાજનાં હુકમનામાં સાથે તમારા નેકઅખત ખાવંદ પોતે હાલમાં જલખાનાં તરફ દોડી પોંહચેલા છે. માહરા પપાને ઘણાજ જાદુજાત ને એક ખી શર્ત વગર “વેસ્ટ ટાવર”માંથી છોડી મુકવાનો રાજએ હુકમ લખી આપેલો છે.”

ડાના ઁનાએ તે અરધા અંધારા વચ્ચે એકાદ પળ મરાયા ભણી ટીકીટીકીને જોયું. આ પોરી વળી કાંઈ આ નવો ટાલો તો હીંમતથી લગાવતી ન હોય? એ અનેજ કેમ કે રાજ ઘરડા મેન્ડોઝાના છુટકારાનું હુકમનામું એટલું જલ્દી ને રાતોરાત, સરેસ્તાની કાઢિનસીકની સમતી વના, લખી આખી શકે—સિવાય કે ડાન જન જીવતો રહેલો હોવાની વાત તેને કાને આવી હોય? ત્યારે તો—તેણીએ ગોર કર્યો કે—આ પોતી ખી તે વાત જાણતીજ હોવી જોઈએ, ને તેમ હોય તો મરાયાને એકાદ બે દિવસ એ વાતથી નાવાકેફ ને અધારામાં રાખવાની તેણીની જે માનીતી યોજના ને ગણતરી હતી તેમાં તે કેમ પાર ઉતરી શકે?

જે તે મીડી મરાયાનો રડમસ ને શોકાતુર ચેહરો જોતે તો ડાન જોન સજીવન થયેલો હોવાની વાતથી ને છોકરી તદનજ નાવાકેફ ને અધારામાં હતી એમ તે એક તડાકે જોઈ ને જાણી લઈ શકતે; પણ તેઓ બધા હતાં તે તરફ અંધારું એટલું હતું કે મરાયાનો ચેહરો તે ખુલ્લો જોઈ શકી નહીં, અને તેથી તે સાદાઈથી ખોલી. “ત્યારે તાહરા પપાને! રાજાએ છોડયો ખરો? ચાલ સાઈ કીધું, ઘણું સાઈજ થયું. હું એ સાંભળીને ઘણી ખુશી થઈ. હું એમજ ધારતી હતી.”

“તમે એમજ શા પરથી ધારનાં હતાં?” મરાયાએ અજાબ થઈ સવાલ

કર્યો. તેણીએ કેવી જોરાવર 'સહતથી' પોતાના આપનો છુટકારો કરાવ્યો હતો તેની યાદ થતાં તે અન્યથા થયા વના રહી સરી નહીં.

“કાંએ—એમાં ધારવાનુંજ શું હતું?” ડોના ઝૈનાએ ખુલાસો કર્યો; “હમણાં નહીં છોડતે તો સહવારે તો છોડવોજ પડતો? અત્યંત, જે આએ નહીં ધારેલું નહીં જાનતે ને ડોન જૉન મરીજ ગયો હોતે તો રાજ્ય કંઈ એવો સુમારો નથીજ કે એના છુટકારાનું—”

“નહીં ધારેલું? ડોન જૉન મરીજ ગયો હતે તો?” મરાયાએ વધતી અન્યથામાં પુછાયું; “એ તમે શું બધું આપું અવળું બોલોજ? એમાં નહીં ધારેલું અન્યથાજ શું?”

અને ત્યારેજ ડોના ઝૈનાએ જોયું કે ખરેખર તો કેથી મરાયા બિચારી ડોન જૉન હૈયાત હોવા આમે હજી કશું જાણતીજ ન હતી. એ ઉપરથી ઉતાવળે એકાદ પળ તેણીએ વિચાર કરી લીધો, ને બધો પોતાનો “પ્રેક્ષા” ફેરવી નાખી ડોન જૉનની વાહલી થવા તેણીએ પોતેજ તેણીને તે “વધાઈ” કહી દેવા ને જાહેર કરવાનું જરૂરી મનાસેજ માન્યું.

“મને કહેાની—એ હમણાં તમે શું બોલી ગયાં?” મરાયાએ પાછી તક્ષણ કરી; “શું આવે વખતે જી તમે મારા જેવી એક જખમીને જ્યાદા જખમી કરોજ ને સતાવોજ? શું માહરો વાહલો જૉન મરી ગયો નથી? શું તેની લાશ આપણે ઉભાંજ તેની લગોલગમાં પાછલા ઓરડામાં પડેલી નથી?”

હવે પ્રીન્સેસ વધતી ચીખી થઈ. “માહરી વાહલી,” તેણીએ કહ્યું, “જરા હાંમત ને ધીરજ રાખ. ખરેખર શું અન્યુંજ તે તું જાણતી દેખાતી નથી.”

“હું બધું જાણુંજ,” મરાયાએ દુખથી લગભગ ચીસ પાડી કહ્યું. “ઓ, મને જવા દેઓ, મને તેનો સેવકનો સેક્રદો કરી લેવા દેઓ, મને તેની લોથ પર છેલ્લાં આંસુ વરસાવા દેઓ!”—અને તે દોડી જતી હતી, મગર ડોના ઝૈનાએ તેને મજબુત હાથોથી પકડીને રોકી.

“પણ તું મને બોલવા તો દે? ખરી વાત એટલીજ છે,” ડોના ઝૈનાએ સમજાવતી કહ્યું, “કે જૉન તેને થયલા જખમની અસરમાંથી કદાચ બચશે.”

મરાયા જંગલી પ્રીન્સેસ—દીવાન્યતનીજ અદાઓ સાથે દુખનું મોટેથી દર્શી.

“મેં પોતે તેની લોથ પર માહેતમ કીધેલું છે,” તેણીએ કહ્યું; “મે જાતે તેને મુવેલો પડેલો જોયલો છે, અને —”

“થેલી છોકરી, માહડે માન; તે ક્રૂર બેહોશી હતી. તે મોહોત નહીં હતું. તે જીવતો છે !”

“જીવતો છે ?” મરાયાએ પાછી ચીસ પાડી; “ઓ ખરું કેહો છ ? પ્રીન્સેસ, દયાને ખાનર ખુલાસાથી જે હોય તે મને ખરું કહો.”

“તે ક્રૂર બેહોશ હતો ને હાલ હુશ્યાર થયલો છે,” પ્રીન્સેસે સમજાવ્યું; “તું મને જોલવાજ નથી દેતી. તેનો જખમ જરા ખી જીવલેલું નહીં હતો. આરસપાહાણની જમીન પર જોસથી પડતાં તેનું માથું સખત થપકાયું ને તેથી એ મોહોત જેવી બેભાણી ગરબા થઈ હતી. હાલ તે હુશ્યાર થયો છે ને સારી પેડે છે !”

ગરીબ મરાયા ! દુખ અને નામોશી, ગુસ્સો અને હાડમારી એ બધું અધ્યાર તક તે દીલેગીથી ખમી શકી હતી, પણ આ ખુશાલી તે ખમી શકે તેથી જ્યાદા થઈ પડી. ગોયા તે ખુશાલીની ખજારે એક ઝટકે તેને તેના તમામ જનથી બેજન કરી મેળી. તેને ચક્રર આવી ગયાં, ને તે પ્રીન્સેસ પર ઢળી પડી. ખરેખર, જો તે મજાનુત આરતે પોતાની જોરાવર બાથમાં તેને તુરત પકડી રાખી નહીં હોત તો જરૂર તે જોશથી જમીન પર પછાડાઈ પડતે ! તેણીએ જોસથી પોતાના હાથો હીરોટીક ખુશાલીમાં ઉંચા ફેંક્યા ને એક ડચકાં સાથે તે પાછલ ગયડી પડી.

તેનો દમ વરીક થોડીક પળ ગોયા મુશ્કેલીથીજ આવતો હતો, ને તેને દમ લેવાનું ખીલકુલ મુશ્કેલીજ થઈ પડ્યું !

પણ સોરાં નસીએ તે બેહોશ થઈ નહીં. તે ખુશાલીજ એટલી મોટી હતી કે જોરાવરીથી તે સચેત રહી શકી, ને ખીજજ પળે ડાંના ઓંતાની બાથમાંથી તે પાછી ચમટી ઉઠી.

“મને જવા દેઓ !” તેણીએ ખુશાલીની ચીસથી કહ્યું; “ઓ મને જલદી જવા દેઓ તે વાહલાને મળવા, નહીં તો મને લાગેછ કે હું થેલી થઈ જવંશ” :—અને પ્રીન્સેસ કાંઈખી કહી કે જવાજ કરી શકે તેટલાં તો તે તેણીની બાજુમાંથી, ખીલીધેલી હરણીની અદાથી, ફરાર થઈ એકદમ જોનવાલા આરડા ભણી નહાડી !

પ્રકરણ ૪૭.

તે એક સુખદારક મીઠાકાત હતી; સુખદારક એટલી હદ સુધીની કે જેનું ખ્યાન કરવુંજ બેગ છે.

દુખ પછીનું સુખ બેવડું મગ્ગદ આપે છે, પણ મરાયાનાં સુખની તો સીમાજ ન હતી. તે સુખથી સરયાંમ છાકટ ગતી ગઇ હતી.

તે અંદર ગઇ તેવું તેની ઉશ્કેરણી વચ્ચે તેણીએ બીજું કશું જોયુંજ નહીં—સિવાય કે જેને તે જીવેજીવંતથી જીવોનિસાર ચાલતી હતી, ને જેને તે મોહાતમાં આખર થયેલો જમીન પર પડેલો છોડી ગઇ હતી તે ખુશાલ એક ખુરસીમાં બેઠેલો હતો!

આંધનેજ તો ભુલાઇજ ગઇ. તેને તો તેણીએ જોઇ વડીક નહીં—જેકે ખરેખર તો મરાયા દાખલ થઇ ત્યારે આંધનેજજ જીવનની ગોદમાં દયાધને બેઠેલી હતી! તેનું બધું, ધક ધ્યાન જીવનમાં સમાયું હતું, ને તે તો આવી તેવી ઉડીને જીવનનેજ તોડે વળગી ને ગણે લાગી.

તે હવે સુખનાં આંસુઓનો એક દરયાવ રડી. બૈરાંઓનાં બી કાંઈ આંસુઓ હોયજની; તેઓ દુખમાં બી રડી દેજ ને સુખમાં બી બેંકી પડેજ! ખુદાએ એ નાબુક પંથનીઓને નરમ દીક આપવા સાથે તેમના પર હર તરાંદનાં આંસુઓના વરસાદની પણ છુંટ્ટે હાથે રેલજેલ બક્ષેશ કરી દીધેલી જણાય છે! સુખનાં આંસુ, દુખનાં આંસુ, ઢોંગ ને ચરતનાં ચીખાપણાંનાં આંસુ, જોઇએ ત્યારે આંસુ, ને નહીં જોઇએ ત્યારે પણ આંસુ!!

તે તેને તોડે વળગી રહી. જાણે જીવ પાછો મરી જવા માંગતો હોય, ને તે તેને મુકવા કે તે વાતની રંગ આપવાનીજ ન હોય તેમ તે-તેને ગણે વળગી રહી. તે ગોયા પેલી દુન્યામાં ગયેલો તેણીને ખાતર પાછો આવ્યો હતો, ને તે કાંઈ તેણીને માટે જેવી તેવી ખુશાલી ને અધીરાઇ હતી? આખાં રૂપેનની આવમ તેને મુજોલો જાણતી ને માનતી હતી, અને તે જતાં તે જવતો હતો તે કાંઈ જેવી તેવી શુકરશુભરી હતી?

તે બેવાયા બની ગઇ. તે કશું જોલી પણ નજ શકી. શું જોલે? તેણીએ જોલવા માંગ્યું પણ યાતો તેની જગાં ઉપડી નહીં, અથવા તો તેને જોલોજ જડયા નહીં.

જાણે એક આખું સ્વપ્નુંજ થઈ ગયું હતું. રાગના આવવા આગમ્ય
ઝાન જોન તેણીને પાસેના આરડામાં કેદ કરીને બાહર આવ્યો હતો ત્યાર
પછી તે એકલી પડેલી પોઢી ગઈ હોય, ને આ બધું એક ભયભીત સ્વપ્ન
જેમને તે પાછી હાલમાં બેઠાર થયેલી ત્યાં ઉભી હોય એમજ કાંઈ
તેને લાગતું હતું.

સ્વપ્ન નહીં તો બીજું શું? તે એ કલાકની વહીવટી એક આખી
છંદગીભરના બનાવો રંગુ કરી શકતી હતી! તે અંદર હતી તેવામાં રાગ
આવ્યો, ને તેણે તે બારણું ઉઘાડવાની તકલ્પ કરી; ત્યાર પછીનો તે ભાઈ
ભાઈઓ વચ્ચેનો કબજો, તેણીએ બાહર આવીને તેને મુલેસો જેવાનું ને
અગાસીમાં આઈનેઝને જઈ મળવાનું, તખ્તવાળા દરવાજા હાલમાં જમને
પોતાની નાલેશીનો એક બેઠજત એકરાર પોતાના વાહલા બાપનો નૈક
જન બચાવા થકી કરવાનું, ને તેણીના આપને અને ખુદ રાગને મળવાનું,
ને છેલ્લે અત્રે પાછી ફરવાનું એ બધું-એટલું ઉપરાસાપરી-ફક્ત એજ
કલાકની બી અંદર બન્યું હતું કે એ બધા ખરા જીવતા જગતા
બનાવો કરતાં ખ્યાલી સ્વપ્નજ માનવાને જાણે તે માહયુબનું મન બ્યાદા
લલચાતું હતું!

અંતે તે બોલી.

“ઓ, હું કેમ માનું?” અંતે પોતાની જગ્યા પર કાપુ મેળવી લઈ
જરા તેણીનાં મનનું બ્યાદા સમાધાન થતાં તે બોલી: “હું કેમ માનું? હું
કેમ માનું, બહાલા જોન, કે હું તમેને મોહોતમાંથી એ રીતે જીવતાં જગતાં
પાછા મેળવવા પાંખીજ?”

“હું મરી ગયોજ નથી, માહરી મીડી મરાયા,” જોને હસીને કહ્યું;
“શું કામ તાહરા જીવને એટલી નાહક રંજ થવા લીધી? તું જીએજ કે
કે હું જીવતો જગતો ને સારી પેઢે છું.”

“તમે મને રાજી કરવા કે માહરું મન સમજવા તો એમ નથી કહેતા?”

“શું-કે હું જીવતો છું એમ?”

“નહી રે—કે તમે વાહલા સારી પેઢે છેઓ?”

“હું તદન સારી પેઢે નથીજ, કારણીજ,” તે શુરવીરે સમજવ્યું, “પણ
હવે તું બીહેજ તે કાસમનો જેખમ કશોજ નથી. મને છાતીમાં જખમ
લાગ્યો ત્યાંથી લોહી ઘણું ગયલું હોવાને લીધે હાલમાં હજી હું ઘણોજ
નબજો છું, ને મને તે આજુના દુખાવાની કલતર અને તાસવીસ હજી

ધણી છે; પણ એ જાતું તુચ્છ છે. એ તો જાતું જલદીજા મરી જશે.”

“અને તમે જાતું જાંવું?”

“હા, કેટલુંક આઘતેજા મને કહ્યું તે ઉપરથી ને કેટલુંક આગળ પાછળના સંજોગો યાદ કરી લેતાં જાંવી ખરી આતમીઓ હું મેળવી ચુક્યોછ,” જોને ધીરજ આપી: “પણ આક્રીની જાંવી વીગતો કાલે સહવારે તું મને જ્યાંન કરીને કહેજે; હાલ તો રાત ઘણી ગુજરીછ વાસ્તે વાહલી આઘતેજા સાથે તું સ્વીટ જલદી તાહરે ઘેર સધાવ. હું છવતો છું એ વાત જાહેર થતાં લોક અંત્રે ધસી આવશે, ને તુંને અંત્રે જોઈતેઓ કદાપી તાહરે માટે પુરૂં જોડશે અથવા ધારશે!”

મરાયા મોટે સાદે તુચ્છકારનું હતી.

“હું પોતે તે લોકોને કહી અને જાહેર કરી આવીછ તેથી વ્યાદા પુરૂં તે હવે શું તે લોક માહરે સાફ જોડવાનાં કે ધારવાનાં છે?” તેણીએ કહ્યું.

“એટલે-તું શું જાહીર કરી આવીછ જે?”—અને જોન ખરેખર ચીંતાનુર થયલો દેખાયો.

એવામાં આઘતેજા વચ્ચે પડી. “હું અગાસી આગળ ચોક્કી કરૂંછ, જોન,” તેણીએ કહ્યું. “તમે જેક મન મુકીને વાત કરી લેઓ. જે કાઠનાં જી આએ તરફ આવતાં પગલાંનો સંજોગો હું સાંભળજ તો હું તરત દોડી આવીને તમેને ચેતાવજ.”—અને તે લોક તેનો ઉપકાર માને તેટલાં તો તે જાહેર નિકલી ગઇ.

તે જાને એ જોડી અને આંધળી બેઠનનાં ઘણાં ઉપકારી થયાં. મરાયા તો મનથી લજવાઈ પણ ગઇ. તેણીએ તો ત્યાં આવવા પછીનાં પોતાનાં નવાં જરૂર થયલાં મુખ વચ્ચે એ વાહલી બેઠન તરફ જરા ઝાંખીને જોયું વરીક ન હતું. જાણે તે ત્યાં હોયજ નહીં તેટલી હદ સુધી તે તેની હાજરી જાણે બેઠા ને નકકરી જતી હતી!

મગર આઘતેજા ખાપમુસ જાહેર ગઇ હતી. તે એ જાને ખ્યારાંઓને ઘણાજ ખ્યારથી ચાલતી હતી, માટે મરાયા આવી કે તેમને બેઠને એકલાં છોડી તે પોતે જાહેર જવા માંગતી હતી, ને જોનના એમ જોડવાથી તેણીને મોટો મળી ગયો હતો.

તે જોનને જી આગાધ બહાલથી પોતાની મરાયાને ખાંતર ચાહતાં શીખી હતી. તેના જેવી એક આંધળી લાઇલાજ પર જોન ખ્યાર રાખતો હતો તે તેને

ઘણું ગમતું હતું. હમણાં બી મરાયા આવી નેટલાં અનેક વાર તેણે તેણીને ગાદમાં દાખી હતી, ને તેની હેતવંતી ચુંચીઓનો ખમરાત તેના સુંવાળા ગાંધોપર હાલમાં પણ મોજુદ હતો, જે માયા મેહેરજાની, બને તો, તે બંને તરફ જાણે તેણીને બ્યાદા વફાદાર અને હંસાનમંદ કરતી હતી.

“માહરી આમનેએ જિયારીના અંધાપા છતાં કેમ તમને જમીન પર પડેલા ‘સોહોધી કાઢ્યા હશે?’ ને જાહેર જવા પછી મરાયાએ તાજુબી બતાવી.

“તેજ મને બી અજગ કરે છે,” તે જોદાએ જવાબ કર્યો. “એજ જિયારી અત્રે મને સોહધતી આવી, ને ખુદાની દયાથી તેજ વખત માહરી એહોસી ઉતરવા માંડી એટલે મને એની ઘણીજ કીંમતી મદદ તદ્દન સવેળા મળી ગઇ, ને તું માનશે, ડારલીંગ, મને જીવતો જોવાની શું એની ખુશાલી! એણેજ મને કહ્યું કે તું તાહરા ગાપના ગચાવ સાંઝે ગયલી હતી. હવે તેને વાસ્તે તો માહરે જાણે પુછવાનું નથી; તેને તો તું બચાવી જ શકી—એમજ કેની?”

“ત્યારે તમે હુસ્પાર થયા ત્યારે એજ તમારાં પાસાંમાં હતી,—એમજ ની?” તેણીએ તેનો સવાલ ઉડાવીને પાછો સવાલ કર્યો.

“હા, એજ.”

“હું આહુંછ કે એને બદલે હું હોતે!” તેણીએ અતવત કર્યું. “હું માહરી એ ગરીબ ગાય જેવી વાહલી બેહેન માટે અદેખી થતી નથી, પણ હું આહુંછ કે એવા સંજોગમાં હું તમો વાહલા પાસથી ખીસ્તેજ નહીં. વાહલી આમનેજ કરતાં બી હું હોતે તો તમોને વધતું ગમતે કેની? તમોને સુવેલા જાણવા ને માનવા પછી તમે પાછા ધીમે ધીમે સજીવન થતે, તમારો શીકકો એહેરો પાછી ફરતી જીંદગીની તાજગીમાં ખીલતે, તમારી આંખ ખુલતે ને સતેજ થતે, ને તમારાં બદનમાં ગરમી આવતે તે બધું રૂચર જોવાનું માહરે વાસ્તે કેટલું બધું હરખાવનારું ને સુખકારક થઇ પડતે!! મુઠરે હું અભાગણી, એવું જાણતે તો તમો વાહલાને મુકીને ગમે એવાં કારણે હું અહીંથી ખસતેજ નહીં!”

ઝાન જોન મોટે સાદે હર્યો. ખરો પ્યાર કેટલી હદ સુધી અદેખો ને અધીરો પડે છે તેનો આ તાજુબીબર્યો ડ્રષ્ટાંત જોતાં તેને ઘણી ગમ્મત મળી. મરાયા પોતે બી સુખથી હતી.

“હું તમારાં પાસાંમાં હોતે તો તમે વાહલા હજી વધારે બહેલા સજી વન ને સચેત થતે, નહીં?” તેણીએ પાશ્વું કહ્યું. “મેં ઘણી વખત વાંચેયું છે કે જે આપણાં મેહેરખાંન હોય અથવા જેને આપણે ચાહતાં હોઈએ તેનો પ્યારો અવાજ આપણી બેહોસીમાં બી જીંદગીનાં છેક ઉંડાં બીતરમાં આપણે સાંભળી શક્યેછ, ને ત્યારે વધારે જોહમત કરીને બી આપણે વધારે બહેલાં હોસમાં આવી શક્યેછ. એ તમે માનોછ ? હું તો ધાંડેછ કે માહરો સ્પર્ધજ તમને જીંદગીની જોત પાછી સતેજ થતાં તરત હોસમાં લાવી શકતે. હું રડતી તવળતી તમારાં બદનપર પડી રહેતે તો તમે ખમીજ નહીં શકતે. હું તો મારી ચુખીઓથીજ તમે વાહલાને હુશ્યાર કરી શકતે !”—અને વળી તે હસી.

પ્રકરણ ૪૮

અંને એ રીતે તેની મીઠી પટપટમાં બલા ડાન જોંને તેને પેટ ભરીને બોલવા દીધી, જે પછી તે જરા સાંત થતાં તેણે તેને પેતાની ખુરસીની કિનારી પર પોતાની બાજુમાં બેસાડી અને પુછ્યું, “હવે તાહરી વાત કર, કીઅ-રેસ્ટ, કોઈ આવી લાગવાનો કશો ડર કરવા તું નાજ કહેછ તેનો બાએસ શું ?”

“બાએસ એટલોજ, વાહલા, કે હું પોતે તે લોકને કહી આવી કે હું તો રહાંજથી માહરા જોંનની પાસેજ હતી !”

“તે લોકને—કાણને ? રાજને ?” જોંને આતુરતાથી પુછ્યું,—અને તે જરા ગભરાયેલો જણાયો.

“રાજને, દરબારને અને આખી દુન્યાને !” રૂપેરી ઘંટ જેવા મીઠા સંસારે વળી હસી દેતાં તે લાડલીએ કહ્યું; “તે વખત કંઈ મને શરમ નહીં લાગી, પણ હવે તમારી આગમ તેજ એકસર કરતાં મને શરમ લાગે છે !”—અને વાત ફેરવાવતાં—“તમેને રાજજોજ જખમી કીધા, નહીં વાહલા ? એા હું કેવી દુઃખી થઈ હતી ! તમે નીચે પડવાનો ધનકારો સાંભળતાં કેવો માહરો જીવ ઉડી ગયો હતો !”

“તેથીજ મેં વધતું ખમ્યું,” ડાન જોંને સમજવ્યું. “રાજની કટારી તો

કંઈ ઝાઝું કરી શકીજ નથી; જે થયું તે માહરાં ભોંય પર જોરથી પંછડાવાને લીધેજ થયું.”

“રાજાએ ખંજર પટામાંના મ્યાનથી કાઢ્યું તેનો અવાજ માહરે કાને આવ્યો ને હું ભડકી,” તે મીઠી પટપટની બકબકે જારીજ રાખ્યું. “એ અવાજ હું તરત જોળાવું છું. પપાને અવાર નવાર એમ તલવાર ને ખંજર મ્યાનમાંથી કાઢતાં સાંભળેલા હોવાને લીધે એ અવાજો માહરે કાને રમી રહેલા છે, ને જોવા વગર બી અવાજથી હું એ ક્રિયા પીછાંણી શકું છું; ને એ વખતે મને જે વધતી ફાળ પડી તે એમ કે તમે તો તદ્દન બિનહથયારી હતા!”

“માહરી તલવાર ટેબલ પર મ્યાનમાં બંધ કરેલી પડેલી હતી તે મેં ઉંચકી તો ખરી, પણ મેં તે એમ્યાન કરીજ ન હતી, ને પછી તો તે તેટલાંમાં માહરા હાથમાંથી છટકી ગઈ હતી. ખુદ જાણે તે ક્યાં છે. મને તો તેની યાદ બી નહીં થયતી. તું બોલેજ ત્યારેજ યાદ આવે છે. જરા જો તો ખરી?”

“જવા દેઓની: પછી આદમીઓ જોયા કરશે,” વાતમાં લીન થયેલી મરાયા બહુદ થઈ, અને વળી તેજ વાત આગળ ચલાવતાં કહ્યું, “તમે ઢબ દઈને પડ્યા પછી મેં દમ લેવાનું બી જાણે મોઢું કરેલું એટલી બધી હું બીહીસેલી, ને તેવામાં માહરા પપા ઝોરડામાં આવ્યા ને તેવણે તો મોઢે સાદે અંદર આવતાં સાથે એમજ કહ્યું કે “નામદાર, એ માહરી કટારીથી મુલો છે!” અને એ પછી તેઓ વાત કરતા આહેર પડ્યા એટલે હું તદ્દન ગુંચવાઈ ગઈ. મને તો કંઈ બરાબર સમજજ નહીં પડે. પછી હું આહેર આવી ને તમોને મુએલા જોયા ને ધાર્યા તે વખતની શું માહરી સ્થિતી! હું તો તમો વાહલાને તેનો ખ્યાલ બી કદી આપી શકવાની નથી. તે પછી હું બેહોસ થઈ, ને ગિયારો ઓડોનીસ મને ઉંચકીને આહેર હવામાં લઈ ગયો ત્યાં આછનેઝ મને આવીને મળી. તેણેજ મને કહ્યું કે સરે ડાન્સ ચાલતો હતો ત્યાં હાજર થઈને પપાએ એ ખુનનો અપરધ પોતેજ જાહેર કરીધેલો,—જ્યારે ખરેખર તો રાજા એ મોટાં પાપનો જવાબદાર હતો!! તમો બરાબર સમજોજ કેની, વાહલા? માહરા પપા ગિયારો એટલા બધાં ભોલાભાલા ને રાજભક્ત છે કે પોતાના રાજાને ખાતર પોતાના જાનની બી જરા થઈને પરવાહ નહીં કરીધી!”

“ખરોજ દેશભક્ત! ખરો રાજભક્ત!” જોને ખરાં દીલનાં વખાણથી કહેલું; “પણ આગળ ચલાવ, પછી?”

ખરેખર ડૉન જૉન એટલાં તો અગાધ ગંભીર ધ્યાનથી ને મોટી ઉલટથી આ બધું સાંભળતો એકો હતો કે તે મીલાકાતનાં સુખ ને તે ખુલાસા સાંભળવાની તેની હદ વનાની ઉલટે તેનાં દીલનું દર્દ ને કળતર બી જાણે ભૂલાવી દઇને, એહસાસ કરી આંખ્યાં હતાં.

“અને પછી પપાને ગયાવવાનો કર્ન કરી હું હીમતથી દરગાર હાલમાં ગઇ,” મરાયાંએ આગળ ચલાવ્યું; “ને ભલા વઝીર ડૉન ગોમેઝની મદદથી તખ્તનાં સ્ટેજ પર ચઢીને હીમતથી બધાં સાંભળે તેમ બોલી કે જ્યારે બધાં હાજર હતાં. આખી દરગાર ત્યાંજ હતી—અધા એકેકે એક અમીર ઉમરાવો, એલચીઓ, કારભારીઓ ને બધું ચાલી જીલાય તેટલું થીચોથીચ લોક ત્યાં સીચાયલું હતું—સેહેકડો !”

“પણ તે બધાંને તે સ્ટેજ પર ચઢીને શું કહ્યું ?” વળી શીકરમંદ ડૉન જૉને પાછું પુછ્યું.

તે નાજનીનના ગાલ ઓશકથી લાલ થયા.

“તમે સમજી જઇ નહીં શકતા, ચાહલા? માહરે મોંઢે શું બોલાવો છો !” અને તેણીએ મોટી ઓશક સાથે નિચે જોયું.

“તેં એમ કહ્યું કે તું સહાંજથી માહરી સાથે ગત્રે હતી ?”

“હા, ને તે કરતાં બી ઘણું વધારે ખુદ,”—અને તેની આંખો નિચેજ નમેલી હતી. તે પોતાના ભવિષ્યના ખાવંદની આંખ સાથે આંખ મેળવવા હીમત કરી શકતી ન હતી.

“ત્યારે તેં એમ બી કહ્યું કે આપણે છુપાં પરણી ચુકેલાં હોએ ?”

“નહીં, તેમ તો નહીં કહ્યું, તેમ કહેતે તો માનતે દેાણ ?” તે વાહલીએ સાદાઇથી કહ્યું; “માહરે તો જ્યાં ત્યાંથી માહરા ધરડા બાપને ગયાવવા હતા, ને માહરી પોતાની તો મને દરકારજ ન હતી. તમે સિધારયા પછી માહરે જીવવાનુંજ શું કામનું હતું ?—અને તેથી કે—મેં કહ્યું—કે—”

“હા, તેં કહ્યું કે—” જૉને હીમત આપી.

“કે માહરા બાપને ઉસ્કેરાવાનું માહરી નાદાન્યત ને નાલાયક ચાલથી મેં કારણ આપ્યું હતું, ને તમેને માહરા સરતાજ બનાવી મેં તો માહરે જાન માહરી હેરમન અને માહરે સર્વસ્વ—માહરે સર્વસ્વ સપુર્વ કરી દીધું હતું,” તેણીએ અચકામ્ અચકામ્ને એક કપાટેની જેહેમતથી અંતે કહી દીધું.

“માહરા ખુદા !” જૉને તેની એકકમાંથી અરધો ચમકી ઉઠતાં કહ્યું; “એ શું દીવાન્યત ? તાહરા બાપને ગયાવા તેં તાહરાં નિર્દોશ તન પર એવો

નેહિસ્ત શુન્હા માંગી લીધો ?”

“હા, કાંએ નહીં ? તમારા પછી માહરે શાંની પરવાહ હોય ?” તે દીલેર માહાપુમે હવે ખેંચાયા વના સર ઉપર ખેંચીને કહયું; “તેવન મરી જાય તો ખીચારી માહરી આધનેઝતું શું થાય ? હું તો મુઠ; હું તો મરવાજ માંગતી હતી, ત્યારે માહરે કાંએ નહીં માહરા યુદ્ધ આપની સમાલ કરવી જોઈએ ?”

ઝાન જોન સખ્ત હયરતમાં તે અળખાને દીગમુંદ જેવો જોતો ઉભો.

“પછી પપાને કેદમાં લઇ જતા હતા ત્યારે મને અચપુચ રાજની લાયચેરીની આહર તેવન મળી ગયા. ભણા વઝીર ઝાન ગોમેઝે અમને મળવા દીધાં, ને ત્યારેજ મેં તો જાણ્યું કે તેવણ એશુન્હા હતા ! તેવને તેટલાં તો કેથો માહરી એધજીતીનો એકરાર સાંભળેલો તે મને તો મળવા બી નહીં માંગે, પણ અંતે બધા ખુલાસા થયા, ને અમે એક એકમેકને નિર્દોષ જાણીને સતોષ પામ્યાં ત્યારે મને તો તમારા રાજ પર હદ વગરનો ધિકકાર ને કેહર આવ્યો.”

“પછી ?”

“પછી તેથી એધડક હું રાજ આગળ ધસી ગય, ને તેની આગળ જઈ તેનાં પાપના પોથા ખુલ્લા કરી આપ્યા,” તેણીએ હસીને આગળ સમજાવ્યું; “તે પેલલાં તો થોડો સતો થયો, ને પછી તો દગાથી બી માહરે કાટલું કાઢી નાખવાની અતેક પેરવીઓ કીધી, પણ મેં હીંમતથી ને સમ-યસુચકતાથી તેને માહત કીધો, ને છેલ્લે પપાના છુટકારાનું હુકમનામું તાળ રતોળ લખી આપવાને મેં તેને તાએ કર્યો !”

“તાજુબ, મરાયા !”

“ખરીજ તાજુબી, વાહલા; હું પોતે બી તે માહરી દીલેરી પર અત્યારે અતી ઘણી તાજુબ થાઉંછ,” તે મધુરીએ જવાબ કર્યો; “તમે તે વખતની માહરી હીંમત જોતે તો મઘન ને મગરજ થયા વના રેહનેજ નહીં. ખુદા જાણે માહરા જેવી એક નાદાન છોકરીને એટલી બધી હીંમત ને અકલ તે વખતે આવીજ કાંહાંથી ? મેં તો તેની પાસ એ ખુન ખુલ્લા બોલોમાં કપુત્રજ કરાવ્યું !”—જરા થોળીને—“પણ વાહલા, પેલો માહરે તમારા સંજઘનો અપરાધ તમો મને માફ કરોછ ?”—અને તેણીએ પાછું નીચે જોયું.

“માફ કરે-શું ? આખી દુનિયામાં મુદ્રાજો નહીં મળી શકે એવા

વાદરો બુદ્ધિને ત્યાગીને આદરી ? આદરી મરણ ?—અને તેણે દરને
બધાં વધનાં દેવતાં ને વરદાને પાછી આદમાં કદ દેવાં કરી આપ્યાં.

પ્રકરણ ૪૯

“હું જાણું છે તમે વાદરો બેઠેલાં પાંચી બુદ્ધિમાં એકે તમારી
નેરીને આપણા આપણું છે એ બુદ્ધિ હું જાણું કરી હતી ને વધને
તમે અને પેલી નેદાંતમાંથી માફ કરો,” મરણએ બુદ્ધિમાં આપણું
દઈ જાણીને કહ્યું; “પણ તમે નો બુદ્ધિમાં પાછી દેવતાં ને આદરી
બધું જાણું, ને એ માદરો મરીએ એકરારની વાત તમે વાદરોને જાણું
કરનાં હું બધી જાણીપાણી થઈ ગઈ !”—અને ને દેવી.

તેણે ને અને કામળા કરે પાનના અનુસર લાંબામાં કદ કરવા, ને ને કિયર
ને પાછી દરને તરીકના કિયરમાંથી આસા યુગી વધાંત વચ્ચે લીધા.
તે કિયર માદરોની તરીકમાં ગેણા તેને આદરો મરી આવી થકના
ન દેવા !

“એ જાણી આદરીનું તારફ કામ હતું, કિયરને, પણ થકને
જાણું,” અને ને દેવીને આદરો.

“એમાં બુદ્ધિ શું છે—ને આપણું પાને જાણું છે તેમાં બાધું નથી ?
એકે એકે એકે નો બુદ્ધિ આદરો,” તેણીએ બેઠેલાંથી જવાબ કરનાં કહ્યું.

“વાદરી, તારને મને અગ્રે આદરની આદ દેવાંથી વચ્ચેનાં
એકાંતમાં નુંતે બુદ્ધિ આદરો મેં. તે ને એ નહીં જાણું, નો આપણી
જાણ નો બુદ્ધિ આદરો ને શું હું કદી જાણી બી બુદ્ધિ ? કદી નહીં. તે
કરનાં નો માદરો મારેલાં બધું.”

“ઓ, મારેલાંની વાત નો હરે કરનાર ના !” તેણીએ કાદરોથી
માંથી લીધું. “તમારે વાળેનું મારેલાં માદરો વાળે કદરું એમાંથી થાય
તેનો અનુભવ અને નથી થયાં શું ?”

“આમ જાણે, માદરો મરવાની વાત નહીં કર્યું,” તેણે દેવીને કહ્યું;
“આપણું એકે કદરું—એકેકરનાં કુખને આદર કદરું, ને ને બી તારનાં

ખારાં નામને જરા ખી કલંક નહીં લાગે તેમ ।”—અને પછી હયાં પોતે તરત ઉડીને ખારણાં લણી જતાં પુકાર્યું, “આમનેજ ?”

આમનેજ જવાબ કરતી તરત અંદર પાછી દોડી આવી.

“આહરે કોઇ છે વાઈ ? કોઇ ગાર્ડ, સન્ત્રી, નોકર ચાકર કોઇ ખી ?” તેણે પુછ્યું.

“તમે બધાંને ખાસ માહરે લીધે રૂખસદજ કીધેલાં તે કેમ હોય ?” મરાયાએ યાદ આપી.

અને તેવામાં નસીય સંભોળે તેજ ઘડીએ પેલો ખુધો પાછો ત્યાં આવી લાગ્યો.

“ઓ ઍડોનીસ ? વેલ કમ,” ડોન જોને કહ્યું; “મને તાહરેજ કામ છે, માહરા દોસ્ત.”

“ફરમાવો ?”

“કોઇ ખી એક પાદરી કે ખીશપને જરા દોડી જમને જલ્દીથી લઈ આવ; જે મળે તેને. જલ્દી ! જલ્દી !”

“અત્યારે ?”

“હા, માહરે નામે કહેજે, કે હું મરવા સુતોછ તેથી એકદમ જરૂર છે”—અને તે પેલી બંને અળખાઓ ગમ ભેદને એમ કહેતાં વધી ખુશ બિગ્ગજ હસ્યો. “દોડતોજ આવશે કેની ?”

“ઉડીને, નામદાર !” તે વક્ષદાર ખુધાએ દીક્કસોજ જવોજ કર્યો.

“અને આજ રાતની તાહરી આએ અનેક ખીદમત ને મદદ હું ખચ્ચીત કરીને લુલવાનો નથી, ઍડોનીસ,” તે શુસ્તીરે કહ્યું.

પણ ઍડોનીસ તે સાંભળવા થોખ્યો ન હતો. તે તો એ હુકમની મક્કસ સમજવા થોગવાની વટીક દરકાર કર્યા વના સૌથી નજીકમાં રહેતા એક પાદરીનાં મકાંન તરફ ઉડ્યો ધસી જતો હતો.

“પણ એ બધી ધાંધલ ધરપચનું કાંઈ કારણ વાહલાં જોન ?” ઍડોનીસના જવા પછી મરાયાએ પુછ્યું, કે બ્યારે તે વાહલીની નીચે નમતી આંખો શાહદત પુકારતી હતી કે રાતોરાત ત્યાં પાદરીને બોલાવી મંગાવાની તે જવાનની મક્કસદને વગર કેહવે તે પાંખી ગઈ હતી—અને અરે, તેની ધડકતી છાતીની ખુશાલી કંઈ કલમ પ્યાંન કરી શકે ?

“તાહરાં ખારાં નામને એક ખી કલંક શોભેજ નહીં,” ડોન જોને

મોટી મગફરીથી કદ્યું, કે જ્યારે આગતેકને પણ તેણે પાછી હેનથી પોતાનાં પાસાંમાં ખેંચી; “તાડરે વાસ્તે વખાંચુમાંજ આખી આવમ કળીમળી રેલશે, ને તાડરા આપના જગ્યાવને વાસ્તેજ તેં એ નામેથીનો હજાંગાર જોખમ કીધો એમ બધા જાણશે; પણ સુરાઈમાં મરી રહેલાંઓનાં મોહને વરીક સીવઈ જાય તેથી અત્યારેજ હું લગનની પાક કિયાથી તું વાલસીને માફરી પરણી મોહરદાર બનાવજા, અને પછી—”

પણ તે આગળ બોલી શક્યો નહીં. મરાયા હેન, હેસાન ને દરખથી તેને ગમે વળગી, ને તેની સીનેદરાખ જાનીમાં પોતાનો ઓશકથી લાલ થતો મનોહરનાથી બરેસો મુખડો ધુપાવ્યો.

તાતુગ એ હતું કે દોઝ દહ એ તરફ આવતું ન હતું, પણ બાહેર, અલગત, હોન જોન હવતો થયેલો હોવાની વાત દોઝ જાણતુંજ ન હતું. હોના ઓના એ વાત પેલસી દુરોત્રમાં જાહેર થયલી જોવાં ચાહતી, ન હતી માટે ખુંધાંથી તે જાણ્યા પછી પણ તેણે ક્યે એ વાતની વરાળ વરીક કાઢી ન હતી. તે મરાયા તેને એકલી મુઝીને અધીરાઈથી તેના આંગણથી અંદર જતી રહી હતી ત્યાર કેડે કેટલોક વાર દયુપયુ વિચાર કરીને ત્યાંથી શુપયુપ પાછીજ ફરી હતી. એવા સંજોગમાં હોન જોન આગળ અંદર જવા ને જાહેર થવા ને પોતાનું મન સમજાવી શકી હતી નહીં. તેને લાગ્યું હતું કે જોન તે મુનામેજ માનવાનો નથી.

પેલા હાથ પર ઓડાનીસને ઝાઝી વાર લાગી નહીં. તે કાંથી નજીકમાં રેલતા એક ખાદરીને મઠાને તેના નાથલા પગ તેને લક્ષ જઈ શક્યા ઓટલી સીતાખીયા ગયો, અને તેનાં આરણ્યં પર ખખેડે ફરી તે પવિત્ર ધર્મશુદ્ધને બડાવીને એકદમ જગાડ્યો ને ઉડાડ્યો.

તેને તે પછી સાથે લઈને જોનને ત્યાં પાછો ફરવાનું ફરત એક બે મિનીટનુંજ કામ હતું. એ રાજના માનીના મસ્કેરાને તે ખાદરી સાથે થઈ સાઈ હતું માટે તેણે જોન મરવાની આશી પર આવેલો હોવાની વાત કહી તે “આદ્યાદ”ને એવો ખીલીધરાવ્યો કે દોઝનાં જટન પોનાં તેના ચરચર હુજતા હાથને નેં જાણે હાલ મળી ખી શકનાં હતાં નહીં; અને એવી શેનાશુ ન્દાસથી આઈગલ લઈને તે ઓડાનીસ બેગો હોન જોનના મેટુક પર આવ્યો તે ખચ્ચીત ફરીને ખ્યાલ ફરી શકાય તે કરતાં ઘણા વધારે ઓછા વખતમાં ગયું.

પણ તે નો ચમકીત ગયો. અંદર આવીને જોનાં જોનને મરવા

સુતેકો ને છેલ્લો દમ ખેંચતો જોવાને અદક્ષે તેણે જ્યારે એ પરીસુરત ફલકસુરોની ગોદમાં હસતો બોલતો ને વાત કરતો એકેકો તેને જોયો ત્યારે તે ભલા પાદરીની પોતાની ખુશાલીનો પાર નહીં હતો.

“ને, એમ છતાં, બીહીધો. તેને અત્યારે દગાથી એમ તેડવામાં કાંએ આવેકો હોવો જોઈએ? કાંઈ રાજ સામે શીતુરને લગતી ક્રિયાનો આએ તાગડો હતો કે કેમ?”

“ડરે ના. પ્રીસ્ત,” ડાન જોતે હસીને કહ્યું. “આએ જવાંન બાંતુ ડોના મરાયા ડી મેંડોઝા છે, ને રાતોરાત મહારે એ સાથે પરણીને એક થયું છે, વાસ્તે તમારી પાક ક્રિયાથી અમોને અત્રે હમણાંજ વરબૈદર બનાવો.”

“નામદાર, હું—”

“હા, તમે,” જોતે તેને તેના વાંધાસાંધામાં એકદમ રોકી નાંખતાં કહ્યું.

“પણ—પણ બીશપનાં લાઇસેન્સ—”

“તેનો કોઈ મુજકો નથી,” જોતે હીંમત આપી; “લાઇસેન્સ સહવારે મેળવી લઇશું, તેનો હું જામીન, મહારાં વડપર તમને એતખાર છેની? ચલાવો.”

“પણ શાક્ષીઓ?”

“ડાના મરાયાનાં એહેન ડોના આઇનેઝ આએ અહીં હાજર છે, ને માહરી તરફથી માગલ ડી ઍડોલીસ સાખ ભરશે,” જોતે એ પણ વાંધો રદઆતલ કરતાં કહ્યું.

હવે ત્યારે ઢીલ કેમ કરાય? તે ગુરૂ માહરાને એક મોટા ખંખારથી ગલું સાફ કર્યું, ને ઉંઘરેતી આંખોમાં પુરતી તેણ જમાવીને ખેંચેને મોટાં ઝુંબર હેઠલ હાથમાં હાથ મેળવી પોતાની સમક્ષ ઉમાં રાખ્યાં, જે પછી આશીરવાદની તે પવિત્ર ક્રિયાના પાટીનેહ કલાંમો તેણે ભણવા માંડ્યા.

તે જલ્દીજ પુરૂ થયું અને પછી તે ભલા પાદરીએ તે ખેંચેને માથે હાથ ધરી તેમને પોતાની તરફના રૂડા આશીરવાદ કહ્યા. ત્યાર કેડે સહી પત્રીઓ થઇ ને સુંદર મરાયા પાક ખુદાને બાર તેમજ આલમની રૂપરૂ કદી નહીં તુટે એવા નેકાનાં પાક બંધણથી, એક સદા સુધી મારે, આખાં રૂપેનના માહાવીરની પરણી માહબુબ બની! અને એ હરખાવનાર—એ મગરૂર કરનાર—જોડણુ તેની નેકી ને નીતીનો નતીજો હતો એમ અમારાં બહાલાં વાંચનારાં—ઓને કેહવા, સમજવા કે ખાત્રી આપવાની કશી જરૂર છે?

આઈનેઝને પોતાનો હર્ષ જી પાર વનાતો હતો. તે ફરીને ફરી દુઃખાઓ સંભળાવતી તે બેઠેન અનેવીને ખગલગીર થઈ.

એડોનીસ પણ શુદ્ધે પડ્યો, ને જ્વનનો હાથ લઈ તેણે તે પર માનથી ચુંબી લીધી. એવા એક મોટા માણસની સ્હાજવારીની ક્રિયામાં તે સાથેણ ભુન થયો હતો ને તેને ઘણુંજ ગમ્યું. તે જાણતો હતો (કે જેમ વળી તે પાદરી પણ મનથી સમજતો હતો) કે એ આજ રાતની સેવા જ્વન જેવા એક જેરેમંદ તેટલાજ ઉદાર આસામીને બાર હરાંમ જવી નથી. ઘણુંજ નામાફીત ઇનામોની તે ખતેને સંપુર્ણ ખાત્રી હતી.

અને જાણે ખુદાનું એ બધી આગળથી નક્કી કરેલી સરજત માટે ધાર્યુંજ થતું હોય તેમ એજ વખતે વળી બાહેર અચમુચ અતેક પગલાં વાગ્યાં, ને બીજીજ પળે તો ચોપનારના પુકારથી તે બાબુનું એકાંત ધમધમી રહ્યું, કે જેણે બાહેરથી મોટે ખુલ્લે સ્હાદે રાજા શીશીપ ને તેના રસાલાની આમદ પુકારી.

એકજ પળ, ને તે આખો હાલ શોકેથી ચીકાર બરાઈ ગયો,

પ્રકરણ ૫૦

સુખી સેવક.

રાજા હસ્તે ચેહરે—દેખીતો ખસ્તાણો—આગત્ર વંચ્યો, અને લંબા-વેલા હાથો સાથે ઘણાજ એખલાસ વચ્ચે આગળ આવ્યો.

જ્વન તરત તેની આગળ ગયો, ને સરેસ્તાના અદ્યથી તે શુંકણ પર પડવા જતો હતો તેને રાજાએ રોક્યો, ને પોતાની ગોદમાં લીધો.

“આજ રાતના બનાવો, બીરાદર,” તેણે મોટે ખુલ્લે સ્હાદે કહ્યું, “માહરી આખો માહરા અત્યાર સુધીના એક અંધાપા સામે એવી રીતે ખુલી આપેલ કે સહવાર સુધી યોગવાનું બી હું મન કરી શક્યો નથી, ને તું બહાલા ભાઈના બચાવ માટેની માહરી મુઆરકગાદી આપવા હું ખાસ અત્રે હાજર થયો છું.”

તે એક દમામદાર દેખાવ હતો—ઘણાજ દીલપઝીર, ઘણાજ ગંભીર

રાજા બલતી મસાલોનાં સરઘમ સાથે આવ્યો હતો, અને તે મસાલવચીઓ, ગાર્ડે દરબારીઓ વચ્ચે હિંચા મગફર ધરડા મેન્ડોઝાને ટટનખાર ઉભેલો જવાનું ધણું દીલકસ હતું. તે પણ સાથેજ આવ્યો હતો, ને નેકમખત વજર ડાન ગોમેઝ અને પ્રાન્સેસની વચમાં ગોઠવાઈને ઘણી ધ્વજ્જત વચ્ચે હિલો હતો. રાજાએ પોતાની સર્તાવણી માટે ઘણી ઘણી માંદ માંગી તેને પાછો મનાવી અને મેલવી લીધો હતો, ને ઘણાં મોટાં માનઅકામના દરબજાથી તેની પાયરી વધારવા ને તેને હર રીતે નવાજવાનું તેણે પ્રામીસ ક્યું હતું. ટુંકમાં, તે ડાને જાનના મેહલને લગતું મોટું દીવાનખાનું ખચખચ ભરાઈ ગયું હતું, ને બાનુંઓના બદન પરના ઝવેરાત ને ગ્રહસ્થાના ચકચક ચતાં હથ્થારો તે ચીકાર રોશણીમા ઝલઝલ ચતાં ઓરખી ત્યાંની ઝલેહ વધારી આપતાં હતાં.

અને હવે ત્યારે ટુંકું કરશું. રાજાએ આયંદા પોતાની ભુલ જોધ હતી, ને તે પુરતો ને આ વખતે ખરાં દીલનો ખરેખરો પસ્તાયો હતો. એક કેવા લોકમાની ભાધ પર તે અદેખો ચતો હતો, ને તે અદેખાધમાંજ કેટલો ગંભીર જોખમ તે પોતાને માટે કરતો હતો તે બધું પાછલથી તે આપના પેરે જોધ શક્યો હતો. તેણે વળી જોધ લીધું હતું કે તેનું કપટ ને તરકટ વલતી સહવારે જાહેર થઈ જવા વના રેહનાર નથી, ને લોકનો આહા જાનને માટે એટલો હતો કે એક લહેજમાં આખાં શહેરમાં બળવો જગવાનો, ને જાનને રાજગાદી આપવાના તે બખેડામાં તે પોતે જરૂર જનથી જવાનો આથી તે અતીઘણો ગભરાયો હતો, ને એટલા માટે આયંદા પવનને પીક આપી કામ લેવાનુંજ એક લહેજમાં તે નકકી કરી શક્યો હતો, ને પોતેજ પોતાનો અપરાધ કપ્પુલ અને જાહીર કરી તેના બદલામાં જાનને પોતાનાં તખ્તોતાજ સપુર્દ કરી પોતે અલગ થઈ જવાનો દીલેર કરદ તે કરી ચુક્યો હતો.

અને પછી રખે—તે બાતેનમાં હીચકારો હોવાથી—પોતે પાછો હકી જવાને લલચાય માટે તે થાખ્યો ન હતો. ડાના ઝાનાની મારફતે જાન સજીવન થયેલો હોવાની હેરતભરી કેફયત સાંભળતાં સાથેજ તેણે પોતાની એ ખેજળત ને એ ઓરાદો દરબાર હોલમાં હાજર થઈ હીંમત સાથે જાહેર કરી દીધો હતો, ને તરતજ રસાલા મસાલા સાથે તે પોતાને માંથેનું તાજ જાનને માથે મુકવા પાધરો આવ્યો હતો !!

જાને ઘણી ના કહી. તેને એ લોભજ ન હતો એ તેણે વિનંતીથી રાજાને અને દરબારને ઘણી ઓજરખવાહી સાથે સમજાવ્યું, પણ હવે એ કોઈએ માન્યું નહીં, ને દરબારના હિસાહ ને હદ વગરના ઉમગ વચ્ચે તે

મોટી યાદગાર રાત્રે ઓખી રૂપેન સહનતતનો ડાન જાન સરકારન રાજ થયો !

તે એક હાલ તો કામચલાઉ ક્રિયા માત્ર હતી: તાજપોશીની ખરી ધામધુમી ક્રિયા તો હજી પછી થનાર હતી, તે આવશ્યક એ એક, રાતના યાદગાર બનાવોથી આગાહ પણ હજી બીજી સહવારેજ થનાર હતી. આ તો “આડે પારવાનું” થતું હતું.

અને પછી ડાન જાને ઓશકથી લાગ થતી મરાયાનો હાથ પકડી આગળ ખેંચી.

“નામદાર તમે, અને રૂપેનના તાજે તખ્તના ઓ વફાદાર દોસ્તો, આએ માહરી પરણી મોહરદાર છે,” તેણે કહ્યું.

“પરણી મોહોરદાર?” ઘણાક અવાજો અજાયબી ને ખુશાલીમાં બોલી ઉઠ્યા.

“હા, પોતાના જૈફ બાપનો જીવ બચાવો એ એક માહ ગલીચ ગુલ બાંન દરબાર હોલનાં સ્તેજપર ચઢી આજ રાત્રે બોલી આવેલી છે,” જાને સંમળવ્યું, “પણ હું માહરી તલવાર, માહરી ઇજ્જત બદલે માહરા પેદા કર નારના પાક કસમથી કેહું છું કે એ બીલકુલ નેક ને પાક છે અને હતી. એમ છતાં એને માંથે ગલીચીના શીહા કલંકનો એક દુરનો ઓસો વટીક નહીં આવવા દેવાની મક્કસદથી, અને એવી વાતમાં એક પળની બી ઢીલનો બી જોખમ થયો સગવાર નથી એમ સંમળને હું અત્યારે ને રાતો રાત લગનની પાંક કીયાઓ કરાવીને એને માહરી પરણેતર ને તમે વફાદારોની રાણી બનાવી ચુક્યો છું.”

અને એ વખતની તાળીના ગગડાત ને ખુશાલીના પુકારોનું પુછપુછ શું? મરાયા તે હર્ષનાદો વચ્ચેથી રાજ કને ગુફાએ પડી તેને પગે લાગી, ને પછી જે ખુરસીપર તે એકો હતો ત્યાંથી જરા આગળ વધી હરખમાં આવેલા પોતાના ખુટ્ટા બાપને ઘણાંજ હેતથી બગલગીર ઘડ.

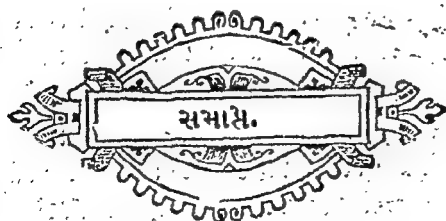
તે ખુટ્ટો બી ઘણો પશેમાન થતો હતો. ડાન જાનપર અવિશ્વાસ લાવી તે આ લગનની રોજે અવલથી વિરુદ્ધ હતો, પણ આએ આવાં સુખી સેવટ વાસ્તે તે હવે કેમ નહીં હરખાય? તે મરતે દાહડે રૂપેન શાહનશાહાતમાં સૌથી નામી આદમી થઇ પડ્યો હતો, કેમકે તે ખુદ રાજનો સસરો થવા પામ્યો હતો, ને તેનો એ આબા દરજ્જે એવી એક રંગેરંગ સાચી, નેક ને દીલાવર બેટીનેજ આભારી હતો.

તે ધરડો આપ વળી આધનેઝને ખી ત્યાં તેવાંજ નીખાલેશ હેતથી મળ્યો. તે આંધળી ગરીબ સુંદર મરાયાને તેના ગુસ્સા વચ્ચેથી કેમ બચાવતી ને મદદ કરતી હતી તે તેણે યાદ કર્યું; ને આ બે બેટીઓનાં બળનાના ઉપયોગથી તે હુમક જેવો પોતાના રોગ ને ગુસ્સાને લીધે, એટલાં છુપાં ખરાં હેત છતાં, હંમેશ આકાત રહેતો હતો તે કમનસીબી અત્યારે તેની છાતીમાં ખુચ્યા વના રહી નહી.

અને સૌ સાઈ જેતું સેવટ સાઈ. તો આ સારાં સેવટની આપણી ખુશાલી સાથેજ આ વારતાનાં સેવટ પર આપણે હયાં હવે ડરાપસીન ઉતા રશું. હવે જ્યાંદ કેહવાતું શું રહ્યું છે? એન્ટોન્યો પીરાઝ અને પ્રીન્સેસ ડાના આના પણ એકાંતમાં મળીને એજ સેવટ માટે એકમત થયાં હતાં. તેઓએ પણ એ નવા રાજ અમલમાં સુધીરીને પાંસરાં થવાજ ફરવ્યું હતું, કેમજે જ્ઞેન જેવાં એક જ્ઞેરેમંદ શુદ્ધ રાજની અદ્વૈત ન્યાય રીતીમાં અસ વચ્છતા કે કાવાદાવાના પાપી પ્રપચોમાં ફાવત માનવીજ બેહુદું હતું એમ તેઓ જ્ઞેધ તેમજ કમુલ કરી શક્યાં હતાં.

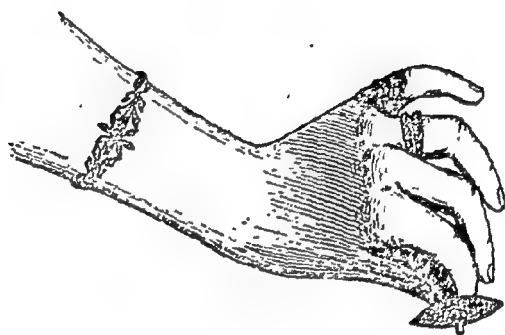
અને એ રીતે સર્વ સારાંજ વાણાં થયાં, ખરામ થાય તે પી ગાંજે વખત સારાંજ પરીણામ માટે થયલું પુરવાર થાય છે, ને તેજ આ વારતામાં થયું. રાજનો ખુની હુમલો આ વારતાના નાયકના લાભમાં ઉતર્યો, ને તેની ને તેની રાણીની ખુશનુદીમાં આપણે ખુશખબતી માની એ નાહનકડી વારતા અત્રેજ ખતમ કરશું.

31,144



જાહેર અખબર.

જમાનો



બદલાયો છે,

તેમજ

અમારો ધંધો

હીરા અને ઝવેરાતનો વેપાર શરારી નેયો થયો છે. આગળ જમાનાના મોટા નફાઓના વખત વહી ગયા છે, અને ગરીબ તાલેવંત સર્વ લાભ લઈ શકે તેવા જુજ નફાનાં સ્કેલપર હવે ધંધો ચાલે છે. જુઓ અને ખાત્રી કરો !

સુરજમલ લલ્લુભાઈની કુંઠ,

હીરાના વેપારીઓ અને ઝવેરીઓ.

૨૨૫, કાલ્યાદેવી રોડ, મુંબઈ.

જાહેર ખબર.



ખબરદાર!


ખાંતુઓ, પ્લીઝ !

આએ નીચલું તમારે કામનુંજ છે.

આએ તમારી મનગમતી વારતા વાંચીને ફેંકી આપતાં ના,
મગર આ પેજ ધ્યાનથીજ વાંચજો !

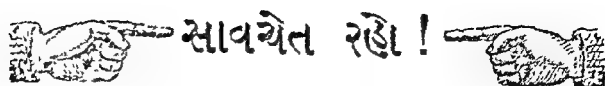
ગ્રહસ્થો, પ્લીઝ !

તમે જો કરકસર્યા થવા ચાહતા હોવો, ને ઘરનાં છોકરાંઓને તેવાં યનાવા માંગતા હોવો તો તમારાં મુખ્યારથ ઘરના વડીલ તરીકે આ પેજ સાચવજો, અને તમારાં ઘરનાં બાલકોને એ વાંચવા પાસ કરવાની જરૂર નહીં થેજો, કેમજો આય જો જાહેર ખબર છે ને બાલકોના પાસ લાભની છે. અમે વેરાળ વેપારીઓ નુરભાઈ હકીમજી એન્ડ બ્રધર્સ તમને બાપુકાર કેહવાની ઘણી નમનતાઈ સાર્થ રંગ લખએ છીએ કે અન્નાદીનનાં જાદુઈ જ્ઞાનસતી હોય તેમ મુંબઈના આંટરોડ પર મથેના પારસી કુટુંબોના મુખ્યારથ વચવાત થવા પડીથી એ લતા પર અમારી દુકાંત મહેરબાન પારસી બાલકોની પાસ ખીલમતમાં વરસોની ખંતથી મોજુદ છે, અને તેની મોટામાંમોટી પુરવારી એજ છે કે જ્યારે બી જુઓ ત્યારે અમારી દુકાંતમાં માનવંત પારસી બહેનોનાં ટોલેટોવાંની હાજરી નજરે આવે છે. બાલકો સાથે નમનતાઈ અને સહયતા એજ અમારો મુદ્રાસેખ છે, અને અમારે ત્યાં ઇનસરશન, બદ્યાનની ઝોંચ, ઉન, કેનવાસ, લેસપીસ, લેસ, ભરત અને શુથન કામમાં જોઈતી દરેક સામગ્રી તેમજ ભરેલી ટોપીઓ, સ્પેંગલ, નવી નવી વેરાયટીના એકથી એક સરસ ડીઝાઇનો વિગેરે ઘણી કીકાયતે તૈયાર મળે છે. એક વખત તમે બી ફેરો ખાન્નિ-ફેરો સફળ થશે !

 બાહેરગામના ઓરડરો ઘણીજ સંભાળથી ને તાકીદથી તમે જાતે ખરીદ કરો તેટલીજ કીકાયતથી, બજાવવામાં આવે છે. અજમાવી જુઓ !

નુરભાઈ હકીમજી એન્ડ બ્રધર્સ

કુપર બીલડીંગ, કોરનર, આંટરોડ મુંબઈ.



આજ કાલ મોંઘવારીના વખતમાં જે પછસા બચાવવા તે ચાર પછઃ કમાવા બરોબર છે, અને જે તમે તમારી સકમાઈના પૈસા બચાવ માંગતા હો તો

અમારી દુકાનની મુલાકાત લેવા સુલતાં ના!

અમારે ત્યાં તમારા ઘરસંસારની દરેકચીજ કીફાયત
આવે મળશે.

એક પોસ્ટકાર્ડ લખવે દરેક ચીજ ઘેરખેડાં પોંચતી કરશુ.

બહારગામની. પી થી મોકળશુ.

અમારે ત્યાં-દરેક જાતનો મુડો મેવો, વિલાયતી તથા મોરીમ
ખાંડ, દરેક જાતનું ઘી, તાલે દળેલો મસાલો, મલગારી તથા ગામ
મુખડ, કોરીનું તથા રસનું લોખાન, ઉંચો ઇસિતમખોલનો શુલાખ, ર
કોફી તથા દરેક જાતનો ઇંચેજ સામાન વીગેરે વીગેરે દરે
ઘરસંસારી ચીજો મળશે.

એક વખત મંગાવી ખાત્રી કરશોજી.

તમારા માણસ પાસે મંગાવો તો અમારો કેશમેમો જરૂર મંગાવજો.

માણેકીઆ બ્રધર્સ,

૨૦૯, ચીરા બજાર. મુંબઈ.

પોસ્ટ નં ૨.

બહેર બંધરો.

મી० બહુમનજી કાબરાજીની વારતાઓનાં હઝારો શોખીન
વાંચનારાં અને વખાણનારાં સન્નનો, આ તમારેજ
માટે છે!

નીચલું મેહરબાની કરીને ધ્યાનથી અને ધીરજથી વાંચજો, અને એમાંથી કાંઈ ને કાંઈ તમેને જોઈતું ને ગમતું—પાલવતું ને પોશાતું રસીલું વાંચન દર મહીને ખપતું ખપતું મંગાવેલું જરા એ માથે પડવાનું નથી. ગુજરાતી સાહિત્યમાં ‘પુરસદ’ ‘નવરાસ’ની વારતાઓ વારતે છેલ્લાં નવદીક ચાલીસ વરસના દરમ્યાનમાં જોવાની દયાથી કદી એ મત પડ્યાંજ નથી એ ઘણું ધ્યાનમાં રાખજો, અને થોડાંક થોડાંક પોહોરયાં કડવાં કરી દર મહીને થોડું થોડું વાંચન નીચલી લાંબી લટાક ટીપ માહેલું કાંઈ ને કાંઈ જરૂર મંગાવતા રહેજો. તેજને દુકારો ખસ છે. ચતુરને લાંબુ ચેતાવા જરૂર હોયજ નહીં:

“ પુરસદ. ”

૩૯ વરસનું પુરાણું અને પ્રખ્યાત માસીક ચોખાંચું.

માલેક અને અધીપતી—બહુમનજી ન. કાબરાજી.

નવું વરસ જાનેવારીમાં શરૂ થાય છે. હાલની ચાલુ મોટી આગેવાન વારતા સને ૧૯૧૬ ના જાનેવારીથી ચાલુ છે; અને તે આજ તક એક સરખી મોટી ઉલટથી વંચાય છે. ખીજી એક અથવા એકથી વધુ નવીન મોટી ચાલુ દીલપઝીર વારતાઓ હંમેશ દાખલ કરવામાં આવે છે, ને તે ઉપરાંત એક કે વધુ સંપૂર્ણ વારતા, નિબંધ, રમુજ, કવિતા વિગેરે ઘણાંજ વાંચવા જોગ વાણાંઓ થીસોથીસ દર મહીને પીરસવામાં આવે છે.

લવાજમ તેમજ કદ વધારયાં છે, અને ચાલતાં સાલતું લવાજમ હિંદુસ્તાનમાં રૂ. ૪ અને હિંદુસ્તાનની બાહર જોઓ (“નવરાસ ” નહીં મંગાવે તેઓ કને) રૂ. ૪૫ (પોસ્ટેજ સહીત) લીધામાં આવે છે.

આ એકજ ચોખાંચું છે કે જેને અરસપરસની સીદ્ધારસથી મેહરબાન આહટોએ પોતેજ વધાર્યું ને આપાદ કર્યું છે, ને વાંચનારા વર્ગની મોટી પ્રસંશાનાં સીદ્ધારસપત્રો ખરાં નામદામ સાચનાં સત્તાવાર હજારોની સંખ્યામાં આ આગમય એતકરાર છપાઇ ચુક્યાં છે.

નવાં આહટોએ તુરત નામ નોંધાવા મેહરબાની કરવી. લવાજમો આંગખરજ લીધામાં આવે છે. પુરસદ ઑડીસ, ફીચર રોડ, ડોટ.

“નવરાસ.”

૨૦ વરસનું પુરાણું અને પ્રસિધ્ધ લોકપ્રિય માસીક.

માસેક અને અધીપતી—ખહમનજી ન. કાખરાજી.

નવું વરસ માસ જાનેવારીથી શરૂ થાય છે, અને માસ એપ્રિલ ૧૯૧૯ થી અધીપતીની કલમથી લખાયલી એક નવી જોરાવર અને દીક્ષિત વારતા ચાલુ કરવામાં આવનાર છે. આ માસીક લગભગ “પુરસદ” નાંજ કદનું છે, અને તેમાં ફક્ત એકજ ચાલુ મોટી વારતાના હર મહીને નજદીક ૪૦ સદા આપવામાં આવે છે. મીઠા કાખરાજીની વારતાનાં શોધીતો માટે આ નાદરતક છે. લવાજમ હિંદુસ્તાનમા પોસ્ટેજ સાથે રૂ. ૪ ઠરાવ્યું છે, અને હિંદુસ્તાનની બહાર (જ્યાં ડગલ પોસ્ટેજ લાગે છે ત્યાં) રૂ. ૪.૧૦ નકકી કર્યું છે. “પુરસદ”—“નવરાસ” અને સામટાં જોઓ હિંદુસ્તાનની બહાર મંગાવે તેમને પોસ્ટેજ સુધ્ધાં ફક્ત રૂ. ૮.૦૦ કરવામાં આવે છે.

આ એકજ ચોપાન્યું છે કે જેને અરસપરસની સીફારસથી મેહેરખાંત ગ્રાહકોએ પોતેજ વધાર્યું ને આગાદ કર્યું છે, ને વાંચનારા વર્ગની મોટી પ્રસંશાનાં સીફારસપત્રો, ખરાં નામકામ સાથનાં સત્તાવાર હજારોની સંખ્યામાં આ આગમચ એતકરાર છપાઇ ચુક્યાં છે.

નવાં ગ્રાહકોએ તુરત નામ નોંધાવા મેહેરખાની કરવી. લવાજમો આંગપરજ લીધામાં આવે છે. “નવરાસ” એપ્રિલ, ફીચર રૈડ, કોટ.

“દેલજંગ દલેર.”

આ વારતા નીચે સહી કરનાર જે વારે એક સ્કુલ બોય હતો ત્યારે “પુરસદ” નાં પેહલાં વૉલમ માટે નજદીક ચાલીસ વરસની વાત પર લખવામાં આવી હતી, અને ફતેહમંદ “પુરસદ” ની કીરતીનો કોટ ધણું કરીને તો એજ વારતાને આભારી છે. તે વખતે “પુરસદ” નું એક પણ ધરાક નહીં હતું, અને એજ વારતાએ તડાક દેતો ત્રણસો ધરાકનો એકકો જુમસો મેળવી આપેલો આજ પણ યાદ કરવા જોગ થઇ પડે છે. એ વારતા છેલ્લા ભાગમાં એટલી કડખારસ છે કે તે આંખોમાં આંસુ વગર વાંચી શકાતી નથી. સેકંડહેન્ડ નકલની કીંમત રૂ. ૧૦)

“કાવલાની કાંહાણી” (કંપીત)

આરે કંપીત ભાગોનું એક મોટું વૉલમ (સેકંડહેન્ડ) બધાવેલું છે. એ વારતા ‘પુરસદ’ માં છ વરસ ચાલી ત્યારે શોખીન વાંચનારાંઓ

વચ્ચે જાણે ખુશીનો એક ચમક વા ચાલુ કરી શકી હતી, અને “કુરસદ” પછીથી વધતું પગભર અને આખાદ થયું તે એજ નમુનેદાર વારતાને આભારી છે. વાંચો અને ખાત્રી કરો!

વેચવાની એકસેકડહેન્ડ નકલની કીમત રૂપ્યા ૨૦). ગુજરાતી સાહિત્ય વાસ્તે આ એક “રેકર્ડ સેલ” લેખાય, અને આ લખનારનાં શુભેચ્છક ચાહનારાંઓ જાણીને રાજીબ થશે કે એ રૂપ્યા વીસની અપવાદરૂપી કીમતે, એ મુજબ એકેક નકલ મુશકેલથી મેળવીનેજ, કાંઈ નહીં તો છેલ્લાં પાંચેક વરસમાં અમોએ પચાસેક સેટસ વેચ્યા છે. આ કાંઈ ફેંકફેંક નથી, અને પારસી ગુજરાતી સાહિત્ય માટે મગરૂરી માનવા જોગજ એ ખીના છે. પારસી લખનારાંઓને ગુજરાતી વાંચનારી આલમનો ટેકો નથી એ નગુણો બકવાત બંધ કરવા વાસ્તે આ એક જાહર પુરાવો છે. સરકયુલેટીંગ સીરટમ પર એક માસની મુદતે આ નજદીક એક હજાર પાનાંની વારતાનું મોટું પુસ્તક રૂપ્યા ત્રણનાં દામે આપવામાં આવે છે.

“સદ્ગુણી શીરાનના સંકટો.” (કંપ્લીત.)

એ “કાવલા”ની સગી એહનની વારતા છે, અને ઉપર “કાવલાની કાંઠાણી”નાં સંબંધમાં અમારું જે અફરગાન તમો વાંચી આવ્યાં છો તેજ અત્રે બોલેબોલ પાછું બાજમાં લણી જવું! એના સંબંધમાં વધારાનું નવું કાંઈ નથી. જે ઉપર “કાવલાની કાંઠાણી” ને વાસ્તે લખ્યું છે તેજ બોલેબોલ, કીમત અને ભાવતાલ સુદ્ધાં, આ વારતાને માટે પણ જાણવું.

“સંસાર.”

આ પણ એક દીલપઝીર પારસી સંસારી વારતા છે, જે ખરીદવાને ખરચેલા પૈસા અને વાંચવાને વેડેલા શ્રમ માથે પડ્યાનો નથી. સેકન્ડ હેન્ડ નકલની કીમત રૂપ્યા ૧૦.

“મુલમાં ફુલ.”

ઘણી જોરાવર પારસી સંસારી વારતા છે. એ વારતા જેઓએ વાંચી છે તેઓએ વખાણી છે. ફક્ત વેચવાનીજ છે. ઘણીજ સરતી છે. કીમત રૂ. ૨૧).

“કોણ સરસ—વાહરીઆની ચીલ કે પટેલની ખીલ?”

એક ખીલ જોરાવર પારસી સંસારી વારતા. વેચવાનીજ છે. કીમત રૂપ્યા. ૨).

ઝાહેર ખખરો.

ધીરજનું ધન.

ઘરાની સંસારની વારતા. સેકન્ડેડ. ક્રીમન ૩. ૧૦.

“ખમીરે અમીર.”

અધીપતીની ક્લમથી લખાયેલી ઘરાની સંસારની એક મજેદદાર વારતા. ‘નવરાત’ના અંકમાં છપાઈ હતી, તે તે અંકે વેચવાના છે. ક્રીમન ૩. ૨.)

“રાગના મેહલમાં !”

ઈંગ્લેન્ડ સંસારની તવારીખરૂપી વારતા. ઘણી વાંચવા લેગ છે. એક રાગના મેહલમાં ફક્ત એકજ રાતનાં દરમ્યાનમાં જે યની ગયું તેની એક દીલ ઉશ્કેરનારી કાંઠાંણી છે. ક્રીમન ૩. ૨૧.

“તેડીને નનીજો.”

નામાંકીન લેખક મેહન મેહરયાનું બોટની પારસી સંસારી વારતાની કાઠસો. ફક્ત એ ત્રણ નકલો આપી છે. ક્રીમન ૩ પીઝા ૬.

એક પરણેતર—ખરી કે ખોટી ?

એજ મેહનની લખેલી એવીજ એક મોટી દીવપઝીર પારસી સંસારી વારતાની કાઠસો. ઘણીજ થોડી નકલ છે. ક્રીમન ૩ પીઝા ૬.

શાંડ મોરા.

એજ મેહનની લખેલી ઘણીજ જોરાવર અને ઘણી મોટી પારસી સંસારી વારતાની કાઠસો. ફક્ત એકજ નકલ વેચવાની આપી છે. ક્રીમન ૩ પીઝા ૭.

“મીડી માસીની મેહરાં.”	ક્રીમન ૩. ૦૧
“લખ્યા લેખ.”	” ૧
“એક પરણેતરનો પ્યાર.”	” ૨
“એક પાપ-એક પ્યાર-એક પુન !”	” ૧
“એક ભુલ—છંદગીની ધુલ !”	” ૧
“જલ જુગારીની વર,”	” ૨

જાહેર ખખરો.

“વેચાયલો વર.”	”	૧
“પાપનું મુળ-પૈસા ?”	”	૧
“ખંડાલાનો ખુરશીદ.”	”	૧

આ અધી અધીપતીની ક્લમથી લખાયલી ‘પુરસદ’ ના દલદાર નઓ-રોઝી અંકમાં છપાયલી પારસી સંસારી વારતાઓ છે. એકેકે એક વાંચવા ભોગ હદ સુધી રસીલી છે. એ માંહેલી કેટલીકનું તો તબ્યું આવી ચુક્યું છે, ને અકેકે બબેજ સેકંડહેન્ડ નકલો છે. કીંમતો ઉપર દરશાવી છે.

“જી—રોજી !”

‘પુરસદ’ના અધીપતીની ક્લમથી લખાઈ છે. ઘણી દીક્ષપત્રીર વારતા છે. ચોપડી બાંધેલી નથી; “પુરસદ”ની ફાઇલોમાંજ સમાયેલી છે. એકાદ નકલ મુશ્કેલીથી મળી શકશે. કીંમત રૂ. ૮.

“દારંગી દુન્યાં.” (વારતા.)

“પુરસદ”ના અધીપતીની ‘પુરસદ’ના અંકોમાં ૧૫ વરસ લખાયલી ને લંખાયલી મોટી દીક્ષપત્રીર પારસી સંસારી વારતાના અંકો. વારતા ઘણી મજાદ આપે છે. વાંચવા ભોગ છે. કીંમત રૂ. ૫.

મામા કુઇનાં—કીમત રૂ. ૦૫.

બેહેનનો ભોગ.—કીંમત રૂ. ૧.

નઓરોઝની ભેટ.—કીંમત રૂ. ૧.

આ પણ નઓરોઝી વારતાના “પુરસદ”ના ડબલ દલદાર મોટા અંકો છે. પેહલી બેહેન Shereban ની લખેલી પારસી સંસારી છે; ને બીજી બે ને બેહેન શીરીનની લખેલી ઇંગ્રેજી સંસારી છે. બધી ઘણી રસીલી છે.

“મતરાધ.”

મીસ શીરીન બ. ન. કાખરાજની ક્લમથી લખાયલી ઘણી અસર કારક વારતા. “પુરસદ”ની કટારોમાં પ્રશક્ત વખણાઈ હતી. એક વરસ તક ચાલી હતી, ઇંગ્રેજી સંસારી છે. એકાદ કપ્પીટ ફાઇલ મળી શકશે. કીંમત રૂ. ૬.

“સુક્રેદ ઠગ.”

પારસી સંસારી વારતા. દીક્ષસ. કીમત રૂ. ૨.

બહિર ખખરો.

“ખદીબ.”

મીં બહંગીર વીકાછની જોરાવર કલમથી લખાયલી મુસલમાન સંસારની નાહની રસીકી વારતાના છુટક અંકો.—કીંમત ફક્ત પાંચ આના.

“હાસમ હીચકારો.”

કવિ ‘નાબુક’ની લખેલી મુસલમાન સંસારની ઘણી નામીયી વારતા. “નવરાસ”ના અંકો. કીંમત રૂ. ૨.

“વક્રાપર જક્રા!”

ઇંગ્રેજ સંસારની વારતા. મીસ ગ્રાંતુ પટેલની કલમથી લખાયલી. ઘણી મજાહની છે. કીંમત રૂ. ૧૫.

“લાઈ કે કસાઈ!”

પારસી સંસારી છે. ઘણી રસીકી છે. ઘણાં હિંચાં કાગલોપર છાપેલી છે, અને ગૅટઅપ પણ ઘણું ખરચાણ ને નમુનેદાર છે. કીંમત રૂ. ૨.

“એક મ્યાનમાં બે તલવાર!”

મીં એ. એમ. વી. ની જાણીતી કલમનું પરીણામ છે. મેહોમેદન સંસારી વારતા છે. મજાહની છે. “નવરાસ”ના અંકોમાં છપાયલી છે. કીંમત રૂ. ૧૫.

બોહવાયલો ખજનો.

“નવરાસ”ના અધીપતીની કલમથી લખાયલી ઇંગ્રેજ સંસારની આ નાહની જોરાવર વારતાનાં ચોપાન્યાં. ફક્ત ત્રણ નકલ ફાગલ છે. કીંમત રૂ. ૨.

“રાતો ગુલાબ.”

“નવરાસ”માં આ વારતા ચાર વરસ ચાલી અને તે વાંચનારાં હજારો સગ્ગત શીદા થઈ ગયાં છે. ઇંગ્રેજ સંસારની એક ઘણીજ નમુનેદાર રસીકી ને જોરાવર વારતા છે. કદમોકદમ નસીહત છે. એ ચાર વરસની કંપ્લીટ વારતાની “નવરાસ”ની ફાઈલો મળી શકશે. બધાંજ ચોપાન્યાં કાંઈ નવાં નથી, પણ વાંચણ અખંડ છે. ગણતરીની બે ત્રણ ફાઈલ બાકી રહી છે. કીંમત રૂ. ૨૦

બાહર ખખરો

“દીલસોઝ કે દીલખર ?”

એક ખરી હેતવંતી બેહેનની પોતાના મરનાર ભાઇ વાસ્તેની ગમખાર શીદાગીરી. ઇંગ્રેજ સંસારની વારતા છે. ઘણી જોરાવર છે. વેચવાનીજ છે. ક્રીમત ૩. ૩.

“નીના.”

એવીજ એક અતી જોરાવર અને દીલપઝીર ઇંગ્રેજ સંસારી વારતા. હળરો તારીફ થઇ છે. વાંચી જુઓ. ક્રીમત ૩ પ્યા ૨૧).

“વમળમાં કમળ.”

એક જોરાવર પારસી સંસારી વારતા. ઘણી થોડીજ નકલ વેચવાની બાકી છે. બાગ્યેજ પંદર નકલ ! ક્રીમત વધારેલી છે. દરેકની ક્રીમત ૩. ૪).

“એક પથ્થરના પ્રતાપ !”

ઘણી હસાવનારી રમુજી વારતા છે. જેથી તાંણીને હસવાનું કીધેલું કશુંજ નથી. એક હળર નકલો ટપોટપ ઉચ્ચકાઇ ગઇ હતી, અને હાલ બીજી આવૃત્તી બાહર પડી છે. ઘણી સરસ બાઇન્ડીંગની. ક્રીમત ૩. ૨૧.

“સીપાહખંચાની સજ્જની.”

ઇરાંની સંસારની એક દીલપઝીર ઇંગ્લેન્ડ વારતા. ઘણીજ થોડી નકલ બાકી છે. વધારેલી ક્રીમત ૩ પ્યા ૪

“ભુલનો ભોગ.”

ઇંગ્રેજ સંસારની એક નાહતી નસીહતકારક વારતા. આંસુઓ ખેરવ્યા વના તમે વાંચી શકવાનાં નથી. ઘણીજ સસ્તી છે. ક્રીમત ૩. ૧).

“ધ્યારનો પુલ.”

ઇંગ્રેજ સંસારની એક દીલ બેહલાવનારી વારતા. તેની અસર અને નસીહતમાં કદમોકદમ ભરપુર છે. ક્રીમત ૩. ૧૫.

“ઝોરત !”

ઇંગ્રેજ સંસારની એવીજ એક જોરાવર વારતા. ઉંચી બાઇન્ડીંગ ઉપરાંત તેમાં વળી પીકચર પથુ-ચેસવેલાં છે. વાંચવા ભોગ છે. ક્રીમત ૩. ૨.

બાહર ખખરો.

“મીઠી કે બુઠી ?”

એક માતાનાં હેતુનું પ્રયત્ન પુરવાર કરનારી આ એક ઘણી અસરકારક વારતા છે. ઇંગ્રેજ સંસારનીજ છે. વાંચી બુઝો, અને તેની જોરાવર અસર અને નસીબત વાસ્તે તમો અમોને જરૂર મલતાં થશો. કીંમત રૂ. ૧).

“તડકામાં એક વાદલી !”

પારસી સંસારી વારતા છે. ઘણી શોભીતી બાઇન્ડીંગ કરાવેલી છે. જોરાવર વારતા છે. વધારેલી કીંમત રૂ. ૪). ઘણીજ થોડી નકલો વેચવાની બાકી છે.

“એદીલ કે એવકા ?”

ઘણી નામીબી. પારસી સંસારી વારતા. આંખોમાં આંસુ સાથેજ વંચાએ છે ખીજી આવૃત્તી બાહર પડી છે. ઘણી નામીબી બાઇન્ડીંગ. કીંમત રૂ. ૨૧.

“રસીક વારતા સંગ્રહ.”

નાહની નાહની રસીલી વારતાઓ છે. ઘણી બુજવી નકલ બાકી છે. કીંમત રૂ. ૩).

“એક પરણેતરનો ખ્યાર-પૈસા ?”

ઘણી જોરાવર પારસી સંસારી નાધલી વારતા એકજ નકલ છે. સેકન્ડહેન્ડ. કીંમત રૂ. ૫.

“જ્યુબીલી ગ્રંથ.”

લોકમાનીતું “જુરસદ” બ્યારે પોતાની હસ્તીનાં પચીસ સાલ સંપુર્ણ કરી રહ્યું ત્યારે એક ખી દાખદ્યાણ કે ભરભલાંમણની ખુશામદ વગર તેનાં મેહરબાંન ગ્રાહકોએ એ પ્રસંગ ધાંમધુમથી ઉજવવા એક મોટું ફંડ ભરી આપ્યું હતું, કે જેમાંથી “જુરસદ”નાંજ અસલ ચુનંદા લખનારાંઓ પાસે ખાસ લેખો લખાવી તેઓની તસ્વીરો સુધ્ધાં આ શુશોભીત ગ્રંથ જ્યુબીલી કમીતીએ પરવરતાવ્યો હતો. એમાં અધીપતીની જીંદગીનો કુટુંબ હેવાલ પણ આપવામાં આવ્યો છે. ત્રણ હજાર નકલો છપાવેલી હોવાથી વેચવા વાસ્તે હજી પુરતી ફાજલ છે, અને તેનો ઉદ્ધાવ થઇ જાય તે મક્કસદથી અસલ કીંમત રૂ. ૩) ઘટાડીને હાલમાં ફક્ત રૂ. ૧ રાખવામાં આવી છે.

જાહેર ખખરો.

“દારંગી દુન્યા!” (નાટક.)

આ નાટકે આંટરોડની ધરા ધુળવી દીધી છે. સંસારી નાટકોની પેહલ આંટરોડના લત્તાપર કરાવનાર એજ નામાંકિત નાટક છે. દ્રક્ત એજ નકલો સેકંડહેન્ડ મુશકીલથી હાથ લાગી છે. દરેકની કીંમત રૂ. ૨.

“કોર—દીલ.”

ઇંગ્રેજ ઇતીહાસની એક મોટી વારતા, જે “કુરસદ”માં ચાર વરસ તક ચાલી હતી, અને બારે ઉમંગથી વંચાઇ હતી તેની ફાઇલોના થોડાક કમ્પ્લીટ સેટસ વેચવાના છે. ઘણાજ થોડા છે. તાકીદે મગાવી લેવા. એ ચાર વરસની ફાઇલોમાં “કોરદીલ”ની નામાંકિત વારતા ઉપરાંત “યુડોરા” નામની મીસીસ કોલાવાલાની જાણીતી કલમથી લખાયેલી એક ઘણીજ જોરાવર વારતા, અને બેહેન ‘શરૂ’ની જાણીતી કલમથી લખાયેલી “રતન કે રસતમ”ની પારસી સંસારી વારતા પણ મંપુર્ણ મળી શકશે. એ ઉપરાંત ખાતાં ખરચતાં ન ખુટે એટલું ખીસ્પાર ખીતું વાંચણ પણ હાથ આવશે. કીંમત રૂપીઆ ૨૦.

“કવચનો કાંટો”

નવરાસમાં સવાબે વરસ ચાલેલી ઘણી જોરાવર વારતા. એ ચાર ફાઇલો બાકી છે. દરેકની કીંમત રૂ. ૧૫.

“યુડોરા.”

મીસીસ જરખાંતુ કોલાવાલાની જોરાવર કલમથી લખાયેલી આ એક દીલપઝીર વારતા મળી શકશે. ઘણી વાંચવા જોગ ને દીલ ઉશ્કેરનારી વારતા છે. ઘણું નામીયું હોય નહીં ત્યાં વેર ‘કુરસદ’માં પ્રવેશ પામી શકેજ નહીં એ તો ‘કુરસદ’નાં વાંચનારાં અને વખાણનારાં સાહેબોને રોશન છે. કીંમત રૂપીઆ ૫.

કોણ સરસ—રતન કે રસતમ?

બેહેન શ્રુડની લખેલી એક દીલપઝીર પારસી સંસારી વારતાના “કુરસદ”ના અંકો. કીંમત રૂ. ૧.

“લાલી.”

ઇંગ્રેજ સસારની નામીયી વારતાના ‘કુરસદ’ના અંકો. “Lady Bounty”ની જાણીતી કલમથી લખાયેલી છે. કીંમત રૂ. ૧.

બાહર ખખરો.

“પુરસદ.”

છેલ્લાં ૩૯ વરસનો સેટ. પંદર દાહડાથી એક મહીનાની નોટીસમાં મેળવી આપી શકાશે. ખાતાં ખરચતાં છુટે નહીં એવું ખીસ્ચાર અંતે જંગી મુકાબલો મલી ન શકે એવું રસીકું વાંચણ. કીંમત રૂ. ૫૦૦)

“નવરાસ.”

છેલ્લાં ૨૦ વરસનો સેટ પંદરથી એક મહીનાની નોટીસમાં મેળવી આપી શકાશે કીંમત રૂ. ૩૦૦

“બેહરા બેહલા કઠકા!”

આ ઘણો રમુજ ફાર્સ ‘પુરસદ’ના નઓરોઝી અંકમાં સંપુર્ણ છાપેલો મળી શકશે. કીંમત રૂ. ૧.)

“હુટયામાં હુટયાં.”

નવો રમુજ ફાર્સ. ૧૦ કાખરાજનો લખેલો. “પુરસદ”માં છાપેલો છે. કીંમત રૂ. ૧.

“શુખલાજીના સંકેટો!”

આ પણ એક ઘણો રમુજ પારસી સસાદી ફાર્સ છે. ચોખડીના આકારમાં છાપાયેલો છે. કીંમત રૂ. ૦૧.)

“ભુલો પડેલો લીમબાઈ!”

ફાર્સ. થોડીક નકલો મલી શકશે. કીંમત રૂ. ૦૧.

“વફાપર જફા!” (નાટક.)

“આગે બેહેસ્ત”ના મુધારેલા નાટકનું અસત્ર સ્વરૂપ છે. થોડીક નકલો છે. કીંમત રૂ. ૦૧=

કાચા કાનની ખરાબી! (નાટક.)

દ્રુક્ત એકાદ બે નકલ (એકંડહેન્ડ) મલી શકશે. માહાન શેક્ષપીઅરના ન્તંણીતા “ઓથેલો”ના નાટક ઉપરથી ઉપજાવેલો. કીંમત રૂ. ૫.

“તુરે નેકી.” (નાટક.)

“પુરસદ”માં છાપેલો છે. કીંમત રૂ. ૨.

ઝાહેર ખખરો.

“બાગે બેહસ્ત !” (નાટક.)

મહાન શેક્સપીયરના સર્વોત્તમ નાટક “રીમબેક્કીન” ઉપરથી ઉપ-
જનવેલો આ એક ઘણો જાણીતો નાટક છે. કીમત રૂ. ૧.

“કુળજીગ !”

પારસી સંસારી નાટક છે. ફક્ત એકાદ બે નકલો સેકેન્ડહેન્ડ
મુશકીલથી મળશે કીમત રૂ. ૨.

“ગામરેની ગોરી.” (નાટક.)

પુરતી નકલો છે. કીમત રૂ. ૧૦.

લોલી ગુલ (નાટક.)

સમ્બલી નકલો ખપી ગઈ છે, સેકેન્ડહેન્ડ બે ચાર નકલો મલી શકશે,
કીમત રૂ. ૨,

“જુગાર !”

ગાયન યુક્ત નાહનો નાટક. એકાદ સેકેન્ડહેન્ડ નકલ મલી શકશે
કીમત રૂ. ૩

ધ્યાન કરવું કે આ લીસ્ટમાં અમારાં પોતાનાં એપડી એપા-
ન્યાંઓ સિવાય આહેરતું કશુંજ શામીલ કરવામાં આવ્યું નથી. અમો કાંઈ
ધુકસેલર નથી, ને આહેરનાં પુસ્તકો અમારે ત્યાં મલતાં નથી. અમારી
પોતાની વારતાઓ જે અમોએ “પુરસદ” “નવરાસ” માટે છેલ્લાં ૩૯ વર-
સોનાં દરમ્યાનમાં લખેલી અથવા અમારી પસંદગીની લખાંવીને કે લખાઈ
આવેલી પસંદ કરીને અમોએ અમારાં માસીકોમાં છાપેલી તેનુંજ આ ઉપજુ
સપુર્ણ લીસ્ટ જાણવું. બધાંમાં પોસ્ટેજ ખર્ચ જુદાજ જાણવો.

બ. ન. કાખરાજી.

ફાયર, રોડ.

સુઅં,

મોતીના દાગીના.



ચોખ્ખા સુદેદ વેલાતખરના મોતીના ખાખાની વલની ખાંગડીઓ, શોભીતાં ઇંગ્લીશ તેસ્ટનાં ખાખાનાં ચરીંગ્સ અને નાહનાં મોતીનાં કોલરો, મોહનમાલા, તોરણમાલા વિગેરે સસતુ' સસતુ' અમારે ત્યાં જથ્થક મલી શકે છે. જોવાને પધારવું. દેશાવરોમાં પણ પસંદગી અર્થે ખુશીથી મોકલી આપવામાં આવે છે.

એ ઉપરાંત અમારે હસ્તક કીંમતી મોતી માંગો એ નાહના મોટા ભાવતું માંગો એ રકમતું ઘણીજ કીંમતથી મલી શકશે. હાલ ખજાર સાડું છે ને ભાવ વધવાનો ઘણો સંભવ છે.

ખાદમનજી ન. કાખરાજી

મેહેતા હાઉસ,

સીયર રોડ, કોટ.

“અમેરીકન દેન્ટીસ્ટ.”

આ એક નવુંજ મંજન છે, જે એક વિદ્વાન દંતવૈદના મોટા અનુભવનું બહુજ આવકારદાયક પરીણામ છે. દાંતનાં મંજનોની અનેક જાહેર ખબરો છપાય છે. તેમની હરોલમાં આ મંજન ઘણા કીકાયત ભર્યા ભાવના તમામ ખાત્રીપુર્વક માલ તરીકે બજારમાં રબુ કરવામાં આવે છે. એથી દાંતના દુખારાની વેદના સદંતર નાશ પામે છે.

આ મંજન માટે અનેક સીફારસો વગર માંગવે લખાઈ આવી છે તેમાંથી એકજ ઉતારો બસ થશે:—

કરાંચીથી મીઠ એમ. વી. હાજી લખે છે કે:—

“તમારો મંજન મને બહુજ માફક આવેલો છે. એ અગાઉ અમે અનેક ઘણી મોંઘી કીંમતના મંજન વાપડેલા છે, પણ તે કરતાં આપનો મંજન વગર શકે વિશેષ ફાયદાકારક છે. ખીજી બાતલી નંગ દબન બે મોકલી આપજો.”

આ મંજન જેઓને જોઈએ તેઓએ મુખમાં નીચે સહી કરનારને ત્યાંથી મંગાવી લેવું. મુખમાં જેઓને એકી વારે ચાર શીશી જોઈતી હોય તેઓ જો લખશે તો ઘેરબેઠાં પોંહોચાડી પૈસા ચુકવી લઈ જવામાં આવશે.

આ મંજન સર્વને લેવા સવલ થાય તેથી તેની દાળી દાળીને ભરેલી એક નાધલી શીશીની કીંમત રૂ. ૦૮ રાખી છે. પેકીંગ અને પોસ્ટેજના શીશી દીઠ રૂ. ૦૮ જાસ્તી. દેશાવર ખાતાંમાં કમતીમાં કમતી છ શીશીજ મોકળવામાં આવે છે.

બહુમનજી નવરોજી કાબરાજી.